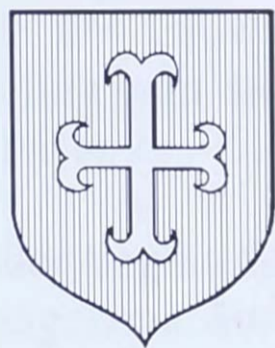

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

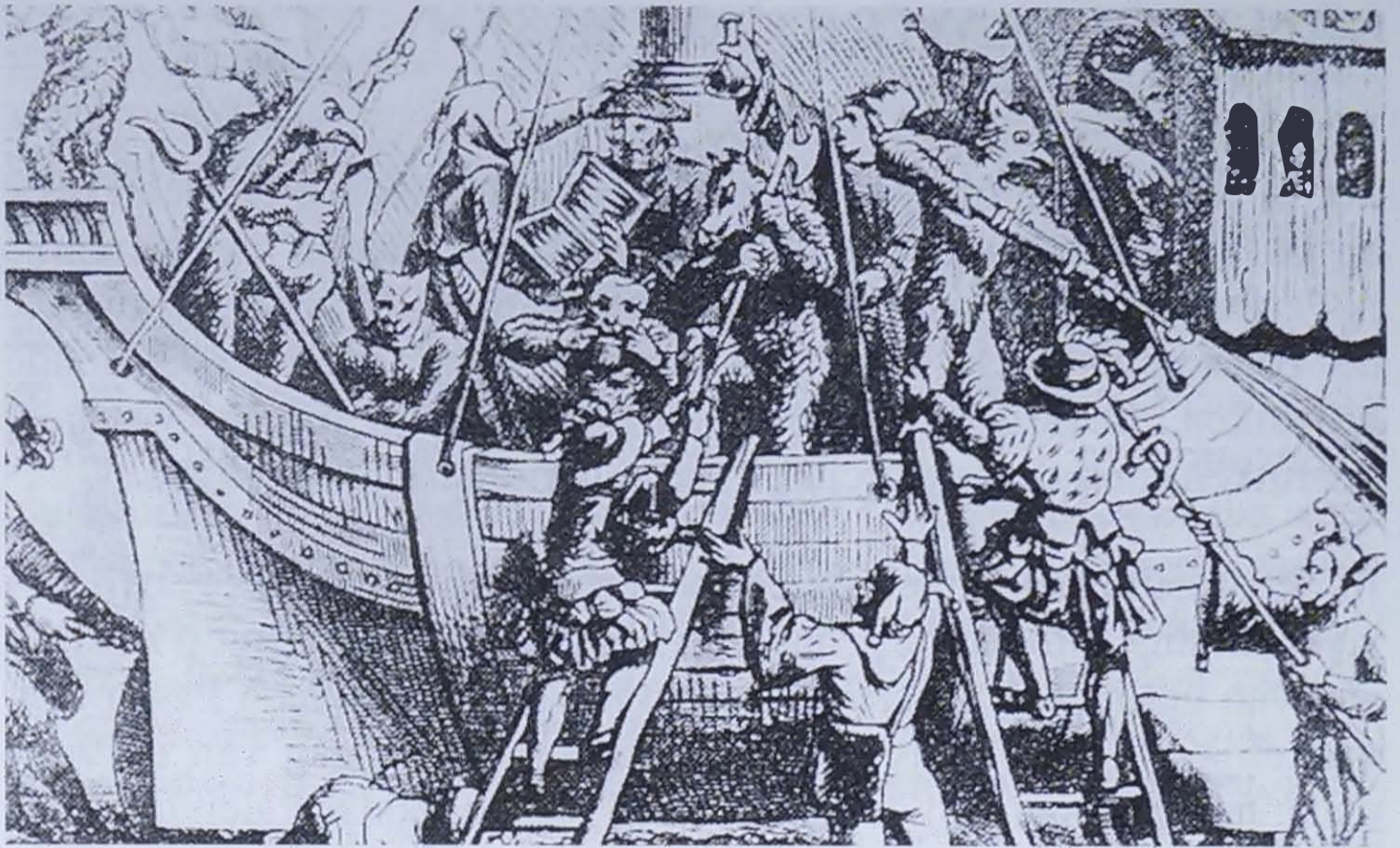
26e jaargang - nr. 1 - 2003

VAN VASTENAVOND TOT PASEN

Tot in vrij recente tijd werd het leven van de mensen beheerst door de jaarlijks weerkerende kerst- en paascyclus. Samen met Kerstmis is Pasen wel het belangrijkste christelijke feest. Vroeger kenmerkte de paascyclus zich door een opeenvolging van verschillende gebruiken. In deze bijdrage willen we trachten om de vroegere gebruiken rond de paascyclus weer in herinnering te brengen.

In de paastijd herdenken de christenen het lijden en de verrijzenis van Christus. Omdat dit gebeuren volgens de evangeliën op het tijdstip van het joodse paasfeest plaats had, berekende men Pasen aanvankelijk volgens joods gebruik. Dat was op de dag van de volle maan na het begin van de lente of volgens de joodse kalender op de 14^e van de maand nisan. Al op het eind van de 2^e eeuw ging men vooral in het Westen het paasfeest vieren op de zondag na 14 nisan. Op sommige plaatsen werd gekozen voor het vaststellen van een vaste paasdatum en wel op 25 maart. Op het Concilie van Nicea (325) werden wel algemene richtlijnen opgesteld, maar die vonden niet overal ingang, zodat men lange tijd Pasen op verschillende plaatsen op een ander tijdstip vierde. Eerst vanaf de 9^e eeuw werd Pasen overal op dezelfde dag gevierd, de zondag na de volle maan na het begin van de lente. Daardoor valt Pasen tussen 22 maart en 25 april. Volledigheidshalve moet nog vermeld worden dat Pasen lange tijd het tijdstip was waarop het jaarcijfer wisselde. In Frankrijk en Vlaanderen werd eerst in de 16^e eeuw overgestapt op de nieuwjaarstijl, waardoor de wisseling van het jaarcijfer plaats had op nieuwjaar en niet meer met Pasen.

Volgens de kerkelijke kalender begint de paaskring zeventig dagen voor Pasen, dat is op Septuagesima. In feite zijn de vastenavonddagen de inzet van de paastijd. Al in de Middeleeuwen werd er gedurende de drie dagen voor Aswoensdag gefeest. Op openbare pleinen voerden de rederijkers toneelspelen op. Zwaarddansers demonstreerden hun kunsten. Liedjeszangers brachten vastenavondliederen en het 'gansen of hanen ryden' trok heel wat toeschouwers. Van oudsher zijn echter het verkleed lopen en het maskeren de hoofdkenmerken van de vastenavondviering. Heel wat gebruiken aan de vooravond van de vastentijd zijn allicht meer dan 'een laatste keer van het leven profiteren voor de vasten begint'. In feite zijn het overblijfselen van lentefeesten uit de voorchristelijke

'Het Narrenschip' naar Sebastian Brants (15^e eeuw)

tijd. In die context lijkt carnaval veeleer afgeleid te zijn van 'carrus navalis', de scheepswagen die destijds bij lentefeesten werd voortgetrokken, dan van 'carne vale' (= gegroet, vlees) of 'carne levare' (= vlees opruimen) zoals soms voorgesteld wordt. Afbeeldingen van scheepswagens (eredienstwagens) vinden we op Zweedse rots-tekeningen uit de bronstijd en archeologen vonden overblijfselen van dergelijke wagens terug in veenbodems. In enkele middeleeuwse bronnen is er sprake van scheepswagens en ook nog in de 16^e eeuw zijn er vermeldingen van scheepswagens die tijdens de carnavalvieringen werden rondgereden. Sommige bronnen vermelden dat die scheepswagens bemand werden door 'dwaze en lichtzinnige lieden', narren. Vandaar allicht de vermelding in sommige teksten van 'het narrenschip'. In andere bronnen heeft men het over 'wilde mannen'. De kwalificatie 'wild' gold tot ver in de 16^e eeuw als een karakteristiek voor alles wat onbeschaafd en ongeordend was. Dat het er tijdens de carnavalvieringen dikwijls erg wild aan toe ging, blijkt uit documenten over carnavalvieringen in Brussel. Daar ging het om jongeren uit de gegoede milieus ('wittebroodskinderen'), die het carnavalgebeuren aangrepen om het beest uit te hangen en alle maatschappelijke conventies te negeren. Ook te lande waren er problemen. Zo blijkt 'het jonghe gheselschip' te Tiel op vastenavond 1460 zo tekeer gegaan te zijn, dat het stadsbestuur bezorgd bijeenkwam omdat hun optreden tot 'onghenouchte' had geleid. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de carnavalvieringen door de

wereldlijke en geestelijke overheid dikwijls als een hoogtepunt van losbandigheid beschouwd werden en derhalve met allerlei verbodsbepalingen aan banden gelegd. Dat was vooral na de Reformatie het geval.

Nam een goed deel van de bevolking vaak niet deel aan de carnavalsviering, het bakken van pannenkoeken op vastenavond was een gebruik dat in de meeste gezinnen plaats had. De temper werd geslagen in een grote kookpot: tarwebloem met melk, eieren, suiker, brouwersgist en soms een snuifje kaneel. Het vuur in de stoof werd extra aangewakkerd en na het rijzen van de temper kon de bak beginnen. Als de eerste koeken klaar waren, was het smullen om het meest.

Voor diegenen die niet al van 's morgens vroeg gaan werken waren, begon Aswoensdag met de mis. Al voor de mis werd de as, ontstaan door het verbranden van gewijde palmtakken, door de priester gezegend. Onder het 'gedenk o mens, dat gij van stof en as zijt en tot stof en as zult wederkeren' werd tijdens de mis de as aan de aanwezigen opgelegd.

Om iedereen meteen in de vastenstemming te brengen, was Aswoensdag een vastendag. Dat betekende dat men in principe slechts een volle maaltijd mocht gebruiken. Bovendien mocht er geen vlees gegeten worden. Ook de andere woensdagen in de vasten kwam er geen vlees op tafel. Op vrijdagen was vlees altijd taboe. Voor heel wat mensen was de vasten in vroeger tijden lang niet zo'n moeilijke 'versterving'. Het hele jaar door waren de maaltijden karig en vlees kwam ook maar sporadisch op tafel. Zelfs in meer recente tijden en dan doelen we op de jaren negentien vijftig, was de vasten niet zo'n opgave. In die tijd van het jaar was het aanbod van groenten en fruit beperkt. Diepvriezers waren er nog niet en het was nog niet de gewoonte om groenten of fruit van de andere kant van de wereld aan te voeren. Vlees werd ook al niet in zo'n diversiteit of hoeveelheid gebruikt. Voor diegenen die geen vis lustten, waren twee vleesloze dagen in de week wel een beproeving. Heel dikwijls werd de vis echter vervangen door eieren. Voor kinderen en diegenen die graag snoepten, was de vasten natuurlijk minder geliefd. Meestal werd dat de zondag wel goedge maakt, want op zondag moest er niet gevast worden.

Als overblijfsel van de vroegere lentevuren zijn hier en daar nog lange tijd op de eerste zondag van de vasten gebruiken blijven verder

leven, zoals de 'walmen- of fakkelzondag' in Aalst en het 'tonnekenbrand' in Geraardsbergen.

De vastentijd was de tijd voor een grote schoonmaakbeurt. Bij ons thuis begon die op de zolder en eindigde een week of twee later in de kelder. Als het nodig was werd er binnenshuis ook geschilderd of behangen. Sobere maaltijden waren in die periode geen probleem, want moeder had sowieso niet veel tijd om uitgebreide menu's op tafel te brengen.

Uiteindelijk was iedereen toch blij als het einde van de vasten in zicht kwam. Waarschijnlijk was het vooral de lente waarnaar de mensen uitkeken. Vanaf eind maart kunnen er al enkele mooie dagen voorkomen. Steeds meer bloemen ontluiken en pruimen en perziken zorgen voor de eerste fruitbloesems. Het werk in de tuin kan volop beginnen...

Met palmzondag was eindelijk het einde van de vasten in zicht. De zaterdagmiddag gingen de misdienaars in een of andere tuin waar grote palmstruiken (*buxus sempervirens*) stonden, takjes palm trekken. In grote wisselmanden werden ze naar de kerk gebracht. Dat was voor de mensen die thuis geen palmstruik hadden. De meeste mensen hadden zelf wel een palmstruik in de tuin en brachten de nodige palmtakken mee naar de kerk. Voor de hoogmis had de wijding van de palm plaats, waarna de palmprocessie volgde. De daarop volgende mis was bij de mensen vooral gekend omwille van het 'lang evangelie', waarbij men doelde op het lijdensverhaal volgens Mattheüs. Dat verhaal duurde voor sommigen inderdaad nogal lang. Bij de thuiskomst werd eerst het kruisbeeld en het wijwater-

Palm ter bescherming van het erf.

vaatje bestoken. Verder werd er een takje aangebracht op de zolder en in de stallingen en schuren. Kwestie van het erf te beschermen tegen storm en onweer. Imkers brachten een takje aan op de bijenkorven. Soms werden ook rond de akkers palmtakken aangebracht.

Op Witte Donderdag vertrokken de klokken naar Rome. Onder 'het Gloria' klingelden de bellen en luidden de klokken. Op het einde viel met 'amen' alles plots stil. Tot de paasdienst zwegen de klokken en werd nog alleen een ratel gebruikt. Voor de kinderen bleef het wachten op Pasen, wanneer de klokken terugkwamen en eieren meebrachten. Na de dienst werd het heilig sacrament in processie naar een zijaltaar gebracht. Daar losten de sacramentsmannen zich af voor de aanbidding. In sommige kerken volgde 's avonds nog een dienst waar de voetwassing plaats greep. Witte Donderdag was gewoonlijk ook de dag dat vader een aantal jonge kuikens meebracht. In een kartonnen doos werden die in de keuken opgekweekt tot ze groot genoeg waren om naar het kippenhok te verhuizen.

Op Goede Vrijdag was er 's namiddags om drie uur een dienst. Voor de schoolgaande jeugd was het een verplichte activiteit. Met de paasdagen en twee weken vakantie voor de boeg, waren onze gedachten

Detail uit de kruisweg van kunstschilder Louis-Jacques Camerlinckx.

meestal elders dan bij de eindeloos durende gebeden en lezingen. Toen na het lijdensverhaal begonnen werd met de 'plechtige gebeden' werden we sowieso uit onze dromen gewekt door het regelmatig weerkerende: "flectamus genua... levate", waarbij iedereen eerst moest knielen en na een kortstondige stilte bij het 'levate' weer kon opstaan. In heel wat parochies deden heel wat mensen op Goede Vrijdag de kruisweg in of rond de kerk. Goede Vrijdag werd eertijds als een bijzondere dag beschouwd. Zo was het de gewoonte om op die dag te zaaien of te planten. De planten groeiden dan beter en de opbrengst was groter. Een ei dat op Goede Vrijdag gelegd was, doofde een brand als met het in het vuur wierp. Een kalf op die dag geboren, bracht de boer geluk. Hennen die op Goede Vrijdag te broeden gezet werden, brachten niets dan hanen.

De paastijd was ook de periode waarop iedereen 'zijn Pasen moest houden'. Dat hield in dat men te biechten ging en communiceerde. Vooral de Goede Week was de tijd dat de mensen te biechten gingen. Op Pasen ging men dan te communie. Onder het Ancien Regime werd streng de hand gehouden aan 'de paasplicht' (biecht en communie bij de eigen pastoor in de eigen parochie). Wie zich daar niet aan hield, werd eerst vermaand. Wie bleef volharden in de boosheid, diende voor de deken te verschijnen bij diens bezoek aan de parochie. Uiteindelijk kon de zaak voor het 'geestelijk gerechtshof' gebracht worden, dat in elk bisdom bestond. Als straf werden de overtreders verplicht alsnog hun paasplicht te vervullen en werden bovendien bedacht met een boete en de betaling van de proceskosten. Later werd de paasplicht versoepeld. Zo was men niet langer verplicht om in de eigen parochie te biechten te gaan. Velen gingen dan ook in de stad in een van de vele paterskerken biechten. Diegenen die bij een vreemde biechtvader gingen,

moesten aanvankelijk een paasbriefje meebrengen als bewijs. Te communie gaan in de eigen parochie bleef wel verplicht.

Het zoeken naar paaseieren.

Bij ons kwamen de paasklokken op Paaszaterdag. We waren al vroeg wakker en lagen te wachten tot vader riep dat het tijd was om op te staan. Dan kropen we vlug in de kleren, haastten ons naar beneden en het zoeken in de tuin kon beginnen. Tussen de paaslelies en de struiken

Het versieren van paas-eieren.

waren de eieren gemakkelijk te vinden. Een stuk moeilijker was het als ze verborgen lagen in de sparren en daarvan stonden er veel. Met wat hulp vonden we toch alle eieren, een paasklok, een klokken en een paashaas. Op de keukentafel werd de ganse buit uitgestald. Daarna volgde het ontbijt met zachtgekookte eieren. Een chocoladen ei liet zich na een week zonder snoep ook niet versmaden. 's Middags op Paaszaterdag eindigde de vasten.

Het zoeken en eten van eieren heeft, behalve het feit dat het zich situeert met Pasen, niets gemeen met het herdenken van het lijden en de verrijzenis van Christus. Het gebruik heeft een andere oorsprong, die verder teruggaat in de tijd dan de kerstening van onze gewesten. Waarschijnlijk was het al in verre prehistorische tijden gebruikelijk om in het voorjaar de nesten van allerlei vogelsoorten te zoeken, de eieren te roven en tot voedsel te gebruiken. Na de lange winter moet dat een lekkernij geweest zijn. Pas veel later kreeg het eten van eieren een symbolische betekenis en werd het waarschijnlijk gekoppeld aan een lentefeest. Het gebruik van eieren in chocolade dateert eerst van de 19^e eeuw en was aanvankelijk slechts gekend in gegoede middens. Waarschijnlijk werden de eerste paaseieren, opgevuld met chocolade en suikergoed, op het einde van de 19^e eeuw in Italië vervaardigd. Op het platteland en bij de gewone mensen gebruikte men tot de Eerste Wereldoorlog kippeneieren. Op sommige plaatsen werden deze gekleurd en versierd. Hoe en wanneer de paasklokken, Rome en paaseieren aan elkaar gekoppeld raakten, is niet bekend. Hetzelfde geldt voor de 'paashaas', waarvan we uit een in 1682 in Heidelberg verschenen medische publicatie weten, dat de eieren die in het gras verstoppt werden 'hazeneieren' genoemd werden. Behalve speculaties die de haas in verband brengen met vroegere Germaanse lentefeesten, zijn er enkele aanwijzingen, dat de paashaas uit de Elzas of Duitsland afkomstig zou zijn. Het zou dus wel eens kunnen dat de haas, zoals trouwens ook de klokken, alleen moest dienen om de herkomst van de paaseieren aan de kinderen te verklaren...

De kerkelijke viering van Pasen bestond vanouds in een nachtwake van zaterdag op zondag, gevolgd door een eucharistieviering. In de

laatste eeuwen werd de viering al op Paaszaterdag gehouden. Eerst in 1951 werd de nachtviering weer in ere hersteld. De paaswake begon met de wijding van het licht en de paaskaars, gevolgd door de processie met de paaskaars. Daarna volgde de wijding van het doopwater.

Met Pasen was er een toeloop van volk in de missen. Iedereen wilde immers zijn paasplicht vervullen. 's Middags was er bij ons thuis altijd een feestelijke maaltijd voorzien. Soms waren daar ook ooms en tantes aanwezig. Als het weer goed was, volgde in de namiddag een fikse wandeling.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

CAFMEYER M., *Van Aswoensdag tot Lichtmis*, Blankenberge, 1970.

CAFMEYER M., *De oude Goede Week in volksleven en volksgebruik*, Biekorf 1968, pag. 79-88.

FARWERCK F.E., *Noordeuropese mysteriën en hun sporen tot heden*, Deventer, 1978.

KRUIZINGA J.H., *Paasparade*, De Kern, april 1965, pag. 23-29.

PEETERS K.C., *Eigen aard*, Antwerpen, 1975.

PLEIJ H., *De sneeuwpoppen van 1511*, Amsterdam, 1988.

STALPAERT H., *Volkskunde van Brugge*, Brugge, 1974.

STALPAERT H., *Van vastenavond tot Pasen. Oudvlaamse volksgebruiken*, Heule, 1960.

MESSENTREKKERIJ TE AALTER IN 1897

DE MOORD OP OSCAR HELLEBAUT

Op 19 juni 1897 deed zich te Aalter een misdaad voor die het hele dorp in rep en roer zette. Rond tien uur 's avonds speelde zich aan een van de herbergen rond het station een drama af dat de gemoe-deren enkele dagen verhitte. Oscar Hellebaut, die in de stationswijk woonde, liep tijdens een vechtpartij een messteek op. Er werd een slagader geraakt. Een bijgeroepen dokter kon alleen nog maar de dood vaststellen.

De dood van Hellebaut lokte heel wat reactie uit. Het bleef enkele dagen onrustig in de anders zo vredige plattelandsgemeente. De bevolking toonde zich geschokt. Een krant omschreef de begrafenisplechtigheid van Hellebaut als een van de treurigste die ooit te zien was geweest ⁽¹⁾. Reden te meer om eens een paar aspecten van deze moordzaak te bekijken.

NA WEINIGE OGENBLIKKEN WAS HIJ EEN LIJK

Oscar Hellebaut was een smidsegast, afkomstig uit *"eene zeer deftige familie"*. Oscar zelf stond ook bekend als *"een deftig jongeling, de vriend van eenieder, die altijd vroolijk was, en die zijn vroolijkheid wist mede te deelen aan elk gezelschap in hetwelk hij zich bevond"*. Oscar Hellebaut had een ruime vriendenkring, niet in het minst in zijn eigen buurt. Het was een feit dat de mensen rond het station toen ook een nauwe band hadden ⁽²⁾.

Op 19 juni, Sacramentsdag, ging Oscar Hellebaut op stap met enkele vrienden. Zij hadden met de fanfare een rondgang gemaakt en besloten, vooraleer naar huis te gaan, nog een paar *"kapelletjes"* te doen ⁽³⁾. De herbergen werden die dag druk bezocht. Hellebaut trok die namiddag op met leeftijdgenoot Karel Herteleer, een jongen uit de buurt, en met de iets oudere August Van Ooteghem. Over wat die namiddag precies gebeurde, liepen de verklaringen achteraf nogal uiteen. Wel staat vast dat in een herberg *"tusschen de statie en vaart gelegen"* er een ruzie moet zijn geweest tussen Herteleer en enkele andere jongelingen. Concreet noemde men de gebroeders Emiel en August Buysse en Emiel De Muynck. Zij woonden in Stratem en behoorden, zoals later werd geschreven, *"tot de deftige, welstellende landbouwersbevolking van Aalter"*.

De aanleiding tot de ruzie was "*breuk aan een muziekspeeltuig*". Herteleer zou zijn instrument hebben neergezet om wat te "*bollen*". Een van de genoemde jongens uit Stratem wilde voor de grap eens spelen op de "*cornet ... piston*" (blaasinstrument). Omdat hij niet echt gewoon was een instrument te bespelen, lukte het niet. Het instrument raakte integendeel door deze handeling beschadigd. Herteleer maakte zich boos en brieste iets in de zin van: "*De boeren hebben geene handeling om muziek te spelen*". Daarop dreigde er ruzie te ontstaan. De herbergier koos eieren voor zijn geld en zette het gezelschap op straat.

Deze banale caféruzie bleef evenwel de gemoederen verhitten. Vooral het verwijt aan de jongelingen dat zij "*boeren*" waren, zette kwaad bloed. Uiteindelijk belandde het hele gezelschap in herberg *Den Hert*, bij Angelus Andries, in de omgeving van het station, rechtover Hellebauts woning.

Volgens de ene bron kwam Herteleer daar binnen en zei tegen Oscar Hellebaut dat hij bang was *slagen* te krijgen. Hellebaut, die goed stond aangeschreven, stelde voor om de ruziemakers te bedaren. De jongeman verliet de herberg. Seconden later hoorden de herbergbezoekers een ijselijke kreet. Oscar Hellebaut had een messteek gekregen en strompelde nog terug tot aan de deur van de herberg. Er ontstond meteen heel wat beroering. Een paar mensen raapten Hellebaut op en droegen hem binnen in de herberg van Emiel Rutsaert, naast Hellebauts woning. Omdat hij zienderogen achteruitging, verplaatsten enkele mannen de zieltogende Hellebaut naar zijn eigen woning. Enkele minuten later overleed hij. Ook Hellebauts vriend Van Ooteghem kreeg een messteek. Waarschijnlijk probeerde hij de daders nog te pakken. Zij konden echter ontsnappen. De politie werd verwittigd en nog diezelfde nacht verdwenen de broers Buysse en De Muynck in het cachot.

Een andere bron stelt dat Hellebaut niet zomaar toevallig betrokken raakte in de ruzie. Herteleer zou met een bijl hebben gezwaaid. Herbergier Andries nam dit wapen af en probeerde de gemoederen te sussen. Daarop kwam het tot een handgemeen. Hellebaut duwde Buysse op de grond. Diens hulpgeroep trok De Muynck aan en deze diende de ongelukkige een messteek toe. Daarop raakte Van Ooteghem ook nog gewond toen hij de gebroeders Buysse op afstand hield. Wat er ook van zij, de afloop bleef gelijk: Hellebaut bloedde dood.

Het verhaal van de moord op Hellebaut ging als een lopend vuurtje door het dorp. Het was juni, de nachten waren kort en de mensen kwamen op straat. Bij de aanhouding van de daders trok al een heel gevolg met de politie mee. Bij de reconstructie de dag erna, zaten de herbergen aan het station eivol. De zaak Hellebaut was het gespreks-onderwerp van de dag. Bij de aankomst van de daders sprong een van omstanders toe en probeerde ze te lijf te gaan. Niet zonder enige dramatiek schreef een journalist dat *"verscheidene gendarmen waren ontboden om de orde te handhaven want de verontwaardiging der bevolking was zoo groot dat men op de aangehouden en de lynchwet zou hebben toegepast"*. En de sfeer bleef gespannen. Tientallen mensen bleven in de buurt hangen in de hoop nog een laatste groet te kunnen brengen aan Hellebaut. Er waren vier gendarmen nodig om het volk enigszins in bedwang te houden. Ook rond de bloedsporen op straat dromde een menigte samen en besprak druk het gebeuren.

Intussen deed het Gentse parket zijn werk vlug en efficiënt. Uit de getuigenissen bleek alras dat Emiel De Muynck de messteek had toegebracht. Hij bleef ontkennen. De onderzoekers besloten evenwel dat zij voldoende bewijzen hadden tegen De Muynck en namen hem in verzekerde bewaring mee naar Gent. Dat zorgde nog voor een ongewoon tafereel: *"In de statie van Aalter kwam de moeder van De Muynck bij haren zoon. Zij bezwoer hem de waarheid te zeggen.*

- 'Het zal u misschien verlichten,' zegde zij.

- 'Hewel', zegde hij, 'het is waar. Ik ben het die hem de steek gegeven heb, hij moest maar mijnen gezelschap gerust laten.'"

Maar daarmee was de kous nog niet af. De zondag na de moord op Hellebaut, verschenen de broers Buysse in de hoogmis met enkele vrienden. En alsof dat nog niet genoeg was, bleven zij na de kerkdienst nog staan tussen het volk en trokken zich niets aan van de smeulende woede die zij voelden. *"Het volk aldus getergd begon eene dreigende houding aan te nemen en gelukkig dat zij nergens binnen zijn gegaan en huiswaarts gingen, want eene wel verdiende rammeling zou hun zijn te beurt gevallen,"* zo noteerde een verslaggever. De lont was nog niet uit het kruitvat. Kort na de hoogmis dook een *"liedjeszanger"* op. Reeds enkele uren na de dood van Hellebaut schijnt een lied te zijn gemaakt door wat men omschreef als een *"dorpsdichter"*. Nu dook echter een rondtrekkende zanger van buiten het dorp op om in de bekende stijl het volk te bewegen en te ontroeren. De politie kwam evenwel tussenbeide en verbood de zanger nog langer in Aalter te blijven.

De begrafenis ("*maandag morgen, om 7 ure*") verliep dan weer heel wat rustiger. Volgens ooggetuigen was het een bijzonder triestig en tegelijkertijd indrukwekkend gebeuren: "*met muziek aan het hoofd en achter het lijk een paar duizend mensen. Een langdurige offerande had plaats in de kerk. Wij kunnen verzekeren dat minstens 500 personen weenden*" (!). Kortom, dit bevestigt nog maar eens hoe Oscar Hellebaut wel geliefd was en ook hoe diep de Aalterse bevolking geschokt was.

Ruim een maand later, op woensdag 28 juli 1897, verschenen de beschuldigen voor de correctionele rechtbank van Gent. De aanklacht luidde "*den dood veroorzaakt hebbende zonder het inzicht gekend te hebben dien toe te brengen*" (⁴). Uit de getuigenissen bleek nog maar eens dat beide partijen schuld hadden. Zo wezen de getuigenissen ook en vooral naar Herteleer: "*Uit het onderzoek blijkt dat de grootste schuld van het gebeurde ligt aan zekere Herteleer, die de betichten en hunne vrienden voor boeren uitschold en op zeker ogenblik een kapmes heeft gegrepen*". De voorzitter van de rechtbank beschouwde dit punt toch als een cruciaal gegeven. Hoewel Herteleer niet in de beschuldigenbank stond, ontving hij een stevige berisping.

De beschuldigen zelf konden rekenen op een goede verdediging, met name Arthur Buysse (⁵). Deze 33-jarige advocaat uit Nevele was de broer van de bekende schrijver Cyriel Buysse en een rijzende ster. Later bracht hij het zelfs nog tot liberaal volksvertegenwoordiger. Meester Buysse bouwde voort op de beschuldiging als zou Herteleer aan de basis liggen van alle problemen. De beschuldigen waren volgens de advocaat niet de aanvallers maar wel de slachtoffers. De Muynck had niet de bedoeling een messteek toe te brengen en was eigenlijk al op de vlucht geslagen. Toen hij evenwel zijn vriend op de grond zag liggen, keerde hij terug, met de noodlottige afloop tot gevolg. De familie van Hellebaut was min of meer akkoord gegaan met de stelling dat het eerder als een ongeluk moest worden beschouwd. Zij had zich geen burgerlijke partij gesteld. Ook de rechtbank zelf pleitte verzachtende omstandigheden wegens de ongelukkige afloop van een in wezen simpele ruzie en omwille van de nog jonge leeftijd van de daders. Uiteindelijk kreeg De Muynck 3 jaar en Buysse 6 maanden en een boete.

Tot daar de feiten. Het lijkt ons interessant genoeg om nog eens dieper in te gaan op de achtergrond van dit verhaal. Er zijn toch een

aantal zaken af te leiden over de sociale verhoudingen binnen het Aalter van eind 19^e eeuw, over de diverse aspecten van communiceren (nieuws brengen maar ook moraliseren) en over de plaatselijke criminaliteit.

DE BOEREN HEBBEN GEEN HANDELING...

Om te beginnen dus het sociale aspect. In de berichtgeving over de moord wordt herhaaldelijk gewezen op het feit dat alle betrokkenen uit "*deftige*" families komen. Het valt inderdaad op dat Hellebaut, Herteleer, Van Ooteghem en hun vrienden enerzijds en De Muynck, Buysse en hun vrienden anderzijds behoren tot de middenklasse van de gemeente Aalter. Het gaat dus bijvoorbeeld niet om een twist tussen vagebonden en ingezetenen van de gemeente.

Oscar Hellebaut was inderdaad een niet onbekend figuur in het Aalter van de jaren 1890. In 1897 was zijn 63-jarige moeder, Francisca Isebaert, reeds een tijdje weduwe. Van de zes kinderen hadden er twee het huis verlaten. De oudste dochter, Leonie (38 jaar), was zes jaar ervoor gehuwd met Paul Goeminne en woonde in de Sterrestraat. Leonie trouwde op die manier met een telg uit een niet onaanzienlijke Aalterse familie. De tien jaar jongere Adèle Hellebaut was in 1895 getrouwd met een jongen uit de buurt, Hendrik De Fau. Die stond bekend als "*metser/verkenskooper*" en woonde in het centrum van de gemeente. Drie zonen van de weduwe Hellebaut woonden nog thuis. Edouard, 34 jaar, werkte als bakkersgast en als knecht; Achille, 31 jaar, was soldaat geweest en werkte als knecht; Oscar, met zijn 24 jaar de jongste, werkte als smidsegast (6). De verhouding tussen de familieleden was waarschijnlijk goed te noemen. Het overlijden van Hellebaut wordt immers aangegeven door zijn schoonbroers Goeminne ("*bijzondere*") en De Fau.

Het grote verschil tussen de groep Hellebaut/Herteleer en de groep De Muynck/Buysse lag hem blijkbaar in het feit dat de enen meer in het centrum woonden en geen landbouwersberoep uitoefenden en de anderen wel degelijk echt als landbouwers werden beschouwd. Het is merkwaardig dat dit de basis vormt voor de twist. Aalter was zeker tot aan de Eerste Wereldoorlog een heuse landbouwgemeente. De interpretatie van deze twist is dan ook niet makkelijk. Wilden de jongens uit het centrum zich daadwerkelijk afzetten tegen de jonge boeren? Is het op die manier een signaal als zou er een begin van

tweedeling zijn in de gemeente op sociaal vlak? Was met andere woorden op het einde van de 19^e eeuw de evolutie begonnen die in het interbellum (1920-1940) zou eindigen, waarbij de middenklasse de bovenhand kreeg in de gemeente (ook politiek) en waarbij de landbouwbevolking in de minderheid raakte? Zou het verwijt "boeren" een signaal zijn van wat onderhuids leefde? Deze vragen blijven voorlopig onbeantwoord maar intuïtief zou men kunnen stellen dat hier op sociaal vlak iets aan het broeden was. De woede die aan de oppervlakte kwam na de moord, is in elk geval merkwaardig.

Anderzijds kan deze woede ook veroorzaakt zijn door het feit dat Hellebaut een "volksvriend" was. Uit de verslaggeving blijkt immers dat hij bijzonder actief was in het sociaal leven. Bij de Consciencevrienden vinden we een Oscar Hellebaut terug in 1891 (⁷). Indien dit dezelfde Hellebaut zou zijn (wat aannemelijk is) betekent dit dat hij reeds op 19-jarige leeftijd deel uitmaakte van het plaatselijk cultureel Vlaamsgezind gezelschap.

Hellebaut was waarschijnlijk ook aangesloten bij een van de Aalterse fanfares. Op dat moment telde Aalter nog twee muziekverenigingen. In 1839 zag Sint-Cecilia het levenslicht (als "liberaal" bestempeld) en in 1885 richtten enkele "katholieken" fanfare 'De Eendracht' op. Hij is waarschijnlijk (zie opmerking in voetnoot!) terug te vinden op een groepsfoto van 'De Eendracht' uit 1890, waar o.a. ook August Van Ooteghem, betrokken in de twist in 1897, is op terug te vinden (⁸). Anderzijds gewaagt *La Flandre Libérale* dat hij lid was van "la musique liberale". Misschien heeft Hellebaut wel bij alletwee gespeeld.

De aanwijzingen van lidmaatschap van de Consciencevrienden en een van de muziekverenigingen, betekenen dat hij deel uitmaakte van de twee belangrijkste culturele verenigingen van de gemeente Aalter. De Consciencevrienden waren sinds begin 1897 min of meer gefusioneerd met fanfare 'De Eendracht'. Rond datzelfde tijdstip besloot het bestuur dat eventueel de fanfare kon deelnemen aan begrafenissen van leden of familieleden ervan. Oscar Hellebaut was waarschijnlijk een van de eersten die deze twijfelachtige eer te beurt viel (⁹). Vanuit zijn cultureel engagement mag zonder twijfel worden gesteld dat Oscar Hellebaut zeker geen onbekende was in het dorp en ook niet beschouwd zal zijn als een lichtzinnige jongeling. Het duidt er anderzijds ook op dat het verenigingsleven in die jaren sterk ontwikkeld was en een duidelijke impact had (¹⁰).

Dit brengt ons bij de verbondenheid van de Aalterse gemeenschap. Aalter telde aan het eind van de 19^e eeuw ca. 7000 inwoners, verdeeld over ongeveer 1400 gezinnen (¹¹). Toch was men geen vreemden voor elkaar. Zeker in de centrumstraten kende iedereen blijkbaar bijna iedereen. Het uitgebreide herbergwezen bracht mensen dicht bij elkaar. In bepaalde wijken, bijvoorbeeld de omgeving rond het station, leefden de mensen sociaal gezien intens samen met elkaar. Wij zien in de reacties op de moord een bevestiging van dit gegeven. Het feit dat er sprake is van "*de lynchwet*" toe te passen, wijst erop dat men sterk meeleeft met het hele gebeuren.

ASSASSINAT À AELTRE - VERSCHRIKKELIJKE DOODSLAG

De moord op Oscar Hellebaut vormt een aanleiding om een blik te werpen op de communicatie en de nieuwsgaring in deze periode. Wij zien hier twee aspecten: het lokale/mondeline en het regionale/geschreven aspect. Met het lokale aspect doelen wij inderdaad vooral op de mondeline communicatie. Het valt op hoe het nieuws van deze moord zich vlug verspreidde. Het geruchtencircuit of het nieuws van "*mond tot mond*" speelde een belangrijke rol.

Interessant in dat verband is ook het feit dat al vlug een "*gedicht*" circuleerde, gemaakt door "*een dorpsdichter*". Het is helemaal niet duidelijk wie dit kan geschreven hebben. Deze tekst kan in elkaar gestoken zijn door een van Hellebauts vrienden of ook door iemand die cultureel actief was (een onderwijzer, een lid van de fanfare of de Consciencevrienden, ...?).

De verdere formalisering hiervan is te vinden in de komst van een marktzanger. Deze zanger was aanwezig na de hoogmis en zong daar zijn visie op de moord. De marktzanger kon een beetje beschouwd worden als een "sensatiejournalist" avant la lettre. "*Vooral moorden en terechtstellingen hielden de mensen bezig en het was altijd mooi meegenomen als de zanger als eerste met een bloedstollend lied kon verschijnen, het liefst op de plaats van de misdaad zelf,*" zo schrijft Wim Bosmans (¹²). Dat daarbij de nodige pathos en overdrijving aan bod kwam, spreekt voor zich. Naar aanleiding van de zaak Hellebaut zien wij dus concreet dat ook in het 19e-eeuwse Aalter al markt-zangers de weg vonden. Al even clichématig - en zeker in dit geval - is dat deze zangers door hun liederen de onrust nog aanwakkerden. "*Als invloedrijk vertolker van de communis opinio werd de lied-*

jeszanger nauwlettend in het oog gehouden door de geestelijke en wereldlijke overheid," meent Bosmans (¹³). Het was in juni 1897 niet anders. Omdat de marktzanger teveel onrust zaaide, stuurde de politiecommissaris (vertegenwoordiger van de wereldlijke overheid) hem wandelen (¹⁴). Wij vonden geen sporen van de naam van de zanger terug en ook het lied blijft (voorlopig?) onvindbaar (¹⁵).

In een eerdere bijdrage stonden wij reeds even stil bij de aandacht die Aalter genoot in de regionale pers (¹⁶).

Aalter had in de 19^e eeuw geen weekblad laat staan een dagblad dat alle nieuwtjes bracht. Met mondjesmaat verschenen er wel berichten in regionale bladen (bijvoorbeeld in Eeklo) en een zeldzame keer ook in de rubrieken van een nationaal verspreid dagblad. Het nieuwscriterium was meestal duidelijk. Wat de pers haalde, waren bijzondere buitengewone gebeurtenissen, het liefst nog ongelukken of misdaden. Een verslag van een politieke bijeenkomst zal men bijvoorbeeld nog niet zo vlug vinden.

De moord op Oscar Hellebaut was schokkend genoeg om de nationale pers te halen. We vonden verslagen van zowel de moord als van het proces in enkele kranten. Het *Fondsenblad*, een katholiek blad voor het platteland, besteedt er uitgebreid aandacht aan. Maar ook een meer stedelijk en burgerlijk georiënteerde krant als *La Libérale* (liberaal én Franstalig) maakt in zijn kolommen ruimte voor de moord op Oscar Hellebaut.

In het overzichtswerk *Geschiedenis van het Nieuws* stelt Mitchell Stephens dat verslaggeving van moorden o.a. tot doel heeft "de grenzen van betamelijk gedrag binnen een gemeenschap scherper te markeren" (¹⁷). De Belgische dagbladen uit de 19^e eeuw waren die stijl bijzonder goed meester. Het *Fondsenblad* stelt naar aanleiding van de zaak Hellebaut klaar en duidelijk dat dit een les mag zijn: "Ziedaar dus drie huisgezinnen in ongeluk en wee gebracht. Wat zullen die jongelingen nu dikwijls hunne driftigheid beklagen en wat zal het hen grieven dat zij zich op H. Sakramentsdag om 10 ure 's avonds niet bevonden in de woning hunner ouders! Doch, helaas! het is te laat geklaagd. Mochten ten minste anderen zich deze schrikkelijke les te nutte maken." Kortom, de verslaggever houdt hier een pleidooi voor een hoogstaand zedelijk gedrag. *La Flandre Libérale* doet het minder prekerig en minder betweterig maar opent zijn bericht over het proces toch ook met te stellen dat men op het platteland nog al te vlug naar het mes grijpt om een banale ruzie te

beslechten (*"la funeste manière de jouer au couteau pour les causes les plus futiles"*). De taak van deze kranten was dus niet alleen berichten maar ook moraliseren.

MESSENTREKKERIJ...

Een laatste aspect rond de moord op Oscar Hellebaut, betreft het inkaderen in de op het einde van de 19e eeuw voorkomende criminaliteit te Aalter. Net zoals iedere plattelandsgemeente kende Aalter een zekere vorm van kleine criminaliteit (diefstallen, knokpartijen, afpersing en zelfs af en toe en seksueel delict) (¹⁸). Onmiddellijk kan daarbij worden gesteld dat moord zeker geen alledaagse zaak was. De beroering en ontsteltenis tonen aan hoe de bevolking wel geschokt is. *La Flandre Libérale* brengt de moord op Hellebaut onder de titel 'Les drames du couteau'. In de inleiding signaleert de verslaggever dat deze drama's zich vrij frequent afspelen op het platteland omdat daar "*la funeste manie*" (zeg maar: "*de slechte gewoonte*") bestaat om voor het minste het mes te trekken. Wanneer men de kranten bekijkt, zou men het bijna moeten geloven. Een paar maanden na het geval Hellebaut signaleert het Fondsblad bijvoorbeeld terug een steekpartij rond het Aalterse station (¹⁹). Niet onbelangrijk is daarbij dat dit zich afspeelde met de kermisdagen. Blijkbaar was het vooral op feestdagen dat de drank in de herbergen voor problemen zorgde en dat een woord te veel of te weinig voldoende was om iemand uit zijn dak te laten gaan. Een meer uitgebreide studie van de misdaden in deze jaren zou wellicht een duidelijker beeld geven van hoe vredig of hoe gevaarlijk Aalter toen wel was. Maar dat vraagt een consistent pakket bronnenmateriaal, wat niet zo eenvoudig is.

Het is anderzijds wel duidelijk dat de overheid niet met zich liet sollen. De daders van de moord op Oscar Hellebaut werden vlug opgepakt en tot bekentenissen gedwongen. Een goede maand later stonden zij al voor de rechtbank. Ook het dreigende volksoproer kreeg geen kans. De woning waar Hellebaut lag opgebaard, werd bewaakt door de politie. De massa bleef in bedwang. Evenzo geschiedde het met de liedjeszanger. Nog vooraleer hij goed op dreef was, kreeg hij al een uitwijzingsbevel. Bovendien blijkt dat in de periode *het soephuis* (het plaatselijk cachot) regelmatig een bezoeker had. Kortom, de criminelen kregen maar weinig kans.

EEN LES TE NUTTE...

Zoals zo vaak verwoestte de moord meer dan alleen maar het leven van het slachtoffer. Een jaar na de moord op haar zoon overleed Francisca Isebaert, weduwe Hellebaut. Zij is waarschijnlijk het tragisch gebeuren nooit te boven gekomen. Herteleer, aanstoker van de twist, staat in 1899 in het bevolkingsregister genoteerd als verblijvend in Moeskroen. Wellicht wogen ook voor hem de herinneringen te zwaar. De gebroeders Buysse en De Muynck zullen lang het merkteken van hun daad met zich hebben megedragen. Kleine oorzaken, grote gevolgen...

Peter LAROY

Bronnen:

- 1 *Het Fondsenblad*, 20 juni 1897 en 23 juni 1897 en *La Flandre Libérale*, 20 juni 1897 en 29 juli 1897. Citaten in de tekst komen hieruit.
- 2 Een aanzet tot schets van de stationswijk is terug te vinden in F. BASTIAEN, *De spoorweg in de groei van een plattelandsdorp: Aalter op de lijn Gent-Brugge* in: *Land van de Woestijne*, jg. 11 (1988), 1-4, p.140-141.
- 3 *La Flandre Libérale*, 29 juli 1897: "...quelques-uns d'entre eux visitèrent en route quelques...chapelles".
- 4 Voor het verslag van het proces raadpleegden wij *Het Volk*, 29 juli 1897 en *La Flandre, Libérale*, 29 juli 1897.
- 5 R. DE SCHRYVER, *Buysse, Arthur* in: *Nieuwe Encyclopedie Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, p.671.
- 6 GAA, *Bevolkingsregister 1891-1900*.
- 7 L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p.542.
- 8 Een opmerking is hier toch op zijn plaats. Het is duidelijk dat Hellebaut bij de fanfare was. Het is aannemelijk dat dit bij de katholieke fanfare was (gezien zijn vriendenkring, familie Goeminne, enz.). Maar de foto's spreken elkaar hier tegen. De foto van fanfare 'De Eendracht' is in drie overzichtswerken gepubliceerd. Wij raadpleegden eerst het werk van Maurice Van den Heede, *Een eeuw fanfare "Eendracht"*, Aalter, (1987), p.26. Daar is geen Oscar Hellebaut terug te vinden, wel een Oscar Hutsebaut. Diezelfde foto is terug te vinden in het boek van Roger Defruyt en Alfons Ryserhove, *Het Aalterse van toen*, Brugge, 1984, p.25. Opnieuw is daar sprak van Oscar Hutsebaut. Bovendien is daar een rij vergeten in de verklaring. Diezelfde foto werd voor het eerst gepubliceerd in Luc Stockmans *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p.539 en daar is wel duidelijk sprak van ... Oscar Hellebaut. *La Flandre Libérale* stelt dan weer dat hij lid was van het liberaal muziek.
- 9 M. VAN DEN HEEDE, *Op. cit.*, p.48-49.
- 10 Een interessante opmerking in dat verband is ook terug te vinden in L. STOCKMAN, *Op. cit.*, p.301: "Rond de eeuwwisseling kon Aalter bogen op en rijk en gevarieerd ontspanningsleven."

- 11 L. STOCKMAN, *Op.cit.*, p.352 en 363.
- 12 W. BOSMANS, *Traditionele muziek uit Vlaanderen*, Leuven, 2002, p.73.
- 13 W. BOSMANS, *Op.cit.*, p.75.
- 14 Of zoals *La Flandre Libérale* dat zo mooi uitdrukt: "Un 'liedjeszanger' qui aurait fait de complaints sur l'évènement a été chassé du territoire de la commune" (LFL, 23 juni 1897).
- 15 Wij contacteerden hiertoe Roger Hessel, specialist ter zake. In zijn ruime collectie vond hij geen sporen van dit lied terug. Misschien is het niet op papier gesteld of duikt het later nog ergens op. Wie er meer over weet, mag steeds de auteur contacteren.
- 16 P. LAROY, *Gebroken armen en benen rond 1900. Berichten over Aalter in 'De Stad Eecloo' (ca. 1890-1914)* in: *Land van de Woestijne*, jg. 20 (1997), 3-4, p.3-26.
- 17 M. STEPHENS, *Geschiedenis van het nieuws. Van de tamtam tot de satelliet*, Utrecht, 1989, p.125.
- 18 Een staalkaart is terug te vinden in P. LAROY, *Op. cit.* In dezelfde periode als de moord op Hellebaut (7 augustus 1897) signaleert het *Fondsenblad* bijvoorbeeld ook dat het parket is afgestapt te Aalter-Brug voor "eene kiesche zaak". Vele personen, waaronder een aantal kinderen, werden ondervraagd. Er is niet veel verbeeldingskracht nodig om te weten wat hier loos is.
- 19 *Het Fondsenblad*, 22 september 1897.

BROUWERIJ DE VliegHER TE AALTER

Bij het samenstellen van de familiegeschiedenis van de familie De Vliegher werd mijn aandacht getrokken op de naam Jules De Vliegher, brouwer te Aalter.

Het geslacht De Vliegher was reeds vanaf het begin van de 16^e eeuw een gekende en voorname boerenfamilie in Zomergem. Deze familie bewoonde de zeer oude pachthoeven 'Het Goed van Schaubroeck' en 'Het Goed ter Meirlare'. Dit laatste hadden ze ononderbroken in pacht tot 1760 van het Sint-Elisabethbegijnhof van Gent.

Rond 1577 was Jacob De Vliegher pachter van het Goed van Schaubroeck. In de penningkohieren van Zomergem van dat jaar lezen we: *"Jacob De Vlieghere hout in pachte van mijn vrouwe van Zomergem een pachtgoet, groot met den lande, XVI bunder ende 200 roeden, voor XXXV ponden 14 schell. Gr. 's Jaers"* (1).

Op 1 januari 1600 komt de familie De Vliegher als pachter op het Goed ter Meirlare en zal er anderhalve eeuw leven en werken.

Rond 1770 komt er via Martinus De Vliegher een tak naar Bellem die er eveneens een belangrijke rol zal spelen. Martinus was namelijk lid van de Schepenbank voor de Franse Revolutie (3).

Na deze kennismaking met de voorouders, komen we nu terecht bij een afstammeling, brouwer JULES DE VliegHER te Aalter. Hij werd geboren te Zomergem op 11 oktober 1857 en stierf te Aalter op 18 juli 1946. Jules was de zoon van Carolus Ludovicus De Vliegher (°Bellem, 8 Brumaire XIV of 30 augustus 1805; +Bellem, 13 november 1892) en van Blondina De Craene (°Bellem, 8 februari 1812; +Bellem, 9 december 1889). Carolus-Ludovicus komt zich op 8 juni 1880 te Bellem vestigen op de hoeve "St.-Philipsfort", wijk Spildoorn.

Hieronder volgt de samenstelling van het gezin Carolus-Ludovicus De Vliegher en Blondina De Craene:

1. Maria- Theresia (°Bellem, 23 september 1836)
Begijntje in het klein begijnhof te Gent.
2. Petrus (°Bellem, 3 december 1837)
Gehuwd met Mathilde Van Hecke

Bijlage VII

Pachtvereenkomst tussen Margriete Damman, grootjuffer van het Begijnhof en Christoffel De Vliegheer, anno 1622.

Kennelick zy alle lieden, dat joncvrouwe Margriete Damman, grootjoncvrouwe ende joncvrouwe Joanne vanden Boogaerde, gheselnede vanden begynhove van Ste Lysbetten der stede van Ghendt, verhuert ende in Loyalen pacht ghegheven hebben aen Christoffel de Vliegheere, die met desen kent ghehuert ende in Loyalen pacht ghenomen te hebben, een pachthof, gheleghen te Somerghem ende ghe-naemp t goet te Meerlare, sulcx als synen vader Jacob de Vliegheere ende Christoffel in pachte hebben ghehadt ende noch zyn in tghebruyck, groot zeventien bunderen onbegrepen vande maete, met de welcke hy pachter hem tevreden houdt voor den termyn ofte pacht van neghen jaeren, inghaende kerstavond xvi^e ende xxii, voor xxxiii ponden grooten, vry ende suyver gheldt, te betaelen alle jaeren metten valdach ofte vutterlick Lichtmisse daer naer, precys binnen Ghendt, met ghelt naer de pmissie boven de heerlicke ende keerckelicke renten van oude tyden daer vutte gaende, wesende zeker moutrente vutten biesmeersch ende ix gr. vi schel. an onse L. Vrouwe van Ste Veerle, een hulpgherouprente beerlantsche weedausche rente den H. Gheest van Somerghem ende den Grave van Vlaenderen, tsaemen bedraeghende vijf schell. vii gr tsjaers, met conditien ende bespreken, als dat hy pachtere, de huisingen en stallen moet onderhouden ende repareren, sonder instant ofte recompanse ende betaelen ter voorwaerde, ses ponden grooten eens de helft voor de ontvangher, d'ander helft te appliceren daert de grootjoncvrouwe ende gheselnede belieft. Voorts es hy pachter oock ghehouden sonder verghelt, de huusen, schueren, stallen te onderhouden naer loyalen pacht van vorsten, hooreboomen, latten, wisschen, banderoen, naghels, plaeten, dacken ende voorts generalick van alles datter soude moghen ghebreken, niet vutghesteken, up peyne van al t zelve t zyneñ coste ghedaen te worden. So is hy pachter ghehouden, de grootjoncvrouwe met heur familie, eens t sjaers te haelen met waghcn en peerden, cerlich te festicren ende weder thuis te bringhen, sonder haren cost. Ende is breder besproken, dat hy pachter, moet vorsien, de schuere tot meerder vasticheyt, met acht banden, sonder instandt, is oock ghehouden te planten, boomen naer heesch vanden lande, sonderlinghe upde vutcanten ande straeten ende alsoo hy pachter te kennen heeft ghegheven dat in t pachthuis ghebracht een kelderken oft voutken, is hem gheconsenteert metten nieuwen pacht, een kelderken te maecken ende alle jaere gheduerende den pacht, te corten naer advenante dat costen sal. Ende oft ghebeurde dat de huusen, schueren en stallen deur onachtsaemheyt vanden pachter ofte deur ecnighe van syn familie quam te verbranden, waer of Godt beware, in sulcken ghevallen wordt hy pachter ghehouden de zelve van nieuw op te maeken ende restaureren, sonder den cost vande firmerie ende t goet te laeten ten afscheden, alsook hy daer ghecommen es.

Alle de voorgaende conditien ende besprecken, mitsgaeders de jaerlicxe betaelinghen, is hy pachter ghehouden te voldoene, up verbeurte van pacht, indient de joncvrouwe belieft t orconde, soo syn hier af ghemaect, twee ghelycke voorwaerde, deen rustende onder de grootjoncvrouwe, dander onder den pachter ende ondertekent, my present als ontfangher, Guiliame Denys.

Pachtvereenkomst tussen Margriete DAMMAN, grootjuffer van het begijnhof en Christoffel De Vliegheer, anno 1622. Dit stuk op perkament draagt de handtekening van Guillaume Denys en Christoffel De Vliegheer (?).

3. Jan-Francis (°Zomergem, 15 augustus 1840)
Was gehuwd, doch vroeg weduwnaar; woonde sindsdien als brouwersgast bij zijn broer Jules, onze brouwer.
4. August (°Zomergem, 8 december 1842)
Gehuwd met Marie-Louise Steyaert. August is opnieuw pachter geworden op het Goed ter Meirlare in Zomergem op het einde van de 19^e eeuw, niet vermoedende dat zijn voorouders daar gewoond hadden van 1600 tot 1760. Nu woont nog steeds zijn achterkleinzoon Paul De Vliegheer op dit erf, wellicht zonder opvolgers.
5. Martinus-Eduardus (° Zomergem, 26 december 1847)
Gehuwd met Marie-Mathildis Gelaude. Hij was de grootvader van Raymond De Vliegheer die nog steeds samen met zijn zoon op het hof St.-Philipsfort, wijk Spildoorn, te Bellem woont.
6. Eugenie (°Zomergem, 5 maart 1850)
Gehuwd met Desiderius De Pauw.
7. Ida-Mathilda (°Zomergem, 13 februari 1853)
Gehuwd met Petrus De Groote.
8. Jules DE Vliegheer
Onze brouwer is dus de jongste telg van dit gezin.

Het gezin Jules De Vliegheer en Julia Verheecke.

Jules De Vlieghe huwde te Aalter op 27 april 1887 met JULIA VERHEECKE. Julia was de dochter van Petrus en Melanie VEERMEER die het hof "Jezuïetengoed" op de wijk Nieuwendam te Aalter uitbaatten. Zowel haar vader als haar broer Jules waren bekenden in de Aalterse gemeentepolitiek. Beiden zijn schepen geweest. Haar vader leefde de laatste jaren van zijn leven als rentenier in de Stationsstraat te Aalter.

Uit dit huwelijk:

1. MARIA (°Aalter, 6 augustus 1887)
Maria was samen met haar zuster Magdalena, op 12 december 1920 bij de stichters van de Missienaakring. Deze kring werkte toen voor R. Van Caenghem, missionaris van Scheut in de Opper-Kasai (Belgisch Kongo). Ze was eveneens een gekende kant-uitgeefster. In 1928 is ze verhuisd naar Sint-Gilles (Brussel). Ze had weinig contact met haar familie. Vermoedelijk is ze nooit getrouwd geweest. Ze is gestorven in een tehuis in Hannut, enkel haar neef Camille De Saedeleer was op de uitvaart.
2. RAYMOND (°Aalter, 4 mei 1890; + Aalter, 14 april 1967)
Raymond was niet getrouwd. Na de dood van zijn moeder in 1950 werd hij als weeskind opgenomen in het rusthuis Sint-Antonius (nu Veilige Have) te Aalter waar hij overleed.
3. ALICE (°Aalter, 29 april 1891; +Aalter, 28 september 1960)
Was eveneens ongehuwd en verbleef net als haar broer Raymond vanaf 1910 in het rusthuis Sint-Antonius.
4. MAGDALENA (°Aalter, 11 augustus 1895; +Middelkerke, 20 januari 1962)
Ook zij was bij de stichting in 1920 van de missienaakring. Zij is te Aalter gehuwd op 5 april 1923 met Antonius-Ludovicus De Saedeleer uit Nieuwerkerken bij Aalst. Hij was onderwijzer. Het echtpaar had vier kinderen, namelijk Camille, Karel, Julia en Maria. Karel en Julia zijn reeds overleden.
5. JULIA (°Aalter, 10 juni 1897; +Aalter, 8 februari 1903)
Uit de krant "Recht voor Allen" - jaargang 9, nr. 7 van 15 februari 1903 uit Eeklo, lezen we: "Aalter - smartelijk ongeluk"
"Zaterdagmiddag, was het 5 1/2 dochtertje van De Vlieghe, brouwer, even aan het hekken op de straat gekomen, als het

X

eensklaps door een rijwiel gevat en met het hoofd tegen het ijzeren hekken geworpen werd. De wielrijder was ook gevallen, doch sprong haastig op en verdween in de richting van Bellem, zonder erkend te worden. Het arme slachtoffer, dat eene gapende wonde aan het hoofd bekomen had, werd in de ouderlijke woning gedragen alwaar het, ondanks de beste zorgen van doctor Snoeck, Zondag morgen overleden is."

6. CLARA-Maria (°Aalter, 24 december 1899; +Aalter, 29 juni 1920)
Ze was ongehuwd.
7. MAURICE (°Aalter, 3 juli 1901; +Aalter 7 september 1901)
8. DORA (°Aalter, 28 januari 1907; +Vilvoorde, 25 juli 1989)
Dora was bediende en actief in verschillende sociale organisaties. Ze was de eerste voorzitter van het C.M.B.v. en leidster van v.K.A.J. te Aalter (4). Kort na het overlijden van haar moeder is ze op latere leeftijd getrouwd te Aalter op 10 augustus 1950 met Clement Perreman, een boekhouder van Aalst, geboren op 10 november 1896. Reeds enkele jaren later, namelijk op 20 april 1954, stierf haar man te Sint-Jans-Molenbeek. De jaren dat ze in de Brusselse agglomeratie heeft gewoond, heeft ze nooit haar idealen verloochend. Ze zette zich in voor de sociale nood van de gepensioneerden en de "cul-

Familiekiekie in de boomgaard achter de ouderlijke woning anno 15 augustus 1918.

In de Bellemstraat prijkt nog steeds de hoge schoorsteen van de toenmalige brouwerij.

turele nood van haar taalgenoten". Bij testament had ze gevraagd te mogen begraven worden bij haar ouders in Aalter. Het grote grafmonument bevindt zich nog steeds op dit kerkhof.

Jules De Vlieghe woonde met zijn gezin in de Bellemstraat te Aalter. Hij stichtte er in 1896 een brouwerij. In datzelfde jaar werd de toelating gevraagd en verkregen door het schepencollege van Aalter (zie bijlage 1: p.29 en 30).

In 1900 werd opnieuw een toelating gevraagd voor het plaatsen van een stoomketel met stoomtuig (zie bijlage 2: p.31).

Over de werking, de productiviteit van de brouwerij en het aantal mensen dat er te werk gesteld werd, is weinig bekend. Het zal in ieder geval een lokale brouwerij geweest zijn met beperkte afzet. Het vervoer van het bier met de stootkar toont aan dat er slechts geleverd werd in Aalter en omgeving. Het was de broer van Jules, namelijk Jan-Francis, die het bier uitvoerde. Jan-Francis was vroeg weduwnaar en had een dochter die ergens in de Walen woonde. Hij kon het daar niet aarden en is te voet teruggekeerd.

Achteraan en naast het huis was een zeer grote boomgaard. Aan de voorzijde was een tuin met smeedijzeren hekken, die verwijderd werden in 1956 voor de verbreding van de Bellemstraat. Vroeger stonden in deze straat tientallen kerselaars, een waar genoeg voor de schoolgaande jeugd van toen.

De schoorsteen van de brouwerij is nog steeds intact gebleven en draagt nog het jaartal 1896. Deze brouwerij heeft slechts een kort bestaan gekend en is, bij gebrek aan opvolgers, juist voor de eerste wereldoorlog gesloten. Tijdens deze oorlog heeft het gebouw dienst gedaan als klaslokaal voor de kinderen van de jongensschool. Dit statig huis met bijhorende gebouwen werd op 29 mei 1954 door

de jongste dochter, Dora, verkocht aan de familie VERMEIRE, die het nadien heeft doorverkocht aan de huidige eigenaar Gino MAES. Het geheel is op een voortreffelijke manier gerestaureerd geworden.

Walter VERVALLE

Bronnen:

SAG: 83 Penningkohieren van Zomergem 1571 – 1577

1. Appeltjes van het Meetjesland, nr. 51 - jaargang 2000.
2. SAG: Fonds St.-Elisabethbegijnhof nr. 239, pachtbrieven 1557-1793.
3. Geschiedenis van Bellem p.161
4. Geschiedenis van Aalter p.573 en 596

16.

Bierbrouwerij van
Julius De Kiegher.

Proces-verbaal van ~~Onderzoek~~.

Het jaar achttien honderd besen negentig, den woensdag dertigsten September,
wij Hendrik Johannes Joseph Louden, Burgemeester der gemeente Alkmaar,
zijn voortgegaan met het onderzoek noemens de vraag van den heer Julius de
Kiegher, landbouwer alhier wonende, om de machtiging te bekomen tot het
oprichten eener bierbrouwerij op zijn perceel land gelegen in deze gemeente in
de Bellenstraat, bekend ten Kadaster Sectie C, N°. 133.

Gezien de bekendmaking ofgekondigd en aangeplakt den 13 September jongstleden,
alsmede de volbrenging der pleegwornen voorgeschreven door het Koninklijk Besluit van
den 31 Mei 1867;

En geene mondelingsche noch schriftelijke opmerkingen tegen deze vraag ont-
vongen hebbende,

Hebben het onderzoek gesloten om tien ure woensdag, drey tekening als boven.

De Burgemeester,

Bierbrouwerij van
De Kliegher Julius.

Het College van Burgemeester en Schepenen der gemeente Aelte,
Gekies de vraag van den heer Julius De Kliegher, landbouwer alhier wonende
strekende om de machtiging te bekomen tot het oprichten eener bierbrouwerij op
zijn perceel land, gelegen in deze gemeente, in de bellemstraat, bekend ten Na-
daster Sectie C. N° 133;

Gekien het proces-verbaal van onderzoek, waaruit blijkt dat deze vraag tot
geene opmerkingen heeft aanleiding gegeven

Gekien het nummer IV van het Koninklijk besluit van 31 Meer 1887,

Besluit:

Art. 1. Er wordt aan den aanvrager van zijne vraag akte verleend

Art. 2. De machtiging daarruit voortvloeiende is ondergeschikt aan de vol-
gende voorwaarden:

1° De schoor zal een genoege hooft hebben om de geburen volkomen-
lijk van den rook te vrijwaren.

2° De brouwer zal alle de maatregelen nemen tot het vermijden van ongemak-
ken door overlading van fletsche en hinderlijke dampen, en

3° Hij zal zich gedragen aan al de reglementaire voorschriften die nu of
later door de bevoegde overheden worden kunnen noodig geoordeeld worden.

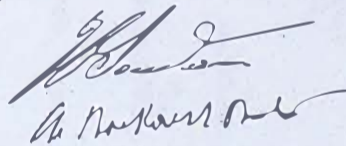
Art. 3. Afscript daarvan zal aan den aanvrager afgegeven worden en een die-
plicata ervan zal overgemaakt worden aan den heer Gouverneur dezer Provincie.

Gedaan te Aelte, in zitting van den 7 October 1896.

De Burgemeester en Schepenen,

Op bevel: De Secretaris.

W. van

A. N. K. van

Het Collegie van Burgemeester en Schepenen der gemeente
Aalst;

Lezien, met de er aangehechte plausen teekeningen, de
in het voornstaande proces-verbaal van onderzoek beskre-
ven vraag van den heer Jules De Vliegker;

Oangenien dat deze vraag na de pleegvormen onder-
gaan te hebben voorgeschreven door het Koninklijk besluit
van den 28 mei 1874, betrekkelijk het gebruik en het toe-
zicht der stoomtjestellen, geen enkel bezwaar heeft doen
ontstaan, noch mondelings, noch schriftelijk, binnen het
tijdbestek bepaald bij art. 5 van gezegd besluit;

Lezien het voormeld Koninklijk besluit;

Besluit:

Art. 1 Er wordt aan den aanvrager van zijne vraag akte
verleend.

Art. 2 De machtiging uit dien akt voortvloeiende, is
oindergeschiedt aan de volgende voorwaarden;

Deze voorwaarden zijn opgenomen in het model van
deken

akt, Bestuurlijk memoriaal deker provincie, Del 136.
bladn. 1034, 2. halfjaar 1874.)

Art. 3 Het niet nakomen van eene of andere der voor-
gaande voorwaarden, enz.

Art. 6 Een afschrift van het oogenzigt besluit zal ge-
stuurd worden aan den heer Gouverneur der provincie, om
overgemaakt te worden aan den heer Ingenieur, overste van
den dienst der stoommachienen, tot naricht en beleid

Een afschrift zal ingsgelijks aan den verkrijger geronden
worden.

Gedaan in zitting den zesden juni negentiën honderd.

De Burgemeester en Schepenen,

De Sekretaris,

H. Kant

J. J. J. J.
F. Hertelus

DE ITALIAANSE LUCHTMACHT OP HET VLEGVELD VAN URSEL

Na de achttiende veldtocht van het Belgische leger in 1940, waarbij heel wat activiteiten plaats hadden op het vliegveld van Ursel, bleef het er betrekkelijk kalm. Toch werd de stilte in de lucht in en rond Ursel in de herfst verbroken toen een Italiaanse luchtmachteenheid met heel wat vertoon het vliegveld kwam bezetten.

Wie waren ze? En wat kwamen ze doen?

Het Belgisch hulpvliegveld van Ursel met codenummer 33, gelegen op enkele kilometer ten noordoosten van het Aalterse vliegveld, werd bezet op 19 oktober 1940 door de 18° Gruppo van het Corpo Aereo Italiano (C.A.I.). De eenheid bestond uit het 83°, het 85° en het 95° Squadriglia en ze kwamen van de vliegbasis Mirafiori. De vijftig toestellen die deze smaldelen bezaten, waren "Fiat CR 42", te dien tijde een belangrijke tweedekker in de militaire luchtvaart, die de bijnaam "Falco" (valk) meekreeg. Het vliegveld van Ursel kreeg de codenaam "Saturno", terwijl het nabijgelegen vliegveld van Maldegem de codenaam "Urano" toebedeeld werd.

Eerst later, toen de Italianen op 10 januari 1941 Ursel verlieten, zouden er ook vliegtuigen "Fiat CR 50", bijgenaamd "Freccia" (pijl) te zien zijn op Ursel want zowel Maldegem als Ursel werden vanaf dan gebruikt door de 20° Gruppo met het 351°, het 352° en het 353° Squadriglia van Maldegem.

Andere zeldzame vliegtuigen die op Ursel gestationeerd werden, waren driemotorige transporttoestellen "Caproni 133T". In totaal waren een dozijn toestellen van dit type overgevlogen naar Ursel en Maldegem.

Tot nu toe weten we wie deze Italianen waren, maar wat was hun opdracht vanuit het Meetjesland?

Toen de Slag om Engeland in alle hevigheid woedde, besloot de *Duce* Benito Mussolini om een luchtkorps naar de Kanaalzone te

Fiat CR 42 van het 85° Squadriglia Te Ursel

Een Italiaans soldaat ergens tussen Maldegem en Eekloo

sturen ten einde de Luftwaffe te helpen bij haar aanvallen op Engeland. Hiervoor stuurde hij twee bombardementswings naar België

waaronder het 43° Stormo en 172° Squadriglia naar Chièvres en het 13° Stormo naar het vliegveld van Melsbroek. Ten einde de bombardementsvluchten naar Engeland te ondersteunen en te begeleiden, werden drie Squadrons jachttoestellen op Ursel gestationeerd.

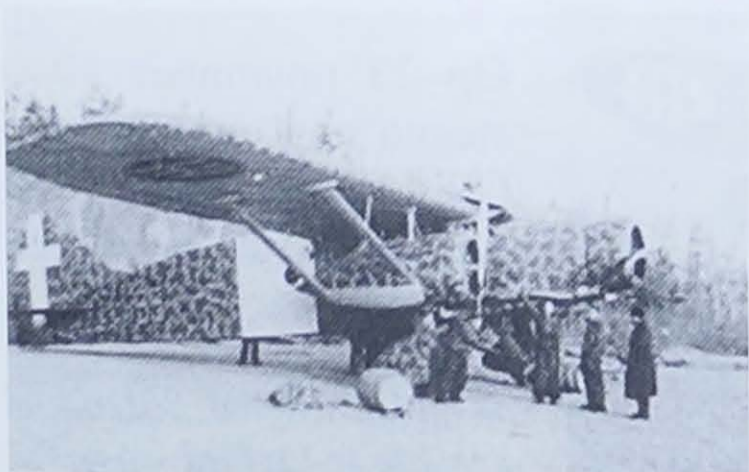
Telkenmale de bommenwerpers opstegen, werden de jagers te Ursel in de lucht gestuurd om rond Brugge de hoofdmacht op te wachten en te begeleiden naar Engeland. Hun opdracht was dus klaar en duidelijk: trachten de RAF-jagers zo ver mogelijk uit de buurt van hun bommenwerpers te houden.

Het klein transportelement met driemotorige Caproni 133T-toestellen dat sporadisch opgemerkt werd te Ursel, diende als verbinding tussen het Meetjesland en de bommenwerperseenheden in het binnenland (Chièvres en Melsbroek). Deze Caproni's voerden geen opdrachten uit vanuit Ursel naar Engeland.

DE ITALIANEN VLIEGEN TEGEN ENGELAND

Het was op 27 oktober 1940 dat de jachtvliegtuigen van Ursel het eerst voor bescherming moesten zorgen voor 15 bommenwerpers die om 16.20 uur vanuit Chièvres naar het Engelse Ramsgate vlogen.

Niet minder dan 83 Italiaanse Fiat CR 42-toestellen stegen op om ter hoogte van Brugge de bommenwerpers af te wachten. Het Italiaanse ren-

Een driemotorige Caproni 133T van het 95° Squadriglia van Ursel

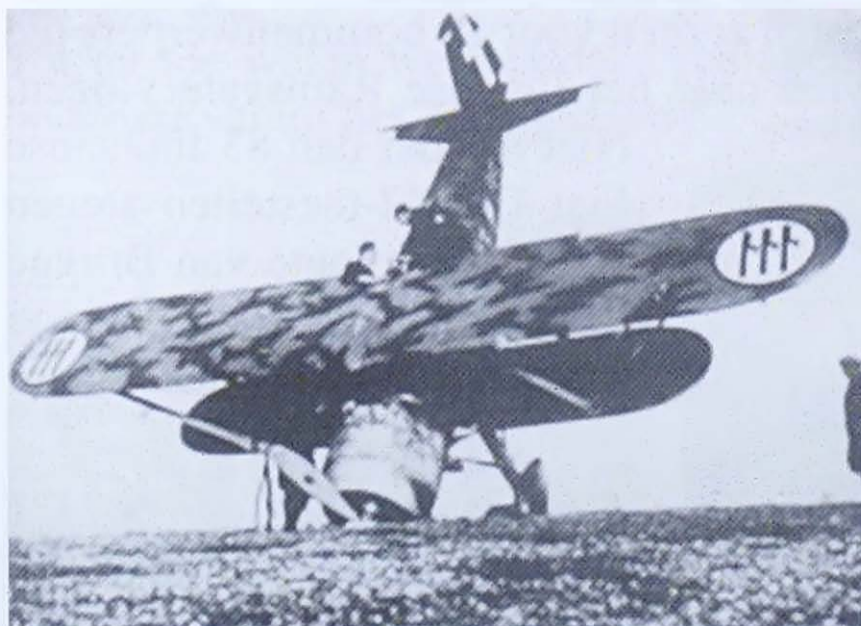
Sergente Antonio Lazzari viel te Lowestoft

dez-vous misliep en toen de bommenwerpers boven de Noordzee nog geen jagers gezien hadden, werd de raid afgeblazen.

Op 29 oktober 1940 stegen 39 Italiaanse jagers op vanuit Ussel om 15 bommenwerpers te begeleiden naar Ramsgate. De volledige armada van bommenwerpers en jagers bereikte het doel om 17.15 uur en alle te Ussel opgestegen Italianen kwamen veilig terug.

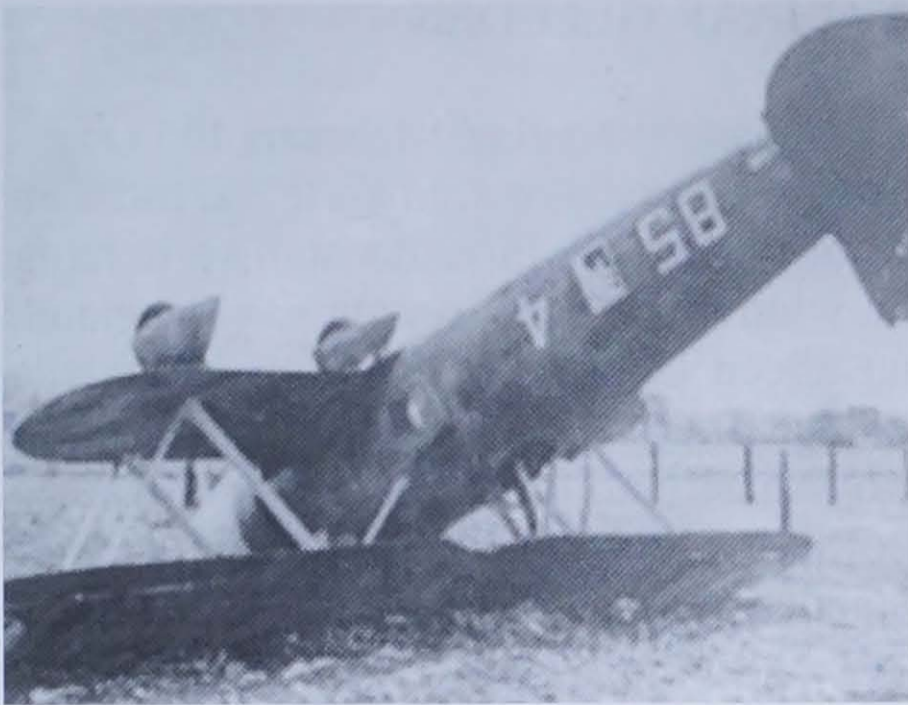
Elf november 1940 werd voor de Italianen een zware dag. Het was de eerste herdenkingsdag van de wapenstilstand van de Eerste Wereldoorlog onder Duitse bezetting en op deze maandag hadden nergens kerkelijke diensten plaats ter herdenking van de doden uit de "grote oorlog". Veertig Fiat CR 42-jagers stegen na de middag op om 10 bommenwerpers te begeleiden voor een bombardement op Harwich maar de RAF wachtte de Italianen op. Van de Usselse jagers werden sergeant Pietro Salvadori, sergeant Enzo Paninchi en sergeant Antonio Lazzari neergehaald. Piloten van de RAF beweerden er nog een vijftal neergehaald te hebben. Bij de terugkeer, sloeg een beschadigde Fiat met nummer 14-95 over kop en een andere maakte een kraaklanding in Welle (nummer 4-85 van onderluitenant Giuseppe Re).

De "*Illustrated London News*" berichtte dat er op 11 november 1940 in totaal 13 Italiaanse vliegtuigen werden neergehaald. Een ietwat overdreven cijfer want die avond kwamen er "*slechts*" 10 Italianen naar Ussel terug.

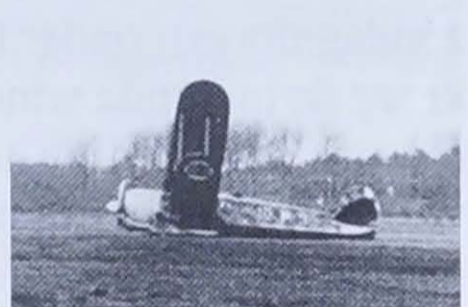
Op 23 november 1940 stegen nog eens 29 Fiat CR 42-jagers op om een vrije jacht uit te voeren

Sergente Pietro Salvadori crashte te Oxford

CR 42 nummer 4-85 van Ursel, die op 11 november 1940 een kraaklanding maakte te Welle.

langs het Noordzeestrand. Ongelukkig voor de Italianen was ook de RAF op de afspraak. Niet minder dan drie vliegtuigen ontbraken 's avonds op het appel te Ursel.

Drie foto's van een boven Engeland aangeschoten Fiat CR 42 die op 11 november 1940 terugkwam naar Ursel. Hier zie je toestel nr. 10 van het 95° Squadriglia. De piloot kroop zonder kleerscheuren uit het fel gehavende toestel.

Op 28 november vlogen voor de laatste maal 25 jagers vanuit Ursel naar Margate, Eastchurch en Folkestone. Dit was de laatste inzet van de CR 42-toestellen van Ursel, want op 10 januari 1941 verliet de 18° Gruppo Ursel en vloog via een tussenstop in Frankfurt naar Pisa. Enkele weken later werden ze ingezet in het luchtruim boven Libië.

Henri DE BAETS

HET GEBEURDE VIJFTIG JAAR GELEDEN

In de nacht van zaterdag 31 januari op zondag 1 februari 1953 raasde een hevige storm over België en Nederland. In korte tijd had zich nabij IJsland een depressie uitgediept die in zuidoostelijke richting over de Noordzee trok. Het windveld trof het oosten van Engeland, Nederland en België. Niet alleen de windkracht, maar vooral de lange duur van de storm en de windrichting, noordwest, leidden tot rampzalige gevolgen. Tot overmaat van ramp viel de storm samen met een springvloed. De storm stuwde het water van de Noordzee op tot abnormaal hoge waterstanden langs de Belgische en Nederlandse kust.

Ik herinner mij nog dat het al de zaterdagnamiddag hard was gaan waaien. De hele nacht huilde de wind rond ons huis. Toen het op zondagmorgen onder het grijze wolkendeken licht begon te worden, kreeg de huilende wind ook een gezicht. De jonge bomen en struiken die ons vader in de tuin had geplant, wiegden gevaarlijk heen en weer. Aan de overkant van de weg waren zware takken van de kruinen van de canada's afgeknakt. De telefoondraden zwiepten aan de palen, sommige waren al losgekomen. Op de radio maakten de nieuwsberichten gewag van wat zich aan de kust en langs de Schelde afspeelde. De berichten uit Nederland waren nog ramspoediger. De hele dag hingen we aan de radio en luisterden om beurten naar het

Golven vernielden de dijk bij de 'Lekkerbek' in Knokke.

Dijkbreuken langs de Rupel zetten de omgeving van Bornem onder water.

N.I.R. en radio Hilversum om te vernemen wat de storm van de afgelopen nacht teweeg had gebracht. Waren de eerste berichten nog vrij vaag, in de loop van de dag werd steeds duidelijker dat er zich een ramp voltrok en dat er vooral in Nederland, onder meer in het mondinggebied van de Schelde, veel slachtoffers gevallen waren.

Watersnood in Nederland.

Op maandagmorgen, als de krant in de bus viel en de eerste foto's gepubliceerd werden, kon men zich een idee vormen van wat er gebeurd was. Aan de kust waren de dijken op vele plaatsen weggespoeld en kolkten de golven tot aan de villa's en appartementen. Op verschillende plaatsen gaapten bressen en had het water de lager gelegen wijken overstroomd. Zo werd Oostende overstroomd. In het Scheldebekken had het wassende water 240 bressen geslagen en duizenden hectaren land onder water gezet. In Antwerpen was het peil van de Schelde tot 7,85 m gestegen en stond 80 cm hoger dan de kaaimuren. De schade in de stad was aanzienlijk. In Vlaanderen waren 22 mensenlevens te betreuren en 50 000 mensen werden getroffen door de overstromingen.

In België werden enige duizenden mensen, burgers en militairen, ingezet om mensen te evacueren en bressen te dichten. Meer dan 1 miljoen zandzakken werden daarvoor gebruikt. Alleen al aan de kust werd 450 miljoen Belgische frank (11 155 210 euro) uitgegeven voor het beveiligen van de dijken en het opruimen van het puin. Was de toestand op de meeste plaatsen vrij vlug onder controle, op sommige plaatsen zoals in Wintham, Berendrecht en Zwijndrecht duurde het maanden voordat de dijken hersteld raakten. Het herstellen van de schade beliep bijna 1 miljard Belgische frank of 24 789 352 euro. De schade geleden door particulieren was enorm, maar niet te becijferen.

In Nederland was de storm een echte ramp. Vooral in Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant liepen als gevolg van vele dijkbreuken, grote gebieden onder water, kwamen talrijke mensen om het leven en werd enorme schade aangericht. Het zwaarst getroffen was het eiland Schouwen dat bijna helemaal verzwolgen werd. Het aantal slachtoffers in Nederland bedroeg 1835, waarvan er 873 te betreuren vielen in het naburige Zeeland. Na de door de omstandigheden moeizaam op gang gekomen reddingswerken, werd met man en macht gewerkt aan het herstellen van de dijken. Op 6 november 1953 werd het laatste stroomgat bij Ouwekerk gedicht. De totale schade, inclusief de productiederving in 1953 werd geraamd op 5,3 % van het nationale inkomen van Nederland. Op 18 februari 1953 werd de Delta-commissie opgericht. Bedoeling was om door allerlei waterbouwkundige werken en verhoging en versteviging van de dijken, te komen tot een betere beveiliging tegen overstromingen.

Jan CAMERLINCKX

BLADEREND IN HET ALBUM VAN HET AALTERS CULTUREEL ERFGOED

Dezer dagen staat de zorg voor het *cultureel erfgoed* in de belangstelling van de Vlaamse Overheid. In het cultuurdecreet van 13.7.2001 ⁽¹⁾ wordt, naast het sociaal-cultureel werk en de kunsten, het cultureel erfgoed als een van de cultuurbeleidsdomeinen vermeld. Laten we voor alle duidelijkheid stellen dat men het cultureel erfgoed definieert als de *materiële en immateriële betekenisdragers uit het verleden, die gemeenschappelijke betekenissen verkrijgen binnen een cultureel referentiekader* ⁽²⁾. Meer concreet omvat het cultureel erfgoed, het bouwkundig, archeologisch en landschappelijk erfgoed, het materieel erfgoed dat opgeslagen ligt in musea en archieven, het bij particulieren verspreid materieel erfgoed en het immaterieel erfgoed (volkscultuur). Dat de Vlaamse overheid aandacht en geld wil besteden aan het cultureel erfgoed moet geschied- en heemkundigen als muziek in de oren klinken. Het is echter niet de eerste keer dat er zoveel te doen is rond ons cultureel erfgoed. Al in 1970 was dat het geval toen het *Europees jaar voor het behoud van het bouwkundig erfgoed* (1975) en het *Jaar van het dorp* (1978) werden georganiseerd. In dezelfde periode kwam ook het *decreet tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten* ⁽³⁾ tot stand en werd een aanvang gemaakt met de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed ⁽⁴⁾. Dit keer zijn de ambities echter veel ruimer dan enkel de zorg om het bouwkundig patrimonium. Bovendien wil men de verantwoordelijkheid voor de zorg van ons erfgoed in belangrijke mate aan de lokale overheid toewijzen. Tegelijk is het de bedoeling om een zo breed mogelijk maatschappelijk draagvlak te creëren, zodat het erfgoedbeleid democratisch gelegitimeerd wordt door een zo groot mogelijk aantal inwoners ⁽⁵⁾.

De huidige belangstelling van de Vlaamse overheid voor ons cultureel erfgoed is in feite al jaren de bekommernis van talrijke geschied- en heemkundige kringen in Vlaanderen. Zij brachten in tijdschriften, brochures en boeken het verleden van domeinen, gebouwen en families in de belangstelling, publiceerden over gebeurtenissen en volksgebruiken. Zij namen initiatieven allerhande met betrekking tot de bescherming van ons bouwkundig erfgoed, werkten mee aan de inventarisatie van dat erfgoed, organiseerden tentoonstellingen, richtten lokale musea of documentatiecentra op, organiseerden lezingen en cursussen om het grote publiek te infor-

meren. Vermeldenswaard is zeker het initiatief van het 'Verbond van de Kringen voor Heemkunde in Oost-Vlaanderen', dat al in 1973 een commissie oprichtte om restauratie-initiatieven op te sporen en aan te moedigen van zowel particulieren als openbare besturen. Sindsdien wordt jaarlijks hulde gebracht aan de eigenaars van waardevol gerestaureerde gebouwen of panden. Het valt dan ook te hopen dat de overheid rekening zal willen houden met het vele werk dat al gedaan werd en dat ze gebruik zal willen maken van de expertise van geschied- en heemkundige kringen en eventueel ook van andere verenigingen en personen die op een of andere manier hun kennis inzake het cultureel erfgoed ter beschikking willen stellen.

In de 1970 was de maatschappij zich bewust geworden van de ingrijpende veranderingen die onze leefwereld in korte tijd had ondergaan. Niet alleen landschappelijke en natuurlijke waarden verdwenen, maar ook gebouwen, gebruiksvoorwerpen en volksgebruiken. Het was de tijd dat op verschillende plaatsen natuurverenigingen en heemkundige kringen werden opgericht. Toen de Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete op 26 mei 1977 werd opgericht, stelde men zich niet alleen tot doel de studie en het verspreiden van informatie betreffende het historisch en volkskundig verleden van de huidige gemeente Aalter en van de geografische omschrijving van het vroegere 'Land van de Woestijne', maar ook de bescherming en bestendiging van het landschappelijk, natuurlijk en bouwkundig erfgoed (6). Inmiddels zijn we vijftientig jaar verder. De kring telt vierhonderd leden. In het tijdschrift 'Land van de Woestijne' publiceerden 49 auteurs meer dan 400 artikels, samen goed voor ongeveer 3500 bladzijden tekst. Voor de publicatie van zoveel informatie werden in de betreffende periode ca. 81 500 EUR of 3,3 miljoen oude BEF uitgegeven. Daarnaast moeten we ook de *Geschiedenis van Aalter* (7), de *Geschiedenis van Poeke* (8) en de *Geschiedenis van Bellem* (9) vermelden, evenals verschillende publicaties over Aalter in 'Appeltjes van het Meetjesland'.

Van het *heemmuseum*, dat onze kring aanvankelijk plande, kwam niets terecht bij gebrek aan een geschikte locatie. Na verloop van tijd is men zich overigens gaan realiseren, dat het opbouwen en in stand houden van een heemmuseum meer inzet en kunde vergde dan men zich aanvankelijk had voorgesteld. Onder impuls van de kring of bestuursleden van de kring heeft het gemeentebestuur een aantal gebouwen, panden en landschappen gevrijwaard voor de toekomst. Met de aankoop van het kasteel van Poeke heeft de gemeente een

Het kasteel van Poeke

kroonjuweel van het Aalters cultureel patrimonium verworven. De restauratie en het onderhoud van zo'n juweel heeft echter geleerd dat een en ander lang niet zo eenvoudig is als de vaak te optimistische voorstellingen van decreten en subsidieregelingen laten veronderstellen.

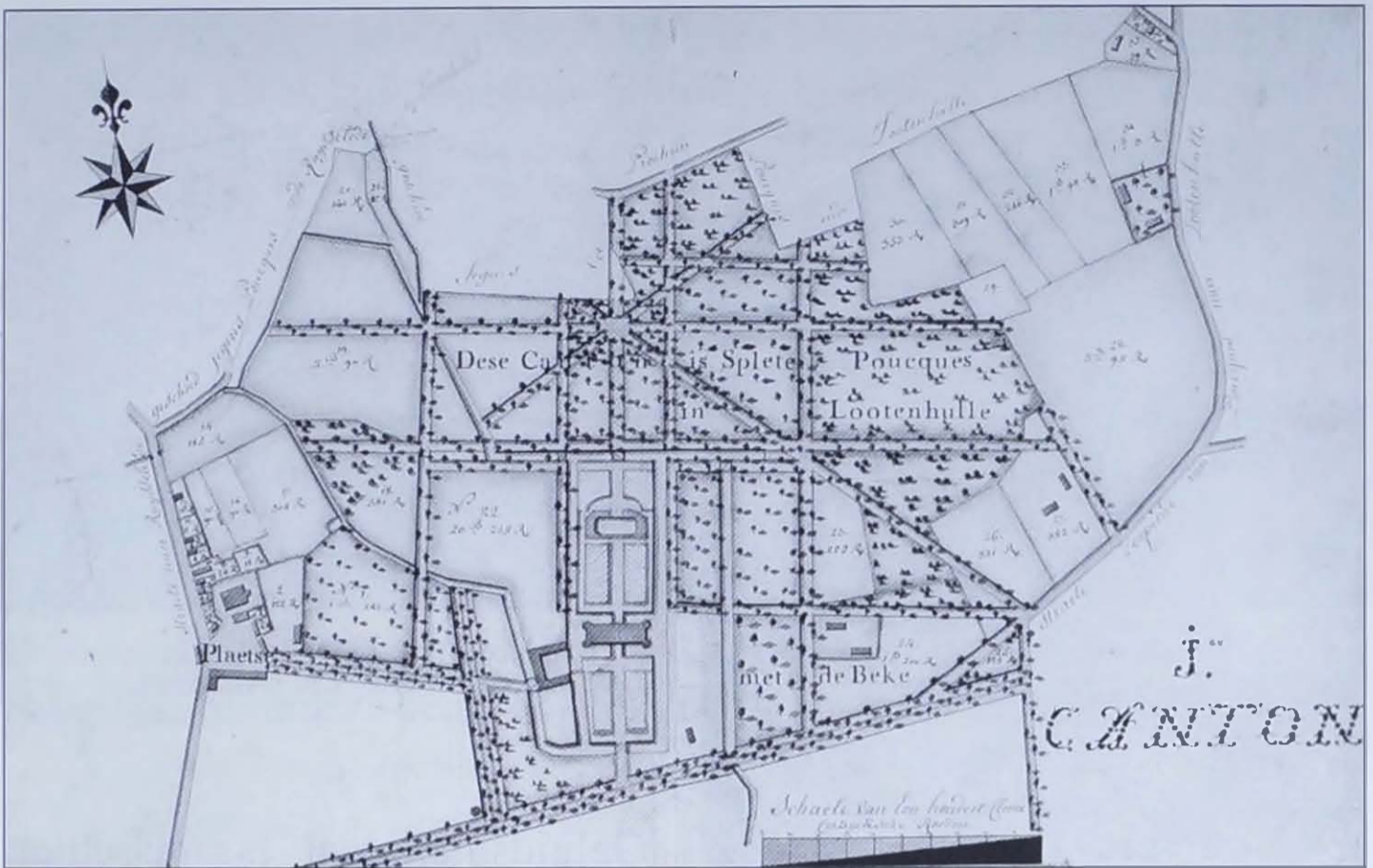
Als plattelandsgemeente beschikt Aalter over een interessant en waardevol cultuurhistorisch patrimonium en het is dus zeker de moeite om de nodige aandacht te besteden aan dat patrimonium. In eerste instantie denken wij aan het bouwkundig erfgoed. Er zijn de kerken van de verschillende parochies en de kastelen van Poeke, Bellem, Nobelstede, Blekkervijver, Blekkerbos, Schuurlo en Hooggoed. We willen hier echter ook pleiten voor bijzondere aandacht voor hoeven en landelijke woningen uit de 19^e en 20ste eeuw. In steeds sneller tempo verdwijnt betekenisvol erfgoed uit die periode.

Zorg voor het landschappelijk erfgoed sluit nauw aan bij het bouwkundig erfgoed. Een goed deel van dat bouwkundig patrimonium maakt overigens integraal deel uit van een landschap dat door mensen werd gecreëerd. Te weinig aandacht gaat hier naar kleine landschapselementen als dreven, houtwallen, bomenrijen, drinkpoe-len, boomgaarden, enz. Misschien liggen hier heel wat mogelijkheden voor het lokaal beleid.

Kleinere gebouwen getuigen van het leven van een meerderheid van de mensen in vroegere tijden. Ze zijn misschien niet zo imposant als kastelen en kerkgebouwen, maar als herinnering aan het leven van onze voorouders zeker ook de moeite waard om bewaard te worden.

Toen wijlen Luc Stockman vijftien jaar geleden de *Geschiedenis van Aalter* schreef, was er nauwelijks iets gekend van het verre verleden van onze gemeente. Intens archeologisch onderzoek heeft inmiddels aan het licht gebracht dat dit verre verleden veel belangrijker was dan men voor mogelijk hield. De oudste sporen van menselijke aanwezigheid situeren zich in het Middenpaleolithicum⁽¹⁰⁾. Verder zijn er belangrijke sporen gevonden uit de Bronstijd en de IJzertijd. Recente prospectie in Langevoorde toonde

Het drevenknooppunt in het park van het kasteel van Poëke is een waardevol stukje landschappelijk erfgoed daterend uit de 18^e eeuw. Het is een uniek overblijfsel van het concept dat de toenmalige baron van Poëke had over de aanleg van het kasteelpark.

aan dat er al bij het begin van onze jaartelling Romeinse aanwezigheid was in Aalter. De ontdekking van middeleeuwse hoeven werpen een nieuw licht op de vroege ontginningsgeschiedenis. Waarschijnlijk bevat de bodem ten noorden van het kanaal (rond Woestijne) nog veel meer waardevolle overblijfselen van het verre verleden. In het vooruitzicht van een nieuwe bestemming van het gebied, lijkt een tijdige en grondige archeologische prospectie van dit gebied noodzakelijk. Zo kan een belangrijk stuk archeologisch erfgoed gevrijwaard worden.

Beeldmateriaal kan een belangrijk element zijn ter stoffering van de historische achtergrond van ons erfgoed. Niet alle erfgoed bleef bewaard of zal bewaard blijven. Het lijkt ons echter wel nuttig en belangrijk om ten minste een beeld te trachten te bewaren van verdwenen of binnenkort verdwijnend erfgoed. In Aalter sluimert heel wat beeldmateriaal bij particulieren. Het is dan ook opportuun om te overwegen een archief van beeldmateriaal aan te leggen. Beeldmateriaal dat niet kan verworven worden, zou gedigitaliseerd opgeslagen kunnen worden.

Beeldmateriaal is waardevol erfgoed.

Geluidsmateriaal is misschien minder voorhanden, maar kan toch belangrijk zijn, al was het maar omdat ieder verhaal van ergens iemand sowieso een stukje erfgoed is. Mogelijk beschikt de kring van Bellem nog over geluidsmateriaal betreffende oude beroepen. Het Dialectgenootschap beschikt over waardevolle opnamen van het Aalters dialect.

De documenten die opgeslagen liggen in het archief van de gemeente, zijn een belangrijk onderdeel van het gemeentelijk erfgoed. Daarenboven is het beschikken over bronnenmateriaal van essentieel belang voor het kennen van de historische achtergronden van het cultureel erfgoed. Het moet gezegd dat het archief van de gemeente Aalter zeer interessant en waardevol is. Dat archief werd jaren geleden al toegankelijk gemaakt voor het publiek. Daarmee vervulde Aalter een pioniersrol in het Meetjesland. Het is de verdienste van Filip Bastiaen om de basis gelegd te hebben voor de ontsluiting van het gemeentearchief.

In Aalter is heel wat waardevol materieel erfgoed beschikbaar. Het kan niet de bedoeling zijn om in elke gemeente een heemmuseum op te richten. Hedendaags denkt men veeleer aan regionale musea opge-

bouwd rond bepaalde thema's. Voor de gemeente is een belangrijke taak weggelegd om dergelijke musea te helpen stofferen. Misschien is er een mogelijkheid om ook in Aalter rond een of ander specifiek thema een museum op te richten...

Onze heemkundige kring heeft een belangrijke bijdrage geleverd om het cultureel erfgoed van de gemeente Aalter in de belangstelling van het publiek te brengen en zal daar in de toekomst mee voortgaan. Wij hebben alvast onze medewerking toegezegd aan elk lokaal initiatief dat de bescherming van het Aalters cultureel erfgoed tot doel heeft. Om de toon te zetten, zullen we in ons tijdschrift onder de rubriek *Bladerend door het album van het Aalters cultureel erfgoed* regelmatig een of ander specifiek stukje van ons erfgoed voorstellen.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

1. *Decreet houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid*, 13.7.2001, BS 29.9.2001.
2. *Ontwerp van decreet houdende de organisatie en subsidiëring van een cultureel erfgoedbeleid*, 2003.
3. *Decreet tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten*, 3.3.1976.
4. De inventaris voor Groot-Aalter is gepubliceerd in: *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen - Provincie Oost-Vlaanderen, arrondissement Gent, Kanton Nevele*, deel 12nr.1, Bestuur voor Monumenten en Landschappen, Turnhout, 1989, pag. 2-173.
5. PLAS H., *Lokaal erfgoed - Wegwijs in de zorg voor monumenten, landschappen en archeologie*, VVSG en Politeia, 2002.
6. Archief Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete, *Huishoudelijk reglement*, 21.1.1981.
7. STOCKMAN L., *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979.
8. HOSTE I., STOCKMAN L., *Geschiedenis van Poeke*, Aalter, 1985.
9. BASTIAEN F., DE REUCK D., HOSTE I., STOCKMAN L., *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994.
10. CROMBÉ PH. EN VAN DER HAEGHEN G., *Midden-paleolietische jager-verzamelaars te Aalter. Getuigenissen van Vlaanderens vroegste bewoning ca. 80.000 - 60.000 jaar geleden*, in *Uit Vlaamse bodem*, St.-Niklaas, 1996, pag. 7-10.

INDEX OP DE JAARGANGEN 21 TOT 25 (1998 - 2002)

Hier vindt u de klapper van de auteurs, in alfabetische volgorde, van hun bijdragen in de jaargangen 21 tot 25, samengevat door Jan Defruyt.

AUTEURS - ONDERWERPEN	Jrg.	Nr.	Pag.
ALYN DRIES			
* Geschiedenis van het Belgische geld	23	1	45
BAECKELANDT ROGER			
* Emigratie naar de Verenigde Staten van Amerika	21	1-2	3
* Oorlogsherinneringen 1940-45	21	3-4	25
* Het cinq-sizen kansspel	21	3-4	34
* Optocht van oud-strijders in 1949	21	3-4	73
* Kampioenenviering kaarten 1962-1963	21	3-4	74
* Plaatsrechten en boterschaal te Aalter	23	1	3
* Een grote familie uit Aalter-Bellem	23	1	88
* Mannen- en knapenkoor Sint-Cecilia	23	1	91
* Kampioenenviering kaarten 1967-1968	23	1	62
* De barrièrerechten te Aalter.	23	2	4
* Huwelijksfoto van Georges De Vlieger en Augusta De Smet	23	2	73
* Gedecoreerde oorlogsvrijwilligers '40 - '45	23	2	76
* Een Duitse schietstand	24	1	56
* Aloïs De Meyer – een 100-jarige	24	1	68
* Adhémar De Poorter: beroepskunstschilder	24	1	74
* Grote families te Aalter	24	1	91
CAMERLINCKX JAN			
* Landschapsontwikkeling te Aalter (deel 1)	22	1	18
* Uitstap : Oudenaardse wandtapijten 16 ^e -18 ^e eeuw	22	1	57
* Bescherming van ons archeologisch erfgoed	22	1	59
* Het jaar 2000	22	2	31
* Landschapsontwikkeling te Aalter (deel 2)	22	2	65
* Over bijen, bijenteelt en imkers	23	1	66
* Landschapsontwikkeling te Aalter (deel 3)	23	2	37
* Sprokkels	24	1	93
* Omgaan met het verleden: Arthur Verhoustraete	24	1	3
* Sint-Maria-Aalter 150 jaar	24	1	107

* Van Velt Houck tot parochie Sint-Maria-Aalter	24	2	5
* Hoe het begon	25	1	43
* Landschapontwikkeling te Aalter (deel 4 – einde)	25	4	22

DE BAETS HENRI

* Een oud-strijdersbond 1914-1918 te Maria-Aalter	25	1	52
---	----	---	----

DE DONCKER JOS

* Nonkel Jan op bezoek te Aalter	22	1	5
* Een bekend middeleeuws dichter op het Stalinsgoed te Aalter	22	2	3
* Het Stalinsgoed te Aalter	23	2	35
* De "hondenkoersen" in de wijk Oostergem en de Bellemstraat	23	2	24
* Het Stalinsgoed te Aalter (aanvulling)	23	2	35
* Van patronage tot parochiaal centrum "PAX" – deel 1	25	1	4
* Van bouwval tot parochiaal centrum "PAX" – deel 2 (1980-1982)	25	2	3
* 20 jaar bloeiend parochiaal centrum – deel 3 (1982-2002)	25	3	5
* Van parochiale naar interparochiale opdracht – deel 4	25	4	13

DEFRUYT JAN

* Geldwaarden van toen	22	2	21
* Zichten vanuit de kerktoren van Aalter-Centrum anno 1945 en anno 1978	23	2	77
* Onthulling plaket Karel Waerie	24	1	96

HET BESTUUR

* In memoriam : Luc Stockman	22	1	3
* Lijst steunende leden 1998	21	3-4	76
* Wij gedenken in 1998	21	3-4	77
* Wij gedenken in 1999	22	1	61
* Wij gedenken in 1999	22	2	102
* Steunende leden in 1999	22	2	103
* Wij organiseren en mededelingen in 1999	22	2	104
* Wij organiseren en mededelingen in 2000	23	1	95
* Boekbesprekingen			
- <i>Steentijdvondsten in het Meetjesland</i>	23	23	1
- <i>Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen</i> , Deel III	1	93	94

* Dankwoord aan Maurice Thys	23	2	3
* Lijst steunende leden 2000	23	2	89
* Wij gedenken in 2000	23	2	91
* Mededelingen en uitnodigingen	24	1	100
* 25 jaar heemkundige kring Arthur Verhoustraete	25	1	3
* Wij gedenken in 2001	25	1	62
* Wat zal 2003 ons brengen?	25	4	3

LAROY PETER

* God wil het !	21	1-2	79
* Boekbesprekingen			
- <i>Zes verdomde jaren</i> van André De Ké	21	1-2	89
- <i>Vriendenboek Luc Stockman</i>	21	1-2	89
- <i>Van Alyntjesschool tot Klein-St.-Gerolf</i>	22	1	55
- <i>Keizer Karel ... een schalkse ruiter</i>	22	2	64
- <i>50 jaar Sint-Godelieveparochie</i>	23	2	87
* Een officiële middelbare school te Aalter (1949-50)	22	1	46
* Beschouwingen bij de rol van de daensisten in de Aalterse arbeidersbeweging	22	2	40
* Broederstrijd en priestertwist te Aalter	23	2	79
* Arthur Verhoustraete en de straatnamen	24	1	27

STEVENS WILLY

* De Heer van St.-Joris ging zijn galg te buiten (deel 2 en einde)	21	3-4	55
* De pastorie van Knesselare	22	2	45
* Een prinselijk dispuut	23	1	84
* Open monumentendag : 10 september 2000 te Knesselare	23	2	58
* Open monumentendag 2001 "metaal" te Knesselare – deel 1	25	2	39
* Varen we of varen we niet meer?	25	4	3
* Open monumentendag 2001 "metaal" te Knesselare – deel 2 (einde)	25	4	5

THYS MAURICE

* Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog	21	1-2	53
* Een vlaggenwijding te Aalter	21	1-2	83
* De volksmissie te St.-M.-Aalter anno 1946	21	1-2	84
* Plechtige Communie te Aalter	21	1-2	86
* 35 jaar ten dienste van het klooster en de meisjesscholen te Aalter	21	3-4	39

* Folklore-en reclamestoet op 27 sept. 1953	21	3-4	59
* Vereremerking van enkele leden van het Werk van den Akker	21	3-4	65
* Blijde thuiskomst	21	3-4	65
* Meisjesschool van Aalter-Brug anno 1945	21	3-4	69
* Lagere meisjesschool - Brouwerijstraat 1958-59	22	2	96
* Lagere meisjesschool - St.-Maria-Aalter 1961-62	22	2	97
* Lagere meisjesschool - St.-Maria-Aalter 1965-66	22	2	98
* Soldaten uit de Eerste Wereldoorlog	22	2	99
* Aalternaren verplicht tewerk gesteld te Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog	22	2	100
* Herinnering aan de Tweede Wereldoorlog	23	1	34
* De vrije lagere jongensschool - Aalter 1937-38	23	2	72

VAN DE MOORTELE ANGÈLE

* Inhuldiging en wijding van de kapel van de BJB in 1954	21	3-4	70
---	----	-----	----

VAN EEGHEM ETIENNE

* Enkel verhalen die zich afspeelden in de omgeving van de markt te Aalter	25	4	44
---	----	---	----

VANLAERE ROGER

* De wielersport te Aalter (deel 4)	21	1-2	45
* De wielersport te Aalter (deel 5)	21	3-4	49
* De wielersport te Aalter (deel 6)	22	1	39

VERVALLE WALTER

* Weldra een 100-jarige	24	1	70
-------------------------	----	---	----

VERHELST Robert

* Gemeentelijk onderwijs te St.-M.-Aalter omstreeks de Eerste Wereldoorlog	24	1	78
---	----	---	----

WILLE ERIK

* Karel Waerie, ook een Aalterse figuur	21	3-4	5
---	----	-----	---

IN BIJLAGE

* kaarten	24	1	4
			kaarten
* Aalters Dialectgenootschap 2002	1	0	1
* Dialectgenootschap zuidwest-meetjesland 2002	1	I	1
* Dialectgenootschap zuidwest-meetjesland 2002	1	II	1
* Dialectgenootschap zuidwest-meetjesland 2002	1	III	1

INHOUDSTAFEL

Jan CAMERLINCKX	Van vastenavond tot Pasen	3
Peter LAROY	Messentrekkerij te Aalter in 1897	11
Walter VERVALLE	Brouwerij De Vliegheer te Aalter	22
Henri DE BAETS	De Italiaanse luchtmacht op het vliegveld van Ursel	32
Jan CAMERLINCKX	Het gebeurde vijftig jaar geleden	36
Jan CAMERLINCKX	Bladerend in het album van het Aalters cultureel erfgoed	39
Jan DEFRUYT	Index op de jaargangen 21 tot 25 (1998-2002)	46

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift voor heemkunde

van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter en het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Dienst Wettelijk Depot nr. BD.31.832.

Secretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Schuurlo 12, 9880 Aalter - tel. (09) 374 79 82

e-mail : heemkring.aalter@tiscali.be

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : 12,50

steunende leden : 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

- Voorzitter : Willy STEVENS
Larestraat 14 - 9910 Knesselare
09 374 44 58
- Ondervoorzitter : Peter LAROY
Brouwerijstraat 84 - 9880 Aalter
09 375 14 86
- Secretaris : Jan CAMERLINCKX
Schuurlo 12 - 9880 Aalter
09 374 79 82
- Ledenbeheer : Eliane DE POORTER
Leurebroekdreef 1
9880 Aalter-Poeke
051 68 89 91
- Penningmeester : Dries ALYN
Bellemstraat 49 - 9880 Aalter
09 374 23 60
- Redactie en layout : Jan DEFRUYT
Kestelstraat 67 - 9880 Aalter
09 374 65 81

LEDEN : Robert Verhelst en Roger Baeckelandt.

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

26e jaargang - nr. 2 - 2003

DE BENDE VAN JAN CORIJN

Ons land heeft in de loop der tijden vele roversbenden gehad. Een groot gedeelte van deze verhalen werd bijeengezocht door ons bestuurslid Peter Laroy. Hij heeft deze, af en toe geromantiseerde verhalen, gebundeld en gepubliceerd. De beruchtste van deze benden zijn die van Bakelant, wiens verhalen zich afspelen rond Torhout/Brugge en die van Jan de Lichte die actief was in het land van Aalst. Ook in het land van de Woestijne - Knesselare / Aalter - was in 1709 een bende actief. Weliswaar had deze niet de naam en faam zoals andere gekende benden. Zij beperkte zich enkel tot, laat ons zeggen, kruimeldiefstallen.

In opdracht van Pieter van den Berghe, baljuw van Aalter en Joos Frans van Ackere, baljuw van Knesselare werd Jan Corijn ondervraagd. Dit onderzoek werd gevoerd in het Gravensteen te Gent waar bendeleider Jan gevangen zat. De schepenen Filip Antoon Beelaert en Lieven van Thente en de leenmannen Joris de Grave en Jacob van Hoorden, waren aanwezig tijdens deze ondervraging.

Een twintigtal mensen waren al dan niet in onguere omstandigheden met de leden van de bende in aanraking gekomen. Laten we de getuigen even aan het woord.

Als eerste kwam de 58-jarige Anna Middaert dochter van Jacob aan het woord.

"Ik ben gehuwd met Pieter Hollebeke en we wonen in Tielt. Daar hebben we een herberg. Mijn man is brouwer en voerman. Persoonlijk ken ik Jan niet, maar zoals ik hem hier zie staan in zijn plunje groeit bij mij de zekerheid dat het één van de drie bendeleden is. In september laatst had ik ze bij Pieter Batslé gezien. Ik kwam met mijn wagen bij Pieter om samen naar Sluis te rijden. Daar moest ik een partij tabak halen want onze voorraad was op. Bij Pieter hadden we wat gepraat en iets gedronken. Daarna begaven we ons op weg naar Sluis. Iets voorbij de Brugse Vaart, zagen we twee onguere kerels. Pieter kende die mannen. We reden verder en in de omgeving van *Maldeghem Veldt* haalden ze ons in. Ze deden mij stoppen en sprongen op de wagen. Ze tastten mij af en zochten in mijn kleren naar geld. Blijkbaar hadden ze honger want mijn knapzak namen ze mee en eisten 4 schellingen 2 groot in geld. (Dit is iets meer dan 24 stuivers). Omdat ik zagezegd geen geld bij mij had, vroeg ik iemand

van de reizigers om het geld te lenen. Een onbekend iemand stak het geld toe. Omdat het langs de wegen onveilig is, verstopte ik een grote som in de zak haver voor de paarden. Dat geld hebben de rovers gelukkig niet gevonden.”

Zij ondertekende haar verklaring met een merk omdat ze noch lezen noch schrijven kon.

”Ik ben Adriaan Raes, 50 jaar en herbergier in Lotenhulle. Jan Corijn ken ik omdat hij op 19 oktober laatstleden bij mij in de herberg kwam. Jan vertelde mij dat hij een goede zaak had die een flinke stuiver kon opleveren. Ik kon meedelen in de winst, maar moest hem eerst trakteren. Van het verloop van die transactie weet ik niets omdat Jan vertrok zonder nog iets te laten horen.”

Met Margriet Libaert, dochter van Samuel, verliep het minder goed. ”Ik ben de weduwe van Pieter van Charlet, molenaarster en ben 60 jaar. Ik woon in Oedelem op de *Beverhoutschen velde*. Verleden zomer, namelijk op 13 juni midden in de nacht, werd er bij mij ingebroken. Vier overvallers hadden een gat in de muur van mijn huis gemaakt. Ik lag in bed en werd bruusk vastgegrepen door enige mannen en uit bed gesleurd. Eén van hen had een mes in de hand en stak ermee in mijn rechterbil. Twee maanden werd ik door de dokters behandeld. Ik had niet zoveel geld in huis. De dieven gingen ervan door met twee pond groot (12 gulden) en 20 pond garen (is 9 kilo 350 gram). Ik veronderstel dat Jan één van de overvallers was, maar zeker ben ik niet, omdat het zo donker was. Ik was zo aangeslagen dat ik niet om hulp heb geroepen.”

Margriet Libaert ondertekende haar verklaring.

Jan Charlet, zoon van Lieven, woonde in het huis van Margriet.

”Ik ben molenaar en ongeveer 48 jaar. In de nacht van 13 juni werd ik plots wakker door een groot rumoer in huis. Ik keek door het venster en zag aan de paardenstal een gestalte staan. Omdat het pikdonker was, kon ik slechts zijn omtrekken zien. Hij droeg een *witgrijze casacque* zoals de meeste molenaars dragen. Zij hadden de molenaarster aangevallen. Ik probeerde haar te verdedigen en werd door de rovers gestoken met een mes in mijn linkerarm. Ik veronderstel wel dat Jan Corijn bij het viertal hoorde.”

Jan Charlet ondertekende zijn verklaring.

Dat de vier rovers zeer driest te werk gingen, verhaalt ons Anna Marie Charlet.

”Ik ben de dochter van Margriet en ben 19 jaar en help in de zaak van mijn moeder. Noch Jan Corijn noch de andere rovers ken ik. Op 13 juni werd een gat in de muur gemaakt waarlangs de vier rovers binnenkropen. Zij eisten van ons een pattacon. Mijn moeder gaf hun wat geld. De rovers waren hiermee niet tevreden. Met die oortkens (koperen geldstukjes) konden ze zelfs nog geen pint betalen. Ze eisten wit geld (zilverstukken). Eén van de rovers sprong op mijn moeder, die op haar knieën zat, en pakte met geweld haar beurs. Hij kroop vliegensvlug door het gat naar buiten. De tweede rover verwondde mijn moeder aan de rechterbil en ging ervandoor met 20 pond garen. Mijn moeder moest twee maanden verzorgd worden.” Anna Marie Charlet ondertekende met een merk.

Glaude Wiseur, zoon van Jacob, kwam ook in aanraking met de bende. Glaude woonde in Ruislede.

”Ik ben 39 jaar en landbouwer van beroep. Samen met Andries van Gavere ging ik op 27 september naar het *Maldeghem Veldt*. Buiten de goederen die we gingen verkopen, hadden we ook ons eten bij, want we gingen voor een hele dag weg. Een onbekend iemand kwam naar ons en zei: ”*Jullie moeten met mij meekomen naar dat bos een eindje verder.*” We gingen met hem mee en in het bos zagen we een andere man wandelen. Die man droeg een geweer bij zich. Plots overviel de eerste man ons en trok hij met geweld onze goederen van de paarden af en smet ze op de grond. Nadien joegen ze de paarden weg en namen ze de goederen mee. We liepen naar de bosrand om hulp te zoeken. Verschillende mensen kwamen af om ons te helpen. De rovers waren gevlucht. Nadat we een tijdje in de omgeving gezocht hadden, vonden we de gerst op de grond uitgestrooid. Na verder zoeken, vonden we nog het restant van de uitgestrooide granen en mijn zakje met haver voor het paard.”

Andries van Gaeveren, zoon van Andries, deed hetzelfde verhaal. Beiden ondertekenden hun verklaring.

Op 19 december 1709 kwamen de getuigen hun verhaal doen in de herberg en het huis van Joris de Graeve te Aalter.

De officier Lieven Glorieus dagvaardde de 43-jarige Joos Vergult, zoon van Karel. Die was koopman en tavernier in Knesselare.

”Jan Corijn ken ik omdat hij op 20 oktober samen met Karel Blancke en zijn vrouw, Andries de Caluwé, Jan en Pieter Valentijn, de zonen van Pieter, in de herberg kwam. Ze bleven tot diep in de nacht. Op een gegeven ogenblik verzochten ze mij tabak te halen. Ik had geen

tabak meer in huis en omdat ik op dit late uur nergens tabak kon vinden, namen zij het geld terug. Kwaad zeiden zij, dat zij wel tabak zouden vinden. Enkelen van hen verlieten dan de herberg, maar wie weet ik niet meer. Kort daarop hoorde ik buiten een schot. Pieter Valentijn kwam met een geladen geweer samen met zijn spitsbroeders opnieuw binnen. 's Anderendaags hoorde ik zeggen dat iemand door de deur van Joris de Neve geschoten had."

De verklaring werd door de getuige ondertekend.

Pieter Batslé, zoon van Zeger, was ook herbergier te Knesselare. Hij was 41 jaar.

"Jan Corijn kwam met Pieter Valentijn, zoon van Pieter en de knecht van Michiel Buys, op 16 september naar mijn herberg. Ik had een afspraak met de vrouw van Pieter van Hollebeke om naar Sluis te rijden. We moesten daar inkopen doen en onder andere tabak halen. Vooraleer te vertrekken, bleef zij nog iets drinken. Aan de Brugse Vaart heb ik haar samen met paard en kar met mijn schuit overgezet. Een poos later kwamen Jan Corijn met Valentijn en de knecht van Michiel Buysse mij vragen hun ook over te zetten. Zij verboden mij uitdrukkelijk aan eender wie te zeggen dat ik hen overgezet had. Bij het terugkeren van de reis vroeg Margriet (de vrouw van Pieter van Hollebeke) of er na haar nog mensen met de schuit waren vertrokken en wie zij waren. Ze vertelde dat zij in de buurt van *Maldegheem Veldt* werd overvallen en ze vermoedde dat het dezelfde bende was als zij bij hem in de herberg had gezien. Ze deed haar relaas van de overval in geuren en kleuren. Het speet de rovers dat ze niet meer geld gevonden hadden en ze met slechts 24 stuivers moesten afdruipe. Daarop vertelde ik haar dat ik Pieter Valentijn en de knecht van Michiel Buys had overgezet. Acht of negen dagen later kwam Valentijn in de herberg en vroeg mij waarom ik geklikt had. Ik trok mijn stoute schoenen aan en verweet hen dat ze een bende duivels waren en dat ze moesten oppassen voor het gerecht. Om nog verder geweld te vermijden, zette ik hem aan de deur."

Getuige ondertekende zijn verklaring met een merk (een kruisje).

Mark de Swaef, zoon van Mark, woonachtig in Ruiselede, 69 jaar oud, heeft geen goede herinneringen aan zijn ontmoeting met Jan Corijn.

"Vorige zomer was ik in de herberg van Frans van Doorne in de Woestijne. Toen Cornelis de Smet met zijn vrouw binnenkwam, zei ik tegen Jan Corijn: "*Gij hebt oock ghelyck kennisse aen Corneel Smet. Willen wij elck eene pinte wijn gheven ende hem daermede*

beschenken.” Jan vond dat een goed idee en de waard kwam met een fles wijn. Corneel, zijn vrouw, Jan en ik hebben die fles leeggedronken. Toen het erop aan kwam de wijn te betalen, wilde ik dat ieder zijn verbruik betaalde. Daarop sprong Corijn recht, pakte mij bij mijn kraag en vloekte en tierde terwijl hij zei: *”Mordieu ghy moet de bouteille gheheel betaelen, ghy hebtse doen tappen.”* ”Maar”, repliceerde ik, *”elk moet het zijne betalen.”* Daarop heeft Jan mij het volgende verweten: *”Ghy jean foutre ghy schelm ghy fielt ghy en betse maer te betaelen of ick sal u hondert stock slaeghen geven.”* Om alle onheil te vermijden, heb ik dan toch maar de hele fles betaald en bovendien nog een andere fles die Jan Corijn heel alléén had uitgedronken zonder mij één glaasje aan te bieden. In zijn zatte bui kreeg ik nog veel andere verwijten en dreigementen naar het hoofd geslingerd zoals: *”Ghy ouden grysen duyvel, ick ken u wel, ick sal het u wel wijsmaecken als ick met myne partye sal commen. Ick sal u met den hoedt af wel hondert pattacons doen in mijn handt legghen.* Daarop is Jan vertrokken.”

Getuige ondertekende zijn verklaring.

Joos Belijn, zoon van Jacob, 32 jaar en woonachtig in Aalter had ook geen goede ervaring met Jan Corijn. De bende was al actief in 1707! ”Op 22 september 1707 kwamen Jan Corijn en Pieter Valentijn in het huis van Joris Claeys. Waarvoor zij bij Joris kwamen, weet ik niet, maar ik hoorde vertellen dat Claeys tegen de twee companen riep: *”Staet of ik schiet u omverre.”* Dat er tussen Corijn en Claeys nog dispuut was, wist ik goed. Op zekere dag wandelde Joris, samen met Pieter Dobbelaere, korporaal van Joris, langs de bermen van de Brugse Vaart. Daar ontmoetten zij Jan Corijn. Het kwam algauw tot woorden tussen hen. Corijn zou getracht hebben het pistool van Joris met geweld af te pakken wat niet gelukt was.”

Laten we Joris Claeys, zoon van Joris, herbergier te Aalter zelf aan het woord.

”Ik ben 48 jaar oud en werd door de officier Olivier Baert gedagvaard. Jan Corijn ken ik goed. Wie zou hem niet kennen? Op 22 september 1709, Aalter kermis, zat Pieter Valentijn in mijn herberg. Er was ook een sergeant van het Spaans regiment Davila, met een man uit de streek van Aalst in de herberg. Deze twee mannen vroegen mij om overnachting. Corijn en Valentijn zaten in de westkamer. Eensklaps vroeg Corijn om mijn pistool te gebruiken. Ik weigerde het wapen te geven. Ik had het nodig omdat ik de wacht moest optrekken. Corijn vloekte en eiste mijn pistool op. *”Mordieu ghy*

sultse gheven vuyt den naeme van de heeren Staeten!” eiste hij voor een tweede maal. Bij het vallen van de avond verliet ik de herberg en begaf mij op weg naar Pieter Dobbelaere om samen de wacht te houden. Corijn liep achter mij aan en verbood mij om wacht te lopen en mijn pistool aan hem te geven. Het duurde mij te lang en ik maakte mijn pistool schietensklaar. Corijn gaf niet af en kwam naar mij toegesprongen. Om hem niet te moeten neerknallen en mijn pistool te behouden, ben ik zo hard ik kon, weggelopen. Daar het donker was, kon ik via een omweg terug in huis geraken. Ondertussen was Dobbelaere met andere suppoosten langs de bermen naar mijn huis gekomen. Bij het zien van de andere wachters ben ik bij hen gegaan. Corijn en Valentijn hoorden dat ik de wacht vertelde wat er gebeurd was. Ze kwamen ons tegemoet terwijl ze riepen: *”Wat sout ghylieden schieten, schiet aen mijn gat ‘k schijte in ulder ghen hebt ulder maer te retireren wij gaen om volck, wij hebben haest met ulder ghedaen.”* Bij al dat geroep en getier kwam de sergeant van het Spaans garnizoen en beval ons Corijn en Valentijn te vangen. De twee boeven zagen dat het menens was en zetten het op een lopen. Een 200-tal meter verder (50 roeden) floten zij alsof zij op hun kornuiten riepen. Later op de avond hadden wij niets meer van hen gehoord.” Joris Claeys ondertekende zijn verklaring.

Ook Pieter Dobbelaere, zoon van Jaspard, legde zijn verklaring af. Op enkele details na is die gelijkkluidend met de verklaring van Joris Claeys.

Pieter Dobbelaere ondertekende zijn verklaring.

Michiel d’Oosterlinck, zoon van Pieter, knecht van Michiel Buys, woonachtig te Aalter doet zijn relaas van de feiten. Hij verhaalt ons de meeste feiten. Waarschijnlijk heeft zijn collega-knecht, ook lid van de bende, zijn mond voorbijgepraat. Laten we Michiel aan het woord.

”Jan Corijn is mij wel bekend. Samen met zijn kompanen Willem de Blicck en Andries de Caluwé braken zij op 13 juni in bij Margriet Libaert, weduwe van Pieter Charlet. Zij is de molenaarster op *Beverhouts velt* in Oedelem. Valentijn was er ook bij. Die had de weduwe een messteek gegeven, het geld geëist en de twintig pond garen gestolen. Op de feestdag van Sint-Cornelis 1709 waren Corijn en Valentijn in de huis van Pieter Baetsleer waar zij bier en brandewijn dronken. De vrouw van Pieter van Hollebeke van Tielt kwam met wagen en paarden om naar Sluis te rijden. Ze moesten tabak en

nog andere waren kopen. Nadat zij aan de Brugse Vaart werden overgezet, zijn wij getuige dat Corijn en Valentijn uit de herberg zijn vertrokken. We begaven ons op weg naar het huis van de weduwe van Jan Vermeere. Daar gingen we elk onze eigen weg. Valentijn vroeg mij nog of ik niet met hen wilde meegaan om Margriet Libaert te overvallen. Ze probeerden me te overtuigen door een grote buit voor te spiegelen wel tot 40 pond (240 gulden). We zouden er lang van kunnen drinken. Ik ging er niet op in en begaf mij naar mijn werk. Valentijn en Corijn trokken naar het *Maldeghem Veldt*. Enige dagen later kwam Valentijn mij over de mislukte overval spreken.

Op Aalter kermis stond ik aan het hekken van mijn baas, Michiel Buys, wanneer mijn twee kompanen al vloekend, zwerend en tierend naar mij toe kwamen. De geplande overval op Joris Claeys was in het water gevallen, omdat er een sergeant of officier van het plaatselijk garnizoen op bezoek was. Zelfs het pistool van Joris konden we niet afhandig maken. Pieter vertelde mij verder nog dat hij een tweetal maanden geleden via de *Walingaten* van het huis van Jan Rijckaert wat haver had gestolen. Ook Corijn en Jan Valentijn, broer van Pieter, hielpen bij de diefstal. Corijn ging er prat op dat hij de vrijdag voor Knesselare kermis in de omgeving van het *Maldeghem Veldt* twee mensen had overvallen en het graan dat ze bij zich hadden in de bossen had verstopt. We moesten gaan lopen door het vele volk en Valentijn had nog geschoten naar de baljuw van Knesselare. Dit was nog niet alles. Valentijn vertelde mij verder nog dat hij uit de stal van Jan Huyghe in Knesselare een schaap had gepikt. Het was tijdens dezelfde nacht toen de anderen bij Jan Rijckaert inbraken. We hebben de buit eerlijk verdeeld, voegde hij er nog aan toe.

Ook in Ursel in de Vreckemstraat hebben we enige koperen ketels gestolen en met Knesselare kermis hebben we bij Servaas de Poortere, molenaar op de Pietendriesmolen, zijn kippen gestolen. Ze smaakten heerlijk. 's Anderdaags kwam Corijn mij vragen of de vrouw van de Poortere iemand verdacht van de diefstal. Ze had er met mij niet over gesproken. Corijn zei me verder dat ik mijn mond moest houden, want het varken van de molenaar stond ook op hun menu."

De getuige ondertekende zijn verklaring met een merk nl. de letter O.

"Ik ken de hele bende, verklaarde Michiel Buys, zoon van Michiel, kleermaker in Aalter. Jan Corijn werkt samen met Pieter en Jan Valentijn, Karel Blancke en Willem de Blicck. Of mijn knecht Michiel d'Oosterlinck mee in de bende zit, kan ik niet bevestigen. Wel weet ik, dat op zekere dag, Jan Valentijn aan mijn knecht een zil-

veren ketting te koop aanbood. Dat Jan Corijn geen goede reputatie heeft, is overal geweten. Meer kan ik niet zeggen.”
De getuige ondertekende zijn verklaring.

Op 23 december 1709 werd de ondervraging in Knesselare, in de herberg van Jacob Hertschap voortgezet.

Lieven Glorieus dagvaardde Isabella van Brabant, dochter van Antoon, 26 jaar oud en gehuwd met Joris Claeys. Joris was herbergier in Aalter.

Natuurlijk ken ik Jan Corijn. Hij was hier samen met Pieter Valentijn op 22 september laatst tijdens Aalter kermis. Een sergeant van het Spaans regiment van Davila was hier ook. Deze was in het gezelschap van een mij onbekend iemand uit het land van Aalst. Zij vroegen of ze in de herberg konden overnachten tegen betaling. Corijn vroeg me waarom ik niet naar het dorp ging; de burgemeester zou wel trakteren. In de westkamer beraamden Corijn en Valentijn een aanslag op de twee vreemdelingen. Dit werd door Valentijn afgewimpeld. Ik hoorde hen wel onderling bedisselen om het pistool van mijn man afhandig te maken.” Heel de historie in verband met het pistool werd nog eens uit de doeken gedaan.

Getuige ondertekende haar verklaring.

Jonkvrouw Isabella Naessens, dochter van Lieven en vrouw van Frans van Dooren, herbergier te Aalter, deed ook haar verhaal.

”Jan Corijn kwam geregeld over de vloer. Op zekere dag was Mark de Swaef in de herberg samen met andere dorpingen. Met Jan Corijn dronken ze een fles wijn. Corijn weigerde de fles te betalen. De Swaef stelde voor om een halve fles te betalen, de andere helft op rekening van Corijn. Daarop begon Corijn ambras te maken en ruzie te zoeken. Ik zei tegen Jan: *”Corijn ghij en sult in mijn huis niemant affronteren maer betaelt t’gonne gij ghecommandeert hebt.”* Dit was olie op het vuur. Al tierend, zwerend en vloekend bestelde hij een tweede fles die hij alléén uitdronk. Tegen de Swaef uitte Jan volgende dreigementen : *”Ick sal u dat wel wijsmaecken als ick met mijn partije (= bende) comme, ick sal u niet den hoet af, de selve wel dobbel doen betaelen ende vele pattacons in mijne handen legghen, ick kenne u wel.”* Daarop verliet Corijn de herberg zonder zijn tweede fles te betalen.

Getuige ondertekende als huisvrouw van François van Dooren.

Officier Baert dagvaardde Jan Rykaert zoon van Filip. Jan was ongeveer 52 jaar en handelaar, wonende in de Betendries in Aalter.

” ’s Nachts werd ik wakker omdat ik iemand op het erf hoorde lopen. Maar omdat het zo donker was, kon ik niemand herkennen. Ik hoorde vertellen dat op *Maldegheem Veldt* bij verscheidene boeren graan gestolen was. Enige dagen later passeerde Jan Corijn voorbij mijn huis met een zak op zijn hoofd. Hij vroeg me of ik gerst wilde kopen. ”Corijn”, zei ik, ”gij hebt ook kinderen op te voeden, houdt uw gerst.” Daarop verliet Corijn met de zak het erf. Wat er in die zak stak, wist ik niet.

De getuige ondertekende zijn verklaring.

Lieven Glorieus dagvaardde nog twee andere getuigen, nl. Jan de Puyt, zoon van Joris, en Jan de Muynck, zoon van Kristoffel. Beide getuigen kenden Jan Corijn wel, maar konden niets nieuws over hem vertellen.

De uitspraak en de veroordeling van de bendeleden hebben we tot nu toe nog niet kunnen terugvinden. Van zodra we hiervan een spoor vinden, zal dit in een volgend nummer opgenomen worden.

Willy STEVENS

Bron:

Rijksarchief Gent, Raad van Vlaanderen bundel 7009

GESPREK MET EEN VERZETSMAN UIT HET NABURIGE SINT-PIETERSVELD

Het is toevallig dat ik via Herman Mortier uit de Lostraat te Aalter in contact kwam met Marcel Desmet, een verzetsman van de 2^e Wereldoorlog uit het Sint-Pietersveld te Wingene op de grens met Aalter en Ruiselede. Herman was lange tijd werkzaam in het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede en was bevriend met de jachtwachter van het domein, Marcel Desmet. Tijdens gesprekken en wandelingen in het nabije bosrijke gebied, vertelde Marcel eerder schoorvoetend over zijn belevenissen tijdens de 2^e Wereldoorlog. Een bezoekje met Herman aan Marcel, die nu nog op het Sint-Pietersveld woont, bracht volgend verhaal tot stand.

Marcel werd geboren te Wingene op 6 februari 1924. Hij was 16 jaar toen Belgische troepen zich eind mei 1940 terugtrokken van Aalter via Sint-Pietersveld naar Wingene. Het waren 'Jagers te voet', herinnert Marcel zich nog. Zij waren normaal gekazerneerd te Ath in Henegouwen. Op zeker ogenblik kregen ze van hun oversten de raad hun wapens achter te laten in de grachten langs de weg.

Het was de nog jonge Marcel zijn hobby wapens te verzamelen. Hij verborg dan ook pistolen, geweren, mitrailleurs en zelfs granaatwerpers een beetje her en der op het erf en in het naburige bosrijke gebied waar hij woonde.

Hij had dit ook verteld aan zijn vriend Roger Stock. Eind 1941 begin 1942 werd onder impuls van de Reserveluitenant Gérard De Meester, onderwijzer aan het opvoedingsgesticht op de wijk Sint-Pietersveld op de grens van Ruiselede, Wingene en Aalter, een weerstandsbewe-

ging gesticht. Ze kreeg de naam 'Nationaal Front-Brigade Sint-Pietersveld'. Later, na het overlijden van Gérard, ging de weerstandsbeweging door toedoen van Gerard Bollez uit Ruiselede en Adhémar De Poorter uit Aalter over naar het Belgisch Legioen.

Rechts staat Herman Mortier die me in contact bracht met Marcel Desmet.

BID GOD VOOR DE ZIEL VAN
den HEER

GÉRARD DE MEESTER
ECHTGENOOT VAN MEVROUW
BERTINE, PRUDENCE LANDUYT

geboren te Brugge den 3 Februari 1909,
ontervrijzer aan 't Rijksopleidingsgesticht te
Ruislede.
Reserve Luitenant en gewezen Kommandant der
12e compagnie van het 3e linieregiment,
gekwetst op 't slagveld te Willebroeck op 18.5.40,
in aan de gevolgen van zijn verwondingen be-
zweken te St. Pietersveld den 18 April 1943,
versterkt door de Troostmiddeelen onzer Nieuw-
de H. Kerk.
Hij was lid van den bond van het H. Hart.

*Doodsprentje van Gérard De Meester
(°Brugge, 03.02.1909; +Sint-Pietersveld,
18.04.1943).*

De groep werd dan geleid door Modest De Roest.

Verzetslui afkomstig uit Ghlin (nabij Mons) kwamen ook wapens ophalen die Marcel verstopt had. Waarschijnlijk kregen ze inlichtingen over deze wapens via Roger Stock die deel uitmaakte van de verzetsgroep op het Sint-Pietersveld. Van dezelfde groep maakte ook Marcel

Van Der Elst uit Aalter deel uit.

Vanaf midden 1942 werd Marcel Desmet opgespoord door de Duitse Feldgendarmarie in verband met deze wapentrafiëk. Zijn vader kreeg regelmatig bezoek van de Duitsers die naar Marcel vroegen. Hij beweerde dat Marcel naar Frankrijk of Groot-Brittannië was uitgeweken en dat ze hem konden meenemen. Dit gebeurde echter gelukkig niet.

Einde 1942 dook Marcel dan ook voor goed onder. Hij had een schuilplaats bij Germain De Pauw, niet ver van zijn woonst. Dit is nu het huidige restaurant Sint-Pietersveld, Vagevuurstraat 39. Hij had er een schuilplaats op een achterkamertje op de verdieping met een mogelijke vluchtweg via een zeel uit het venster, naar de achterliggende bossen. In het bos bouwde hij, in een dicht jong dennenbosje, een ondergrondse schuilplaats. Deze zou later ook even dienen om neergeschoten Amerikaanse piloten in onder te brengen.

Onder zijn vrienden en verzetsleden was er een zekere Leo Lefevre (student) die werkelijk een durver was. Hij was de broer van de oorlogsburgemeester van Wingene en later ook van Tielt. Hij kan zich ook nog herinneren hoe een zekere Benoni "Serry" Deserranno op een van de zendmasten van de radiotorens (circa 88 m) klom om er de nationale driekleur aan te bevestigen op 21 juli 1942. Onder de vlag, op een hoogte van circa 20 meter, werd een nepbom aangebracht in de vorm van een tikkende wekker verstopt in een bloempot. Deze actie, opgevat als een Uilenspiegelgrap, was meer bedoeld als morele steun aan de ontgoochelde bevolking. Het duurde een tijdje vooraleer de Duitsers dit door hadden en de nepbom en de vlag

durfden verwijderen. Als straf moesten de jonge mannen gedurende een maand dag en nacht de wacht leveren bij de pylonen. Verschillende radiotoestellen en twee fietsen werden ook aangeslagen bij de lokale bevolking.

Leo Lefevre was echt een durver, gaat Marcel verder. Op zekere dag was hij zelfs zo stout dat hij wapens ontvreemdde uit een munitiedepot in het goed van de heer Mast-de Maeght. Marcel moest dan voor hem op de loer staan om in geval van onraad, alarm te slaan. Leo roofde eens de pistolen van Duitse luchtmachtofficiëren die een zwempartijtje maakten in de vijvers rond Sint-Pietersveld. Afgeleid door het vrouwelijk schoon dat er ook kwam baden, lieten ze deze onbewaakt achter.

Volgens Marcel was ook Hermann Göring op zeker ogenblik op Sint-Pietersveld bij de "torens" aanwezig in zijn vlekkeloos wit bekend uniform. Toen er reeds twee Duitse vliegtuigen in drie dagen in 1940 tegen de pylonen waren aangevlogen, werd in 1942 een deel van de overblijvende torens ingekort tot 120 m hoogte. Göring moet er op inspectie geweest zijn, denkt hij. Immers, tijdens de 1^e Wereldoorlog was hij in 1915 reeds Luitenant bij de "Luftwaffe" en was hij reeds op Sint-Pietersveld geweest waar trouwens op dat ogenblik een vliegveld was gevestigd.

Marcel weet ook te vertellen dat indringers trachtten te infiltreren in de verzetsrangen. Hij vertelt dat op zekere dag een jonge kerel met de fiets naar Sint-Pietersveld kwam gereden. Hij had een golfbroek aan en droeg een hoedje. Aan zijn fiets hing een verpakt voorwerp vastgebonden aan de middenbuis, waarschijnlijk een wapen. Hij vertelde aan Valère Vermeire dat hij ontsnapt was aan het transport naar Duitsland als opgeëiste. Hij was zagezegd van de trein gesprongen. Hij had foto's bij van de mannen van de witte brigade van Aalter die opgepakt waren en nog enkele andere documenten. Hij vroeg om hier onder te kunnen duiken en om in contact te kunnen komen met het verzet van de streek. Hij werd bij Leo Lefevre gebracht, die zich reeds had geïnformeerd en aldus ook wist dat het hier een infiltrant betrof. Een afspraak werd gemaakt. Marcel werd gevraagd om contact op te nemen met 2 onbekenden uit het verzet die deze man moesten uitschakelen. Hij moest aan het "Vagevuur" (een wijk op de weg Wingene-Beernem) om 10.00 uur contact opnemen met deze 2 personen en hen naar een afgesproken rendez-vous punt brengen waar Leo en de onbekende hen zouden opwachten. Daar zou de onbeken-

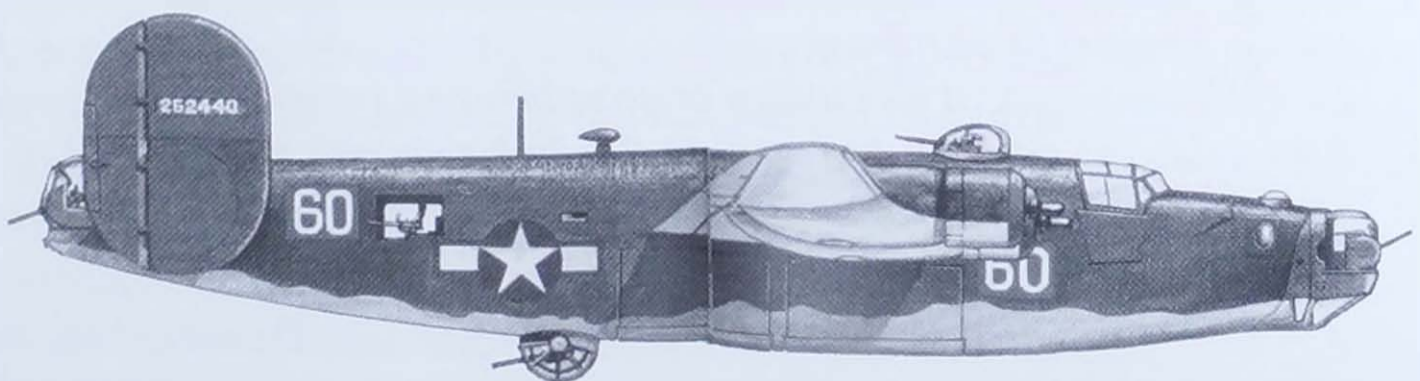

Een 'B-24 Liberator' boven Aalter.

de dan koelbloedig afgemaakt worden door deze 2 verzetslieden. Als herkenning voor de 2 onbekenden moest Marcel aan het "Vagevuur" een witte zakdoek bovenhalen. En inderdaad om 10.00 uur kwamen 2 onbekende fietsers aangereden in overall met een werksak aan de buis van de fiets. Voor mij waren het volslagen onbekende mensen, vertelt Marcel. Hij bracht hen naar het afgesproken rendez-vous punt, een dreef in het bos niet ver van het Vagevuur. De twee kwamen echter te vroeg in actie met hun verborgen wapens zodat de infiltrant onraad rook en wegvluchtte in de dichte bossen. Later zou hij toch, volgens nagekomen informatie, ergens in West-Vlaanderen afgemaakt zijn.

Ondertussen was Marcel ook opgeroepen voor verplichte arbeid in Duitsland. Hij gaf daar zeker geen gevolg aan. Hij was trouwens voortvluchtig en gezocht. Op 15 augustus 1944 werd een Amerikaanse bommenwerper "B-24 Liberator" getroffen bij de terugkeer van een bombardementsopdracht boven Duitsland. De negenkoppige bemanning kon zich redden door hun parachute. Het vliegtuig stortte neer in de omgeving van Poeke-Ruiselede, volgens Marcel.

Drie bemanningsleden werden onmiddellijk gevangen genomen door de Duitsers, zes anderen kwamen neer in de bossen en velden rondom het Sint-Pietersveld. Ze werden opgevangen door de verzetsgroepen uit de streek die hen naar schuilplaatsen overbrachten. Deze opdracht was levensgevaarlijk voor de weerstanders. Dit blijkt uit de bekendmaking van de Duitse militaire bevelhebber in België en Noord-Frankrijk die begin 1944 werd uitgevaardigd.

De bewapeningsplaatsen van een 'B-24 Liberator'.

BEKENDMAKING

=====

"Krachtens par.7 van de Verordening van 28-4-1943 betreffende de veiligheid, is ieder die er op geloofwaardige wijze van in kennis wordt gesteld dat er zich leden van het vijandelijk leger, in uniform of in burgerkleeding op het grondgebied bevinden, verplicht den dichtst bijzijnden Duitschen militairen dienst hiervan op de hoogte te brengen.

Desondanks is het bij de talrijke, door den luchtafweer veroorzaakte noodlandingen van vijandelijke vliegers in de bezette gebieden gebeurd, dat pogingen tot ontvluchting van de bemanning der vliegtuigen begunstigd werden door de burgerlijke bevolking. De aandacht van deze laatste wordt er opnieuw op gevestigd, dat alle gevallen waarin burgers vijandelijke soldaten om het even op welke wijze kunnen geholpen of hun bekende schuilplaats van deze soldaten niet onmiddellijk aan de Deutsche Weermacht of een Belgischen dienst hebben gemeld, principieel voor de Krijgsgerechtshoven gebracht worden, die de doodstraf uitspreekt.

Strafbaar is ook degene die waarnemingen betreffende den val of de noodlanding van vliegtuigen, het dalen van valschermspringers, het vinden van vliegtuigen of gedeelten ervan, boordapparaten of uit vliegtuig neergeworpen voorwerpen, niet zonder verwijl aan genoemde diensten meldt en de gevonden voorwerpen niet laat liggen zonder aan te raken.

Anderzijds wordt degene die vliegtuigen welke gevallen zijn of een noodlanding hebben uitgevoerd – ofwel gevonden stukken van vliegtuigen, die het onbetwistbaar hebben mogelijk gemaakt een gevallen vliegtuig te vinden – of aan den dichtst bijzijnde militairen of burgerlijken dienst, met nauwkeurige vermelding van tijd en plaats signaleert, beloond in zoover deze aangifte leidt tot de ontdekking van een vliegtuig.

Hetzelfde geldt voor degene die uitgeworpen materiaal bekend maken, wanneer dit op grond van aangifte gevonden wordt.

Ook hij wordt beloond die leden van een vijandelijk leger of agenten van vijand in verzekerde bewaring brengt of door zijn optreden tot hun aanhouding bijdraagt.

De belooning bestaat niet alleen in de uitbetaling van een aanzienlijke geldsom, maar in gegeven omstandigheden ook in vrijlating van een familielid of een verwante die zich in Deutsche krijgsgevangenschap bevindt.

De Militaire Bevelhebber
in België en Noord-Frankrijk.

Charles Mullins (694932 T43-USAAF) viel in de bossen nabij de steenweg van Wingene naar Beernem. Hij werd via Leo Lefevre bij Marcel gebracht die hem voor een korte periode wegstak in zijn schuilplaats in het bos.

Eadmer Pease (702123 T43-USAAF) en Harry Terrell (14081510 T43-USAAF) kwamen via jachtwachter Bringman bij Baron van Pottelberghe de la Potterie terecht. Deze nam via René Van Wonterghem contact op met Modest De Roest van het geheim leger die de 2 vliegeniers bij hun collega Mullins bracht in Marcells schuilplaats. Marcel verschaftte hen burgerkledij en voedsel. Kort nadien werden ze overgebracht naar een meer comfortabele schuilplaats in een bijgebouw (stallingen) van het Rijksopvoedingsgesticht waar ze nog enkele dagen verbleven. Ook Joe Davis (34095885 T43-USAAF) was op het grondgebied Ruiselede gevallen en werd via Adolf Roose, Baron Conrad vander Bruggen en later via Leo Lefevre en Laurent Denijs op 16-17 augustus naar dezelfde schuilplaats overgebracht.

Willy Vermeire die vlakbij woonde, kende ook de schuilplaats van de piloten. Jachtwachter Bringman was op de hoogte van Marcells schuilplaats. Alhoewel de Tieltse "Vlag" in het Rijksopvoedingsgesticht een sterk steunpunt had en een harde kern van de "nieuwe orde" bij het onderwijzend en administratief personeel, lekte nooit iets daarvan uit en konden de vliegeniers veilig weggebracht worden.

Een ander piloot, William Bauman uit hetzelfde vliegtuig, werd met de hulp van André De Vooght uit Koolskamp en juffrouw Elza Lampaert uit Lotenhulle in veiligheid gebracht. Hij verbleef later te Zwevezele tot bij de bevrijding in september 1944. Na de landing in juni 1944 in Normandië werden geen piloten meer overgebracht naar Engeland via de bekende ontsnappingsgroepen "Comete" en "Escape".

De andere vliegeniers werden later eveneens overgebracht naar Assebroek op een onderduikadres en daarna met de fiets naar Ruddervoorde gebracht op de wijk "De Schare" tot bij de bevrijding door de Canadese troepen in september 1944.

Marcel verklaart ook dat hij steeds zijn opdrachten en richtlijnen kreeg van hogerhand. Hij was wel steeds gewapend om zich tot het uiterste te verdedigen in geval van onraad of verraad. Ook het plan van het munitiedepot van Zedelgem heeft hij eens overgebracht naar zijn chefs. Op 8 september 1944 werd de radiocentrale op Sint-Pietersveld bezet door de mannen van het Geheim Leger van Ruiselede om vernielingen en plundering te voorkomen.

Op 't einde van de gevechten te Wingene in september 1944, werd Marcel samen met andere verzetslui belast met de bewaking van

Duitse gevangenen van allerlei slag: mensen van het radiocentrum en gevangenen hen overgemaakt door de oprukkende troepen van de 1ste Poolse Pantser Divisie. Een 80-tal werden samengebracht en bewaakt in de "Frieturzaal" (nu het radiogebouw aan de torens en in het kasteeltje daar vlak bij).

Marcel was later soldaat en werd opgeleid in Ierland bij de 3^e Infanterie Brigade Rumbek. Hij werd op 16 oktober 1944 opgeroepen in het instructiecentrum te Casteau en van daar overgeplaatst naar Ierland waar hij diende bij het 1ste Bataljon, Staf 1ste Cie met het stamnummer 503/681. Hij weet nog te vertellen dat andere bekende figuren deel uitmaakten van deze Brigade: o.a. Van Rafflegem (Sabena), Gouverneur Roppe van Limburg en Bob Davidse (Nonkel Bob). Ook Camiel Poelvoorde van Aalter (+) werd er opgeleid bij de eenheid zware wapens. Marcel is erkend gewapend weerstander. Hij heeft het statuut van ondergedokene en heeft daarbij ook nog andere diploma's zoals het "Bedankingscertificaat" van de Geallieerden. Na streng onderzoek werden van de 195 aanvragen voor heel West-Vlaanderen door een Geallieerde Commissie, 110 "helpers" van 55 vliegeniers, officieel erkend. Ze ontvingen van de geallieerde autoriteiten dit "Bedankingscertificaat".

Marcel denkt dat er nog wapens verborgen liggen in het bos en de omgeving van zijn woonst maar hij kan zich niet meer herinneren

Het "Bedankingscertificaat" en soldatenboekje van Marcel Desmet.

waar. Waarschijnlijk zijn ze allemaal toch reeds totaal opgeroest en aangevreten door de tand des tijds.

Samen met Marcel Van Der Elst van Aalter, die later nog oprukte met de Polen tot in Nederland (Hulst), is hij een van de overlevenden van de verzetsbeweging die actief waren in de omgeving van het Sint-Pietersveld. Maakten verder ook deel uit van de groep: Modest De Roest (later secretaris van de NSB Sint- Maria-Aalter), Emile Branders, Etienne Christel (op 9 september gekwetst door vijandelijk vuur), Odile De Blicq, Bernard De Craemer, Laurent Denijs, Leo Lefevre, Adhemar Mannens, Gerard Mauws, Willy Vermeire, Albert Persijn, Jean Smekens, Roger Stock, André Thirion, Marcel Van Der Elst, August Verdonck, Joris Van Renterghem en Henri Damman.

De meesten waren bedienden in het radiocentrum. Enkelen van hen stroomden later door naar het geheim leger van Ruiselede.

Marcel was later jachtwachter op het domein van het gesticht tot hij met pensioen ging en is nog steeds woonachtig in de omgeving van het Vagevuur en het restaurant St.-Pietersveld, Vagevuurstraat 45.

Marcel was ook getuige van het bombardement op 26 mei 1940 op het Sint-Pietersveld waar 8 slachtoffers vielen onder de vluchtelingen, waarvan drie uit dezelfde familie Schoenmakers. Ze liggen begraven op het kleine kerkhof (Ruiselede) in de nabijheid van de koortskapel (Wingene) in de omgeving van herberg 'de Radio'.

Hij herinnert zich ook nog dat er in 1940 sprake was om op het grondgebied van het heropvoedingsgesticht, mits enkele aanpassingen, een ruimte te scheppen om verdachte en ongewenste personen (politieke gevangenen) op te sluiten. Het uitbreken van de oorlog op 10 mei 1940 en de snelle vordering van de vijand, waren er de oorzaak van dat dit niet doorging. Hij ziet nog de honderden verzamelde personen onder bewaking van soldaten te voet optrekken van het Sint-Pietersveld naar het station van Beernem voor transport naar Frankrijk.

Tot hier het korte verhaal van Marcel die rustig geniet van zijn oude dag in het bosrijke gebied met zijn vele histories.

Roger BAECKELANDT

Bronnen:

Verhaal Marcel De Smet

Niet langer geheim door Kol SBH Guy Van Poucke - 1987

Het Tieltse van 1940-1945

Oud Ruiselede

OPEN MONUMENTENDAG 2002 TE KNESSELARE

SYMBOLLEN

1. ALGEMEEN

Het thema van OMD staat dit jaar in het teken van de symboliek gesteld. Van onze gebouwen kunnen we een algemeen beeld vormen. Met dit onderwerp onder ogen kunnen we talrijke details van ons erfgoed bestuderen die we terugvinden in onze gebouwen, in onze omgeving, in onze verenigingen.

Wanneer we de encyclopedie openslaan, vinden we onder het woord 'symbool' volgende verklaring : *van het Grieks Symbolon (teken); wezen of voorwerp dat een abstract begrip voorstelt of verbeeldt, zinnebeeldt. De hond is het symbool van de trouw, de balans als symbool van de rechtvaardigheid. De Griekse term symbolon, symbool, is ontstaan uit bepaalde rechtsgebruiken in het oude Griekenland. Zo gaf men een gast, een bode of gezant, een verdragspartner een deel van een ring, van een stof of van een schrijftafeltje en dit gold als bekenningsteken, als legitimatiepapier of als document van de aangegane verbintenis.*

Aangezien heel het antieke leven door religieuze voorstellingen was bepaald, had het symbool een sacrale betekenis.

Overal in onze leefwereld treffen we symbolen aan. Enkele voorbeelden :

- Christelijke symbolen (kerk, kapellen)
- Joodse symbolen (synagogen, tempels)
- Islamitische moskeeën
- kerkhoven of begraafplaatsen staan vol van symbolen
- ambachten en gilden (voornamelijk in de steden met symbolische tekens op de gevels, ook huismerken, merken van herbergen)
- heraldische symbolen (wapenschilden, zegels, vlaggen, vaandels, wimpels)
- molens
- tuinen en parken
- schilderijen, beeldhouw- en houtsnijwerken

- monumenten ter nagedachtenis van oorlogsslachtoffers
- andere kleinere monumenten, grenspalen,...

Dit is maar een kleine greep uit het grote aanbod. Het is aan de bezoeker deze symbolen te ontdekken en waar te nemen.

We nemen de brochure van OMD 2000 nog eens ter hand. We volgen dezelfde fietsroute. Zo kunnen we de symbolen op hofsteden en hekkens gemakkelijk terugvinden. We kunnen ook op een andere manier deze tocht doen.

2. HERALDIEK

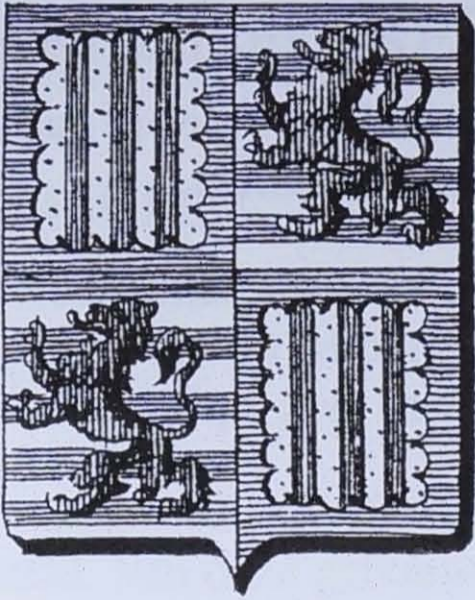
Als bezitters van de heerlijkheid van *HET LAND VAN DE WOESTIJNE*, waaronder de parochie Knesselare viel, vinden we verscheidene adellijke families. Al deze families bezaten een familiewapen.

Iedereen mocht zelf een wapen ontwerpen. Dit was zeker niet voorbehouden voor de adel alleen, maar zij waren wel de eersten om zich onderling te onderscheiden in tornooien. Hoe eenvoudiger het wapen, hoe ouder. De kleuren en de figuren op het schild hebben elk hun symboliek. De gebruiken, de gewoonten en de wetgeving van de heraldiek zijn zeer ingewikkeld en is een hulpwetenschap voor de geschiedenis. Tal van studies en uitgaven zijn hieraan gewijd. Toch willen we hier enkele punten belichten die het begrijpen van de heraldische taal zullen vergemakkelijken.

In de wapenkunde worden twee metalen gebruikt: goud en zilver. Er kunnen nooit twee metalen op elkaar voorkomen. De kleuren worden als volgt benoemd: keel staat voor rood, lazuur voor blauw, sabel voor zwart, sinopel voor groen; de kleuren purper en bruin komen niet zo vaak voor. Voor de bontwerken zijn hermelijn, tegenhermelijn, goudhermelijn en natuurhermelijn de benamingen. Ook wordt vair, tegenvair, paalvair en antiëkvair ook d.m.v. een andere voorstelling gebruikt.

Eind 12e eeuw werd één van de takken van de familie van *Somergem* heer van het Land van de Woestijne. Deze tak nam de familienaam *van de Woestijne* aan. Als wapen hadden zij *in keel (rood) een ankerkruis van zilver*.

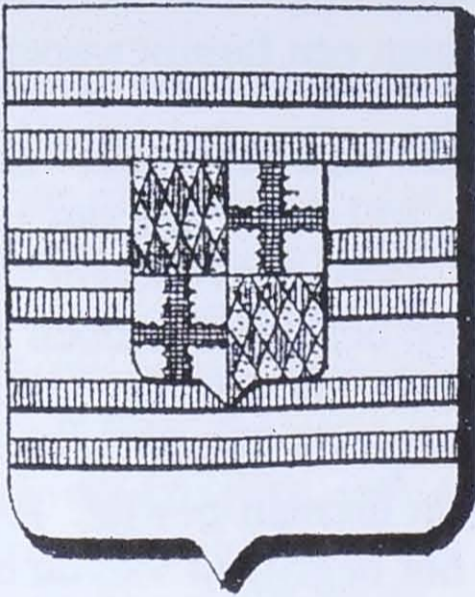
Het ankerkruis is verwant met het Koptisch-Egyptisch kruis. Het kruis betekent *leven*, zilver staat voor gerechtigheid en de rode kleur voor moed. In het algemeen geldt rood als kleur voor vitaliteit, energie en agressie.

DE MÉRODE

WILD ET RHINGRAVE

DE RUBEMBRÉ

Mesire Louijs de Flandres

Seigneur de Praet trespasse

DE MARNIX

Door het huwelijk van de oudste dochter van Aelis, nl. Elisabeth met Jan II van Gistel, komt de heerlijkheid dan ook in handen van de heren van Gistel.

Als wapen hadden de heren van Gistel *in keel een keper van hermelijn*. Kepers dragen het dak van een huis. Ook dit kunnen we heraldisch verklaren. Kepers stellen steun, kracht en hechtheid voor.

De hermelijn en de wezel komen in de heraldiek met elkaar overeen. Zij zijn het symbool van de wijze voorzichtigheid, de moed en de zuiverheid. In de oudheid waren deze diertjes het zinnebeeld van de onschuld.

Door bemiddeling van Wulfaart van Borsele, die met een van Gistel gehuwd was, werd de heerlijkheid in 1374 verkocht aan Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen.

Lodewijk van Male, die het probleem van de geboorteverbreiding op zijn manier had opgelost, begiftigde zijn bastaarden met verschillende heerlijkheden uit de omgeving. De heerlijkheden van Ursel en Wessegem kwamen in het bezit van Victor van Vlaanderen. Isabella van Vlaanderen werd vrouw over Komen en Zomergem.

Lodewijk van Vlaanderen, ook bastaard van Lodewijk van Male - de Fries genoemd, huwde met Maria van Gistel, vrouw van Zwevegem en Roosebeke. Lodewijk kreeg de heerlijkheid Praet (in Oedelem) als bruidschat. Ook kreeg hij de heerlijkheid Woestijne in 1379. Voortaan kon Lodewijk van Vlaanderen zich heer van de Woestijne en Praet noemen. Het bewind van deze heren liep van 1379 tot 1591, iets meer dan 200 jaar. Het wapen dat deze familie voerde, wordt in diverse werken, op enkele details na, op dezelfde wijze voorgesteld.

Lodewijk had als wapen *in goud een leeuw van sabel, geklauwd en getongd van keel met een dobbelsteen zonder ogen van zilver door de rechtersvoerpoot*. Normaal wordt de dobbelsteen langs drie kanten met ogen afgebeeld. De dobbelsteen is het symbool van wisselend geluk. De leeuw is dezelfde als die we kennen van de leeuw van Vlaanderen.

Lodewijk IV van Vlaanderen kreeg de toelating van Keizer Karel om zijn wapen zonder de bastaardbalk voor te stellen.

Bij de L'Espinoy werd aan de leeuw een kroon toegevoegd en de dobbelsteen weggelaten. Het wapenschild dat men in de kathedraal van Antwerpen kan bewonderen, is getooid met wapenmantel en de

keten van de ridderorde van het Gulden Vlies. Een gouden ramsvacht hangt aan een gulden keten waarvan de schakels bestaan uit het Bourgondische symbool van de vuurslag.

Het Gulden Vlies is een ridderorde gesticht door Filips de Goede in 1430. Het verhaal van het Gulden Vlies speelt zich af in de Griekse mythologie. Het is het vlies van een gevleugeld ram dat in Colchide door een draak werd bewaard. De Argonauten waren ongeveer vijftig helden die volgens de legende op de Argo sloop gingen om in Kolchis het Gulden Vlies te veroveren. Kolchis is een landstreek aan de oostkust van de Zwarte Zee ten Zuiden van de Kaukasus. Onder hen bevonden zich o.m. Jason, hun aanvoerder, Herakles, Castor, Pollux, en Orfeus. Zij vertrokken uit de golf van Pagasai in Thessalië, staken de Egeïsche zee over en kwamen door de zee-engten in de Zwarte Zee uit. Jason bemachtigde het Gulden Vlies dankzij de hulp van de dochter van koning Aietes, Medeia, die volgens verscheidene sagen samen ontvluchtten. De 15^e eeuw was een periode waarin de belangstelling voor de Griekse mythologie en filosofie oplaaide.

De kerk, geleid door eigenbelang, zag al gauw de belangrijkheid van de stichting van deze ridderorde in. Zij heeft in het leven van de Orde een belangrijk aandeel gehad door de symbolische betekenis ervan een overwegend religieuze strekking te geven, als tegengewicht voor de herlevende mythologische, filosofische en literaire oudheid.

Oorspronkelijk was het aantal leden beperkt tot 31, maar onder Keizer Karel V werd dit aantal tot 51 verhoogd.

Op het einde van dit hoofdstuk zullen we even dieper ingaan op het wapen en de betekenis van Lodewijk van Vlaanderen.

In de Europese heraldiek is de leeuw het wapendier dat naast de adelaar het meest voorkomt. In wapens kan de leeuw op verschillende wijzen voorkomen: geheel, half, zonder staart, gekroond, liggend, zittend maar meestal klimmend. De leeuw is het teken van de Hebreeuwse stam Juda. Oorspronkelijk was hij het zinnebeeld van de heerschappij van de kleine dynastieën. Volgende eigenschappen worden door de leeuw gesymboliseerd: praal- en geldzucht, ijdelheid, de neiging tot overheersen, moed, kracht, natuurlijke autoriteit en genie.

De zwarte kleur benadrukt de vorm van de leeuw en doet de leeuw (de figuur) beter tot uiting komen. Dit is trouwens één van de heraldische regels. Daarenboven betekent zwart gevaar. Het goud symboliseert de adel.

De enige zoon van Lodewijk IV, Jan van Vlaanderen, stierf kinderloos, nog voor zijn vader overleed. De erfenis kwam toe aan een neef, Jacob van Vlaanderen. Jacob was gehuwd met Katarina van Boetselaar die de calvinistische leer beled. Deze familie voerde als wapen *in keel drie weerhaken van goud*. De weerhaak is een waarschuwingsteken en werd aangebracht wanneer er gevaar dreigde.

Hun zoon Lodewijk V huwde met Maria, dochter van Filips van Marnix, heer van Sint Aldegonde. De bezittingen van Lodewijk V waren zwaar belast met schulden. Lodewijk en Maria stierven kinderloos.

Het wapen van de familie de Marnix: *in lazuur een schuinbalk van zilver met twee vijfpuntige sterren van goud*.

Zoals de keper is de balk het zinnebeeld van hechtheid, steun en kracht. De vijfpuntige ster, pentagram, ook *drudenvoet* of *spoorrad* genoemd, speelt een belangrijke rol in de magische tradities. De sterren verkondigen roem wanneer één van de punten naar boven wijst.

Het Land van de Woestijne kwam in het bezit van de familie de Roisin in 1592. Baudry de Roisin was een verre neef van Lodewijk V van Vlaanderen. De heerlijkheid was slechts enkele jaren in het bezit van deze familie.

Het wapen van deze familie: *geschuinbalkt zes stukken van zilver en keel*.

In 1613 werd Jacques de Thesart, baron van Tournebus, de nieuwe heer van de Woestijne.

In 1633 schonk de baron de heerlijkheden Woestijne en Praet aan zijn dochter Margareta met het oog op een financieel goed huwelijk, dat uiteraard ook plaats vond.

Het wapen van de familie de Thesart: *in goud een dwarsbalk van lazuur*.

De blauwe kleur betekent: trouw, bestendigheid en deemoed. G. Heinz-Mohr noemt blauw de *diepste en minst materiële kleur, het medium van de waarheid, de transparantie van de komende leegte: in de lucht, het water*.

Die goede partij voor Margareta de Thesart was Frederik Magnus Wild und Rheingraaf. In 1647 gaf de Rijngraaf, die in het bezit was van de heerlijkheden Praet, Oedelem, Woestijne, Knesselare en Aalter opdracht aan zijn secretaris Pecsteen van Oedelem om de schepenbanken om te vormen tot een grote schepenbank. In 1673

overleed Frederik Magnus. Zijn broer, Karel Florentijn, werd onze nieuwe heer die reeds in 1676 overleed. Karel Florentijn was gehuwd met Maria Gabriëlla de Lalaing, gravin van Hoogstraten en Hoorne. In 1677 deed zij leenverhef ten gunste van haar zoon Frederik Karel. Haar zoon overleed zonder kinderen na te laten uit zijn huwelijk met Louisa Brigitta de Rumbembré.

Maar ook deze familie ging ten onder wegens een liederlijk leven van Willem Florentijn die lange tijd in Den Haag verbleef waar hij veel schulden maakte in de herbergen. Hij was de broer van Karel Florentijn. De griffier van Knesselare werd door de magistratuur van Den Haag aangesproken om de schulden te delgen.

Het wapen van de Rijngraaf *gevierendeeld in 1 en vier in sabel een leeuw van zilver in 2 en 3 in goud een leeuw van keel gekroond van lazuur.*

Het wapen *in sabel een leeuw van zilver* werd ook gevoerd door de heer van Campingen (Frans-Vlaanderen regio Rijsel)

Karel Florentijn was gehuwd met Maria-Gabriëlla de Lalaing. Zij was gravin van Hoogstraten en van Hoorne. Na het overlijden van haar man was zij vrouw van het Land van de Woestijne.

Het wapen van de familie de Lalaing: *in keel tien aangesloten ruiten van zilver.* Volgens de wapensymboliek wijst zij op het vergankelijkke en de ongelijkheid van het aardse. Volgens sommige schrijvers is het ook een rechtssymbool.

Door noodgedwongen verkoop kwam Woestijne in handen van Filip Frans van Mérode die gehuwd was met Louise Brigitta de Rubembré, weduwe van Frederik Karel Wild & Rijngraaf. Filip Frans van Mérode nam de wapens en naam van zijn vrouw over. Hij deed dit omdat er geen mannelijke afstammelingen van de prinsen de Rubembré meer waren.

Het oud wapen van de familie de Rubembré: *in zilver zes dwarsbalken van keel.*

De heren van Pérenchies (Frans-Vlaanderen, omgeving van Rijsel) zijn met de familie de Rubembré verwant.

Uiteindelijk kwam de heerlijkheid Woestijne toch in handen van de familie de Mérode. Maria Jozefa de Rubembré, kleindochter van Filips Frans van Mérode, huwde met Maximiliaan Mattheus graaf

van Mérode. Dat de familie de Mérode ook in Frankrijk zeer bekend was, leert ons het feit dat de dochter van Filips Maximiliaan Mattheus Werner de Mérode en van Maria Jozefa de Rubembré huwde op 28 januari 1781 in het kasteel van Versailles met de markies van Beaufort in het bijzijn van de koning en koningin van Frankrijk met hun familie.

Hun wapen is *gevierendeeld in 1 en 4 op lazuur het wapen van Berthout en in 2 en 3 gedwarsbalkt van zilver en lazuur van tien stukken met een leeuw van keel (over alles heen)*.

De Berthouts voeren als schild *in goud drie palen van keel*. Dit wapen komt onder andere voor in het wapen van de steden Mechelen en Mortsel. De Berthouts waren een zeer voorname adellijke familie uit Brabant.

De palen in het schild hebben dezelfde betekenis als de kepers. Zij stellen de kracht en het schragend steunen door raad en daad voor.

Nota: sommige schrijvers geven de Mérodes als wapen *in goud vier rode palen*.

Wat de deelgemeente Ursel betreft, weten we dat eind 14e - begin 15e eeuw Victor van Vlaanderen, één van de vele bastaards van Lodewijk van Male, de heerlijkheden Ursel en Wessegem in zijn bezit had.

Als heren van Ursel vinden we in latere periode de familie van Ursel, baronnen van Hoboken, Hermal,... heren van verscheidene andere plaatsen. Over de naamsverandering van deze familie is al uitvoerig in andere werken geschreven. Voor ons is het wapenschild met de symboliek belangrijk: *in keel een schildhoofd van zilver (beladen) met drie meerltjes van keel*. Aan de linker- en rechterkant van het wapenschild is telkens één griffioen met een banier in respectievelijk de linker- en rechterpoot. Boven het schild zien we een grafelijke kroon.

Een merlet of meerltje is een heraldische vogel, afgebeeld zonder bek of poten. De merel is het teken van list en waakzaamheid. Door zijn heldere stem herinnert zij aan de goede klank van een eerbare familie.

Een griffioen of griffioen is een fabeldier dat over twee rijken de heerschappij heeft, namelijk over de aarde - zijn leeuwenlichaam - en over de lucht - door de kop en vleugels van de adelaar. Het woord is afgeleid van het Latijn *Gryphus*, *grijpvogel*. De griffioen schijnt in het tweede millennium voor Christus naar Mesopotamië te zijn gebracht door een volk uit het noorden, de Mitani. Hij ging een belangrijke rol spelen in de Assyrische beeldende kunst. Griffioenen zijn gevonden

in Tell Halaf, Ras Sjamra, Arslan Tasj, en Til Barsib in Palestina, en ook op Cyprus. Later treft men hem ook aan in de Byzantijnse kunst. In Griekenland symboliseerde de griffioen de waakzame kracht. In de Middeleeuwen werd de griffioen als kunstzinnig motief overgenomen. Dit fabelwezen zinnebeeldt ook scherpzinnigheid en overleg gepaard gaande met omzichtigheid en doorzicht. Het verstand van de adelaar valt samen met de kracht van de leeuw.

Na deze uiteenzetting over de heraldiek van de verschillende heren van het Land van de Woestijne, rijst de vraag of het wapenschild van Knesselare historisch juist en gegrond is.

De gemeente Aalter heeft het oudste wapen overgenomen. Dit is het wapen dat Filips, heer van de Woestijne, voerde (1192-1247). De gemeente Knesselare kon ditzelfde wapen niet overnemen, trouwens er is geen fusie tussen Aalter en Knesselare tot stand gekomen. Op dit punt hadden we het idee van de Rijngraaf moeten volgen.

In het archief over het Land van de Woestijne (het rijksarchief te Gent) is een archiefstuk onder *conditiën van verkopen en verpachtingen* van 1789 voorzien van een papieren zegel. De zegel laat ons een Sint-Andrieskruis zien met als helmteken een schelp. De schelp is waarschijnlijk een verwijzing naar het wapen van Daniël van Praet die heer was van Moerkerke. Als randschrift vermeldt het zegel *Pays de la Woustine*.

De inhoud van dit archiefstuk is alleen belangrijk voor Aalter. Meer nog, als specificatie van de zegel wordt in de tekst vermeld dat de bewuste zegel een *contre zegel van saecken* is. De ondertekenaars zijn allen schepenen van Aalter.

In het werk van Dr. E. Warlop vinden we de oplossing. De heren van Praet (Oedelem) voeren *in goud een Sint-Andrieskruis van keel*.

Lodewijk IV van Vlaanderen, wiens wapen we reeds besproken hebben, was heer van het Land van de Woestijne. Toen Lodewijk de Fries, bastaard van Lodewijk van Male, huwde, kreeg hij als bruidschat de heerlijkheid Praet in Oedelem. In 1379 werd hij ook begiftigd met de heerlijkheid Woestijne. De familie van Vlaanderen heeft nooit de naam van Praet gehad. Eind 16e eeuw werd Lodewijk V in de gerechtelijke bronnen, Ludovicus a Flandria genoemd. Het is waar dat Lodewijk soms brieven ondertekende met Lodewijk de Praet. Daarmee bedoelde hij dat hij heer van Praet was omdat één van onze heren de heerlijkheid Woestijne aan zijn zoon had afgestaan als bruidschat en enkel de heerlijkheid Praet voor zich had gehouden.

Een andere mogelijkheid die Dr. E. Warlop geeft is het samengestelde wapen van onze eerste heren (al besproken) met het wapen van de familie van Gistel. *Het wapen van Gistel met een barensteel met drie hangers van lazuur en met twee schaduwankerkransen in het schildhoofd, het ene rechts, het andere links.*

Wanneer we ons de vraag stellen welk wapen het beste zou zijn voor de gemeente Knesselare, kunnen we volgende mogelijkheden naar voor brengen: historisch gezien is deze laatste mogelijkheid de meest juiste. Wanneer we de regeerperiode van de verschillende heren bezien, is de familie van Vlaanderen iets meer dan 200 jaar in het bezit geweest van onze streek. Heraldisch gezien is het mogelijk dit wapen aan te nemen. Het verwijst naar Vlaanderen met een klein attribuut: een dobbelsteen zonder ogen.

3. DE KERKELIJKE SYMBOLIEK

De kerk is gewijd aan de H.-Willibrordus. Letterlijk vertaald betekent deze naam *Hij die bronnen doet ontspringen*. Deze heilige heeft onze streken niet gekerstend. Volgens de bronnen ons gegeven door F. De Potter - J. Broeckaert zou de H.-Amandus onze streken gekerstend hebben, vandaar ook de legende van de St.-Amandusboom. Bij het binnengaan van de kerk zien we achter het hoofdaltaar zeven glasramen. Het getal zeven doet ons denken aan de zeven sacramenten. Drie of vijf glasramen symboliseren de drievuldigheid of de vijf wonden van Christus.

Aan welke heilige de kerk toegewijd is, ziet men aan het attribuut (de kerk zelf) die de heilige bij zich heeft.

Bij het openslaan van een encyclopedie, leren we dat 'Willibrord' een Angelsaksisch benedictijn en heilige was. Hij werd geboren te Northumbrië in 658 en overleed te Echternach in 739. Hij werd oblaat in de abdij van Ripon, was leerling van Wilfried tot die verdreven werd en ging toen naar de abdij van Rathmelsigi in Ierland (678) waar

abt Egbert zijn missionaire roeping aanwakkerde.

Willibrord reisde in 690 met elf gezellen naar Friesland en stelde zich onder de bescherming van de Frankische hofmeier Pepijn II, die de Friezenkoning Radboud ten noorden van de Rijn had teruggedreven. Het zuidwesten van Friesland werd zijn missieterrein.

Hij reisde naar Rome om van Paus Sergius I volmachten te ontvangen (692). Na een eerste succesvolle prediking zond Pepijn hem naar Rome waar Sergius I hem tot aartsbisschop van Utrecht wijdde (695) en hem de naam Clemens gaf. Die naam werd echter weinig gebruikt.

Willibrord bouwde te Utrecht de Salvatorokathedraal en het Sint-Maartens klooster met abdijschool. De kerstening had met steun van de Frankische vorsten al spoedig succes. Vanaf 700 was Echternach er het belangrijkste centrum van. Willibrord liet ook Denen missioneren maar dit leverde niet veel op.

De dood van Pepijn (714) betekende een ramp: Radboud viel Utrecht binnen en verwoestte de kerken en de missie. In 719 heroverde Karel Martel het gebied ten zuiden van de Zuiderzee. Willibrord herstelde de missie en kreeg in 721 de hulp van Bonifatius.

Na de beslissende zege van Karel Martel op Radboud (734) kon de missie zich tot Lauwerszee uitbreiden. Karel schonk Willibrord grote landerijen die de materiële basis vormden voor de geloofsverkondiging, die vooral in Brabant en Limburg plaats vond.

Omstreeks 736 trok Willibrord zich in Echternach terug. Willibrord is de patroon van de Nederlandse kerkprovincie.

Deze stelling wordt door de Nederlandse historicus Albert Delahaye niet alleen in twijfel getrokken maar ook ontkracht. In zijn werk *Ontspoorde historie* op blz. 32-33 geeft hij aan de hand van de Peutingerkaart een beeld van de ligging van Friesland. Verder verwijst hij in de voorgeschiedenis van de missie onder de Fresones met een 20-tal teksten naar de kerkelijke toestand in noordwestelijk Frankrijk voor de komst van Willibrordus.

Het zou ons te ver leiden heel het werk te bespreken maar toch willen wij even de tekst uit het Cartularium van Radboud nr.1 even belichten. Het handelt over de schenkingen te Traiectum aan Aefternacum op 1 januari 722.

Karel Martel, hofmeier, zoon van Pepijn, schenkt aan het klooster dat beneden de muren van het castrum Traiectum (Tournehem) is gebouwd en waarvan aartsbisschop Willibrord aan het hoofd staat: alle inkomsten uit het (koninklijk) domein in datzelfde Traiectum... ook de weiden van Greveningo (Gravelines) met alles wat daarbij behoort.

Tevens verwijst deze historicus naar de plaatsnaam Nifterlaca (Eperlecques) in de tekst nr.68 *Efternacum* genoemd. Hij besluit in zijn korte nota dat deze tekst het geboortebewijs en de bevestigingsakte is voor dat klooster van Willibrord. Tevens is zij de doodsteek voor Echternach.

Het kan niet worden ontkent dat Albert Delahaye door vele historici als leugenachtig wordt ervaren. Men moet in de geschiedenis ook de waarheid onder ogen durven zien, ook al komt die eeuwen later.

De kerkelijke symboliek staat in het teken van het H. Sacrament.

De tot nu toe oudste bron voor de Sacramentsgilde, of een verwijzing naar het H Sacrament, vinden we terug in een renteboek van de proosdij van Papingloo (Maldegem Kleit) van 1521. Vijftig jaar later was het H. Sacrament (zoals het toen genoemd werd) bezitter van 500 roeden bos.

In de oude communiebank zien we vier motieven uitgewerkt:

1. De adelaar of arend
2. De Joodse zevenarmige kandelaar
3. De ark van het verbond
4. De afkorting I H S

Het hoofdkenmerk van het snijwerk is het driebladig klaverblad. Het klaverblad werd bij de druïden uit de voorchristelijke tijd als heilige plant vereerd en later geïnterpreteerd als zinnebeeld van de H. Drievuldigheid. Het klaverblad is het teken van geluk.

De adelaar is de koning van de vogels. Het is een bekend symbool van de hemelbestormende macht en weerbaarheid. Zijn hoge vlucht werd als gelijkenis met de Hemelvaart van Christus opgevat. Als doder van slangen en draken is de adelaar het symbool van de zege van het licht over de duistere machten.

In de christelijke iconografie komt hij regelmatig voor als symbool van de evangelist Johannes, als attribuut van de ten-hemel-gevaren profeet Elia en van de verrezen Christus. Hem worden ook, overig louter positieve betekenissen toegekend zoals: kracht, vernieuwing, contemplatie, scherpziendheid en koninklijk wezen. In de christelijke tijd werd hem de heersersdeugd van de gerechtigheid, maar ook de zonde van de hoogmoed toegekend. Ook in China en bij de Azteken werd de adelaar bijzondere gaven toegeschreven.

Bij de Joden manifesteert de oosterse zevenvuldigheid zich in de zevenarmige kandelaar (de menora), die vermoedelijk op een vierdeling van de 28-daagse maanbaan teruggaat. Ook verwijst zij naar de zeven planeten. Het getal zeven speelt in de openbaring van Johannes een belangrijke rol. Tijdens de Europese Middeleeuwen kende men diverse zevenheden: er waren de zeven gaven van de Heilige Geest, in de gotiek als zeven duiven voorgesteld; zeven deugden, zeven kunsten en wetenschappen, sacramenten, levensperiodes van de mens, hoofdzonden enz.

De ark van het verbond is het derde element afgebeeld op de communiebank. Het was de kist die de Joden op hun omzwervingen meedroegen en waarin de wet werd bewaard. De ark symboliseert, net als het huis, de beschermende moederschoot.

Het vierde symbool is de afkorting IHS wat Iezus Hominum Salvator (Jezus redder der mensheid) wil zeggen.

Het vaandel van de Sacramentsgilde werd in 1865 gemaakt en onlangs gerestaureerd. Het laat ons het tafereel zien van de Emmaüsgangers die niet wisten dat zij met Jezus onderweg waren. Pas bij het breken van het brood herkenden zij Hem. Dit vernemen we uit de Latijnse tekst *EST COGNOVERUNT EUM IN FRACTIONE PANIS*.

Het vaandel is meest versierd met druivenranken. Drie ranken op een wijnstok symboliseren de Drievuldigheid. De wijnstok is het symbool van de gezelligheid, vrolijkheid maar ook van de waarheid. Het is ook het teken van het geloof. Als druivenbloed werd wijn dikwijls in nauwe symbolische samenhang met bloed gezien, en niet alleen in het christelijke sacrament. In de middeleeuwse symboliek vindt men vaak de gelijkenis volgenswelke Christus de wijnstok is, terwijl zijn discipelen de druiven voorstellen. Kruis en levensboom worden niet zelden als wijnstok voorgesteld.

Bij de agrarische volkeren was brood een zeer belangrijk voedingsmiddel. Brood werd niet gesneden maar gebroken. Het deeg werd met de hand tot dunne ronde vla-achtige koeken gevormd; daarna werd het gebakken. Het brood breken betekende 'samen eten'. Samen de maaltijd gebruiken, werd al vroeg als een sacrale handeling beschouwd. Daar de mens niet alleen van brood kan leven, wordt brood tijdens de eucharistie samen met wijn voedsel voor de ziel. Het neogotische gepolychromeerd tafereel is het verhaal van de ver-

menigvuldiging van de vijf broden en de vis. Alle evangelisten vermelden een broodvermenigvuldiging. Alle verhalen zijn verschillend in woorden en grootte zodat men de vraag stelt of dat meer dan eens is geschied.

Op het retabel zien we de mannen links van Christus, de vrouwen en kinderen achter de rug van Christus. In het verhaal wordt enkel over het aantal (5000) mannen gesproken, vrouwen en kinderen niet meegerekend. Dit symboliseert weer eens de patriarchale maatschappij van toen.

Onderaan zien we twee motieven: het lam dat zijn bloed geeft en opgevangen wordt in een kelk en de overbekende pelikaan die in zijn borst prikt met zijn snavel en zijn bloed geeft aan zijn jongen.

Nestelende pelikanen neigen hun snavel naar de borst om hun jongen te voeden met de vissen die zij in hun keelzak hebben. Tijdens de broedtijd lijkt de rode vlek op krop en keelzak van de kroeskoppelikaan op een bloedende wonde. Vandaar de verkeerde opvatting dat pelikanen zich in de borst prikken; volgens het klassieke volksgeloof, symbool voor de opofferende moederliefde. Daarmee wordt de pelikaan het symbool voor de offerdood van Christus. Maar dit gebeuren herhaalt zich telkens tijdens de eucharistie bij de verandering van brood en wijn en lichaam en bloed van Christus.

Het lam is het symbool voor bescheidenheid, zachtmoedigheid en geduld. In de christelijke taal spreekt men over het lam Gods, het Agnus Dei, het paaslam. In het Westen is het triomferende paaslam met het vaandel van de zege over de dood een geliefd symbool van de opstanding.

4. STRIJDROEDERS - REDERIJERSKAMER

Deze inlichtingen werden ons verstrekt door dhr. Walter van Ryckeghem en de brochure van 1993 werd opgesteld door Jozef Arnaut, Gerard Van de Castele en Jan Van de Castele.

De Rederijerskamer is gegroeid uit de Vlaamse Strijdbroeders in 1893 opgericht en telde oorspronkelijk 13 leden.

Dhr. Alfred Segers, een jonge onderwijzer afkomstig uit Oostwinkel, stond aan de wieg van de oprichting van deze vereniging. De bedoeling was het bevorderen van de culturele ontwikkeling van het Vlaamse volk, het inrichten van feesten en evenementen voor de bewoners en mee te strijden om de Vlaming zijn rechten te doen bekomen. Op de foto van 1894 was het ledenaantal al aangegroeid tot 25.

De eerste vlag van de vereniging is verloren gegaan. De tweede vlag is in 1953, bij het 60-jarig bestaan, in gebruik genomen. Het toont ons de Vlaamse leeuw (in goud een klimmende leeuw een van sabel, getongd en geklauwd van keel) met de data 1893 - 1953, omzoomd door de Belgische driekleur met als bijkomende kenmerken KON. VL. STRIJDROEDERS bovenaan en onderaan een wapenschild van een familie Klessenaere (heerlijkheid in het Kortrijkse) met de naam van de gemeente KNESSELARE.

Het Vlaamse karakter komt ten volle tot uiting en het Koninklijk mag gevoerd worden omdat de vereniging meer dan 50 jaar bestond. Onder impuls van dhr. August Bultinck, een groot Vlaams voorvechter, werden de woorden *moed en volharding* toegevoegd.

Stilaan in de jaren 50 kreeg deze vereniging buiten onze gemeentegrenzen naam en faam. Ze hield zich ook bezig met zang, muziek, dans en toneel. Dhr. Herman van Overbeke, hoofdman van de rederijders wist van het bestaan van de vereniging in Knesselare. Hij vroeg aan het toenmalig bestuur om tot de gilde toe te treden. Met man en macht werd gezocht of er ooit in verlopen eeuwen een rederijderskamer te Knesselare zou bestaan hebben. Een paar regeltjes in een of ander tijdschrift waren voldoende om over te stappen. Die werden ook gevonden en voortaan zou de vereniging door het leven gaan met volgende titulatuur.

Koninklijke Vlaamse Strijdbroeders Rederijderskamer St.-Elooi Knesselare met als kenspreuk 'MOED EN VOLHARDING'.

Het embleem of schild is ruitvormig verdeeld in twee. Aan de linkerzijde van de schilddrager staat de klimmende Vlaamse leeuw (getongd en geklauwd van keel); de rechterzijde is in twee gedeeld met in de bovenste helft Sint-Elooi en de onderste helft het bewust familiewapen van de familie van Knesselare (Klessenare).

Waarom Sint-Elooi?

Oorspronkelijk had de vereniging (die de klemtoon legde op cultuur) géén proost. Op 7 maart 1953 werd ze dan omgevormd tot rederijderskamer. 7 maart is toch ook ver verwijderd van het feest van Sint-Elooi, patroonheilige van de smeden.

Om lid te worden, moet aan bepaalde voorwaarden voldaan worden. Men wordt voorgesteld door twee peters. Na één jaar wordt door de leden beslist of men aanvaard wordt of niet. Dit gebeurt bij geheime stemming (overgenomen uit de statuten van de strijdbroeders). Die stemming gebeurt d.m.v. lucifers. Het lucifertje wordt gebroken. Wordt het staartje in de urn gestopt dan is men tegen; komt de solfer in de urn terecht, is men voor. Een gehele lucifer is een blanco stem.

Het doel van de vereniging wordt in drie artikels samengevat:

1. De culturele ontwikkeling en ontspanning van haar leden
2. De beoefening van kunst en geven van feesten tot ontwikkeling, opvoeding en degelijke, ontspanning van het volk
3. Het meewerken in de mate van haar mogelijkheden in de bestrijding van de Vlaamse grieven.

Elk lid heeft een beker op naam. Bij de aanvaarding van een nieuw lid overhandigt de griffier de brochure.

5. DE K.A.V.

De vlag van deze vereniging werd in 1959 gemaakt. Het ontwerp, de lay-out is van de hand van dhr. Edgard Buyse. De letters 'KAV' staan voor de afkorting 'Kristelijke Arbeiders-Vrouwenbeweging'.

Aan de linkerkzijde van de vlag ziet men het nationaal symbool van de KAV en rechts de kerk van Knesselare, met onderaan over de gehele lengte de naam van die gemeente.

Als we het nationaal symbool in heraldische taal omschrijven, hebben we volgende uitdrukking: *In goud een breedarmig kruis van keel beladen met een korenaar van goud, met een schildhoofd van keel beladen met de letters kav van goud.*

Rond het embleem hebben we geen wapenmantel maar de afbeelding van bloeiende korenbloemen.

Het kruis is het christelijk symbool dat verwijst naar de kruisdood van Christus.

De aar, tarwe, rogge, haver, zonder of met bladeren, ook als schoof is het symbool van vruchtbaar gelukkig ondernemen, evenals van de akkerbouw. De aar is tevens een vredesteken en het symbool van de welvaart en het dagelijks brood. Al in de oudheid is het koren het symbool van de wedergeboorte. De korrels worden in de aarde begraven en geven het volgend jaar een rijke oogst.

De korenbloem wordt bijna niet in wapens aangetroffen. Het is een onkruid dat tussen het koren groeit. In Duitsland en in de Belgische Kempen wordt de plant als geneeskrachtig gezien.

6. DE LANDELIJKE GILDE

Volgende elementen kunnen we op de vlag terugvinden: aan de linkerzijde man en vrouw. De vrouw heeft een korenbundel in de armen en de man een spade in de hand. De rechterkant is bijna volledig ingenomen door de zon (iets groter dan 1/4) met een breedarmig kruisje, de letters 'BB' en een ploeg. Onderaan staat over de gehele lengte de naam Knesselare.

De symboliek van de vlag werd ons in volgende bewoordingen meegedeeld:

Man en vrouw in linkerhoek als het zinnebeeld van het gezin en de trouw aan de boerenstiel.

Vrouw als drager van korenbundel, man met spade als het werktuig. In de rechterbovenhoek schittert de zon als symbool van het huiselijk geluk.

In de rechter onderhoek een kruis en de B.B.-initialen en de ploeg, een landbouwwerktuig als teken van werkzaamheid.

We hebben niet van alle figuren de betekenis kunnen terugvinden. De ploeg of kouter is een landbouwerssymbool. De uitvinding van de kouter of de ploegschaar werd door de Grieken aan Triptolomos toegeschreven. Het wijst op het hooghouden van de boerenstand naast van oudsher verworven grondbezit.

De korenbundel werd hierboven beschreven.

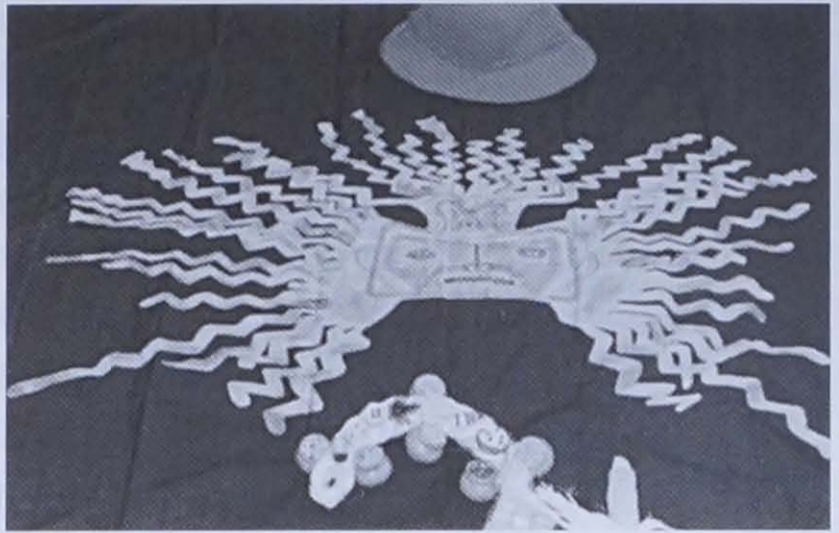
Het kruisje en de initialen 'BB' wijzen op het christelijk karakter van de Boeren Bond.

De zon neemt onder het *daggesternte*, de belangrijkste plaats in. Vele volkeren in de Oudheid hadden een zonnecultus. Denken we maar de Egyptische godheid Amon-Re die door de farao Amenhotep IV (14^e eeuw v. C) tot een monotheïstische leer werd omgevormd. In Japan, Mexico en Zuid-Amerika wordt de zon als hoogste godheid ervaren.

In de klassieke symboliek is de zon verantwoordelijk voor koningen (denk aan Lodewijk XIV), voor de vaderlijke autoriteit, voor de

positie van de mensen in de wereld, voor roem en overwinning, voor het hart, wilskracht en vitaliteit.

Het huisgezin is de hoeksteen van de maatschappij alhoewel dit nu soms door sommigen in twijfel wordt getrokken.

De "Inti" (= zonnecultus bij de Inka's) uit Ecuador.

7. TIJL UILENSPIEGEL

Voor het gemeentehuis staat een monument ter herinnering aan de geboorte en het leven van Tijl Uilenspiegel. Aan dhr. Edgard Buyse werd in 1974 opdracht gegeven een monument te ontwerpen. We kregen van hem dan volgende verklarende tekst:

In de jaren 1974-1975 herontdekte een groep Knesselaren, met aan hun hoofd burgemeester DE VREESE en de voorzitter van de Gemeentelijke Kultuurraad, WALTER VAN RYCKEGHEM, waar juist in Vlaanderen Uilenspiegels wieg heeft gestaan.

(BERT PELEMAN VOORZITTER "UILENSPIEGELGEZELLEN")

*Met de tekst "WILT GE ALLEEN DE WAARHEID LOVEN,
KNESSELARE IS DE EER BEVALLEN
TIJLE'S WIEG TE ZIJN GEWEEST!"*

van EMIEL FLEERACKERS,

werd mij de opdracht gegeven een monumentje te ontwerpen met Uilenspiegel als thema, in de onmiddellijke buurt van het nieuwe gemeentehuis.

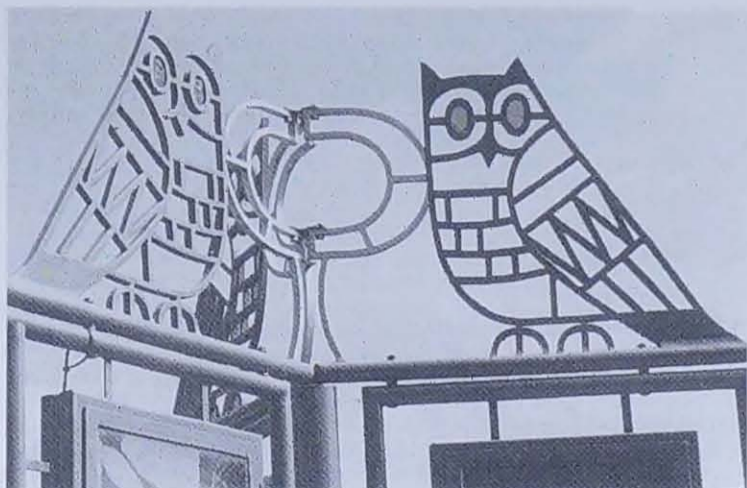
Het werd een "UILENSPIEGELZUIL", bekroond met drie smeed-ijzeren uilen en evenveel spiegels.

Het geheel is een soort eigentijdse muurkrantzuil, waar berichten aan bevestigd worden, opgevrolijkt met een bloementapijt en de tekst van EMIEL FLEERACKERS.

Door het geheel een driedelige vorm te geven, bekijken de uilen ieder voorbijganger en trekken ze aandacht door hun gloeiende ogen.

Het monumentje is niet meer weg te denken en is vergroeid met het gemeentehuis en de plaats. We houden het in ere als herinnering aan de plaats waar Tijl zijn wieg heeft gestaan.

Edgard Buyse

Aan de inkom van het gemeentehuis bemerken we links aan de zijgevel een bas-reliëf van de buste van onze Tijn. Op de achtergrond kunnen we de namen lezen van alle steden en gemeenten in binnen- en buitenland waar Tijn geboren werd en waar hij zijn fratsen heeft uitgehaald.

Deze plaatsen zijn voornamelijk in Duitsland gelegen. We lezen: *Kneitlingen, Schöppenstedt, Einbeck, Mölln, Wolfenbüttel, Braunschweig, Reinickendorf-Berlin, Goslar, Helmstedt, Eisleben, Schilda, Erfurt, Keulen, Neurenberg, Büsum, Celle, Lüneburg, Damme, Antwerpen, Gent, Brugge en Knesselare.*

Eigenlijk is het vrij laat dat men in Knesselare tot het besef is gekomen dat Tijn hier geboren is. Het eerste bewijs ervan is te vinden in een uitgave van 1840!!! Dus...

Veel werken zijn over deze figuur verschenen; veel boeken zijn over zijn fratsen uitgegeven. De eerste druk zou van 1515 zijn, maar het meest gekende werk is van de hand van Charles de Coster. Hier volgt een korte biografie van hem.

Hij werd geboren te München op 20 augustus 1827. De knaap groeide op in het paleis van graaf Charles Mercy d'Argenteau, aartsbischop van Tyrus, waar zijn vader intendant was. Hij groeide op in de weelde en kreeg een aristocratische opvoeding.

Aan dit alles kwam een einde toen de familie zich te Brussel vestigde. De oom van Charles was geneesheer te Ieper. Na de dood van zijn vader keerde de familie naar Brussel terug.

Charles werd ondergebracht in een kostschool te Etterbeek en studeerde daarna in het *collège Saint-Michel*.

Na zijn studies werkte hij een tijdje in een bank waar hij zich in het bureaucratisch leven niet thuis voelde. In 1850 vatte hij studies aan aan de Hogeschool van Brussel waar hij het diploma van kandidaat in de letteren behaalde. Uiteindelijk had hij zijn studies niet voltooid en al hetgene men hem aanbood als werk, aanvaardde hij niet. Hij wilde vrij zijn, niet onder dwang werken. Hij stierf in de diepste ellende op 7 mei 1879.

Door zijn wilskracht en doorzettingsvermogen maakte hij naam in de Franse letterkunde. Zijn eerste werk verscheen in 1856. Dra volgden

meerdere werken die allen met geestdrift door de pers werden ont-
haald. De legende van Uilenspiegel verscheen in 1867. Daar ont-
popte Charles zich als kenner van de Vlaamse geschiedenis.

Iedereen kent het werk van Charles De Coster. Maar een feit is dat
vóór De Costers werk al tal van andere Uilenspiegels bekend waren.
Het oudst uitgegeven werk berust momenteel in het British Museum
te London, gedrukt te Strasbourg in 1515. Andere werken over deze
figuur verschenen te Antwerpen in 1579, te 's Hertogenbosch in
1558 en te Brussel in 1567. En Uilenspiegel is géén figuur die uit de
fantasie gegroeid is, maar werkelijk heeft bestaan. Hij overleed in
1350 en is begraven te Mölln. Een andere bron verhaalt dat hij te
Damme gestorven is in 1301. Een 17e-eeuwse gravure bewijst dit.

Het werk, uitgegeven door Delepierre van 1840, verhaalt dat Uilenspie-
gel geboren is te Knesselare midden 13^e eeuw. Nicolaas Tiel en Anna
Werbeck waren zijn ouders. Toen Tiel ongeveer 8 jaar was, verhuisde het
jonge huisgezin naar Koolkerke, tussen Brugge en Damme. De moeder
van Tiel was van dit dorp afkomstig. Korte tijd daarna overleed Klaas.

De Costers werk is gebaseerd op het volksboek van Isabella Carolina
van Paemel uit Gent dat in de loop van 19^e eeuw verscheen en onge-
twijfeld ook het werk uit 1840. Het hoofdstuk waarin verhaald wordt
dat Tiel kunstschilder is en uitgenodigd wordt (of zichzelf uitnodigde)
aan het hof van de Landgraaf, is in beide werken te vinden.

Dat De Coster zeer goed op de hoogte was van de gebeurtenissen die
zich in Vlaanderen tijdens de 16^e eeuw afspeelden, kan men uit zijn
werk opmaken. De vervolgingen van de ketters, de beeldenstorm, de
tovenarij en het publiceren van de plakaten komt goed tot uiting in zijn
werk. Was het misschien zijn bedoeling, zoals H. Conscience met zijn
'Leeuw van Vlaanderen', het gewone volk, op een ludieke manier, wat

meer geschiedenis bij te brengen?
Het werk dat over de 16e eeuw
handelt, is doorspekt met de frat-
sen van Tiel.

Tiel kan op een spottende wijze
deze duistere eeuw doorspartelen.
De Coster verwijst zelfs in één
van zijn boeken (het werk
bestaat uit vier boeken) naar de
gebeurtenissen van de Gulden-
sporenslag.

Het eerste boek handelt voornamelijk over de vervolging van ketters en tovenaars. Hijzelf werd voor een bepaalde tijd uit Vlaanderen verbannen, vandaar ook zijn verre reizen zelfs naar Rome waar hij de Paus ontmoet.

In het tweede boek leert men hoe de beeldenstorm zich over Vlaanderen uitbreidt. Tijl fungeert als spion voor de Zwijger.

In het derde boek beleeft Tijl de strijd tussen Willem de Zwijger en Alva. Hij maakt deel uit van het leger van de Zwijger. Hij verblijft zelfs enige tijd te Bellem om nadien langs de vaart door Aalter en Knesselare naar Oostkamp te gaan.

Het vierde boek handelt opnieuw over die hekserij en tovenarij. Uiteindelijk wordt Tijl door de geesten opgetild en dood neergesmaakt. Wanneer de pastoor hem zonder kist begroef en al lachende zei: "*De grote Geus Uilenspiegel is dood.*" bewoog de aarde en Tijl kwam terug te voorschijn.

De rode draad is het persoonlijk belang van de vorsten omdat hun schatkist telkens werd aangevuld door de confiscaties van de ter dood veroordeelden.

Hieruit kunnen we besluiten:

TYL IS VAN ALLE TYDEN

TYL IS ONSTERFELIJK

TYL IS EEUWIG JONG

8. BLOEMEN

Bij het retabel en de andere kerkelijke symbolische voorwerpen staat een bloemstuk met anjers. De anjer is het symbool voor het lijden van Christus omdat het ook nog nagelbloem genoemd wordt.

De witte roos staat symbool voor de dood. In beide oorlogen sneuvelden ontelbare jongens langs beide zijden.

De rode roos staat symbool voor de eeuwige en of hemelse liefde. De landelijke gilde legt de nadruk op de liefde in het huisgezin, hoeksteen van de maatschappij.

De hyacint is één van de bloemen die volgens de mythe oorspronkelijk mensen geweest zijn of tenminste ontstaan zijn door de dood van een mens. Het is het symbool van de wedergeboorte.

Willy STEVENS

Bronnen:

Nr.2

C. BEAUFORT-SPONTIN e.a., *Schatten van het Gulden Vlies, Tentoonstellingscatalogus*

J.A. DE BOO : *Heraldiek*

J.S.F.J.L. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne par H. de Geiano, Seigneur d'Hovel.*

P. DE L'ESPINOY, *Recherche des Antiquitez et Noblesse de Flandres*

E. DHONT - DE WAEPENAERT, *Quartiers généalogiques des familles Flamandes*

C. GAILLIARD, *Le Blason des Armes*

P. GENARD, *Graf- en Gedenkschriften der Provincie Antwerpen - Cathedrale Kerk*

E. GEVAERT, *l'Héraldique, son esprit, son langage et ses applications*

F.V. GOETHALS, *Miroir des Notabilités Nobiliaires*

N. NEUBECKER, J.P. BROOKE-LITTLE e.a., *Heraldiek, symbolen en betekenis*

H.W.M.J. KITS NIEUWENKAMP, *Encyclopedie van de Heraldiek*

J.B. RIETSTAP, *Handboek der Wapenkunde door C. Pama*

J.B. RIETSTAP, *Armorial Général*

J.B. RIETSTAP, *Armorial Général - geïllustreerde uitgave.*

L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*

E. WARLOP, *Wapenboek van Vlaanderen*

Nr.3

H. BIEDERMANN, *Symbolen van A tot Z, Nederlandse vertaling Spectrum*

A. DELAHAYE, *Ontspoorde historie*

A. DELAHAYE, *De ware kijk op Noyon, het land van Béthune en Frisia*

H.W.M.J. KITS NIEUWENKAMP, *Encyclopedie van de Heraldiek*

W. STEVENS : *Renten die de proosdij van Papinglo te Maldegem bezat te Knesselare en te Aalter. in Land van de Woestijne*

W. STEVENS, *Analytische bewerking van de penningkohieren van Knesselare jaren 1571 en 1574.*

Bijbels Woordenboek

Nr. 7

DELEPIERRE, *Les Aventures de Tiel Ulenspiegel*

L. GEERAEDTS, *Het volksboek van Ulenspieghel*

C. DE COSTER, *De legende en de heldhaftige vroolijke en roemrijke daden van Uilenspiegel en Lamme Goedzak*

EULENSPIEGEL JAHRBUCH 1970

MIJMERINGEN BIJ EEN GRAFSTEEN CAREL MARTENS (1704-1770), LANDBOUWER TE BELLEM

*Op de breede weireldsbaen
langst de a(k)ers ende kanten
heb ik ras en snel gegaen
om te saeyen en te planten ...*

FILIATIE

Carel Maertens was de jongste zoon uit het tweede huwelijk van Jan Martens met Joanna De Vliegheer. Hij werd op 1 december 1704 te Bellem geboren en er op dezelfde dag door pastoor Antonius Van Belleghem gedoopt. Zijn peter en meter waren de toenmalige kerkmeester Joos Goethals en Catharina De Neve, echtgenote van Joos Verlee, oud-burgemeester te Bellem (1).

Zijn vader, Jan Martens - die een eerste maal gehuwd was met Joanna Maenhout, woonde vanaf 1702 op de noordzijde van de Brugse Vaart in een hofstede langs de oostkant van de *Leystraete*, nu Leistraat nr. 46. Hij runde er een landbouwbedrijf van ruim 35 ha en bezat talrijke eigendommen. Hij was *armmeester* (1682), kerkmeester (1688-1697), gildenmeester van het Broederschap van de H. Rozenkrans (1694), schepen (1695-1701), burgemeester (1711-1715) en één van de *principaelste insetenen ende grootte ghebruyckers* van Bellem (2).

Jan Martens had zeven zonen: Guilliame , Pieter (°1685; +1720), Joos, Jacob en Jan (°1690; +1706) uit zijn eerste huwelijk; Frans en Carel uit zijn tweede huwelijk.

Joost trouwde op 2 maart 1715 met Pieternella Lamme, dochter van Jan en Pieternella Van Vynckt. Ze vestigden zich op de wijk Veldeken te Nevele en later op de wijk Reibroek te Hansbeke. Na het overlijden van zijn vrouw hertrouwde Joos te Ursel op 25 juni 1722 met Maria Ledeganck, dochter van Frans en Petronilla Aerens. Hij stierf te Hansbeke op 26 mei 1725.

Guilliamme huwde op 30 juni 1723 te Kanegem met Joanna D'Huyvetter, weduwe van Frans Van Overbeke, dochter van Frans en Joanna De Roo. Hij woonde in Kanegem.

Toen Jan Martens op 18 november 1729 te Bellem overleed, slechts enkele maanden na zijn tweede echtgenote, waren Jacob, Frans en Carel nog ongehuwd. Jacob en Frans trouwden korte tijd na het overlijden van hun vader.

Frans huwde te Bellem op 16 januari 1730 met Petronilla Van Maldeghem, dochter van Jan en Maria Steyaert. Hij betrok een *behuysde hofstede* op de zuidkant van de Zwagerhullestraat.

Jacob trouwde te Bellem op 20 februari 1730 met Joanna Ledeganck, dochter van voornoemde Frans en Petronilla Aerens. Hij westigde zich te Ursel.

Bij de verkaveling in het sterfhuis van Jan Martens kwam de ouderlijke woonst, op de oostkant van de Leistraat, in het bezit van Guilliamme en Jacob Martens, elk voor de helft, in onverdeeldheid. Aangezien beiden hun eigen bedrijf runden, mocht hun jongste (half)broer Carel, die toen 26 jaar oud en nog ongehuwd was, de hofstede blijven bewonen.

HUWELIJK EN GEZIN

Carel Martens huwde te Bellem op 27 oktober 1733 met de 6 jaar jongere Maria Anna Steyaert, geboren te Bellem op 10 maart 1710, dochter van de Bellemse griffier Jaecques Steyaert en Joanna Steyaert fa Guille. Zijn broer Frans en zijn schoonmoeder waren getuigen.

Het echtpaar kreeg negen kinderen: vijf jongens en vier meisjes, allen te Bellem geboren en gekerstend (toen reeds met dubbele doopnaam):

- 1 *Joanna-Maria* (°19.01.1735; +25.02.1735)
peter: Jaecques Steyaert maternele grootvader
meter: Georgia Versluys ws echtgenote van Guille Steyaert (marktschipper)
- 2 *Joanna-Maria* (°25.06.1736)
doopouders: Frans Martens paternele oom en Joanna Steyaert maternele grootmoeder (zie verder)

- 3 *Jacob-Frans* (°23.02.1739; vermoedelijk voortijdig overleden)
doopheffers: Jaecques Steyaert maternele oom en
Petronilla Van Maldeghem, echtgenote van Frans Martens
- 4 *Pieter-Jozef* (°19.03.1740; +12.04.1740)
peter: Jacob Martens paternele oom
meter: Appolonia Steyaert, echtgenote van Pieter Versluys
- 5 *Pieter-Carel* (°12.11.1741)
doopheffers: Pieter Van Maldeghem en
Joanna Maria Van de Wiele (zie verder)
- 6 *Jan-Carel* (°02.04.1744)
doopouders: Jan Steyaert maternele oom en
Joanna Ledeganck, echtgenote van Jacob Martens (zie verder)
- 7 *Maria-Catharina* (°15.01.1747)
peter: Joos Steyaert maternele oom
meter: Maria Anna Steyaert ?ws Goethals (zie verder)
- 8 *Maria-Jacoba* (°09.12.1749)
doopouders: Jacob Philip Steyaert en
Maria Du Prez, echtgenote van Joos Steyaert (zie verder)
- 9 *Carel-Frans* (°18.09.1753; +27.11.1753)
doopheffers: Pieter Versluys en
Petronilla Maenhout

LANDBOUWER OP DE OOSTKANT VAN DE LEISTRAAT
Van kerstavont 1729 tot kt 1742

Carel Martens bewerkte vanaf kerstavond 1729 53 gemeten en 204 roeden ⁽³⁾ (erf, land en bos) uit de *boom* ⁽⁴⁾ van wijlen zijn vader ⁽⁵⁾ die voor 41 gemeten en 293 roeden geprijst werden aan een gemiddelde waardecoëfficiënt van 0,78.

Alle partijen lagen te Bellem op de noordzijde van de vaart ⁽⁶⁾: een partij *in de haeltermerschen, suyt den waeterloop* (295 roeden), nog een partij *in de haeltermerschen, noort een dreefken* (189 roeden), *den crommen gaverre, noort west het haeltervelt* (574r), *het rosse gaverken, noort west het haeltervelt* (210 roeden), een vierde deel *van den kesselaerebosch, oost een dreefken, west den waeterloop* (105r), *het waetergancken* (284r), *den gaverre, noort west het haeltervelt* (423r), *een behuysde hofstede, oost den michiel, west de leystraete* (785r), *den meersch, suyt de leye* (347r), *den neerenbilck* (502r), een partij *in de haeltermerschen* (332r), *het braemstick* (572r), een partij *suyt den pamelaersbosch, west het Jan Bruynsstick*,

noort dheirstraete (1120r), *den kesselaere* (417r), *den kesselaere* (454r), *het colbransstick*, *oost den waeterloop* (924r), *de helft van den michiel*, *noort de straete* (421r), *het heirstick*, *noort dheirstraete* (336r), *het hooch bilckxen*, *noort dheirstraete* (305r), *de vier gemeten* (596r), *een partij in de haeltermerschen* (316r), *het haeltermers bilckxen* (126r), *een partij int habotersvelt*, *suyt pamelaersbosch*, *noort dheirstraete* (618r), *een partij bos* (477r), *een deel uit een hofstede ende lant*, *noort de straete* (160r), *den michiel* (541r), *den kesselaere* (286r), *een partij in de gavers* (513r), *nog een partij in de gavers* (300r), *het michielken* (273r), *de cleene piete*, *west de leystraete* (147r), *de piete*, *oost den michiel* (514r), *thaeltervelt*, *oost een straetken* (627r), *een partij int haeltervelt* (98r), *een partij inde bachten cloosters*, *noort dheirstraete* (282r), *den grooten joncker*, *oost noort de leye*, *west het ghescheet vande prochie van haelter* (240r), *nog den cleenen joncker* (306r), *een deel uit een hofstede ende lant* (60r) en vijf achtsten van een partij bos (192r), hetzij in het totaal een hofstede en een 40-tal partijen land en bos (⁷).

LANDBOUWER OP DE WESTKANT VAN DE LEISTRAAT *Van kerstavont 1742 tot kt 1754*

Jacob en Guilliam Martens, die ondermeer de ouderlijke hofstede langs de oostkant van de Leistraat in onverdeeldheid bezaten, sloten op 4 februari 1739 een ruilcontract.

Jacob verwierf aldus de volle eigendom van de ouderlijke woonst en van meerdere partijen te Bellem in ruil voor zijn derde part in eigendommen te Hansbeke, Nevele en Lotenhulle die hij van zijn moeder Joanna Maenhout geërfd had. Hij verhuisde eind 1742 van Ursel naar de ouderlijke woonst te Bellem. Hij gebruikte er vanaf toen ook meerdere partijen land die voorheen door zijn halfbroer Carel bewerkt werden, namelijk: vier partijen *in de haeltermerschen*, *den crommen gaverre*, *het rosse gaverken*, *een deel van de kesselaerebosch*, *het waetergancken*, *den gaverre*, *den meersch*, drie partijen *van den kesselaere*, *het heirstick*, *het haeltermersbilckxen*, *een deel van den michiel*, *het michielken*, *de piete* en het land *inde bachten cloosters*.

Carel Martens, die plaats ruimde voor zijn halfbroer, betrok een *behuysde hofstede* op de westkant van de Leistraat tevoren bewoond door Ignatius Van Maldeghem (fs Jan) notabele te Bellem (⁸). Hij hield enerzijds meerdere patrimoniale gronden in gebruik en

bewerkte anderzijds vanaf toen een 12-tal partijen land uit de *boom* van Ignatius Van Maldeghem, later ook nog enkele partijen uit de *boom* van Jan Morthier, Pieter De Cuyper en Marten Van Hulle.

Van kerstavont 1754 tot aan zijn dood

Bij het overlijden van Jaecques Steyaert deden zich eind 1754 andermaal ingrijpende mutaties voor.

Carel Martens nam verscheidene partijen land uit het sterfhuis van zijn schoonvader in gebruik en verhuisde naar een *behuysde hofstede* van de overleden griffier, gelegen op de westkant van de Leistraat. De partijen land die hij sedert kerstavond 1742 uit de *boom* van Ignatius Van Maldeghem bewerkte, werden door zijn schoonbroers Jan en Joos Steyaert overgenomen.

De drie verschillende periodes in het landbouwbedrijf van Carel Martens zijn herkenbaar in het schema van *het areaal der gronden* die door hem met verloop van tijd bewerkt werden. Als landbouwer op de ouderlijke hofstede van 1730 tot 1742 bebouwde hij een totale oppervlakte van 24 à 25 ha. Van 1743 tot 1754 wisselde het areaal tussen 20 en 23 ha en van 1755 tot aan zijn overlijden daalde de bedrijfsgrootte van 23 tot 16 ha ⁽⁹⁾.

Carel Martens was kerkmeester in de jaren 1737-39 ⁽¹⁰⁾. Het is enigszins verwonderlijk dat hij niet in de schepenbank zetelde. Wel werd hij als *principaelste insetenen* ⁽¹¹⁾, als *grootte ghebruycker* ⁽¹²⁾ en als *meeste proprietaris* ⁽¹³⁾ door de wethouders van Bellem bij de besluitvorming betrokken. Op 1 oktober 1748 koos men hem als *notabele* in vervanging van zijn overleden broer Frans ⁽¹⁴⁾.

GRAFSTEEN

Carel Martens overleed te Bellem op 19 juni 1770. Hij was 65 jaar oud. Hij werd in de O.-L.-Vrouw-zijbeuk, links in de kerk, begraven. Zijn grafzerk in witte hardsteen ging verloren in de kerkbrand tijdens de nacht van 10 op 11 september 1944 ⁽¹⁵⁾.

Ontroerend is het grafschrift, dat de levensopgang en het credo van de (overleden) landsman onderstreept ⁽¹⁶⁾.

D. O. M.

Sepulture
van den Eersaemen
Carolus Martens fs Jans
en Janneken De Vlieger fa Gaspar in
syn leven Kerkmeester deser parochie
overl den 19 junii 1770 oud 65 jaren
ende van syne huysvwe
Marie Anna Steyaert fa Jacques
en Joanna Steyaert fa Guilame overl
aud jaeren tsaemen
in hauwelyke geweest 37 jaere en geprocréeert
9 kinders waer van nog vijf in tleven syn
te weten

pieter carolus
joannes carolus
joanna marie
marie catharina
marie jacoba

Op de breede weireldsbaen
langst de akers ende kanten
heb ik ras en snel gegaen
om te saeyen en te planten
was ik vroeg en laet te been
geene sorge geen beduchten
my te groot of swaer en scheen
om den oest des landsmans vruchten

binnen myne scheur te doen
maer nu heb ik ander wenschen
dat den heer den vrede soen
my verleent en alle menschen
die myn minnaers van de deugd
bid dan hier voor my tesaemen
dat myn ziel in shemels vreugt
voor altyd mag rusten amen

R. I. P.

Maria-Anna Steyaert, die bij het overlijden van haar man 60 jaar oud was, zette de boerderij verder met de hulp van haar ongehuwde kinderen. De orde van grootte van de bewerkte gronden bleef nagenoeg 15 ha. Volgens de telling van het hoornvee, die te Bellem omstreeks 1780 gehouden werd, stonden in haar bedrijf: 5 *coeyen* (1 roode, 1 swarte gremel muyle, 1 swarte met sterre, 2 swarte geblaerde) op stal,

evenals 2 renders (1 roodt, 1 swarte met sterre) en 2 calvers (2 swarte, d'eene met gremel muyle en het andere met een sterreken) (17).

De weduwe stierf te Bellem op 23 december 1795. Volgens de tekst op de grafsteen van haar man, wilde ze in de kerk onder dezelfde grafsteen begraven worden. Maar haar overlijdensdatum bleef oningevuld. Ze werd immers op het kerkhof begraven aangezien kerkgraven door het decreet van 26 juni 1784 verboden waren.

Nakomelingen

Op de grafsteen van Carel Martens werden, zoals toen gebruikelijk was, de (doop)namen van de nog in leven zijnde kinderen vermeld - eerst de zonen Pieter-Carolus en Joannes-Carolus en daarna de dochters Joanna-Marie, Marie-Catharina en Marie-Jacoba (een eigenaardige gewoonte).

Joanna-Maria (°Bellem, 25.06.1736; +Zomergem, 23.09.1794) was tien jaar tevoren op 3 juni 1760 te Zomergem gehuwd met Marten Van Hecke.

Maria-Catharina (°Bellem, 15.01.1747; +Bellem, 18.07.1778) huwde te Bellem op 2 november 1772 met Pieter-Frans Van Vynckt (°Hansbeke, 21.04.1749; +Bellem, 12.08.1801), zoon van Henri en Marie-Cornelia Dhuinslaeger. De gehuwden verstigden zich op het *Groot Goet te Cromheecke*. Maria-Catharina baarde twee zoontjes. Ze werd te Bellem in de kerk begraven. Haar man hertrouwde te Bellem op 24 november 1778 met Albertine Buysse. Uit dit huwelijk sproten 10 kinderen.

Jan-Carel (°Bellem, 02.04.1744; +Bellem, 21.09.1826) trouwde met Joanna-Maria De Vos (°1754; +Bellem, 19.09.1826), afkomstig van Adegem, dochter van Pieter en Joanna-Cornelia Eeckhout. Ze runden een landbouwersbedrijf in de *Zuttershoek* te Bellem. Ze kregen 7 kinderen.

Pieter-Carel (°Bellem, 12.11.1741; +Bellem, 11.02.1795) was ongehuwd en bleef met moeder en zus Maria-Jacoba de hofstede bewonen. In 1786 nam hij de leiding van het landbouwersbedrijf over. Hij overleed een 10-tal maanden voor zijn moeder.

Maria-Jacoba (°Bellem, 09.12.1749; +Bellem, 24.08.1843) huwde, na het overlijden van haar broer Pieter-Carel, te Bellem op 17 maart 1795

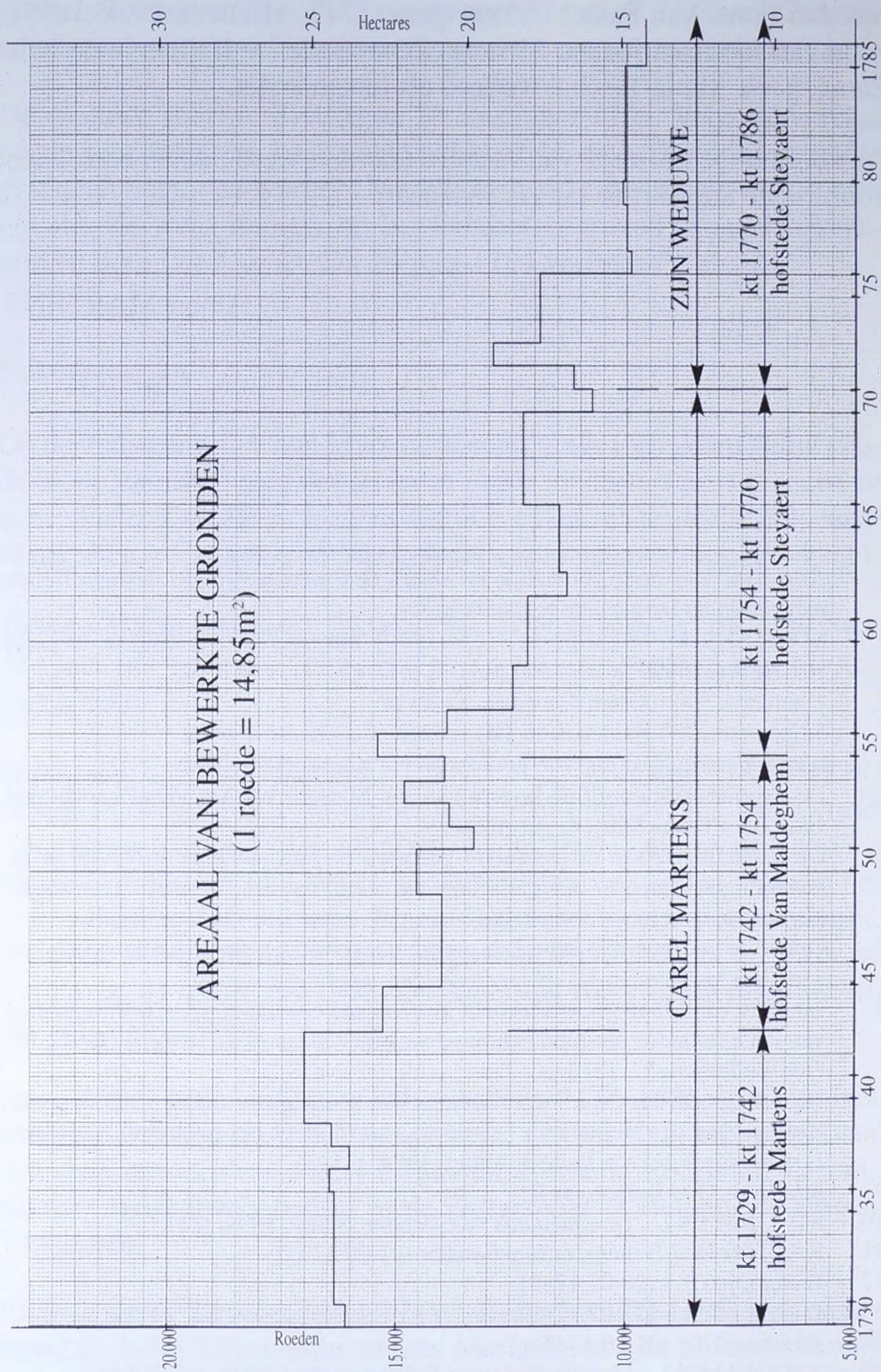
met Jan-Frans Van Pamel (°Zomergem, 1747; +Bellem, 29.05.1835), zoon van Jooris en Joanna Martens. Ze woonden te Bellem in de wijk *Zuttershoek*. Maria-Jacoba overleed als rentenierster.

De voormalige hofstede van Jacques Steyaert werd nadien betrokken door Pieter Steyaert fs Jan (fs Jacques).

Albert MARTENS

Noten:

1. Alle data van doop, huwelijk en overlijden werden uit de desbetreffende parochiale en burgerlijke registers geput.
2. MARTENS A., *Jan Martens (1656-1729), burgemeester te Bellem*, in Land van de Woestijne, jg.20, 1997, nr.1-2, p.17-18.
3. 1 gemet = 300 roeden; 1 roede = 14,85 m²
53 gemeten 204 roeden = 16 104 roeden of 23 ha 91 a 44 ca
4. boom = samentrekking van bodem; areaal = bewerkte grond
5. De overige partijen uit de bodem van Jan Martens werden vanaf kerstavond 1729 door Frans Martens gebruikt.
6. De benamingen van de gebruikte percelen en hun *hemelse* oppervlakte, de benamingen van de aangrenzende percelen en de vermelde natuurlijke begrenzingen zijn onmisbare gegevens om de partijen nader te situeren.
7. Onder de voornoemde *geprijsde* partijen bevond zich geen enkele weide hetgeen laat vermoeden dat de *meersen* toen niet belast werden.
8. Ignatius Van Maldeghem verkocht in 1763 aan Guilliame De Clercq een deel van deze hofstede die toen bebouwd was met een nieuwe stokerij (RAG, fds Oud Bellem, nr.22, f218r).
Hij was grootvader van Pieter-Marten Van Maldeghem die in 1803 langs de Brugse Vaart een atelier voor het weven van zeildoek oprichtte (STOCKMAN L., *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994, p.123).
9. RAG, fds Oud Bellem, nr.2.
10. STOCKMAN L., *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994, p.123.
11. RAG, fds Oud Bellem, nr.6, p.64v,65r (01.09.1737).
12. Ibidem, p.67r,v (28.07.1739).
13. Ibidem, p.70r,v (13.07.1740).
14. Ibidem, p.70v (01.10.1748).
15. STOCKMAN L., *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994, p.547-548.
16. Het grafschrift werd me welwillend meegedeeld door wijlen Roger Defruyt.
17. RAG, fds Oud Bellem, nr.8.
18. STOCKMAN L., *Het goed te Kromeke te Bellem*, Ons Meetjesland, jg.10, 1977, nr.1, p.6-8.

Grafiek van het areaal van de bewerkte gronden

INHOUDSTAFEL

Willy STEVENS	De bende van Jan Corijn	3
Roger BAECKELANDT	Gesprek met een verzetsman uit het naburige Sint-Pietersveld.	12
Willy STEVENS	Open monumentendag 2002 te Knesselare – symbolen	20
Albert MARTENS	Mijmeringen bij een grafsteen. Carel Martens, landbouwer te Bellem.	43

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift voor heemkunde

van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter en het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Dienst Wettelijk Depot nr. BD.31.832.

Secretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Schuurlo 12, 9880 Aalter - tel. (09) 374 79 82

e-mail : heemkring.aalter@tiscali.be

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

Voorzitter :	Willy STEVENS Larestraat 14 - 9910 Knesselare 09 374 44 58
Ondervoorzitter :	Peter LAROY Brouwerijstraat 84 - 9880 Aalter 09 375 14 86
Secretaris :	Jan CAMERLINCKX Schuurlo 12 - 9880 Aalter 09 374 79 82
Ledenbeheer :	Eliane DE POORTER Leurebroekdreef 1 9880 Aalter-Poeke 051 68 89 91
Penningmeester :	Dries ALYN Bellemstraat 49 - 9880 Aalter 09 374 23 60
Redactie en layout :	Jan DEFRUYT Kestelstraat 67 - 9880 Aalter 09 374 65 81

LEDEN : Robert Verhelst en Roger Baeckelandt.

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

26e jaargang - nr. 3 - 2003

RIDDER MARC SLEEN, EEN BEKENDE VLAMING MET VOORoudERS TE BELLEM

Ridder Marc Sleen, de bekende striptekenaar van Nero en andere verhalen, heet in feite Marcel Neels. Hij werd geboren op 29 december 1922 te Gentbrugge (Arsenaal) in de omgeving van het militair oefenterrein als jongste kind van Alois-Eduard Neels (Sint-Margriete, °10.10.1885) en Maria-Augusta-Ghislena Baekeland (Waarschoot, °09.10.1882). Ze huwden op 3 november 1909 te Zomergem.

Hij werd geboren onder het sterrenbeeld Steenbok. Marcel was de jongste telg uit een gezin van vier zonen. Zijn moeder was 40 jaar toen ze beviel van het nakomertje.

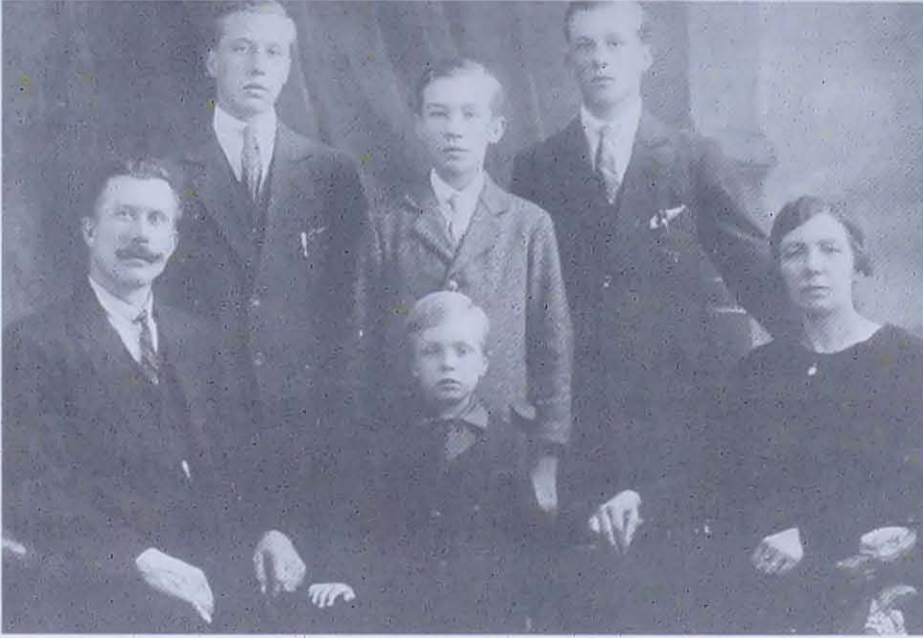
Zijn oudste broer, Nestor, werd te Oudenaarde geboren op 28 juli 1910. Hij was meester-textielontwerper. Hij was politiek gevangene van de oorlog 1940-1945 en ereburger van de stad Gent. Nestor overleed te Aalter in het RVT Veilige Have op 22 juni 1987.

De tweede broer, Adolf, werd op 2 juli 1911 te Waarschoot geboren. Hij overleed te Munte op 1 juli 2003 op de leeftijd van 92 jaar. Adolf was picpus pater Marcellinus (pater van de Heilige Harten). Hij werd priester gewijd te Zandhoven op 30 juli 1939 en was ondermeer onderpastoor in de Gentse Coletaparochie en pastoor te Munte vanaf 1971.

De derde broer, Roger, werd op 23 februari 1914 te Kortrijk geboren. Hij was beroepsmilitair en had een koloniale carrière. Hij overleed in de Bijlokekliniek in mei 1995.

Maria-Augusta Baekeland

De familie Aloïs Neels x Augusta Baekeland.

Marcel zelf is geboren na de 1ste Wereldoorlog en gehuwd met

zijn jeugdliefde Madelleine Paelinck. Er was een zoontje Patrick (°Ukkel, 06.10.1954) dat slechts enkele uren leefde. Door een ongelukkige ingreep van de gynaecoloog konden geen andere kinderen meer geboren worden.

Kort na de geboorte van Marcel verhuisde het gezin naar Sint-Niklaas in de Prins Albertstraat. Vervolgens betrokken ze een woning in de Mercatorstraat nabij het station waar ze de SMOB (Samenwerkende Maatschappij Openbaar Bestuur) uitbaatten.

Volgens overleveringen was dit toen een zeer bekend lokaal voorzien van biljarts, spaarkas en vergaderzalen en ook een plaats voor banketten en feesten. Het moet in die tijd een van de grootste instellingen geweest zijn van Sint-Niklaas. Vader Neels was dus filiaalhouder van een van de grootste drankslijterijen van Sint-Niklaas. Hij had veel gereisd in het buitenland, was polyglot en oud-strijder 1914-1918 met talrijke onderscheidingen waaronder het oorlogskruis. Uit overleveringen blijkt dat hij een dynamisch man en een graag geziene joviale gastheer was. Aloïs was daarnaast ook een echte levensgenieter. Moeder Maria-Augusta was eerder van het strenge type en zeer katholiek.

Zij hield de kerk in het midden in het bedrijvige huisgezin. Vader Neels overleed relatief jong te Belsele-Waas op 12 februari 1939. Dit betekende een drama voor de familie. Maria-Augusta zal verschillende keren verhuizen en zich tenslotte te Gentbrugge vestigen met haar kinderen. Tijdens de oorlogsjaren kreeg ze het hard te verduren. Een zoon, beroepsmilitair Roger, maakte deel uit van de actieve weerstand en de jongste spruit studeerde aan het Sint-Lucasinstituut. Om rond te komen moet Maria-Augusta 's zondags werken. Ook dank zij de steun van de oudste zoon hield de familie het vol. Maria-Augusta stierf te Gent in het Klein Bijlokehof op 10 mei 1965 omringd door haar kinderen.

Vader, uw Wil geschiede.

Bid voor de Ziel

van Mijnheer

Alois, Edmond NEELS

Lid van den Boad van het H. Hart

Echtgenoot van Mevrouw

Maria, Augusta, Ghislena

BAEKELAND,

schielijk overleden te Belcele den 12 Februari 1939.

Te midden van mijn levensdagen terwijl ik dacht aan een heerlijke toekomst die mij nog wachtte, is de draad van mijn leven in 't midden doorgesneden.

Weest altijd bereid en leef zoo, dat de dood U nooit onverwachts vinde. 's Menschens leven is een strijd van de wieg tot het graf en elk oogenblik is een stap naar de eeuwigheid. Het leven is een schaduw die voorbijvliegt, een bliksem die schittert en verdwijnt.

Gelukkig en voorzichtig is dus den mensch die nu zootracht te leven gelijk hij in zijn stervensuur zal wenschen geleefd te hebben.

T. H.

Dierbare echtgenote en lieve zonen, Gods wil is geschied, bemin en eerbiedig uw Moeder als draagster der ouderlijke verantwoordelijkheid.

Bidst voor mij, gij vooral mijn zoon die op den drempel uwer priesterwijding staat.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (300 d. afl.)

Drukk. Piens-Stevens. Ledeberg.

Bidprentje van Alois Edmond Neels.

Maar laten we het verder hebben over ridder Marc Sleen. Zoals we reeds aanstipten, werd hij geboren onder het sterrenbeeld Steenbok. Deze figuur treedt nu en dan wel eens op in zijn stripverhalen. Hij heeft veel van zijn jonge tijd doorgebracht met zijn vader te Antwerpen, vooral in de Zoo en op de Antwerpse Promenades. Op vijfjarige leeftijd gaat hij te Sint-Niklaas naar het pensionaat Sint-Carolus bij de nonnen waar hij het twee jaar volhoudt. Als brave jongen was hij er weldra misdienaar. Op 20 maart 1934 doet hij zijn plechtige communie te Sint-Niklaas. Hij is er verder klas-

genoot van de alom bekende Jef Burm en de latere senator Fernand de Bondt. Marcel maakt ook deel uit van de scoutsbeweging te Sint-Niklaas. Na het overlijden van zijn vader loopt hij school aan het Sint-Lucasinstituut (scholing als tekenaar) met de steun van zijn oudste broer. Hij woont dan in de Burvenichstraat te Gent. Een van zijn hobby's is kanovaren op de Leie in de buurt van Afsnee. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vlucht hij met de

scoutsgroep naar Abbeville en nadien naar Limoges in Frankrijk. Later komt hij naar België terug en dank zij de tussenkomst van zijn broer vindt hij werk op het "Ar-

†
DIT WEZE U EEN VROME HERINNERING
aan Mevrouw

MARIA - AUGUSTA - GHISLENA
BAEKELAND

weduwe van
ALOÏS EDMOND NEELS

geboren te Waarschoot de 9 oktober 1882 en godvruchtig in de Heer ontslapen te Gent de 10 mei 1965, gesterkt door de Sacramenten der zieken en de Pauselijke Zegen.

O Moeder, Gij vrouwe met uw edel groot begrip hart, geen kunstenaar zal ooit uw beeld scheppen, gaaf en filin genoeg.

Veel vreugdevolle dagen heeft het leven U niet geboden, met uw moederharte hebt gij alle tegenslag, beproeving en lijden overwonnen met uw zó welgekende, immer op de lippen terugkerende: niet klagen, alles voor God verdragen.

Diep gelovig, innemend goed, rechtvaardig, "bet moet julst zijn" zó hebt U het ons voorgedaan moeder, zó zullen wij het U nadoen.

Moeder... gij zilt niet meer... maar toch... U zult blijven leven, diep in ons hart dragen wil U mede, immer en altijd.

Ten Paradijze geleiden U de engelen, mogen de heilige martelaren U bij uw aankomst opnemen en U begeleiden in het heilige Slon.

Lithografie v. de overl.

Lieve Kinderen, hard en streng was ik voor U maar U weet hoe ik U beminde, blijft voort bidden zoals ik u altijd geleerd heb, blijft bij God en God zal bij U blijven.

Zoon-Priester, gedenk mij aan het altaar des Heren.

Nicht-begintle, dank voor de goede zorgen dag en nacht,

Diepgetroffen door de blijk van genegenheid die Ued. hebt getoond bij de droefheid die ons treft, danken U zeer oprecht.

Nestor NEELS-PATOOR,
Pater Marcellinus NEELS,
Roger NEELS-ARENS,
Marc NEELS-PAELINCK.

Bidprentje Van Maria-Augusta-Ghislena Baekeland; weduwe Alois Neels.

beitsambt". Op 18-jarige leeftijd wordt hij bij een razzia bij hem thuis, op zoek naar zijn broer, samen met zijn andere broer Nestor opgepakt door de "Sicherheitspolizei" en opgesloten in de Nieuwe Wandeling te Gent. Later, na tal van intimidaties, wordt hij overgebracht naar een kamp te Leopoldsburg waar hij uiteindelijk bevrijd wordt door de Britten.

Eind 1944 begint hij met het tekenen van karikaturen in de Standaard. Zijn werk zal dan gaande weg een grotere uitbreiding kennen. Marcel trad in het huwelijk op 7 april 1945 met zijn jeugdliefde Magdalena Paelinck (°Sint-Niklaas, 21.09.1920). Marcel woonde een tijdje in Terhulpen (1950-1953). Daarna woonde hij in de Hortensialaan nr. 1 te Groenendaal in een mooie villa in een residentiële wijk aan de rand van het Zoniënwood.

Vermelden we een korte reeks uit zijn omvangrijk werk: Stropke en Flopke, Piet Fluwijn en Bolleke, De Lustige Kapoentjes, Octaaf Keunink. Zijn talrijke Nero-albums (217), zijn ronde-van-Frankrijk-strips, zijn Safari-boeken, allerlei illustraties, karikaturen en cartoons. Marcel houdt van spellen zoals: schaken kaartspelen, poker en biljart. Dit zou volgens astrologen typisch zijn voor een Steenbok. Marcel behaalde ook de prijs Saint-Michael voor het Lachvirus in 1974. Hij is verder ereburger van St.-Niklaas (1984), ereburger van Hulshout (1981), ereburger van de gemeente Sleen in Nederland en jurylid van verschillende stripcommissies. Verder is hij ook nog ondervoorzitter van de Vlaamse Onafhankelijke Gilde van Stripauteurs, beheerder van de VZW Centrum van het Beeldverhaal en voorzitter van de Marc Sleen Safariclub sinds 1982. Vergeten we niet te vermelden dat Marcel eveneens beheerder is van het Wereldnatuurfonds-België (WWF) sinds 1984. Op 12 december 1993 ontving hij, als bekroning voor zijn 50-jarige tekenaarsloopbaan op

de Turnhoutse stripdagen, de Gouden Adhemar. Dit is maar een greep uit zijn vele werken en onderscheidingen als be-

Augusta Baekeland met haar 4 zonen: uiterst links Adolf Neels (pater Marcellinus) en uiterst rechts Marcel Neels (Marc Sleen).

kende Vlaming. Ten slotte werd hij voor zijn vele verdiensten ook nog tot ridder geslagen.

Als anekdote kunnen we nog aanhalen dat in de serie "Bakelandt" van auteur Hector Leemans, tekenaar in het Laatste Nieuws en de Nieuwe Gazet, Marc Sleen toevallig of niet ook optreedt als gast samen met Hergé, een anderen bekende figuur uit de stripwereld.

Maar hoe is Marcel nu eigenlijk verbonden met Bellem zal u zich afvragen. Wel, dit gebeurt via de voorouders van zijn moeder Maria-Augusta Baekeland. Haar betovergrootvader werd immers te Bellem geboren. Zij was de enige dochter, naast vier zonen, van August-Francies Baekeland (°18.04.1851; +Waarschoot, 13.07.1934) en Maria-Octavie De Grauwe (°Knesselare, 10.09.1845; +Waarschoot, 05.07.1934). August was werkmansman en Octavie was winkelierster te Waarschoot.

Op zijn beurt is August-Francies de zoon van Charles-Francies Baekeland (°Hansbeke, 17.09.1805; +Waarschoot, 07.12.1884) en Melanie Lippens (°Hansbeke, 04.09.1811; +Waarschoot, 12.10.1899). Charles-Francies was winkelier-herbergier te Waarschoot. Hij was op 45-jarige leeftijd op 7 augustus 1850 te Hansbeke gehuwd met Melanie Lippens (°Hansbeke, 04.09.1811).

Charles-Francies' vader was dan Pieter-Francies Baekeland. Hij werd op 1 januari 1776 te Bellem geboren. Charles-Francies had nog 4 broers te Hansbeke die allen op jeugdige leeftijd overleden (minder dan 4 jaar).

Zo zijn we dan te Bellem beland waar de familie Baekeland reeds in 1694 vertoefde. Pieter-Francies' vrouw was Coleta Hautekeete (°Hansbeke, 21.02.1780).

Pieter-Francies Baekeland was op zijn beurt de 2^e zoon van Pieter Baekeland (°Bellem, 10.01.1715) en Lamaire Joanna-Marie (°Hansbeke, 02.02.1739). Voordien was Pieter reeds gehuwd geweest met Jacoba De Sutter van Aalter (+Bellem, 06.11.1769).

Pieter, ondertussen 56 jaar oud, hertrouwt op 30 juli 1771 te Hansbeke met zijn 24 jaar jongere bruid Joanna-Marie Lamaire en heeft nog twee zonen.

Pieter Baekeland was de oudste zoon van Judocus Baekeland (gedoopt op 16 juni 1680 te Wielsbeke) en Livina De Loof (gedoopt op 16 augustus 1686 te Bellem). De vader van Judocus, Matthijs (Matthias) Baekeland kwam circa 1693-1694 vanuit St.-Eloois-Vijve te Bellem wonen. Hij was gehuwd met Elisabeth Govaerts en woonde ook nog te St.-Baafs-Vijve en Wielsbeke.

De familie betrok te Bellem, aanvankelijk in de omgeving van de

kerk, een kleine woning. In de wettelijke passeringen te Bellem vinden we dat Matthijs op 13 mei 1705 een kleine woning koopt van Lieven Dauw. Het was een *"ceuken met een caemer, een biekot en een locgting met bijhorende stalling"*. Deze kleine eigendom van 71 roeden was gelegen op grond afkomstig van *"De Priesteragie"* van Bellem. Het huis was ten zuiden van de kerk gelegen, het grensde ten oosten aan de *"dreeve"* van de heer baron Karel-Frans Rijm (de huidige Lotenhullestraat). Om deze dreef te kunnen aanleggen, kocht de baron aan pastoor Elinckx van Bellem een stuk grond van 217 roeden uit *"De Priesteragie"*.

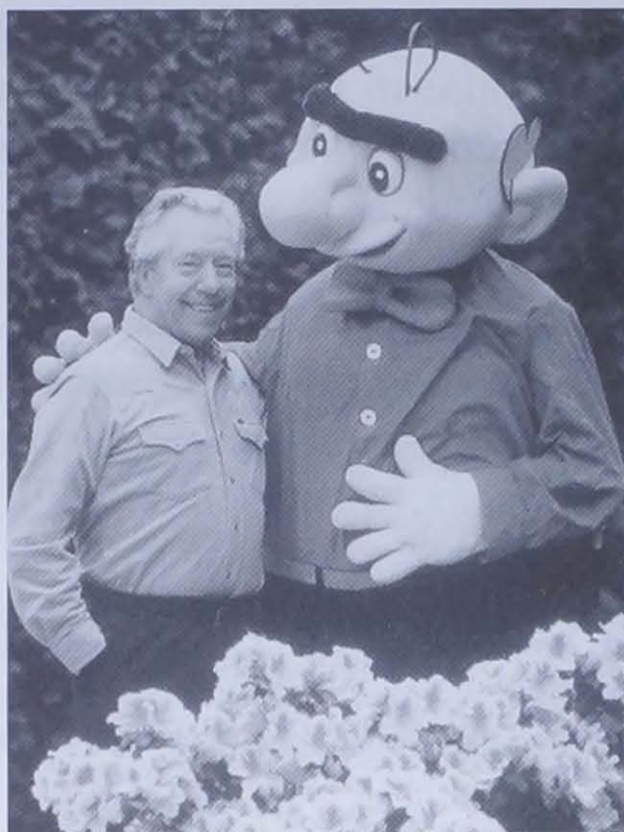
Ten noordoosten paalde het aan de eigendom van Phillips Van Caseele. Deze was waarschijnlijk de zoon van koster Jacques Van Caseele te Bellem. Het geheel kostte Matthijs 26 ponden courant geld. In het volkstellingsdocument van 1709 te Bellem, lezen we ook dat Matthias inderdaad ten zuiden van de vaart woonde. Dit duurde echter niet lang want in de wettelijke passeringen van 1709 vinden we ook dat hij ten noorden van de vaart ging wonen in een boerderijtje. Dit is een jaar na het huwelijk van zijn zoon Judocus. Waarschijnlijk was het huisje te klein geworden, want Judocus zal een hele reeks kinderen krijgen (waaronder onze Pieter als oudste zoon).

In deze wettelijke passing wordt opgetekend dat het hier gaat om *"een Verlandynghe of Vermanghelynghe"* (een soort omruiling) met Lieven Dauw.

Ook hier wordt nauwkeurig omschreven waar het boerderijtje gelegen was. Het grenst ten oosten aan de *"kerkweeg"*, ten zuiden aan de woning van Symoen Claeys, ten westen aan de eigendom van Lieven Dauw en Cornelis Vermeire (kerkmeester in 1706). Ten noorden paalt het aan de eigendom van Jan Bultynck. Het is 421 roeden groot en heeft een boomgaard en een *"locgting"*. Na het overlijden van de weduwe van Judocus werd het eigendom in februari 1747 na 3 verhogingen voor 85 pond verkocht aan de dierenkoopman Pieter Van Maldeghem. Pieter is dan 32 jaar oud. De verkoop gebeurde waarschijnlijk om aan de verschillende erfgenamen hun deel te bezorgen. Dit waren Pieter zelf, Jean en Joseph zijn broers, hun zuster Maria-Anna en Marten Lievens de echtgenoot van Gislina Baekeland (+1747), een andere zuster, uit hoofde van de kinderen en Jeanne-Marie Baekeland nog een andere zuster. Pieter was landbouwer en woonde op de huidige wijk Pauwelsbos. In 1775 bewerkte hij 4 gemet 89,5 roeden land. Vanaf 1775 deed hij geregeld grond van de hand en met kerstdag 1795 beheerde zijn weduwe nog 1 gemet 8,25 roeden land. Jean woonde op Altebij te Bellem en Joseph verbleef eveneens op de wijk Pauwelsbos.

Pieters oudste zoon, Jan-Francies (°Bellem, 05.06.1772), bleef te Bellem wonen. De jongste zoon Pieter-Francies, de betovergrootvader van Maria-Augusta, trouwde te Hansbeke en van hieruit zal de familie uiteindelijk dan te Waarschoot belanden.

We vertelden reeds dat August-Francies Baekeland gehuwd was met Octavie De Grauwe. Octavie was reeds weduwe van Desiré Boterdaele (°17.11.1838; +26.05.1878). Uit haar 1ste huwelijk had ze reeds 5 kinderen gehad die allen bitter jong overleden ten gevolge van een tyfusedemie. Op die manier is de familie ook verwant met wijlen pastoor Leon Boterdaele (°Waarschoot, 21.01.1920; +Tielt, 05.02.2001) van Aalter. Zijn grootvader Bernard was een broer van Desiré.

Marcel Neels alias Marc Sleen.

We zien dus dat de roots van Marcel Neels via zijn moeder Maria-Augusta te Bellem liggen. Of Marcel dat ooit heeft geweten, kon ik niet achterhalen. Een grote overzichtstentoonstelling heeft half oktober 2003 plaatsgevonden in de Sint-Pietersabdij te Gent.

Overall in Vlaanderen vinden we standbeelden die ons herinneren aan Marcel. Nero heeft zijn standbeeld in zijn thuisstad Hoeilaart en te Middelkerke. Adhemar staat te Turnhout en Tuizenfloot te Wuustwezel. In ieder geval was zijn pas overleden broer, pater Marcellinus, wel heel geïnteresseerd in de afkomst van zijn moeder. Hij heeft het boek over de familiegeschiedenis van de familie "Baekelant" Matthias (°St.-Baafs-Vijve 1653; +Bellem 1726) zeker tweemaal gelezen in zijn mooie pastorij te Munte. Bij mijn bezoek met het boek in 1996 was hij reeds zeer benieuwd om te zien van waar zijn moeder Maria-Augusta afkomstig was. Een andere nicht van Marcel en Adolf, Anaïs Baekeland (1921-2003), zocht ook tevergeefs naar een link met de familie van Leo Baekeland (de uitvinder van bakeliet).

Ik kan ook nog meegeven dat de schrijfwijze van de familienaam volgens de verschillende takken varieert van Baekelant bij het begin tot de vormen: Baekeland, Bakeland, Baeckelandt en nog andere schrijfwijzen.

Na de verhuis uit West-Vlaanderen naar Bellem bleef zeker 90% van de familie in Oost-Vlaanderen en Antwerpen wonen. Twee afstammelingen-naamdrager wonen nog steeds te Bellem, anderen verblijven ook te Aalter.

Roger BAECKELANDT

Bronnen:

De familie Baeckelant afstammelingen van Matthias (1653-1726) van 1996.

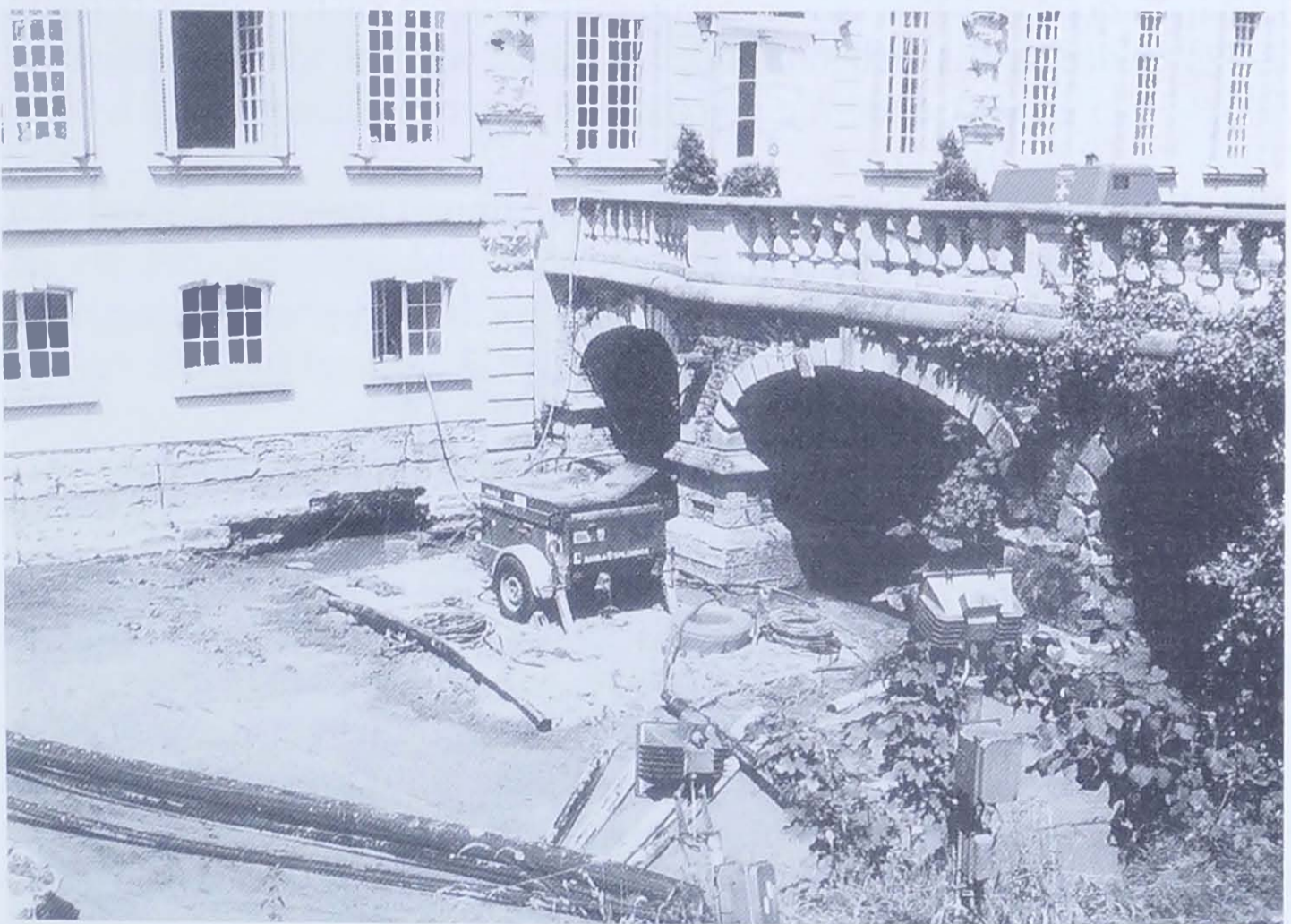
Marc Sleen door Jan Smet en Fernand Auwera.

Informatie Anaïs Baekeland (1921-2003), nicht van Marcel.

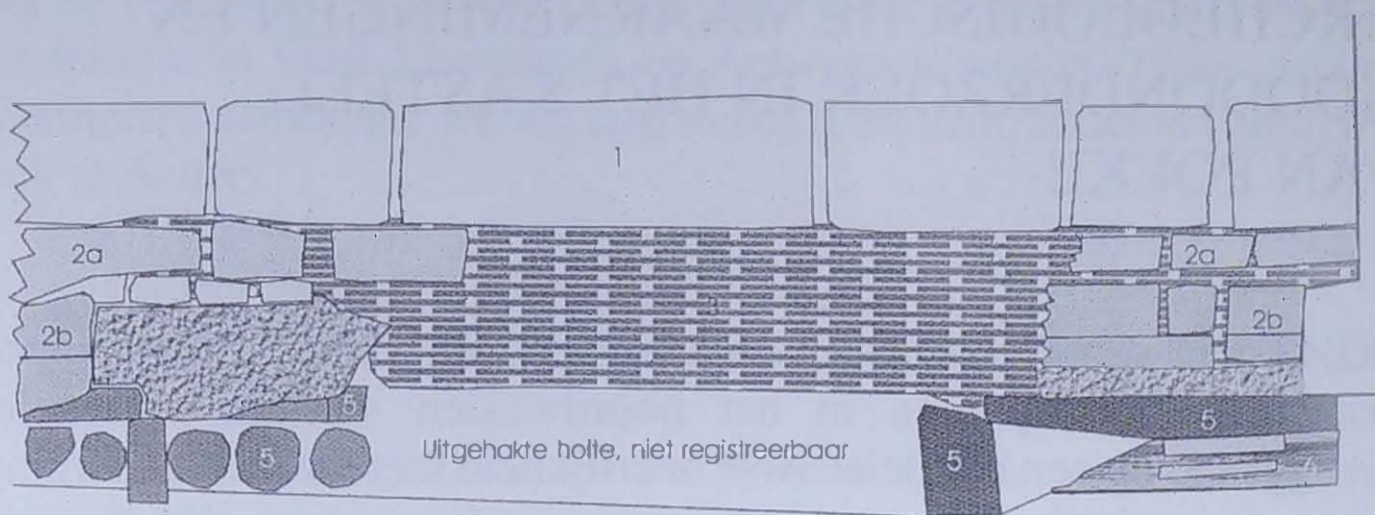
ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN EN NOODONDERZOEK IN HET KASTEEL VAN POEKE

Het kasteel van Poeke vormt ongetwijfeld één van de belangrijkste historische ankerpunten in het noordwesten van de provincie. Teruggaand op een middeleeuwse heerlijkheid met kasteel, onderging het complex herhaalde aanpassingen en verbouwingen. De huidige constructie gaat terug op een 17e-eeuws concept bestaande uit een hoofdgebouw en twee zijvleugels. In het midden van de 18^e eeuw en in mindere mate in de 19^e eeuw volgden opnieuw aanpassingen.

In de zomer van 2001 werden de auteurs op de hoogte gebracht van werken aan het kasteel van Poeke. Het ging om infrastructuurwerken die onder meer als objectief hadden om allerhande kabels in het kasteel te brengen. Om dit doel te kunnen realiseren, had men zich blijkbaar bediend van relatief drastische middelen, wat het beschermd gebouw (als monument op 13.10.1943 en als landschap op 01.03.1976) duidelijk niet ten goede kwam.

Algemeen beeld op de ingreep in de fundering van het kasteel.

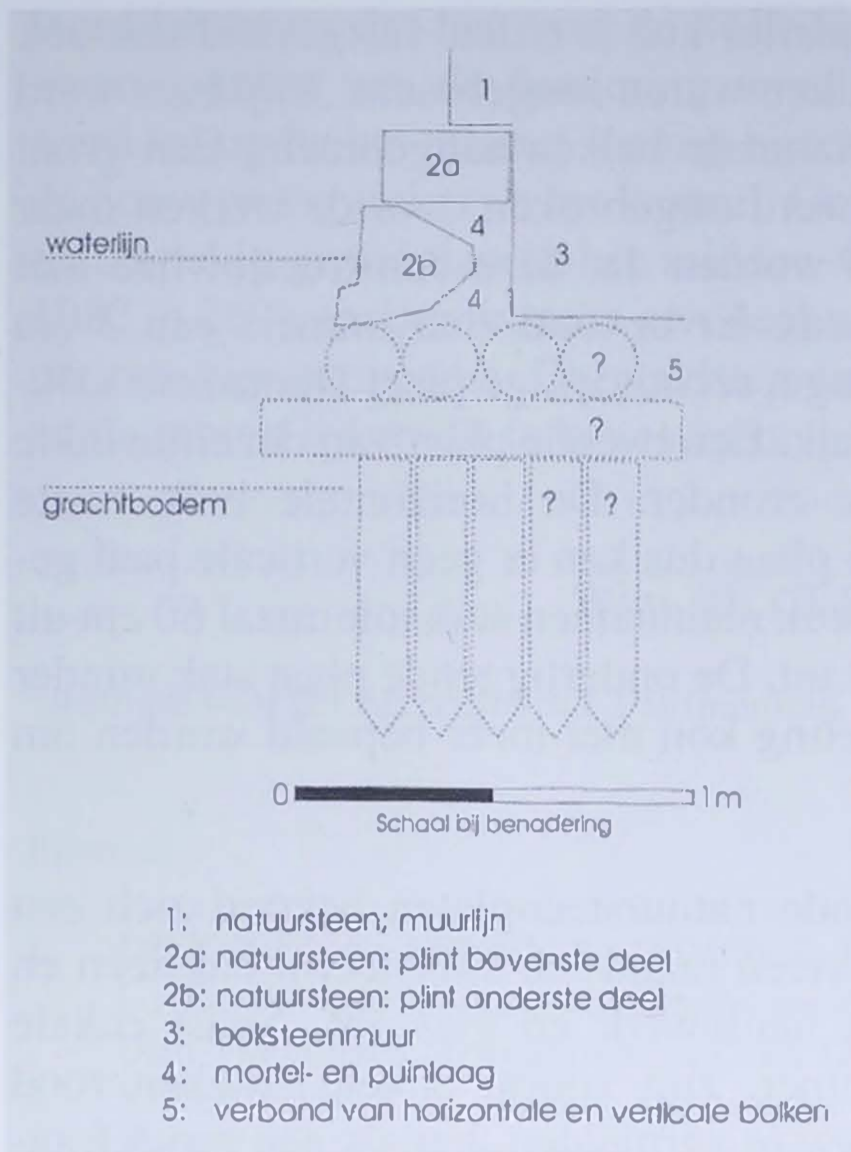
- 1: natuursteen; muurlijn
- 2a: natuursteen: plint bovenste deel
- 2b: natuursteen: plint onderste deel
- 3: baksteenmuur
- 4: mortel- en puinlaag
- 5: verbond van horizontale en verticale balken
- 6: slijblaag met archeologisch materiaal

Profieltekening van de opening in de fundering.

Zo werd een deel van de walgracht ter hoogte van de ingang drooggelegd en verdiept zonder archeologische begeleiding. Om de kabelbuis in het kasteel te brengen, werd met machinale hulp een gat geslagen in de onderste delen van de muur van het kasteel, meer bepaald in het gedeelte dat zich onmiddellijk links van het middenrisaliet ter hoogte van en vlak onder de gemiddelde waterlijn situeert (fig.1).

Om deze opening van ongeveer 3m² te kunnen realiseren, werd een deel van de natuurstenen muur en plint stukgeslagen, net als de daarachter liggende baksteenmuur en, tot onze verwondering, ook een deel van het houten raamwerk waarop het geheel bleek te rusten.

In moeilijke omstandigheden kon een detailtekening gemaakt worden van het resultaat van de ingreep (fig.2 en 3). Daaruit blijkt dat over maximaal 3 m lengte twee lagen zorgvuldig gekapte natuursteenblokken werden uitgebroken. Het gaat om zandsteenblokken die ten opzichte van de opgaande muur twee maal uitspringen en een soort voet of plint vormen. Ook de achterliggende baksteenmuur werd geraakt en tot 1 m diepte uitgebroken. De 60 cm hoge plint in natuursteen rustte plaatselijk op een dunne puinlaag, bestaande uit mortel-, baksteen- en natuursteenresten. Plaatselijk bevonden zich resten groen tertiair zand, een sediment van lokale oorsprong. Dezelfde puinlaag kon plaatselijk vastgesteld worden

Zeer schematische weergave van de potentiële funderingsopbouw ter hoogte van de waarnemingen.

tussen de natuursteenmuur en de achterliggende baksteenconstructie. De natuursteenplint en mogelijk ook de baksteenconstructie rustte op een houten raamwerk uit eik. Dit bestond uit ronde balken (diameter gemiddeld 15 cm) die verdeeld over twee lagen kruisgewijs waren aangebracht. Zeker één horizontale laag stak ca. 30 cm in de gracht uit (fig. 4). Het houten verband rustte op eerder vierkante, ingeheide palen (dikte ca. 20 cm). Die waren in het tertiaire zand gedreven. Er kon niet met zekerheid vastgesteld worden of het raamwerk ook onder de baksteenmuur doorliep: de steeds onveiliger wordende situatie bij de registratie maakte het niet meer mogelijk om de toestand in de holte nauwkeuriger te onderzoeken.

Detail van een deel van het houten verband in de fundering van het kasteel

In het rechterdeel van het profiel kon worden vastgesteld dat ook onder de natuursteenplint balken waren aangebracht. Blijkbaar werd er echter maar één laag horizontale balken aangebracht. Een groot deel van de verticale palen werd uitgebroken door de werken maar toch kon er nog vastgesteld worden dat deze constructiewijze met hout niet overal aanwezig was. Er bevond zich immers een 3 cm dikke en minimaal 72 cm lange, rechthoekige plaat Doornikse kalksteen onder de horizontale balk. Een tweede plaat van dezelfde dikte situeerde zich onmiddellijk eronder. De horizontale balk rustte onmiddellijk op de bovenste plaat dus kan er geen verticale paal bestaan hebben. Het bovenste stuk natuursteen stak minimaal 60 cm uit de fundering in de walgracht uit. De onderliggende plaat stak minder ver uit, doch de exacte afmeting kon niet meer bepaald worden om praktische redenen.

Onder en naast de uitstekende natuursteenplaten bevond zich een sliblaag waarin naast natuursteen (zand- en kalksteen), baksteen en mortel ook bot, houtresten, aardewerk en glas zat. Naast enkele houten duigen van een emmer, zijn vooral enkele stukken rood aardewerk uit de 17^e-18^e eeuw te vermelden, net als een groot fragment van een glazen beker uit die tijd. Een kleine scherf grijs aardewerk kan als residuele (laat)middeleeuwse ruis aangezien worden. Dit sediment maakte wellicht deel uit van het stuk walgracht dat machinaal was verwijderd. Vermoedelijk bleef de laag bewaard door de aanwezigheid van de uitstekende natuursteenblok die een goede bescherming vormde tegen de bak van de graafmachine.

De interpretatie van de waarnemingen stelt heel wat problemen. Zo kan men zich afvragen hoe ver het houten raamwerk onder de fundering van het kasteel doorloopt. Stut het raamwerk enkel het natuurstenen parement en verhindert het het wegglijden ervan in de walgracht, of loopt het door tot onder de baksteenmuur? Is het houten raamwerk enkel plaatselijk aangebracht of is het een algemeen toegepaste funderingstechniek voor het hele kasteel? Het doorlopen van de balken onder de natuursteenplint doet ons alleszins vermoeden dat het hout teruggaat tot de 18^e-eeuwse bouwfase en dat het geen jongere aanpassing betreft.

Gezien de brede walgracht enerzijds en de grofkorrelige tertiaire zandbodem waarop het kasteel lijkt te rusten anderzijds, moet het gevaar voor stabiliteitsproblemen niet denkbeeldig geweest zijn. Het lijkt vanuit dit standpunt dan ook logisch om te veronderstellen dat het voordeel van een betere drukverdeling door het eiken raamwerk

werd benut en dat het over de volledige omtrek of minstens op de zware punten van de fundering werd aangebracht. Spijtig genoeg werd tot op heden relatief weinig historisch onderzoek verricht naar de bouw en evolutie van het kasteel. Gezien de evolutie van zes- naar rechthoekig grondplan in het midden van de 18^e eeuw (Stroobants, 1982, p.269), moet minstens een deel van de vorige fundering in die periode zijn aangepast. De vondsten en het verband tussen het hout en de muren lijken dit te bevestigen.

Wim DE CLERCQ en Steven MORTIER¹

¹ Instituut voor het Archeologisch Patrimonium, Vlaamse Gemeenschap.

Bronnen:

1. DE KEGEL A., DEMEY A., DEVOS P., PIETERAERENS M. en ROBIJNS L., *Beschermde monumenten, stads- en dorpsgezichten en landschappen in Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent*, Gent, 1992.
2. STROOBANTS A., *Enkele gegevens over de bouwgeschiedenis van het Kasteel van Poeke en over de plaatselijke zijdeteelt in de 18de eeuw*. In: "Appeltjes van het Meetjesland", 33, 1982, p.268-294.
3. LANCLUS K., *Bouwen door de eeuwen heen, Kanton Nevele, deel 22* (72. Turnhout, 1989, p.157-163.

TEKST UIT HET SCHRIJFBOEK VAN TANTE ALIDA.

Achtste studiejaar. Doomkerke juni 1914

Door toeval ontdekte ik dit in een schrift van mijn tante Alida toen ze in 1914 het achtste leerjaar volgde te Doomkerke. In dat document staan meerder teksten die heel goed de sfeer van die tijd in een school weergeven. Geniet mee van de regels van de etiquette uit die goede oude tijd.

Gedraagslijn aan Tafel

Aan tafel te spreken, als men zelf niet aangesproken wordt, is onbetamelijk.

Over het eten te blazen om het af te koelen, of gerucht te maken met de lepel, de vork of het mes is ongeleefd.

Het is verboden te veel spijs ineens in de mond te steken.

Men mag de aardappel niet op de vork steken om er stukken van af te bijten.

De stukken die men afsnijdt moet men ineens in de mond kunnen steken.

Peper en zout mag men niet eerst in de hand strooien om nadien over het eten te gooien.

Het is verboden om spijzen met de hand te nemen.

Het is ook ongeleefd zich van zijn tong of handen te bedienen om de teloor uit te kuisschen.

Beentjes of graaten, of iets anders dat men niet opeet op het tafellaken te leggen of onder tafel te werpen.

Al deze zaken zijn tegen de welgemanierdheid en mag men dus zeker niet doen.

Hoedanigheden der goede Huisvrouw

De taak der goede huisvrouw vereischt bijzondere kennissen en hoedanigheden.

De ware huisvrouw munt uit door werkzaamheid, orde, zindelijkheid, spaarzaamheid, vooruitzicht, zachtheid en vriendelijkheid.

Zij is opgeruimd van gemoed, zij kent de regels van den goeden smaak en van de welgemanierdheid en past deze altijd toe...

Robert VERHELST

DE POT VERWIJLT DE KETEL...

Aanklager wegens laster: Frans van Doorne herbergier te Aalter aan het kanaal.

Verweerder: Jan Baptista van Hecke, postmeester.

Waar: te Aalter

Wanneer: 1737

Waarover: De meid van de herbergier was bevallen van een buitenechtelijk kind, verwekt door Frans van Doorne. Dit gebeurde twintig jaar geleden. Het gerucht ging rond dat het kind in de tuin was begraven. Anderen zegden dat het kind opgevoed werd door een familie Martens uit Aalter. Of waren het misschien twee bastaardkinderen? De meid huwde nadien met Jan Meire.

We vonden een getuigenverhoor hierover in de processtukken van de Raad van Vlaanderen. Dit verhoor vond plaats te Gent in juni 1737. We laten de getuigen zelf aan het woord.

Mijn naam is Pieter van Overwaele en woon te Gent. Ik ben huidenvetter van beroep. Op 11 april laatstleden was ik bij Frans van Doorne in zijn herberg gekomen. Ik wenste er te overnachten. In de keuken zat ook een zekere postmeester, Jan Baptista van Hecke genaamd. Er was een discussie tussen de herbergier en de postmeester aan de gang. Jan Baptista beschuldigde Frans ervan dat hij bij zijn gewezen meid een buitenechtelijk kind had verwekt. De meid is nu gehuwd met een zekere Jan Meire. Ik moeide mij niet in dit gesprek en ging naar mijn kamer. Daar hoorde ik alles wat in de keuken gezegd werd. Nieuwsgierig geworden door al dat lawaai, begaf ik mij weer naar de keuken. De baljuw en enkele andere stamgasten hadden de postmeester hardhandig aangepakt en hem uit de herberg gezet. Ook Jan Meire werd manu militari eruit gegooid. De buitenlucht koelde de ruziemaakers niet af. Er werd op de ruiten geklopt en op de deur gestampt. Men hoorde tot op honderd meter de beide mannen schreeuwen en roepen tot laat in de nacht waardoor ik in mijn nachtrust fel gestoord was.

Ik ben Frans Lieven de Vliegere. Mijn vader heet Gillis, ik ben 32 jaar en zoals Pieter, de vorige getuige, ben ik huidenvetter van beroep. Ik was ook in de herberg aan de vaart die bewuste elfde april. Tussen acht en negen uur ging ik binnen. Ik wenste er de nacht door te brengen. Er was een ruzie aan de gang, maar daarover weet ik niets. Ik hoorde slechts flarden van een gesprek, zoiets van begraven in de hof en kindermaker. Wie

dit riep, kan ik echt niet zeggen. Ik zag en hoorde wel dat de baljuw een zekere postmeester had *gecalengeerd*. Dat het rumoer en de ruzie tot diep in de nacht op straat voortduurde, heeft mij in mijn nachtrust gestoord.

De baljuw, Corneel de Laeter, gaf uitgebreid zijn getuigenis.

Op 24 augustus vorig jaar was ik in de omgeving van de herberg van Frans. De postmeester woont ook in die buurt. Ik zag in de verte op straat dat Jan Baptista zeer kwaad was. Meer nog hij was razend, vloekte en tierde. Aan iedereen die hij tegenkwam, vertelde hij dat, als Frans een ongeluk zou tegenkomen, hij, de postmeester, de hand erin zou hebben. Hierover legde ik trouwens op 30 augustus 1736 een verklaring af. Het was niet de eerste keer dat er krakeel was tussen beiden.

Verleden jaar in december stond ik op een zekere namiddag op de hoek van het *geetestuk*. Daar hoorde ik Jan Baptista meerdere keren naar Frans roepen *Gij zijt eenen deugeniet*. 's Avonds in de herberg, er was veel volk, ook vrouwen en kinderen, stooft Jan Baptist binnen en zegde tegen Frans: "*Monsieur van Doorne, gij zijt eenen deugeniet ende eenen kindermaker.*" In het openbaar iemand verwijten is strafbaar en ik heb hem dan ook terechtgewezen. Onze oud-burgemeester, Lieven de Munck, was er ook.

Op 4 april zocht de postmeester ruzie met de vrouw van van Doorne. Ook hier bleven de verwijten niet uit. Zij was een *teerskulle, een hoere ende eene deugeniete*.

Op 11 april laatst was het spelletje weer aan de gang. Het verliep die avond zoals de twee vorige getuigen reeds verhaalden. Kristoffel de Craene, Pieter Goorman, Jan Pollet en Jan de Wilde hielpen mij de postmeester en Jan Meire uit de herberg te drijven.

Op 24 augustus van verleden jaar was ik ook in de herberg van Frans, verklaarde Jan Pollet. Ik woon in Brugge, ben 23 jaar oud. Ik kom geregeld naar de herberg omdat ik *baerseketser* (boottrekker) van beroep ben. Ik trek de boten van Brugge naar Gent en terug. Op die bewuste dag hoorde ik van Hecke dreigementen uiten aan het adres van Frans. Op 11 april deed van Hecke, in het bijzijn van vrouwen en kinderen, in de herberg in geuren en kleuren het relaas van Frans' slippertje alsof hij erbij stond. Twintig jaar geleden stuurde Frans zijn vrouw naar de kerk. Hij lokte zijn meid mee naar de zolder. Terwijl hij op haar lag, legde hij zijn hand op haar mond opdat zij niet om hulp zou kunnen roepen. In de gelagzaal waren trouwens verscheidene *ketsers* aanwezig. Het bastaardkind zou door de familie Martens van Aalter zijn opgevoed. Nu woont het in Deinze.

Maar ik hoorde nog een andere versie van dit gebeuren; ging Jan

verder. Er werd ook rondgestrooid dat het kind zou begraven zijn in de hof van de herberg. Of zou dit het gevolg zijn van een ander slippertje? Maar op 24 augustus 1736 werd er nog iets anders in de herberg verteld. Ik hoorde dat de postmeester Frans betichtte van moord op zijn meester. Frans zou zijn baas in Spanje omgebracht hebben, zijn geld gestolen en terug naar Aalter gekeerd. "*Dit zijn allemaal leugens*", repliceerde Frans. Ik heb hier de nodige paspoorten en documenten. Hij nam ze uit de lade van de toog. "*Lees zelf maar*", de documenten zijn echt.

's Avonds kwam de moeder van Jan Baptista, die van de ruzie en beschuldigingen had gehoord, haar zoon halen om naar huis te komen. Maar niettegenstaande haar bidden en smeken, wilde hij haar niet volgen. Meer nog, hij begon zijn moeder te verwijten en dreigde zelfs met een kandelaar met brandende kaars. Maar hij sloeg ermee op de toog.

Ik was op 3 april in de herberg, zegde Pieter Goorman. Ik woon in Merendree en ben timmerman van beroep. Het was al laat, ongeveer acht uur 's avonds en kon niet meer naar huis. Ik vroeg om er te overnachten. Die avond kwam de postmeester in de herberg, bestelde een pint, hief het en riep: "*Op uw gezondheid Frans en neem er zelf een!*" De herbergier weigerde de traktatie. Het verhaal van Frans' slippertje werd er uit de doeken gedaan. Op 11 april hetzelfde verhaal.

Op 13 juni ging de ondervraging verder.

Ik was ook meermaals in de herberg, zegde Jan de Wilde. Ik ben *ketser*, 20 jaar oud en woon in Mariakerke. Op 24 augustus ging de postmeester erg lelijk tekeer tegen de herbergierster. Hij bedreigde haar man. De baljuw en de burgemeester kregen ook een veeg uit de pan.

De andere getuigen: Lieven van Hamme van Lotenhulle, Jacob Dobbelaere van Aalter, Willem Neerynckx van Lotenhulle, Pieter van den Berghe van Bellem en Antoon Myncke ook van Bellem deden allen hetzelfde verhaal.

Dit getuigenis leert ons een beetje de sociale omgang, meestal in de herbergen op alle uren van de dag, en het leven van alledag uit die tijd. Een uitspraak of veroordeling voor eerroof hebben we niet kunnen vinden.

Willy STEVENS

Bron : Raad van Vlaanderen, bundel nr. 7329.

AANVULLING BIJ EEN ARTIKEL

In het nummer 1 van de 24ste jaargang verscheen een artikel over een *Duitse schietstand in het Loveld te Aalter*. Op pagina 67 is er sprake van een schietoefening in het bos gelegen links van de weg van Aalter naar Ruiselede.

We waren van mening dat waarschijnlijk hier Van Doorens bos bedoeld werd. We kunnen dit nu als volgt verbeteren. De schietoefening had plaats in "Clercqs Goed" dat eigendom is van de heer Georges de Formanoir de la Cazerie-Janssens uit de Aaltervoetweg nr. 9 te Ruiselede. Hij vertelde dat zijn familieleden in het bos vroeger op een berm zeker twee emmers met koppen van machinegeweerprojectielen gevonden hadden. Ook toenmalig jachtwachter Rodolf De Clercq had er reeds blootgelegd in dezelfde omgeving bij zijn inspectietochten in de bossen. Momenteel beschikt de heer de Formanoir de la Cazerie nog over enkele projectielen. Als men zich in de plaats stelt van de Gefreiter Merk, die het bevel uitschrijft en te Ruiselede verblijft, ligt "Clercqs Goed" inderdaad links van de weg Aalter-Ruiselede.

Verder is er in het artikel ook sprake van de 56^e Infanterie Divisie. De heer Henri De Baets uit Zwijnaarde, een trouw lezer van ons tijdschrift, verschaftte ons volgende bijkomende informatie over deze grote eenheid. De Divisie werd gemobiliseerd op 6 maart 1915. Ze was rond 1 augustus 1915 rond Saarburg in reserve opgesteld achter 'de Armee Abteilung Falckenhausen'.

Op 25 september 1915 lag ze ten westen van Straatsburg. Ze neemt tussen 1 juli en begin december 1916 deel aan de slag aan de Somme. Tussen 24 april en 2 mei 1918 werd deze Divisie overgeplaatst naar het front in Vlaanderen. Ze veroverd Kemmel en werd afgelost door de 29^e Infanterie Divisie. Ze ging dan op rust ten noorden van Menen. Op 12 mei 1918 loste ze de 13^e Reserve Divisie af in de sector Vormezele en bleef aan het front ten zuiden van Ieper tot in de nacht van 3 op 4 juni. Daarna gingen ze op rust in de regio ten zuiden van Brugge (onder meer Aalter). In augustus 1918 vertrokken ze dan naar Frans-Vlaanderen.

Dank aan de heer G. de la Formanoir de la Cazerie en de heer H. De Baets voor hun extra inlichtingen.

Roger DE BAETS

'DE VRIJHEID' TE AALTER GEÏLLUSTREERD KATHOLIEK WEEKBLAD VOOR VLAANDEREN

In oorlogstijd beleven uitgevers van kranten en weekbladen niet meteen de meest gelukkige momenten. Er is papierschaarste, de verdeling verloopt moeilijk en eventueel is er zelfs sprake van censuur. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het niet anders. In het bezette België hadden de kranten en de weekbladen het bijzonder moeilijk om het hoofd boven water te houden. Bovendien hield de Duitse bezetter alles nauwlettend in de gaten. Wie een krant of weekblad wilde uitgeven ("een periodieke publicatie") diende daarvoor toestemming te krijgen van de Duitse Propaganda-Abteilung. Zo bleven er uiteindelijk slechts 27 van de 65 kranten over en 600 van de 2500 periodieken (waarvan slechts 90 weekbladen)(¹). Bovendien gold er een strenge censuur zodat de inhoud van de kranten en tijdschriften aan strenge controle was onderworpen. Alles wat niet in overeenstemming was met de inzichten of richtlijnen van de Duitse overheid, gooide de censor er onherroepelijk uit.

De honger naar informatie was tijdens de oorlogsjaren evenwel groot. Mensen wilden weten wat zich in deze bewogen tijden overal ter wereld *werkelijk* afspeelde. De gekleurde berichtgeving maakte dat echter onmogelijk. Toen België eenmaal was bevrijd, snakte de bevolking naar nieuws. Het ging daarbij niet alleen om de actuele situatie. Het leek erop alsof men een groot gat te dichten had voor de jaren waarin de informatie maar druppelsgewijs doorkwam en daar-

Uitg. en Hoofdopsteller
GASTON SCHERRANS
Beheer en Redactie:
Coupure 9.10, Brugge
Telefoon 31825
Drukkerij Moeyaers,
Coupure 9.10, Brugge.

DE VRIJHEID

Geïllustreerd Katholiek Weekblad voor Vlaanderen

Zondag 3 December 1944.

1^e jaar - N° 11 - 4 bladz.

Nummer : 2 Fr.

Abonneert U van heden
af tot einde 1945.
Prijs 114 fr.
Abonnementsprijs voor
1945 : 104 fr.
te storten op p.c. 48.10.52
Gaston Scherrans
Oodelem - Oostveld

De gefusilleerden van Oostakker plechtig ten grave gedragen

De kop van 'De Vrijheid'.

bovenop nog sterk gekleurd was. Al vlug verschenen her en der bladen die deze leemte wilden opvullen.

In de streek Beernem-Oedelem-Knesselare-Aalter-Maldegem-Eeklo dook zo in 1944 het blad 'De Vrijheid' op. Het blad verscheen voor het eerst kort na de bevrijdingsdagen van september 1944. Er zijn ons op dit moment nummers bekend tot halfweg 1945. 'De Vrijheid' verscheen op tabloïdformaat, op slecht oorlogspapier. Sommige nummers kwamen zelfs uit op hardgroen papier. In *de kop* van 'De Vrijheid' noteerde men Gaston Scherrens (waarschijnlijk 1924-1988) uit Oedelem (Oostveld) als uitgever en hoofdopsteller. Drukkerij Moeyaert uit Brugge zorgde voor de productie van het blad. Deze drukkerij bevond zich op de Coupure in Brugge en genoot een zekere reputatie. Drukker Camiel Moeyaert (1868-1946) stond aanvankelijk bekend als katholiek maar had zich op het einde van de 19^e eeuw bekeerd tot de daensistische Christene Volkspartij. In zijn drukkerij rolden ooit een aantal daensistische weekbladen van de pers (bijv. Het Recht)⁽²⁾.

Een nummer van 'De Vrijheid' kostte 2 frank. Vermoedelijk raakte het blad voornamelijk via de losse verkoop verspreid. Vanaf november 1944 promootte 'De Vrijheid' een abonnementsformule. Begin december konden lezers al intekenen op een abonnement voor het jaar 1945. Het kostte 104 frank. Als men ervan uitgaat dat een nummer 2 frank kostte en er 52 weken in een jaar zijn, dan is het duidelijk dat een lezer niet zoveel profijt deed. Waarschijnlijk dacht de uitgever vooral aan de eigen praktische voordelen van een abonnement: een vooraf te bepalen vaste oplage, de mogelijkheid (schaarse) papiervoorraden aan te leggen, een beter zicht krijgen op de plaatsen waar zijn blad in de smaak viel, enz.

Toen het blad enkele weken verscheen, ging het zelf prat op 30 000 lezers. Het klonk als volgt: "*De triomf van 'De Vrijheid'. 30 000 lezers van alle steden en dorpen van West- en Oost-Vlaanderen eischen om de week 'De Vrijheid'. Geen bluff (sic), maar werkelijkheid*"⁽³⁾. Het is een gouden regel dat men voorzichtig moet omspringen met cijfers die de uitgever zelf mededeelt. Anderzijds is er natuurlijk nog steeds een verschil tussen oplage en leesbereik. Het ligt voor de hand dat een exemplaar door meerdere personen kan worden gelezen. Zeker in die eerste naoorlogse weken met grote nieuwshonger zal het blad van hand tot hand zijn gegaan, in het gezin en in de buurt. Dat 'De Vrijheid' een zeker succes kende, valt indirect af te leiden uit het feit dat de eerste nummers achteraf nog werden herdrukt en te koop werden aangeboden.

'De Vrijheid' droeg als ondertitel "Geïllustreerd Katholiek Weekblad voor Vlaanderen". Het blad bevatte inderdaad niet alleen tekst maar was rijkelijk geïllustreerd met allerhande foto's. Bij een eerste aanblik valt vooral het groot aantal beeltenissen van personen op. 'De Vrijheid' berichtte tijdens de eerste maanden van verschijning (najaar 1944) uitvoerig over de oorlogsgebeurtenissen. Burgerslachtoffers, gefusilleerde verzetsstrijders of gevallen oorlogsvrijwilligers stonden met hun foto en verhaal in het blad. Samen met ronkende titels als "Een Held" of "Heldendooden" sprak de lezers bijzonder aan. Ook de foto's van oorlogshandelingen uit de streek gebruikte hoofdsteller Gaston Scherrens om de potentiële kopers te prikkelen. Beelden van de gevechten tussen Duitsers en Polen in Ruiselede (september 1944) of van de massamoord te Vinkt (mei 1940), waren zaken die de mensen wilden zien.

Op de binnenpagina's vonden de lezers vaak een commentaarstuk bij de binnen- of buitenlandse politiek, aangevuld met algemeen nieuws uit binnen- en buitenland. Het grootste deel van 'De Vrijheid' was verder gewijd aan streeknieuws uit het noorden van West- en Oost-Vlaanderen (bijv. Oedelem, Ardoorie, Koolskamp, Lichtervelde, Izegem, Oostkamp, St.-Joris-ten-Distel, Knesselare, Zomergem, Vinkt, Hansbeke, Waarschoot, Aalter, Maldegem, Eeklo). Het ging om kleine berichtjes over het verenigingsleven, een zwaar ongeval, praktische weetjes, enz. Het lijkt er wel op alsof Gaston Scherrens via een netwerk van plaatselijke correspondenten zoveel mogelijk dorpen wilde laten aan bod komen.

Op de laatste bladzijde kwam dan wat sportnieuws terecht. De harde tijden waren nog niet voorbij, ondanks het feit dat de bezetter er nu niet meer was. Mensen zochten graag wat ontspanning en vertier in het vernieuwde sportleven. Voetbal en wielrennen stonden centraal in 'De Vrijheid'. Beetje bij beetje sijpelde op deze laatste bladzijde ook wat reclame binnen. Tegen eind 1944 werkte Scherrens zelfs samen met een agentschap om reclame te werven (⁴).

'De Vrijheid' hanteerde een bijzonder vaderlandslievende toon. Het taalgebruik weerspiegelde de tijdsgeest. Vier lange jaren van oorlog en ellende hadden voor heel wat ergernis en frustratie gezorgd. Sommige stukken hebben duidelijk een scherpe ondertoon. In dat verband valt het bijvoorbeeld ook op dat af en toe plaats wordt

gemaakt voor verslagen van collaboratieprocessen. De verdachten komen met naam en toenaam in de kolommen terecht. Het katholieke element tenslotte (dat toch in de ondertitel stond) manifesteerde zich niet echt doorheen de teksten.

DE AALTERSE GEFUSILLEERDEN

Aalter heeft nooit een traditie gekend van lokale pers. Toch konden wij al een paar keer vaststellen dat bladen die in de omgeving verschenen, probeerden een correspondent te krijgen in deze gemeente. 'De Stad Eecloo', een liberaal weekblad uit Eeklo van voor de Eerste Wereldoorlog, en 'De Gazette van Aalter', een katholiek geïnspireerd blad van tussen de twee wereldoorlogen (een aangepaste versie van 'De Ster') zijn er maar enkele voorbeelden van (⁵). Ook Gaston Scherrens probeerde met 'De Vrijheid' voet aan grond te krijgen in Aalter.

Dit was niet zo verwonderlijk. Aalter had tijdens de oorlog een vrij dramatische gebeurtenis meegemaakt. De Duitsers slaagden erin een lokale groep van de weerstand op te rollen. De bezetter kende geen genade en veroordeelde de meeste aangehouden personen. De dood van Adhémar De Poorter, Theofiel De Vos, Omer De Bruyne en diens schoonbroer Bernard Flécy bleef in de herinnering gegrift (⁶). De daden van deze verzetsmensen kwamen uitgebreid aan bod in de eerste nummers van 'De Vrijheid'. Wellicht steeg hierdoor het aantal lezers (en de verkoop) in Aalter sterk en wilde Scherrens dit toch op peil houden door ook ander nieuws te brengen. Zo zien wij dat na verloop van tijd ook kleinere nieuwtjes en aankondigingen met betrekking tot het Aalterse verenigingsleven in 'De Vrijheid' verschijnen.

Een van die correspondenten was Roger Van Laere, jarenlang sportverslaggever voor kranten en weekbladen onder het pseudoniem RVA. Hierover gecontacteerd, kon Roger ons inderdaad bevestigen dat hij af en toe een tekstje opstuurde naar Gaston Scherrens in het Oostveld. Na enkele stukjes ontving hij dan wel eens een enveloppe met een kleine vergoeding. Roger Van Laere kan zich niet meer precies herinneren hoe hij ooit in contact is gekomen met Gaston Scherrens, maar denkt dat hij de "hoofdopsteller" gewoon tegen het lijf is gelopen op een voetbalwedstrijd (⁷). Het algemene nieuws verzorgde Roger Van Laere niet. Hij suggereert daar de naam van Roger Van Hecke, ook jarenlang plaatselijk correspondent voor dagblad 'Het Volk'. De kans is evenwel groot dat, voor

wat betreft de artikels over de gefusilleerden, Scherrens zelf de verslaggeving deed.

In de eerste nummers van 'De Vrijheid' verschijnt er heel wat over de "heldendooden" van Aalter. Over kunstschilder en leider van de verzetsgroep Adhémar De Poorter vinden we een uitgebreide tekst. Blijkbaar heeft de opsteller van dat stuk zich toch enige moeite getroost om de waarheid te ontdekken. In het nummer 4 lezen wij nog dat "*wij overal nog steeds opzoeken naar de juistheden en bijzonderheden nopens hun heldenleven en marteldood zullen wij slechts vanaf toekomstige week kunnen breedvoerig schrijven over Adhémar DEPOORTER en de Zijnen*"⁽⁸⁾(sic).

Een week later verschijnt dan volgend stuk, dat wij hier integraal weergeven omdat het toch een aantal interessante bijzonderheden aanbrengt:

"De bevolking van Aalter en omliggende gedenkt elken dag met fiere bewondering hun held en vriend Adhémar De Poorter, die zijn leven gaf voor volk en vaderland.

Hij was een veelbelovend kunstschilder

Adhémar De Poorter, na vruchtbare studies in het St.-Lucasinstituut te Gent, had als landschapsschilder en portrettist reeds naam verworven. Critici lieten zich in volgende vleierende termen over onzen held uit: "Een gewetensvol idealiseerder van werkelijkheid, een klassieken impressionist, een romantieker met iets vrouwelijks teers in verschillende zijner doeken."

Kommandant der L.B. en schitterend officier

De mobilisatie en de oorlog zag onzen held als onderluitenant en kommandant een schitterende les toedienen aan zoovele beroepsofficieren voor wie moed en opoffering ijdele woorden waren geworden. Na den achttiendaagsen veldtocht werd hij kommandant van de L.B. benoemd en gaf in gansch de streek leerrijke avonden over de luchtbescherming en de te treffen eerste hulp bij bombardementen.

Het begin der reeks heldendaden

Uitgenoodigd om toe te treden tot de verduitsche nieuwe orde, werd Adh. De Poorter na zijn weigering een Duitse knecht te worden, uit zijn ambt van kommandant der L.B. ontzet. Hij weigerde zijn uniform af te geven en stichtte samen met Omer De Bruyne een afdeeling der W. Brig. te Aalter. Op zijn aandringen en onder zijn impuls volgden

andere gemeenten zijn voorbeeld en heer De Poorter gelukte er in de krachten dezer afdeelingen te bundelen en te doen samenwerken.

Hun prachtig werk

Samen stichtte hij met rijkswachter Albert Poppe, uit Oostwinkel, te Aalter een afdeling van het geheim Belgisch Leger. De Poorter leidde. Dendermonde en Brussel werden vruchtbare werkgebieden voor onze dapperen. De vliegvelden van Wevelgem, Maldegem, Aalter, Ursel en Maele stonden bestendig onder hun toezicht en het bombardement van het terrein van Wevelgem had plaats op aanduidingen van A.D.

Verraden

Maar de Duitschers werden van de daden van onze spionnen ingelicht en bijna al de leden dezer groep vielen in de klauwen der moffen. Marteling en heldendood waren hun droevig lot. Albert Poppe, Bernard Flécy, Omer De Bruyne, Theofiel De Vos, Julien van Laere, Edmond Preys, ingenieur Colpacci, slachtoffers hunner vaderlandsliefde en zelfverloochening.

Op aandringen van Mevr. De Poorter, de moeder van onzen held, werden al de papieren van haar zoon verbrand. Wie weet wat al daden, thans door niemand gekend, zouden zijn aan het daglicht gekomen. Adhémar De Poorter, die wekelijks twee- driemaal met belangrijke dokumenten naar de hoofdstad reisde, werd bij een terugtocht aangehouden. We waren November 1942; te Brussel en Gent werd hij voor het krijgsgerecht gedaagd en na 10 maanden gevangenis stierf onzen dapperen den heldendood. Wat al foltering en leed hij in die maanden te doorstaan (had) doet onze bewondering voor den kunstschilder meer en meer stijgen. Hij werd op 8 September 1943 te Oostakker gefusilleerd. In het aanschijn van de dood waren zijn gedachten bij zijn weldoeners en vrienden en wilde hij dat allen van hem die foto hadden waarop hij in uniform was afgebeeld.

Zijn laatste kunstwerken

Toen hij werd in hechtenis genomen exposeerde A.D. te Aalst en werd er alom geloofd om zijn prachtig werk. Het Kasteel van Poeke, Zomer in Vlaanderen (geteekend in het gevang te St. Gillis, Brussel), de koppen zijner medestrijders Jules van Laere en Albert Poppe, waren de laatste stille getuigen van het groote talent van den beminden kunstenaar.

Onze plicht

Uit het glanzende voorbeeld van A.D. moeten wij getuigen dat een

held als A.D. die als kunstschilder en leider der L.B. met de Deutsche medewerking, fortuin had kunnen veroveren, in aller gedachten moet blijven voortleven en zijn heldendaden voor ons een les moeten zijn van vaderlandsliefde en opoffering.”⁽⁹⁾)

Dit stuk geeft meteen goed de stijl weer van het blad. Een soortgelijke bijdrage komt er in het nummer 7 over Bernard Flécy. Onder de titel "Zijn er grootere helden?" opent de auteur als volgt: "Onder onze helden en martelaren die stierven voor de vrijheid van volk en land bekleedt Bernard Flécy zeker een vooraanstaande plaats zoowel door de brutale folteringën die de Deutsche bloedhonden hem deden onderstaan als door het prachtige werk dat onzen held heeft gepresteerd in dienst van de verbonden legerleiding". We lezen verder dat Flécy in dienst trad als chauffeur bij de Kreiskommandatur. Samen met Duitse

Feldgendarmen ging hij huiszoekingen doen. In veel gevallen verwittigde Flécy de verdachten vooraf. Hij veranderde na een tijd van functie en bestuurdde de wagen van twee Duitse ingenieurs. Om de schijn helemaal hoog te houden werd deze verzetsman lid van de SS en kon hij dankzij inside informatie een aanslag op de bisschop van Brugge verhinderen. "Geen dag ging voorbij, geen werf werd bezocht of Flécy nam onschuldig weg enkele aanduidingen waarmede hij alleen vertrouwd was. Versterkingen wekten zijn bewondering op, voor

Theofiel De Vos, Aalter

...dat ons lijk naar Aalter zal gebracht worden...
 ...Wij sterven voor spionage en wapens, voor Volk en Vaderland...
 Wij sterven den marteldood voor allen, denk aan ons zooals wij nu aan U denken...

Adhemar Depoorter, Aalter

...Nog nooit heb ik mij zoo gelukkig gevoeld als nu ik mijn leven mag geven voor God en Vaderland...
 ...Ik sterf gelukkig voor God en Vaderland...

Omer De Bruyne, Aalter

...gedenk mij veel in uwe gebeden. Doet alle jaren eene schoone Heilige Mis voor mij, Begraaf mij later met mijn gevallen makkers te Aalter. Bezoek later veel mijn graf, maar ween niet, houd U kloek en moedig. Vaarwel tot in den Hemel. Dat God U allen zegene...

Bernard Flécy, Beernem

...Ik zou willen (als U 't toelaat) in Aalter met de anderen begraven worden. Komt altijd met Allerzieten op mijn graf, 'k zal bij U zijn...
 ...ik heb veel moed en sterf voor mijn vrouw en kinderen, God en Vaderland...
 ...Ik bid voor U en bescherm U van uit den Hemel, Jesus, Maria, Jozef...

Foto's van de Aalterse gefusilleerden, zoals ze in het speciale 1 november-nummer verschenen.

kanonnen en het kaliber van de obussen was hij een aandacht en steeds argeloos was hij in staat onze legerleiding de meest kostbare inlichtingen te verschaffen," zo lezen wij verder. Voor dit spionage-werk zou de man overigens een brief hebben gekregen van de Engelsen met felicitaties. Ondanks zijn vermeende verstandhouding met de bezetter, kwamen de Duitse politiediensten hem toch op het spoor. Flécy werd aangehouden. "Wat onze martelaren in de folter-cellen te lijden hadden, hebben wij reeds in al onze vorige bijdragen aangehaald, maar zeker was Flécy de heldhaftigste en moedigste! Geblinddoekt, wilde hij zien hoe zijn strijdmakkers werden gefusilleerd en rukte zijn doek af. Daarop doodden de Duitschers hem eerst. (...) Vergeten wij nooit het offer van Flécy."⁽¹⁰⁾

Opvallend is ook dat 'De Vrijheid' het aandurfde om de laatste brieven van de Aalterse gefusilleerden te publiceren. Ongetwijfeld zullen die menig burger een traan hebben doen wegpinken. Gezien zij goed detijdsgeest weerspiegelen en een interessante bijdrage kunnen vormen tot de lokale oorlogsgeschiedenis, nemen wij deze brieven over zoals ze in 'De Vrijheid' verschenen. Bij Theofiel De Vos ontdekte men - zo leest men toch in 'De Vrijheid' - een schrijven in de band van de broek die zijn echtgenote terugkreeg van de Duitsers na het overlijden van haar man. De brief zou als volgt zijn gegaan:

"Martha, vrouwken lief, luistert ik ga U wat vertellen. Den 25 Maart ben ik aangehouden, zoals U weet. Ik ben overgebracht naar de Gestapo, zij zegden mij dat ik ze alles moest zeggen van de wapens en de spionage met De Poorter en De Bruyne. Ze zegden dat ik niets moest zwijgen. Maar ik wilde niet spreken. Zij hebben mij dan gesle-gen dat ik in mijn broek deed van de pijn, met den matrak, schuppen met groote stiefels en stampen in mijn wezen van de vuist van een persoon zoals dikke Bussche (¹¹). Gij krijgt nu zeker wel een bewijs van hen om mij te bezoeken. Ik heb zoo een dag en een half slagen gekregen dat mijn lijf zoo blauw was als een blauwe schabe. (...) Vergeet het niet laat uw rechten gelden want zij haten ons op alle manieren. Zij hebben met ons geen mensch geweest en gij moet ze ook niet sparen. Niet vergeten, niet waar vrouwken lief, daar zullen er wel kameraden misschien eens komen en vertelt het hun dan eens er zijn zoveel menschen gezet zooals ik. Ik zit hier bij Omer De Bruyne en zijn schoonbroeder Flécy. Wij wenschen het volgende: dat ons lijk naar Aalter zal gebracht worden, ook het lijk van De Poorter, en gezamenlijk begraven in een kelder waar alleen nog onze vrouw en kinderen mogen bijgezet worden. Wij denken dat zij allen in

Aalter hun plichten wegens ons zullen beseffen niet voor een jaar of twee maar levens of eeuwen. Wij sterven voor spionage en wapens, voor Volk en Vaderland en wij zullen de laatste snikken geven. Ach lief Vrouwken. Ach lieveling. Dierbaar kind. Lieve vrij volkeren. Lieve Vrije België. Ook lieve Vrije Aalter. Vrienden roeit alles uit van de verraderij tot de kleinste vezels, dar zullen toch nog wel goei Belgen zijn zonder ons. Wij sterven den marteldood voor allen, denk aan ons zooals wij nu aan U denken. Wij zijn niet bang te sterven, wij hebben onze voorzorgen genomen, en zijn terug op het goede pad gekomen, op het pad van Geloof in den Goeden God, die ons zal sterken tot het uiterste. Vaarwel mijn vrouwken lief. Vaarwel mijn duurbaar kind. Geschreven den 14 juni 1943. Nu nog twee dagen en ik ben thans 41 (een en veertig jaren). Vaarwel vrienden en naastbestaanden. Vaarwel tot in den Hemel!..."⁽¹²⁾

Ook een laatste brief van Omer De Bruyne kwam erin. Waarschijnlijk kwam die langs een meer officiële weg bij de familie. De toon is in elk geval minder bitter en hard, misschien ook wel formeler te noemen:

"Beste Vrouwtje Liesken, Beste Antointje, Gisèleke en mijn klein Deniken

Ik weet het is hard voor u allen. Houdt Uwe hoofden hoog, ween niet, wees goed en Christelijk... en gedenk mij veel in Uwe gebeden. Doet alle jaren eene schoone Heilige Mis voor mij. Begraaf mij later met mijn gevallen makkers te Aalter. Bezoek later veel mijn graf, maar ween niet, houd u kloek en moedig.

Vaarwel tot in den Hemel. Dat God u allen Zegene. Alles is voor u mijn beste Vrouwtje. Draag mijn trouwring op Uw vinger en wees hem trouw tot in den dood. Ik reken er op. Tot in den Hemel. Liesken... Kindertjes... Familie en Vrienden. Uw blijvend papatje. Omer."⁽¹³⁾

Een soortgelijk schrijven verscheen van de hand van Bernard Flécy:

"Gevang, Gent, cel 14
26-8-43, 6 ure

Beste Lieve Ouders, Broeder, Vrouw, Zuster Maria, Camiel en Kinderen,

Wie hadt het nog gedacht we moeten sterven om 3 ure zijn wij gewekt maken ons pakken biechten en communiceren en schrijven nu het moet rap gaan nog enkele minuten. Beste Vader ik wil dat U

kloek blijft en voor Moeder een hulp zijt zonder roepen van nu af zacht met elkander. Moeder wees kloek en leef lang te samen ik ga onbevreesdt naar de dood doet (sic) en 't is alleen mij zwaar als ik aan mijn Vrouw kinderen en U allen denk maar troost U van in den Hemel zie ik op U neder en bescherm U; 'k zal bij Metje en Peetje zijn. Karel wees sterk en vergeet mij niet wees zacht en blijf bij Vader en Moeder, Marie blijf en bemint elkander en spreek Karel moed in Mijn Zuster Maria en Camiel wees niet bedroefd maar denkt toch aan mij. Vader en Moeder wees goed voor mijn Engel van een vrouw en Kinderen. Aan alle Familie mijn laatste groeten aan de Gebuurs ook Dag aan Leon Gobert Edm. Heinbeke, Marcel Huisseune en zoveel anderen. Vaarwel ik sterf voor mijn Ouders, Vrouw en kinderen, God en Vaderland Leve de Vrijheid die komt voor U Karel vergeet mij niet bemint elkander tot in Den Hemel Uw Zoon en Broeder Bernard Flécy.

Ik zou willen (als U 't toelaat) in Aalter met de anderen begraven worden in Aalter (sic) komt altijd met Allerzielen op mijn graf 'k zal bij u zijn. Daaag Moeder, Vader, Karel en Vrouw Maria, Zuster Maria en man Camiel." (14)

Toen in november 1944 de lijken van De Poorter, De Vos, De Bruyne en Flécy naar Aalter werden teruggebracht, besteedde 'De Vrijheid' daar weer de nodige aandacht aan. In het nummer 9 (19 november 1944) verscheen een aankondiging van deze plechtigheid die tegelijkertijd een oproep was om aanwezig te zijn. Een week later verscheen dan een uitgebreid verslag:

"De bevolking van Aalter en omliggende heeft op waardige wijze onze gefusilleerde helden ten grave begeleid. Het stoffelijk overschot der martelaren werd stoetsgewijze van het station afgehaald. Rond 10 uur vertrok den stoet aan het statieplein. Tusschen een haag van een ingetogen en ontroerende massa, geleidden de geestelijke, burgerlijke en militaire overheden, gevolgd door al de vereenigingen van Aalter hunne verdienstelijke burgers: Adhémar De Poorter, Omer De Bruyne, Theophiel De Vos en Bernard Flécy naar hun eeuwige rustplaats. Benevens afdeelingen der O.F. en F.I. waren ook afgevaardigden uit de aanpalende gemeenten opgekomen om hulde te brengen aan de gevallen helden. Meer dan honderd bloemengarven en kronen werden in de lijkstoet gedragen en aan elk gebouw hingen de vlaggen halftop." Verder lezen we een verslag van de eigenlijke hulde, waar in de ruim een uur durende offerande meer dan 5000 "gedenkenissen" werden uitgedeeld. "Aalter bracht een waardigen en grootschen afscheidsgroet aan zijn helden en marte-

Laatste Rouwhulde te Aalter

1. De lijken der gefusilleerden: Adhémar Depoorter, Omer De Bruyne, Theofiel Ievos, Bernard Flécy werden gedragen door de leden der Territoriale Burgerlijke wacht, waarvan Depoorter eens de leider was. 2. De Weerstandsbewegingen van het Meetjesland waren sterk vertegenwoordigd. Wij bemerkten Kapitein-Kommandant E. De Vuyst en andere leiders der H. S. Eekloo. 3. De duizendkoppige massa welke geen plaats meer vond in de kerk en op de marktplaats met ongeduld het ten offer gaan verbijden. 4. Ruim honderd kronen en bloemengarven werden in de rouwstoet gedragen. 5. Bernard Flécy, de groote held van Beernem wordt naar zijne laatste rustplaats gedragen. 6. Lijkreden werden uitgesproken door de Heer Dr De Pauw, burgemeester der gemeente Aalter, E. H. Goethals, Almoesnier der Weerstand, Heer Jos. Van Belleghem, secretaris der vroegere Territoriale burgerlijke wacht. 7. Een uur lang defileerde de massa voorbij de opgetooide kisten op het kerkhof. 8. Indrukwekkend was het oogenblik toen de kisten op de schouders der H. S. mannen van Eekloo opgelicht werden, en de plaatselijke muziekmaatschappij de « Brabançonne » verhief. 9. Op de eereplaats van het kerkhof te Aalter rusten deze onvergetelijke helden. Ter blijvende nagedachtenis zal daar een kupel opgetrokken worden.

Het fotoverslag van de erediens voor de Aalterse gefusilleerden.

laren en hun nagedachtenis zal steeds in eere worden gehouden: Hun offer zal niet te vergeefs zijn geweest". (15)

Nog eens een week later verscheen dan een fotomontage van deze plechtigheid. Scherrens hield de nagedachtenis van de Aalterse helden inderdaad in ere.

DE VERLOREN HOND

Naarmate de weken verstreken, kwam de oorlog iets minder aan de orde. Beetje bij beetje verscheen er wat klein gemengd nieuws afkomstig uit heel wat gemeenten uit het hoger omschreven gebied. Dit bleef beperkt tot één of twee onderwerpen per dorp en liep nogal uiteen. Een greep uit de onderwerpen voor Aalter:

NOTARIEELE VERKOOPINGEN

Studie van Notaris J. GOEMINNE te Aalter.

VENDITIE

van 40 koopen zwaar
SLAGHOUT

en 10 koopen persen te Maria-Aalter in 't park van Mevr. Bosman-Van Besien. Op 26 December om 9 uur.

Voor nazicht, op Kerstdag:

H. Toeziener H. Herman. 44

Het gewone leven herneemt zijn gang: aankondiging van een openbare verkoping.

- De melding dat de lagere landbouwschool haar deuren opnieuw opent (alle weekdays, behalve woensdag tussen 6 en 8 uur).
- Het nieuws dat twee rondzwervende Duitsers worden aangehouden op de hofstede van De Ruyck op Nieuwendam. Zij vroegen eten en terwijl zij dit kregen, verwittigde men de Witte Brigade.
- Het verslag van een koordienst voor Kamiel Van Caeneghem. Deze niet onbelangrijke figuur uit de christelijke onderwijzersbeweging, vader van de voormalige Aalterse onderpastoor Maurits Van Caeneghem en schoonvader van de gewezen eerste schepen Van den Broecke, was gestorven in de nadagen van de oorlog: "Een talrijke menigte had er aan gehouden in de kerk tegenwoordig te zijn als laatste blijk van hulde," zo meldt 'De Vrijheid'.
- We lezen ook dat in St.-Maria-Aalter een solo-slim werd gespeeld tijdens het kaarten.
- 'De Vrijheid' maakte verder melding van een cabaretavond op 31 december en 7 januari bij Van Cleven op de Brug, ingericht door de voetbalclub 'De Ware Vrienden', met de medewerking van M. Martelé, accordeonist.
- En een soortgelijke aankondiging zien wij onder de titel "Allo... Tentoonstelling... Muziek...", over een tentoonstelling pluimvee en raskonijnen bij Van Cleven op 24 en 25 december. "Komt allen zien en oordeelt, alle kleindieren zijn er vertegenwoordigd, en aan leute zal het er ook niet ontbreken, want... U vraagt... Wij draaien. Op kerstdag om 3 uur, kruiwagenkoers met een levend konijn er op, iets wat nog nooit is te zien geweest." (sic)
- Naderhand verschenen ook een aantal zoekertjes, bijvoorbeeld van verdwenen honden: "Schapershond verloren met zwart lijf, roste pooten en rost onder de keel, lange staart. Die hem kan terug bezorgen krijgt 500 fr. belooning van Kamiel Vroman, Hageland, Aalter." en "Verloren: Een schoone schapershond Bobbie. Bleek van haar. Kentekens aan het rechteroor, de top hangt. Terug te bezorgen tegen goede belooning bij: Theofiel Van den Heere (Keere?) Straathem, Aalter." In onze collectie zien wij ook een 'werkaanbieding': "Spoedig gevraagd: volle gast en leerjongens. Mekanieke Schoenmakerij Huys Aalter."
- Een lijst van oorlogsvrijwilligers: Marcel Braet, Lucien Buysse, Kamiel Baeckelandt, Omer Beernaert, Marcel Dierickx, Maurits Pollier, Irené Hassaert, Alfons Van Overbeke, Gilbert De Foor, Pol De Pauw, Julien De Cramer, Maurice De Vrieze en Jules De Baets.
- Een stuk over de Poolse soldaten, met foto van "Eenvoudige Poolsche graven ergens langs het Gentsch kanaal te Aalter".
- Tot slot zijn er de voetbalverslagen, aangeleverd door Roger

Van Laere over de toenmalige club Red Boys: "Spijts het slechte weder stonden de trouwe supporters en menige soldaten langs de krijtlijnen opgesteld. Na een spannende en allesgeevende wedstrijd wonnen de lokale Roode Boys met 5-3 op het Engelsch elftal. Uitblinkers als steeds: de gebroeders Dierickx". We lezen ook een verslag van de voetbalwedstrijd tegen de RAF: 1-7 en bericht van een 5-1 overwinning tegen Lovendegem met goals van Julien De Cramer, Raymond Brandt en Cornelissen.⁽¹⁶⁾

'DE VRIJHEID' EN HEEMKUNDE

En dan is er nog 'De Vrijheid' en heemkunde. Wie al het bovenstaande heeft gelezen, verwacht niet meteen heemkundige stukken in 'De Vrijheid'. De vaderlandslievende toon, de aandacht voor de oorlogshelden, de kleine berichten over het ontluikende sport- en verenigingsleven, enz. doen allerm minst vermoeden dat 'De Vrijheid' al vrij vroeg aandacht heeft voor heemkunde. Het gaat dan meer in het bijzonder over het verleden van Knesselare. Een bepalende rol in deze onderwerpskeuze wordt gespeeld door onderwijzer Alfons Ryserhove. Deze man, die zich zijn hele leven overigens zou inzetten voor de heemkunde en de lokale geschiedenis, kende blijkbaar Scherrens en stuurde stukjes naar 'De Vrijheid'. Zo lezen wij bijdragen over een heemkundige tentoonstelling, over molens in Knesselare en zelfs een aankondiging annex mogelijkheid tot voorintekening op Ryserhoves heemkundig boek over Knesselare⁽¹⁷⁾. Dit boek werd overigens gedrukt bij Moeyaert, waar ook 'De Vrijheid' op de persen lag. Naderhand gaf Scherrens overigens een aantal boeken van Ryserhove uit. Het ging om oorlogsromans met ronkende titels als "Het Bloed van Buchenwald", "Levend verbrand in Gardelegen" en "Moeder wat deed de Gestapo"⁽¹⁸⁾.

NASCHRIFT

Wellicht had Gaston Scherrens de ambitie om van 'De Vrijheid' op termijn een algemeen lokaal weekblad te maken. Net zoals zoveel andere bladen bleek 'De Vrijheid' geen blijver. In de openbare en privé-collecties die wij konden terugvinden, gaat het verste nummer ergens tot halfweg 1945⁽¹⁹⁾. Was dan reeds het liedje uit? De honger naar oorlogsnieuws raakte inderdaad gestild en lokale bladen kregen het opnieuw moeilijk om een publiek te boeien. Uit mondelinge

bronnen vernamen wij dat Gaston Scherrens later nog voor 'Vrij Maldegem' heeft geschreven, o.a. een veel gelezen duivenrubriek⁽²⁰⁾. Wie er meer over weet, mag ons steeds informeren.

Peter LAROY

Bronnen:

- 1 E. DE BENS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Tielt, 1997, p.47.
- 2 F. VAN CAMPENHOUT, Moeyaert, Camiel in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, p. 2069-2070.
- 3 *De Vrijheid*, I, 5. Enige anglofilie stond in die dagen niet slecht...
- 4 Het agentschap Laurens met kantoren in Brugge en Roeselare.
- 5 Zie bijvoorbeeld: P. LAROY, Gebroken armen en benen rond 1900. Berichten over Aalter in De Stad Eecloo (ca. 1890-1914) in: *Land van de Woestijne*, XX, 1997(3-4), p.3-26 en P. LAROY, *E.H. Maurits Van Caenèghem. Petit vicaire te Aalter*; Aalter, 1993, p.83-88.
- 6 Zie ook M. THYS, Reeds 50 jaar geleden, maar nog niet vergeten in: *Land van de Woestijne*, XVI, 1993, 3-4, p. 20-24 en L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*; Aalter, 1979, p.316-317.
- 7 Telefonisch gesprek met Roger Van Laere, 13 september 2003. Met dank voor de informatie.
- 8 *De Vrijheid*, I, 4. Zie over Adhémar De Poorter ook de bijdrage in de reeks fotomappen *Aalter, onze mooie rijke gemeente, III, Merkwaardige figuren uit Aalter*; Aalter, 1979, p. 12. Er zit ook een reproductie van een schilderij van De Poorter bij.
- 9 *De Vrijheid*, I, 5.
- 10 *De Vrijheid*, I, 7.
- 11 Dit was een niet onbekend figuur in Aalter.
- 12 *De Vrijheid*, I, 4. Er is hier wel iets eigenaardig aan de hand met de datering. Volgens de gegevens in de hoger aangehaalde fotomap werd De Vos geboren op 14 juni 1902 en overleed hij op 24 juni 1943. Waarom schrijft hij dan dat het nog twee dagen voor zijn verjaardag is? In *De Vrijheid* staat bovendien dat hij werd gefusilleerd op 14 juni. Drukfouten? Interpretatiefouten?
- 13 Ibidem.
- 14 Ibidem.
- 15 *De Vrijheid*, I, 10.
- 16 *De Vrijheid*, passim. Zie voor dit laatste ook R. VAN LAERE, *75 jaar voetbal te Aalter*; Aalter, 1991, p.81-90.
- 17 Voor een verdere situering van deze heemkundige activiteiten zie F. BASTIAEN, *Geschiedenis schrijven in het Meetjesland. Een aanzet tot regionale historiografie* in: *Appeltjes van het Meetjesland*, 1999, Jb. 50, p.38.
- 18 Zie hiervoor de elektronische catalogus van het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij: www.cegesoma.be.

- 19 Wij kregen zelf een gedeeltelijke collectie (tot januari 1945) van de heer en mevrouw Rudy Van Bocxtaele uit Aalter, waarvoor dank. Ook Hugo Notteboom uit Adegem beschikt over een collectie (gaat tot half juni). Ook in het Archief- en Documentatiecentrum van de gemeente Aalter zagen wij kopies van nummers van *De Vrijheid*. In de Koninklijke Bibliotheek en in het SOMA zitten volgens de elektronische catalogus slechts enkele nummers.
- 20 Komt naar voor uit gesprekken met Hugo Notteboom, (verwijst naar wat hij ooit vernam van eigenaar drukkerij Vanhoestenbergh, uitgever Vrij Maldegem) en met Roger Van Laere.

GEZOCHT

Zijn er nog mensen die exemplaren van het blad *Het Aalternaarke* in hun bezit hebben? Dit blad verscheen ooit enkele maanden onder de vleugels van het 'Vrij Maldegem' en is vrij zeldzaam. Graag zouden wij die exemplaren eens willen inkijken. Ook andere informatie rond dit blad is welkom. Indien u wil meewerken aan een artikel over dit blad, graag contact met Peter Laroy (adresgegevens zie achteraan bij de bestuursbladzijde).

JONKER LOYS STALINS ALS BALJUW VAN URSEL.

Dat Loys geen gemakkelijk karakter heeft, kunnen we vermoeden. Het is niet eenvoudig iemands gesteldheid, die reeds een paar honderd jaar geleden overleden is, op te maken. Zelden treft men in archivalia zulke stukken aan, maar zij bestaan. Een interessante bron voor zo'n gegeven zijn de gerechtelijke bronnen. Disputen en geschillen worden meestal voor de plaatselijke vierschaar uitgevochten. De geschillen die betrekking hebben op o.m. edellieden en vorstelijke ambtenaren, worden door de hogere rechtsmacht beslecht, in ons geval de Raad van Vlaanderen. We zullen het verder in de tekst enkel hebben over *het hof*.

In het geval van onze baljuw hebben we de hand kunnen leggen op, althans voorlopig, een 35-tal verschijningen voor het hof. Maar het zijn er veel meer!

De familie Stalins is afkomstig van Oudenaarde. Jacob Stalins, de vierde zoon van jonker Jan en van Barbara Helias, gezegd van Huddeghem, is één van de stamvaders van Loys. Deze Jacob is rond 1510 geboren te Oudenaarde.⁽¹⁾ Hun zoon Jacob is op 14 januari 1578 als 13e en laatste schepen van Gedeele te Gent aangesteld.⁽²⁾ Jacob I Stalins is gewoon raadsheer in de Raad van Vlaanderen.⁽³⁾ Hij is op 5 januari 1632 aangesteld. Hij is ook kanselier aan het hof van Gelre in 1652 ⁽⁴⁾ en van Zutphen. Hij overlijdt op 11 mei 1654.⁽⁵⁾ Hij heeft bij Suzanna de Rouck drie dochters en vier zonen, waaronder Loys. Een gedenkplaat in de Sint-Michielskerk te Gent vermeldt echter als jaartal van het overlijden 1662.⁽⁶⁾

De aanstelling van jonker Louis in 1666 als baljuw van Ursel verloopt niet van een leien dakje. Daneel Roelandts, Jan Cattoor, Joos de Roose, Adriaan de Caluwe en Pieter Bultynck zijn het er niet mee eens.⁽⁷⁾ Loys is niet alléén zoon van zijn vader maar is bovendien gehuwd met Françoise van den Berghe ⁽⁸⁾, dochter van jonker Joos van den Berghe, baljuw van Ursel. Aldus blijft het baljuwschap in de familie. Jonker Joos volgt zijn schoonvader op naar de uitspraak van het hof.⁽⁹⁾

Slechts een jaar na zijn aanstelling krijgt de baljuw het aan de stok met de burgemeester van Ursel die tevens rentmeester is van de graaf van

Ursel. Op de verbeurte van 1200 guldens verbiedt het hof de baljuw de burgemeester nog verder aan te vallen met woord of daad.⁽¹⁰⁾

Het wederkerig misprijzen van baljuw en de wet van Ursel uit zich verder in de talloze processen die gevoerd worden.

Tijdens een gevecht in 1670 verwondt Pieter Verwilst een zekere de Weert. Pieter wordt gevangen gezet maar even later door Frans Kerckaert en Joris de Neve, burgemeester en schepenen van Ursel, weer in vrijheid gesteld. Dit druist tegen alle regels in.⁽¹¹⁾ De baljuw die in rechte treedt van de plaatselijke heer voelt zich beledigd en protesteert tegen de gang van zaken. Het gezag van de baljuw wordt hierdoor aangetast en hij eist bijgevolg een schadevergoeding. Na onderzoek door het hof blijkt dat Verwilst ten onrechte is vrijgelaten en bovendien niet eens voorafgaandelijk ondervraagd werd. Daar het slachtoffer buiten levensgevaar is, worden Kerckaert en de Neve door het hof veroordeeld om de baljuw schadeloos te stellen. De schade mag door de baljuw zelf worden begroot.⁽¹²⁾

De aanklachten volgen elkaar nu in een vlug tempo op. De wet van Ursel rekent, volgens de baljuw, te veel kosten aan met betrekking tot een aanmaning ter betaling van zijn schulden.⁽¹³⁾

Af en toe moet de baljuw ook de zaken van de parochie behartigen en behandelen. Hij biedt zijn rekening aan het bestuur aan. Deze beslaat een 20-tal artikelen. Natuurlijk bestuderen de schepenen zeer aandachtig deze uitgaven. We kunnen niet alle posten één voor één bespreken, maar wat opvalt is het feit dat de baljuw voor reiskosten *een expresse voyage* naar Gent extra rekent, terwijl hij in die periode (1670-1671) in Gent woont. Voor bepaalde kosten geeft hij geen gedetailleerde rekening of bewijzen. Hij rekent ook meer zitdagen aan dan noodzakelijk.⁽¹⁴⁾

De aanklacht die Loys in 1670 tegen de schepenen Joachim Begijn, Jacobus van Damme, Adriaen de Caluwe, Jan de Muer, Gerard de Neve en Pieter van Daele indient, is door het hof pas in 1673 behandeld. De geraamde schade van 150 gulden door de baljuw geëist, moet door de schepenen voldaan worden totdat zij het tegendeel kunnen bewijzen.⁽¹⁵⁾

In 1671 voelt de baljuw al wat nattigheid. Niet alléén de wet van Ursel maar ook jonker Frans van den Berghe, de latere baljuw, richtte een verzoek aan het hof tot afzetting van jonker Loys Stalins.⁽¹⁶⁾

In 1672 wordt Loys vervangen door jonker Frans van den Berghe.⁽¹⁷⁾ Daarmee heeft de oud-baljuw zijn pijlen nog niet verschoten. Het regent nu klachten bij het hof door hem ingeleid. We zullen ze niet allemaal ontleden, maar in november 1674 daagt hij zo'n 23 parochianen van Ursel voor de rechter. Het hof beveelt Stalins alle stukken betreffende zijn opgeëiste kosten en salarissen in bewaring te geven. De verweerders kunnen deze stukken dan inzien en hun bevindingen en grieven meedelen. Enkele parochianen komen niet naar het hof en de zaak wordt naar een latere datum verschoven.⁽¹⁸⁾

In 1674 is Loys kapitein van de burgerwacht in Gent. Hij behartigt de belangen van de generale gelanden van de Sint-Albertuspolder.⁽¹⁹⁾

Ten slotte is er sprake van een geding tussen de oud-baljuw en de schepenen. Het betreft een achterstallige rekening van ongeveer 60 gulden die de wet van Ursel, na vele betwistingen, nog moet betalen.⁽²⁰⁾

De oud-baljuw zoekt steeds zijn gelijk te halen via gerechtelijke weg. In januari 1675 moet de weduwe van Joos Begijn de gemaakte kosten door Stalins voorgeschoten, voor Ursel terugbetalen. Meer nog, zij wordt veroordeeld om de proceskosten te betalen.

Frans Begijn, griffier van Ursel, eist vier pond groot (24 gulden) voor reiskosten. Maar nu trekt Loys aan het kortste eind. Hij wordt veroordeeld deze som onmiddellijk te vergoeden. Op de aanklacht van Loys tegen de schepenen van Ursel van het jaar 1670 wordt nogmaals teruggekomen. In plaats van de geëiste 150 gulden moet Stalins zich tevreden stellen met 26 gulden.⁽²¹⁾

De geschillen tegen Arent de Neve worden in het nadeel van Loys uitgesproken. Hij wordt zelfs beboet met dertig karolus guldens wegens lichtzinnig procederen.⁽²²⁾

In augustus 1676 behandelt het hof een klacht door de schepenen van Ursel neergelegd in 1671 tegen de toenmalige baljuw. Natuurlijk betreft de klacht veel te hoog oplopende kosten. Beide partijen komen overeen en moeten elk de helft van de proceskosten dragen.⁽²³⁾

Een geschil door de schepenen van Ursel ingeleid in 1668, wordt in 1677 verder gezet ⁽²⁴⁾ om pas in 1679 zijn definitieve regeling te krijgen.⁽²⁵⁾

In 1681 en 1682 is het de laatste keer dat we Loys in processtukken tegenkomen. Hij procedeert tegen jonker Frans van den Berghe, ook oud-baljuw van Ursel, die naar Wachtebeke en later naar Stekene is ver-

huisd. Dit proces wordt i.v.m. de erfenis van jonker Joos van den Berghe en Franciska van den Boogaerde, schoonouders van Loys, gevoerd.⁽²⁶⁾

Op die 16 jaar tijd dat wij zijn leven hebben beschreven, was Loys niet weg te denken uit het hof. We mogen zelfs veronderstellen dat hij er maandelijks de een of andere zaak te verdedigen had.

Wellicht is hij verwant met jonker Jan Stalins die hoogbaljuw van het land van de Woestijne is geweest.

Willy STEVENS

1 STALINS (baron): *Histoire, Généalogie et Alliances des Stalins de Flandre depuis le XVIe siècle*. Tome II, Gand, Paris, 1945, p.141.

2 P. DE L'ESPINOY: *Recherche des Antiquités et Noblesse de Flandres*. Livre Second, Douay, 1632, p.923.

3 STALINS (baron): o.c. p.143 en 144.

4 J. BUNTINX: *Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen*. Deel I, Brussel, 1964, p.76.

5 M. DE VEGIANO: *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*. Deel II, Gand, 1865, p.1832.

In de Predikherenkerk te Gent leest men het volgende : *Mher Jacques Stalins, filius Mheer Gillis, cancellier van Gelderlant, overleden den 11 mey 1654, ende vrouwe Marie Roelans, syne huysvrouwe, overleden den 6 october 1652, sijn in de hooft-kercke van Ruremonde, in Gelderlant, begraeven, al is 't dat hunne blasoenen hier in den choor hanghen.*

6 STALINS (baron): o.c. , p.144.

Deze gedenkplaat hangt niet in de Sint-Michielskerk, maar wel in de Sint-Maartenskerk gezegd Akkergem. Deze gedenkplaat heeft waarschijnlijk betrekking op een ander familielid en is in het werk van baron Stalins verkeerdelijk genoteerd.

7 RIJKSARCHIEF GENT: Raad van Vlaanderen, reg. 7733

8 STALINS (baron): o.c., p.151.

9 R.A.G. : R.v.V., reg. 7733

10 R.A.G. : R.v.V., reg. 7735

11 R.A.G. : R.v.V., reg. 7741

12 R.A.G. : R.v.V., reg. 8344

13 R.A.G. : R.v.V., bdl. 3611

14 R.A.G. : R.v.V., bdl. 2887, reg. 7743

15 R.A.G. : R.v.V., reg. 7746

16 R.A.G. : R.v.V., reg. 7742

17 R.A.G. : R.v.V., reg. 7746

18 R.A.G. : R.v.V., reg. 7748

19 R.A.G. : R.v.V., bdl. 2893

20 R.A.G. : R.v.V., bdl. 7435

- 21 R.A.G. : R.v.V., reg. 7749
- 22 R.A.G. : R.v.V., reg. 7649
- 23 R.A.G. : R.v.V., reg. 7752
- 24 R.A.G. : R.v.V., reg. 7650
- 25 R.A.G. : R.v.V., reg. 7651
- 26 R.A.G. : R.v.V., reg. 7652

OP ZOEK NAAR EEN LIEDJESZANGER...

Naar aanleiding van de moord op Oscar Hellebaut (Aalter, juni 1897) signaleerden wij de komst van een "liedjeszanger" (1). Deze "artiest" dreef het blijkbaar zover dat de politie hem uit het dorp zette. Gezien het komen en gaan van deze zangers, was het niet meteen mogelijk om een naam te kleven op deze figuur. Lezer Herman Meirhaeghe signaleerde ons dat dit wel eens zijn overgrootvader Theofiel Vander Meersch zou kunnen geweest zijn (2).

Theofiel Vander Meersch (1862-1925) noemde men in de volksmond *Fielke Vermeersch*. Hij zou bevriend zijn geweest met de bekende Vlaamse letterkundigen Cyriel Buysse en Virginie Loveling. Aanvankelijk woonde hij te Nevele maar hij verhuisde in de jaren 1890 naar Ruiselede. Een en ander is trouwens na te lezen in het artikel dat Herman Meirhaeghe schreef in het tijdschrift *Oud Ruysselede* (3).

"Vermeerschke was er echter van overtuigd dat hij niet op de wereld was gezet om heelder dagen met zijn gat omhoog en zijn neus in de grond zich een rechte voor door het leven te wroeten. Hij bleef een rare vogel, een trekvogel die wou zingen zoals hij gebekt was," zo lezen wij in die bijdrage. Deze karaktertrek zou inderdaad wel kunnen overeenkomen met een liedjeszanger die uit het dorp wordt gezet. Omdat hij bovendien toch de streek goed kende, kon hij inderdaad wel iets over die moord vernomen hebben.

We danken alvast Herman Meirhaeghe voor zijn aanvulling.

Peter LAROY

Bronnen:

1. P. Laroy, Messentrekkerij te Aalter in 1897. De moord op Oscar Hellebaut, in: *Land van de Woestijne*, 2003, p.11-21.
2. Herman Meirhaeghe aan Peter Laroy, 5 juni 2003.
3. H. MEIRHAEGHE, Liedjeszanger Vermeerschke, in: *Oud Ruysselede*, 1986, p.139-152.

UIT DE TIJD 'VAN TOEN'

VOETBAL TE AALTER 1918

Voetbalploeg 'Aalter-Sportief' is waarschijnlijk te dateren rond 1918. De foto moet genomen zijn in het Loveld, in de omgeving van de villa van Graaf De Grünne.

v.l.n.r.:

Staan: Paul Mayens, Jozef Dierickx, Henri Smessaert, Prosper Dierickx, Georges Goeminne en Maurice Goddyn.

Zittend: Alfons Goeminne, Raymond Cooreman, Emiel Spiers, Georges Vesters en Leon Van Nieuwenburgh.

Foto: verzameling Jan Camerlinckx

Destijds uitgegeven als postkaart door Mot. Jos. Teirlynck-Van Wonterghem uit Aalter.

EEN VLIEGTUIG IN AALTER IN 1911

De gebroeders Orville en Wilbur Wright maakten op 17 december 1903 in de Verenigde Staten als eersten een vlucht met een door motorkracht aangedreven vliegtuig. In de daarop volgende jaren maakte de luchtvaart ook in Europa opgang. In 1908 vloog de Fransman Henry Farman voor het eerst een afstand van meer dan een kilometer. Het jaar daarop slaagde Louis Blériot erin om het Kanaal over te steken. De eerste Belg die een vliegbrevet verwierf, was de Antwerpenaar Pierre de Caters. In 1908 testte hij in Antwerpen een Voisin-vliegtuig dat hij uitgerust had met een 100 PK motor van Belgische makelij. Hij nam in 1909 deel aan verschillende vliegtuigwedstrijden in het buitenland en stichtte later een eigen bedrijf om vliegtuigen te bouwen.

Er werd in die tijd niets onverlet gelaten om de luchtvaart in de belangstelling van het groot publiek te brengen. In 1908 hadden in België veertien luchtvaartdemonstraties plaats. Een ervan ging door van 25 mei tot 2 juni in Gent. Daar stal Farman de show door voor het eerst een passagier in zijn vliegtuig mee te nemen. Ook in de daarop volgende jaren gingen regelmatig vliegdemonstraties door. Tijdens de vliegweek die in 1910 te Brussel werd georganiseerd, vestigde de Antwerpenaar Jan Olieslagers met 1524 m een nieuw hoogterecord. In hetzelfde jaar werd de eerste school voor piloten in België opgericht. In 1910 bekwam Hélène Dutrieux (°Doornik, 10.07.1877; +Parijs, 25.06.1961) als eerste Belgische vrouw een vliegbrevet. In 1911 werd van 6 tot 23 augustus de eerste ronde van België voor vliegtuigen georganiseerd. Tien Belgische en acht Franse piloten namen aan de competitie deel. De vliegtuigen dienden in vijf etappen 687 km af te leggen.

Op korte tijd evolueerde het vliegtuig zeer snel. Dat was alleen mogelijk door steeds nieuwe technische verbeteringen en de inzet van mensen die bereid waren ze uit te testen. Velen voelden zich geroepen om aan het avontuur van de luchtvaart mee te doen, maar slechts weinigen kenden echt succes. Het aantal ongelukken was groot en vliegen werd toen algemeen beschouwd als de zekerste en kortste weg naar het graf. Ook gebrek aan financiële middelen noopte heel wat enthousiastelingen om er mee op te houden. Was vliegen aanvankelijk een sport voor waaghalzen, tijdens de Eerste Wereldoorlog ontdekte men de mogelijkheden van een vliegtuig en

dat zou een belangrijke stoot geven voor de verdere ontwikkeling van de luchtvaart.

Ofschoon het groot publiek via de pers op de hoogte was van de evolutie van de luchtvaart in die tijd, toch moet het een evenement geweest zijn als een vliegtuig voorbij vloog, laat staan ergens landde. Onlangs vonden we een foto terug van een vliegtuig dat in 1911 te Aalter landde. Een zekere Standaert vermeldde op de foto: *Vlieger Beaud te Aalter neergekomen, 10 Mei 1911, vertrokken 11 Mei, 1/4 na 5 ure 's morgens.*

Met de medewerking van enkele leden van de 'Belgian Aviation History Association' konden we wat meer te weten komen over de piloot en het vliegtuig.

De piloot van het te Aalter gelande vliegtuig was Béaud Edouard, een Fransman, geboren in Algerije op 1 augustus 1885. De man had een brevet nr.150 van de 'Aéro-club de France', afgeleverd op 19 juli 1910. Op 3 september 1910 dook hij in België op. Hij vergezelde toen Hélène Dutrieux als mecanicien op een vlucht van Blankenberge naar Brugge. Dat was meteen de eerste vlucht van een vrouw met een passagier.

In 1911 voerde Béaud Edouard testen uit met een vliegtuig dat de Gentenaar Lucien Harel gebouwd had. Vermits Béaud blijkbaar ook iets afwist van vliegtuigtechniek, is het niet uitgesloten dat hij ook hielp bij de bouw van dat vliegtuig. In alle geval voerde hij vanaf 29 maart 1911 verschillende testvluchten uit van op het Farman-vliegveld in Gent. Op 6 mei vloog hij op 350 m hoogte naar Brugge en landde te St.-Andries-Brugge. Op 7 en 8 mei vloog hij boven Brugge. Toen hij op 10 mei op terugweg was naar Gent, liep de motor van het vliegtuig warm en moest hij in Aalter landen.

Om zich gemakkelijk te oriënteren, volgde Béaud waarschijnlijk de spoorlijn Gent-Brugge. Voor de landing moet hij zich een open plek langs de spoorweg uitgezocht hebben. Te oordelen naar de telefoonpalen op de achtergrond, situeerde de landingsplaats zich langs de spoorweg. Pierre Cryns situeerde de plaats in de omgeving van de Weibroekdreef. Er was blijkbaar heel wat volk komen opdagen om het vliegtuig van dichtbij te zien. Een onweer belette echter dat het vliegtuig kon opstijgen. Eerst 's anderendaags kon Béaud weer opstijgen met bestemming Gent. Het incident waardoor Béaud te Aalter moest landen, had blijkbaar weinig invloed op zijn vliegprogramma.

Op 22 mei nam hij deel aan een vliegmeeting in Kortrijk. De 25ste mei vloog hij met zijn vrouw als passagier boven Kortrijk en cirkelde rond de St.-Maartenskerk. Op 31 mei verliet hij Kortrijk om in Roubaix deel te nemen aan een vliegmeeting. Wat er verder met het vliegtuig gebeurde, weten we niet.

Het vliegtuig was een tweedekker. Het leek op een Franse Farman uit de periode 1911-1912. Lucien Harel had echter heel wat veranderingen aangebracht aan het aanvankelijke concept van Henry Farman. In het patent dat hij op 14 april 1911 neerlegde, is er sprake van een '*Système de surfaces (pour aéroplanes fixées sur de longerons en ruban d'acier, câbles ou fils métalliques) tendues à la façon d'une lame de scie sur deux ponts fixés aux extrémités d'une poutre centrale*'.

De voordelen van deze uitvinding waren divers:

- lichte constructie
- minder luchtweerstand
- snelle montage en demontage
- gemakkelijk transport (het toestel kon opgeborgen worden in een kist van 4,20 m bij 1,60 m bij 1,50 m)
- een metalen constructie was sterker dan één in hout

Opmerkelijk is de constructie die van onder de motor (achter de piloot) vertrekt naar de bovenzweugel. Ter versteviging werd tussen de vleugels ook nog een dwarsbalk aangebracht. Een en ander heeft allicht te maken met het feit dat de motor niet zoals gebruikelijk op gelijke hoogte van de ondervleugel staat, maar hoger opgesteld staat.

Het vliegtuig dat te Aalter landde, was waarschijnlijk de Lucien Harel nr.1 die gebouwd werd in opdracht van Edmond Vander Stegen, Gents industrieel en secretaris-generaal van de Aéro-Club des Flandres.

Enkele karakteristieken van het vliegtuig:

- spanwijdte van de vleugels: 10,60 m
- lengte van het vliegtuig: 15 m
- gewicht: 350 kg
- motor: Gnôme 50 PK (afkomstig van het vliegtuig waarmee Daniel Kinet het jaar voordien verongelukte)

Al bij al een opmerkelijke foto zowel voor de locale geschiedenis als voor de luchtvaartgeschiedenis.

Foto: verzameling Jan Camerlinckx

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

- BRACKX D. e.a., *100 Jaar luchtvaart in België*, Tielt.
- DE LAMINNES J., *Le printemps de l'aviation Belge*, Liège, 1938.
- LAMPAERT R., *Van Pionier tot Luchtridder*, Uitgeverij De Krijger.
- VAN DER KLAUW B., *Geschiedenis van de Nederlandse en Belgische luchtvaart*, Rotterdam, 1982.
- LAUWERS J.P. en DUWELZ YVES, diverse mededelingen via internet, Belgian Aviation History Association, 2003.
- CRYNS PIERRE, LUCIEN HAREL, Contact nr. 14, tijdschrift van Belgian Aviation History Association.

BOEKBESPREKINGEN

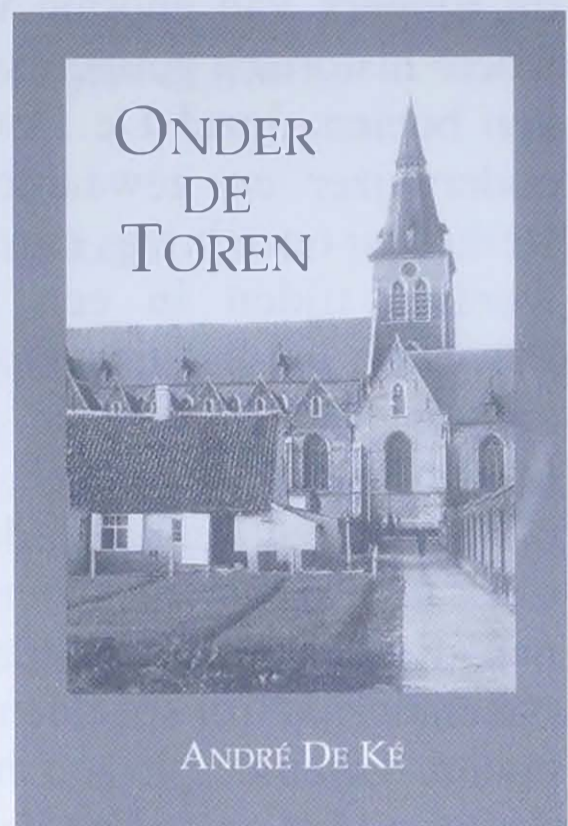
André DE KÉ, *Onder de toren*

Uitgegeven bij C. De Vries-Brouwers, Antwerpen, 2003, 142 p.
(ISBN 90 5927 112 2)

Wie op zoek is naar een origineel eindejaarsgeschenk, kunnen wij alvast het zopas verschenen boek van André De Ké aanbevelen. Deze geboren en getogen Aalternaar pende reeds een aantal romans bijeen waar zijn geboortedorp een niet onbelangrijke rol in speelt. Dit is ook het geval in dit boek. Eigenlijk is het min of meer een herwerking van het in 1968 verschenen *Mijn jeugd onder de toren*. Op autobiografische wijze beschreef De Ké toen hoe hij als jonge knaap de oorlogsjaren te Aalter beleefde. In deze publicatie herneemt de auteur een aantal onderwerpen maar

komen ook nieuwe herinneringen naar boven. We lezen bijvoorbeeld over hoe het in de jaren 1940 er aan toeging in de Aalterse scholen (strengere "meesters" die dreigden met het "verbeteringsgesticht" in Ruiselede, leien en griffels, schooljongens met klompen) of over wat de Aalterse jeugd na schooltijd deed (vogelnesten pikken rond de Kraenepoel, nonnen op stang jagen en andere kwajongensstreken).

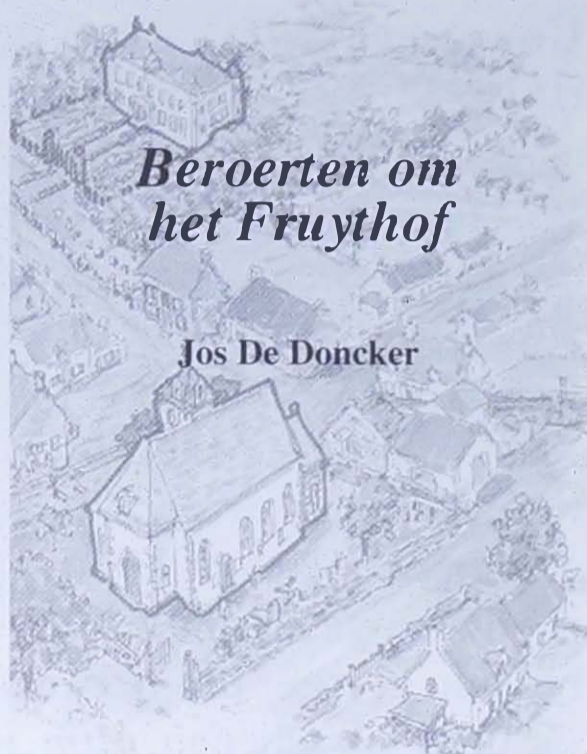
Maar De Ké kan als geen ander de sfeer van de oorlogsjaren oproepen: de angst, de onzekerheid en de confrontatie van het kleine dorp met de grote wereld worden gedetailleerd weergegeven in sprekende beelden (zoals zijn vader die zich over de stafkaart buigt om de Russische opmars te volgen of de werkweigeraars die de boltent binnen komen gevlucht). Kortom, *Onder de Toren* is een echte "heimatroman" en tegelijkertijd een "document humain" waarin heel wat tijdgenoten (al dan niet onder aangepaste naam) een rol spelen. Een boek dat de Aalterse geschiedenis combineert met literatuur en heel wat mensen aangename uurtjes leesplezier zal bezorgen.

Peter LAROY

Jos DE DONCKER, *Beroerten om het Fruythof*
Een co-edite van de Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete en
Davidsfondsafdelingen Aalter, Aalter, 2003, 104 p.

De periode van de godsdienstoorlogen (16^e eeuw) raakte de voorbije jaren wel eens vergeten. Toch moet dit tijdperk van enorme verandering iedere historisch geïnteresseerde kunnen boeien. Jozef De Doncker, oud-onderwijzer en gewaardeerd medewerker bij onze kring, evoceerde deze woelige tijden in een fictiewerk, *Beroerten om het Fruythof*. Dit "historisch verhaal over de godsdiensttroebelen in Haeltere", zoals de ondertitel zegt, laat aan de hand van een aantal personages zien dat personen die te Aalter woonden een niet onbelangrijke rol speelden in de strijd tussen katholieken en protestanten. Uiteindelijk zou hun betrokkenheid er mee toe leiden dat Aalter op het einde van de 16^e eeuw zowat een niemandsland werd.

Het verhaal is een mengeling van waarheid en fantasie en dat maakt de lectuur van dit werk zo boeiend. Wegdromend in een ver verleden kan de lezer dankzij een aantal prachtige illustraties en een opsomming van de echte "dramatis personae" het verhaal toch laten aansluiten bij "de grote geschiedenis" van die tijd.

Vlot leesbaar en boordevol feiten mag *Beroerten om het Fruythof* niet ontbreken in de boekenkast van iedereen die is geïnteresseerd in de geschiedenis van Aalter in het bijzonder of de godsdienstperikelen in het algemeen.

Peter LAROY

INHOUDSTAFEL

Roger BAECKELANDT	Ridder Marc Sleen, een bekende Vlaming met voorouders te Bellem.	3
Wim DE CLERCQ & Steven MORTIER	Archeologische waarnemingen en noodonderzoek in het kasteel van Poeke.	11
Robert VERHELST	Tekst uit een schrijfboek van tante Alida.	16
Willy STEVENS	De pot verwijt de ketel...	17
Roger DE BAETS	Aanvulling bij een artikel	20
Peter LAROY	'De vrijheid' te Aalter-geïllustreerd weekblad voor Vlaanderen.	21
Willy STEVENS	Jonker Loys Stalins als baljuw van Ursel.	36
Peter LAROY	Op zoek naar een liedjeszanger.	41
BESTUUR	Voetbal te Aalter anno 1918.	42
Jan CAMERLINCKX	Een vliegtuig in Aalter in 1911.	43
Peter LAROY	Boekbesprekingen: * Onder de toren.	47
	* Beroerten om het Fruythof.	48

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift voor heemkunde

van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter
en het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Dienst Wettelijk Depot nr. BD.31.832.

Secretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Schuurlo 12, 9880 Aalter - tel. (09) 374 79 82

e-mail : *heemkring.aalter@tiscali.be*

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

Voorzitter : Willy STEVENS

Larestraat 14 - 9910 Knesselare

09 374 44 58 - *pr000063@worldonline.be*

Ondervoorzitter : Peter LAROY

Brouwerijstraat 84 - 9880 Aalter

09 375 14 86 - *peter.laroy@pandora.be*

Secretaris : Jan CAMERLINCKX

Schuurlo 12 - 9880 Aalter

09 374 79 82 - *heemkring.aalter@tiscali.be*

Ledenbeheer : Eliane DE POORTER

Leurebroekdreef 1 - 9880 Aalter-Poeke

051 68 89 91 - *arnelidepoorter@pandora.be*

Penningmeester : Dries ALYN

Bellemstraat 49 - 9880 Aalter

09 374 23 60

Redactie en layout : Jan DEFRUYT

Kestelstraat 67 - 9880 Aalter

09 374 65 81 - *jan_defruyt@fastmail.fm*

LEDEN : Robert Verhelst (*robert.verhelst@pi.be*)

en Roger Baeckelandt (*roger.baeckelandt@pi.be*).

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

26e jaargang - nr. 4 - 2003

Beste lezer,

Hiermee ontvangt U het laatste nummer van de 26^e jaargang van ons tijdschrift. Wij danken U om het trouw lid blijven van onze vereniging en hopen op een verdere samenwerking in 2004.

Mogen we U vragen om het lidgeld voor de 27^e jaargang, € 12,50 als gewoon lid of € 25 of meer als steunend lid, voor 15 februari op onze rekening te willen overschrijven door middel van bijgevoegd overschrijvingsformulier? Bij 'mededeling': graag de naam van het lid waar het boekje moet bezorgd worden en 27^e jaargang, vermelden. Dank voor het vernieuwen van 't lidmaatschap!

Mocht u vrienden of kennissen hebben die ook interesse hebben voor ons tijdschrift of heemkunde en geschiedenis in het algemeen, laat het ons dan weten of bezorg hen ons rekeningnummer. Nogmaals dank voor uw bereidwilligheid.

Indien we eind februari nog geen betaling van U mochten ontvangen, beschouwen we U als niet meer geïnteresseerd en zien we ons genoodzaakt U te schrappen uit onze database. Dit zouden we echt betreuren!

Met de beste wensen voor 2004.

Het voltallige bestuur

EDOUARDUS VAN SEVEREN, BURGEMEESTER VAN POEKE

Het levensverhaal van deze minder bekende burgervader van de kleinste fusiegemeente van Aalter, Poeke, biedt stof genoeg om te kunnen boeien.

Op een rommelmarkt vond ik enige tijd geleden een boek met als titel "Hugo Verriest Joris Van Severen". Dit boek werd gepubliceerd naar aanleiding van de tentoonstelling gewijd aan beide personen te Wakken op 13 tot en met 27 mei 1984 in het Cultureel Centrum, georganiseerd door het Comité Wakken Herdenkt. Het boek vertelt beide levensverhalen. Wat mij enorm interesseerde, was het deel over Joris Van Severen.

Het kleine plattelandsdorp Poeke – waar vroeger de kruinen van de oude bomen uit het park van het kasteel tot aan het dak van het statige Sint- Lambertuskerkje reikten, was het bolwerk van ridderlijke gezanten uit het Graafschap Vlaanderen.

Het waren de families de Preudhomme d'Hailly en de Pycke de Peteghem die hier heer en meester waren vanaf 1600 tot 1955. In een dorp met een kasteelheer en nog feodale toestanden, was het een prestatie om de top te bereiken, laat staan het ambt van burgemeester uit te oefenen.

Edouard Van Severen (°Ruisselede, 26.02.1786; +Poeke, 29.03.1864) was de zoon van Carolus Van Severen. Hij is beter bekend als "*Karel Van Severen*". Op 24 januari 1816 trouwde hij te Poeke met Isabella De Winter (°Poeke, 25.12.1794; +Poeke, 15.08.1886). Hij oefende het beroep van bakker-kruidenier uit. Het echtpaar had negen kinderen waarvan er slechts 2 huwden, namelijk Henri, wiens nakomelingen zich in het Gentse gingen vestigen en Edouard, de latere burgemeester van Poeke. *Karel* was gemeenteraadslid te Poeke van 1831 tot 1836 (1) en lid van de kerkraad vanaf 1820. Hij en zijn zoon zullen ononderbroken kerkmeester zijn van 1820 tot aan het overlijden van Edouard in 1902.

De grootvader van Edouard, Ignatius-Jacob Van Severen, was getrouwd met Monica Van de Velde en woonden in het aangrenzende Ruisselede. Hij was "*kuyper van style*".

Edouard Van Severen en Maria Theresia Van den Bossche, grootouders van Joris van Severen (3).

Laten we het nu even hebben over de burgemeester van Poeke, Edouard Van Severen. Van thuis uit had hij de nodige troeven om het op financieel en politiek vlak ver te kunnen schoppen.

Edouard (°Poeke, 31.12.1822; +Poeke, 04.12.1902) huwde te Poeke op 16 november 1859 met Maria-Theresia Van den Bossche (°St.-Lievens-Houtem, 06.07.1821; +Poeke, 07.08.1884). Op 10 november 1859 had hij een huwelijkscontract afgesloten bij notaris Joannes Van Doorne te Poeke. De reden waarom het koppel slechts 2 kinderen had, had te maken met hun leeftijd; Edouard was bijna 37 jaar en zijn eega 38.

De jongste spruit, Coralie zag het levenslicht te Poeke op 15 januari 1862 en bleef ongehuwd. Zij schonk bij de oprichting van de plaatselijke bibliotheek "*Katholieke leeskamer van Poucques*" in 1911 twee Belgische Frank (²). Daar ze door haar ouderdom moeilijk alleen haar winkel kon uitbaten, is ze op 5 februari 1934 van Tielt verhuisd. Zijn zoon, Edmond Van Severen (°Poeke, 14.11.1860), zal het ver schoppen. Na zijn lagere school te Poeke was Edmond twee jaar op internaat in het Sint-Barbaracollege te Gent (1872-1874). Hij voltooide

zijn humaniora aan het college te Sint-Niklaas (1874-1879) en studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit te Gent, waar hij in 1882

De familie Edmond Van Severen-Van de Male in de tuin te Wakken. Uiterst links staat Georges (4).

het doctoraat in de rechten en licentiaat in het notariaat behaalde. Edmond werd notaris te Wakken. Hij huwde met Irma Van de Male uit Oostende. Het echtpaar had vijf kinderen: Georges (Joris), Alfred, Maurice, Jeanne en Leon.

Door toedoen van een vriend des huizes, dichter-pastoor Hugo Verriest, belandde Edmond in de dorpspolitiek en werd in 1908 burgemeester te Wakken. Zo volgde hij de voetsporen van zijn vader, Edouard te Poeke.

Zeg, Liefsten, zegt, sprak zij, wie
lag er ooit toch nader
Als kinderen en vrouw, aan 't
hert van man en vader
Daarom geen wonder baart 't aan
zien van wijze liën
Dat wij vandage d' eerste aan
Hem onz' hulde bieën ;
En een rijke tuil van lieve en
frissche bloemen
Stak moeder mij in d' hand, al
Vader, Uw deugden roemen.
Ja, Vader, Jeanne en ik, Maurits,
Leon, Alfred,
Met Moeder wenschen U dat Gij
in Wackens Wet
Als Burgemeester in vrêe,
gezondheid en welvaren
Het welzijn van Gemeente en
Kerke moget paren,
En blijven boven al, voor moeder
en gansch 't gezin
Minst' vijftig jaren nog, onze
fierheid en ons' min.

Huldedicht, voorgedragen door zijn oudste zoon Georges (Joris) tijdens de plechtige inhuldiging (5).

Zijn oude dag zal echter overschaduwd worden door de moord op zijn geliefde oudste zoon, te Abbeville in 1940, de overbekende Joris

Wakken 1908 – Inhuldiging van burgemeester Edmond Van Severen. Zijn oudste zoon, Georges, leerling van de 5^e Latijnse klas van het Sint-Barbaracollege te Gent, draagt zijn huldedicht voor (6).

Van Severen (+Wakken, 09.12.1947), de leider van het Verdinaso.

Edouard Van Severen zal het beroep van bakker-kruidenier verderzetten en zijn stempel drukken op Poeke. Zojuist hebben we kunnen lezen hoe zijn zoon Edmond in die tijd universitaire studies heeft kunnen afleggen. Edouard zal eveneens aanwezig zijn in het politieke, sociale en culturele weefsel van dit kleine dorp aan de Poekebeek.

Behalve voor de kasteelheer en de pastoor, was de lokale politiek het voorbehouden terrein voor rijke landbouwers en de burgerij. Slechts op zeldzame momenten vonden enkelingen uit de burgerij mekaar om het op te nemen tegen de macht van het kasteel.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1881 heeft hij de moed om samen met brouwer Jacques Pulinx een onvolledige lijst in te dienen tegen de plaatselijke kasteelheer. Maar het wordt een mislukking en hij wordt niet verkozen.

Hij geeft niet op en in 1884 vinden we hem terug, maar nu op een lijst van burgemeester Amedée Pycke de Peteghem en hij wordt verkozen. Op 30 mei 1887 wordt hij als schepen aangesteld, na het ontslag van de burgemeester die ondertussen verkozen was tot senator.

Op 13 maart 1894 wordt Edouard bij Koninklijk Besluit benoemd tot burgemeester, in vervanging van de toenmalige burgemeester Alphonse Van Doorne die verhuisde naar het naburige Lotenhulle (8). Edouard Van Severen blijft burgemeester tot aan zijn dood in 1902.

KIESCOLLEGIE

DER GEMEENTE POUCCQUES.

GEMEENTERKIEZINGEN

van den 25 October 1881.

HET HOOFDBUREEL.

Gezien de candidaturen, voorgesteld voor de kiezing van den 25 October 1881, gelijkvormig de artikelen 110, 111, 117 en 159, der wet van 18 Mei 1878 en 6 der wet van 26 Augusti 1878, art. nummers 131, 132, 138, 180 en 181 der nieuwgeordende kieswetten:

Gezien de aanvaarding der voorgestelde kandidaten en de verklaringen die zij gedaan hebben aan den Voorzitter van het Collegie, stelt vast als volgt de lijsten der Candidaten, aan welke op gestelden dag de stemmen geldig kunnen gegeven worden.

☆

1. Gemeenteraadsliden wier mandaat eindigt op 31. December 1887			
1	De Kescel J. F., Landbouwer.		1 Polin Jacques, Brouwer.
2	De Arcuse L., Landbouwer.		2 Van Severen Eduard, Bakker.
3	Pycke baron A., Grondeigenaar.		
4	Van Doorne Alphons, Eigenaar.		

De Sekretaris.
C. DE VOET.

De Stemopnemers,
J. DE POORTER,
FR. DE YOS,
J. LOONTJES,
A. F. LAMPAERT.

De Voorzitter.
P. F. DHONT.

143. Voorstelling der lijsten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1881.

Een vraag die in verband met de verkiezing van 1881 kan gesteld worden, is welke de ontwrichtende invloed kan geweest zijn van de hevige schoolstrijd die toen in ons land woedde. De schoolstrijd van 1779-84 is een belangrijke fase

geweest in de politieke geschiedenis van ons land. Op vele plaatsen zou de door de liberale schoolwet van 1879 zeer sterk toegenomen liberaal-katolieke tegenstelling nog lang na 1884 blijven doorwerken. De geestelijkheid en de katolieke

Voorstelling van de lijsten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1881 (7).

Edouard was niet enkel een gedreven politicus, maar ook een sociaal bewogen man. Het plan voor het bouwen van een Godshuis (*oude-manhuis*) had zijn volle steun. Het werd opengesteld in 1879 waar hij in de bestuurscommissie zetelde. Pas benoemd als burgemeester, wordt een plan aanvaard om het godshuis te vergroten.

Hij was bestuurslid van de boogschuttermaatschappij "Société de l'union" van voorzitter Alfred de Preud'homme d'Hailly de Nieuport opgericht in 1864 en de tweede maatschappij "Société du tir à l'arc" van voorzitter Constantin-Adolf de Nieuport (12).

Instellatie

Den jaer Achtteehonderd Zevenentachtig, den
Dertigsten Mei om Leven ure voormiddag

Voor ons Alphonse Theodore Clement Van Doorne
Burgemeester der gemeente Puuges, in openbare zitting
van den Gemeente Raad, zyn verschenen:

1° heer Joannes Looijens

2° heer Edouard Van Severen, benoemd tot Schepenen

der gemeente, by Koninglyk besluit van den 14^{den} Maai

Welke heeren ingewafte art 1 der wet van den 1 July
1860, en art. 5 der wet van den 4 Juny 1878, in onze
handen hebben afgelegd den volgenden Eed:

" Ik zweer getrouwheid aan den Koning, gehoorzaamte
aan de grondwet en aan de wetten van het Belgisch
volk.

" Ik zweer de stemmen getrouw optenemen en by elke
keuzing het geheim der stemmen te bewaren)

Bengevolge verklaren wy gemelde heeren in hunne
functien van Schepenen ingehuld

Waar van wy het tegenwoordig proces-verbal hebben
opgesteld, dat de Komparanten met ons hebben getekend

De Komparanten
Yvan Looijens
Edouard Severen

De Burgemeester
" Alf. Van Doorne

De eedaflegging van Edouard Van Severen op 30 mei 1887 (9).

In 1889 werd de maatschappij van onderlinge bijstand "Werkt in Vrede" en in 1901 de Sint-Lambertusgilde, een soort pensioenkas met als statuten "hare werkende leden aan te sluiten bij de Lijfrentekas ingesteld onder waarborg van de staat" opgericht. Edouard was bestuurslid van beide verenigingen (13).

Hij was mede initiatiefnemer van de voedselmaatschappij voor de winter 1855-56, met als doelstelling het organiseren van hulp aan behoeftigen. Men zou eetwaren aankopen in grote hoeveelheden en

Verzameling van den 2^{den} April 1894.

De Gemeente Raad van Pouques, Arrondissement Camb.
Bezopenwoordig de heeren Van Severen Burgemeester, Looitzens
Scheper, De Kesel, De Vos, De Bruin en Verbeest lidmat.

Daaropde:

- 1° Benoeming van eenen Scheper
- 2° Goedkeuring der rekeningen van de Kerkfabriek en
Armbestuur voor 1893
- 3° Goedkeuring der Oombesturing van het bouwen van
eenen nieuwen Meugel aan het Godshuis alomede van
den Staat der Kerk.
- 4° Goedkeuring van den Staat der Kerk van Verpochting Oomgans
- 5° Overzicht der gemeente Kas voor het 1° Kwartaal 1894.

Op het Gerste Ombroepel.

Gezien art. 9 der wet van 30 November 1897
Overwegende dat de heer Edouard Van Severen by
Honinglyst bestuit van 13 Noemt teeltelen is benoemd tot
Burgemeester dier gemeente, doet zyn Mandaat als Scheper aldaar
is komen te eindigen, en dat er in zyne vervanging moet
worden voorzien

De Voorzitter verklaard de geheeme stemming geopend
en dezelve geeft den volgenden uitslag

Het getal stemmers is Vyf. Dat der stembrieven in
de kas bevonden is Vyf Dus is de volstrettte meerderheid
bijnaald op Dry stemmen

Aanstelling van Edouard Van Severen tot burgemeester in 1894 (10).

ze daarna tegen inkoopprijs of met gering verlies verkopen aan arbeiders en noodlijdenden. Daarnaast dacht men ook aan werkverschaffing: "Dat er eene zekere hoeveelheid vlas zal worden aangekocht, voor het spinnen van welk het komiteit eenen deftigen loon zal betalen. Het garen zal worden verkocht, of wel in lijnwaed verkeerd worden, volgens dat het komiteit het voordeelig zal oordeelen" (14). Poeke kende vroeger een bloeiende vlasnijverheid.

OPENBARE AANBESTEDING

der werken van

Vergroting van het Godshuis te **POUCQUES.**

Op Woensdag 28 Maart 1894,

om 3 ure namiddag, zal de Kommissie der Burgerlijke Godshuizen bijgestaan door het Kollegie van Burgemeester en Schepenen van Poucques, ten gemeenten-huize aldaar overgaan tot de openbare Aanbesteding bij geheime en op zegel geschreven biedingsbiljetten der werken voor de vergroting van het Godshuis.

De kosten zijn begroot op fr. 7938,32.

De borgstelling is vastgesteld op fr. 400,00.

De aanbiedingen zullen gezonden worden aan den heer JOANNES LOONTJENS te Poucques. Voorzitter der Kommissie, bij aanbevolene brieven in den post besteld, uitterlijk binnen de drij dagen voor de Aanbesteding.

De plans, de begrootingstaart en het kohier van lasten berusten ter inzage van eenieder bij den heer Voorzitter LOONTJENS voornoemd.

De Voorzitter,

J. LOONTJENS.

Aalre, Drukkerij van Henri Faust-Van de Walle.

Affiche voor de werken van het nieuwe godshuis in de Poekedorpstraat in 1894 (11).

Op het einde van de 19^e en het begin van de 20ste eeuw trokken vele Vlamingen, ook mensen van Poeke, naar Amerika om de armoede in de eigen streek te ontvluchten. Het was niet in de eerste plaats de zucht naar avontuur, maar een zoeken naar betere levensomstandigheden. Veelzeggend is dit getuigenis dat in januari 1902 aan Henri Fraeyman, een landbouwerszoon en dienstplichtige met onbepaald verlof, afgeleverd werd: "De ondergetee-

kende Edouard Van Severen, burgemeester der gemeente Poucques, meent te mogen de verzekering geven dat gezegden Fraeyman, zoon

Landschapsfoto van de vlasnijverheid te Poeke eind 19^e begin 20ste eeuw. Ook vandaag nog wordt af en toe in Poeke vlas gezaaid (16).

Foto: Lothar Graumann

eener weduwe met verscheidene kinderen, moeilijk aan een deftig bestaan alhier kan komen en dat het hem wellicht persoonlijk voordeelig kan zijn naar Amerika uit te wijken" (15).

Tijdens de Poekse "Belle époque" eind 19e eeuw, zal in 1889 te Poeke een luisterlijk muziekfestival ingericht worden. Op 20 maart werd een eerste vergadering belegd: *"De heer Burgemeester, Schepenen en leden van de gemeenteraad, de leden van de maatschappij St Eloy en die van de zangmaatschappij, daartoe bijeengeroepen, vergaderen ten huize van de kinderen Van De Voorde en beslissen : Er zal alhier dit jaar, met onze gezamenlijke medewerking, een festival gehouden worden, op 29 juni, St Pietersdag"*. Edouard Van Severen, toen schepen van de gemeente, was betrokken bij deze activiteit en zetelde in het bestuur (17).

Edouard Van Severen was een rechtlijnig man, een vriend midden het volk en een geprezen burgervader.

Walter VERVALLE

Bronnen:

1. DELAFORTRIE L., D'HAESE R., DOBBELAERE N., VAN SEVEREN A. en PAUWELS R., Hugo Verriest Joris Van Severen, Wakken, 1984.
2. IVAN HOSTE en LUC STOCKMAN, Geschiedenis van Poeke, Aalter, 1985, p.463.
3. DELAFORTRIE L., D'HAESE R., DOBBELAERE N., VAN SEVEREN A. en PAUWELS R., Hugo Verriest Joris Van Severen, Wakken, 1984, p.98.
4. Idem p.100
5. Idem p.91
6. Idem p.101
7. IVAN HOSTE en LUC STOCKMAN, Geschiedenis van Poeke, Aalter, 1985, p.369.
8. Idem p.371-373.
9. Gemeentearchief Aalter – verslagen schepencollege Poeke
10. Idem
11. IVAN HOSTE en LUC STOCKMAN, Geschiedenis van Poeke, Aalter, 1985, p.423.
12. Idem p.262.
13. Idem p.318-319.
14. Idem p.305.
15. Idem p.315.
16. Idem p.314.
17. Idem p.470.

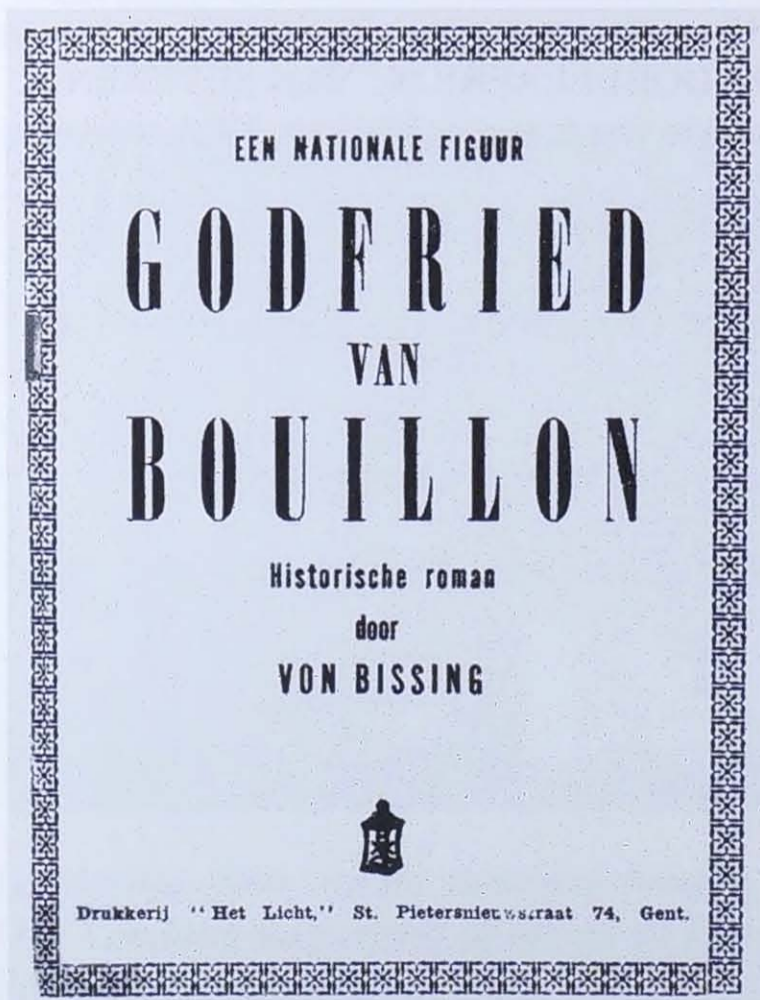
EEN MERKWAARDIG DOCUMENT UIT DE TWEEDE WERELDOORLOG

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd door het geallieerde opperbevel een klein handboekje uitgegeven "*Ten gebruike onzer Belgische bondgenoten ten einde hen te helpen en hen raad te geven voor de komende BEVRIJDING*".

Eigenaardig genoeg draagt het een ietwat rare titel, namelijk "Een nationale figuur Godfried van Bouillon" Historische roman door von Bissing.⁽¹⁾ Het zou gedrukt zijn in de drukkerij "*Het licht*" in de Sint-Pietersnieuwstraat 74 te Gent.

Dit lijkt ons zeer onwaarschijnlijk gedurende de oorlogsjaren. Het werd trouwens gevonden op de akker van een landbouwer. Hij beweert dat het werd afgeworpen door de geallieerde luchtmacht voor de landing in Normandië. Het handboekje werd met zekerheid na 1 oktober 1943 uitgegeven daar Napels (Italië) dan pas bevrijd werd en in het boekje is er sprake over gebeurtenissen te Napels.

Onlangs kon ik dat exemplaar inkijken. Het is weliswaar geschreven in een Nederlands uit de jaren veertig (oude spelling) maar geeft wel de nodige richtlijnen aan de bevolking hoe ze zich moeten gedragen

Tijdbommen.

Buiten de ladingen spring tof die tengevolge eener onvoorzichtige aktie opgaan, heeft de Duitscher de gewoonte tijdbommen achter te laten, met een lont die hen tot ontploffing brengt van af één dag tot een paar weken later. Zulk een bom werd geplaatst in het postbureau van Napels en ontplofte dagen later, waarbij talrijke burgers het leven inschoten. Daarom is het verstandig uit openbare gebouwen weg te blijven zoolang ze niet grondig door geallieerde overheden onderzocht werden

INHOUD.

EERSTE DEEL.

Hoe zich voor te bereiden op de komst der legers der Vereenigde Naties.

	bl.
1. INLEIDING	9
2. WAAROM DEZE BROCHURE UITGEGEVEN WERD	10
3. WAT MOET DE LANDING U DOEN VERWACHTEN	12
4. HOE EEN SCHUILPLAATS KLAAR TE MAKEN	14
5. MAAKT U KLAAR OM EERSTE ZORGEN TE KUNNEN VERSTREKKEN AAN GEKWEETEN	20
6. WEEST VOORBEREID OP BRAND	25
7. WEEST VOORBEREID OP BOMBARDEMENTEN	28
8. OEFENT U IN HET OPMERKEN VAN ALLES WAT NUTTIG KAN ZIJN	30
9. OEFENT U IN HET GEBRUIK VAN KAARTEN	31
10. BESTUDEERT HET DUITSCHE TRANSPORTSYSTEEM	34
11. BESTUDEERT DEN VIJAND	35
12. HELPT DE GEHEIME PERS	39
13. DE VOEDSELTOESTAND IN EUROPA	39
BIJVOEGSEL : DE BURGERBEVOLKING TIJDENS DE LANDING	42

TWEEDE DEEL.

Wat er dient gedaan wanneer de Vereenigde Naties den aanval ondernemen.

	bl.
1. MEN DIEN T ZICH OP VOLGENDE GEVAREN VOOR TE BEREIDEN	46
2. UWE OOGEN KUNNEN DE GEALLIEERDEN HELPEN	47
3. OPGELET VOOR GERUCHTEN	49
4. OPGELET VOOR MUNEN, VALLLEN, ENZ.	50
5. DE ONMIDDELIJKE VOEDSELBEVOORRADING IN DE GEBIEDEN WAAR DE GEALLIEERDEN KOMEN TE LANDEN	52
6. MOESTEN DE DUITSCHERS GAS GEBRUIKEN	54

De inhoudstafel van het merkwaardige document dat we terugvinden op bladzijde 7.

tijdens een nakende landing en bevrijding door de geallieerde legers.

Het boekje bevat 59 bladzijden en is 11 cm breed en 11,5 cm hoog. Het bevat 2 grote delen: Deel 1: *Hoe zich voor te bereiden op de komst der legers der Vereenigde Naties.*

Deel 2: *Wat er dient gedaan wanneer de Vereenigde Naties den aanval ondernemen.*

Helemaal op het einde worden de verschillende graden en kentekens van de SS en de *Waffen SS* afgebeeld.

DEEL 1 vangt aan met de oproep "*Belgen ! Patriotten ! Bondgenooten !*" en legt uit waarom deze kleine brochure wordt verspreid. Tevens is er een boodschap in verwerkt tot "*de Ondergrondsche Gewapende Strijdkrachten in België*". Het legt uit wat er van de landing te verwachten is, het wijst op de mogelijke slachtoffers voor deportatie,... Verder zijn er richtlijnen te lezen om te ontsnappen en hoe je een schuilplaats dient te maken en in te richten. Het roept de

Belgen ! Patriotten ! Bondgenooten !

Deze oorlog wordt door de Vereenigde Naties uitgevochten met één hoofddoel, en dat is, de overblijvende Asmogendheden volkomen verslaan. Niets mag dit doel in den weg staan, aangezien het vervullen van alle doeleinden er van afhangt.

Zooals ge weet bekleedt de landing in West-Europa een voorname plaats in de Geallieerde plannen. Voor deze grootsche onderneming moet eene mislukking, tengevolge van voorbarige aktie, ten allen prijze vermeden worden. Zoodra de landing aanvangt, moet zij ingezet worden met een maximum kracht-dadigheid en verpletterende volmaaktheid. Om dit sukses te behalen, zijn er niet alleen onmetelijke voorbereidingen noodig, maar moet ook de aktie aldus geregeld worden, dat ze nauwkeurig past in een uitgestrekt en ingewikkeld krijgskundig plan. Dit is de reden waarom de dag uwer bevrijding niet reeds vroeger aangebroken is.

Gij, het Belgische volk, zijt onze bondgenoot. Uwe zo en strijden ten dage in de rangen der Vereenigde Naties als soldaten, zeelieden en vliegeniers. Talrijken onder hen zullen overkomen met het bevrijdingsleger, en nu is de tijd gekomen dat gij u zelf moet gereed maken om hen te verwoegen, om uw rol te spelen, en uw aandeel te nemen in dezen uiteindelijke aanval op uwe onderdrukkers, die uw vaderland zijn binnen gevallen na plechtige waarborgen nopens on-

zijdigheid; die de oorlogswetten overtreden hebben, die uwe medeburgers vermoord hebben, die uw voedsel ontstolen hebben, en die met de macht uwe mannen en vrouwen voor slavenarbeid naar hun eigen land ontvoerd hebben. Ontelbaren onder u hebben sinds 1940 den strijd voortgezet in eigen land, hetzij actief, hetzij passief. Zulkdanige hulp is onschatbaar voor het Geallieerde Opperbevel, en de namen van de heldhaftige kampers op het ondergrondse front zullen herdacht worden, zoodra de bevrijding komt.

Nochtans zijn er nog talrijken onder u die niet zeker zijn van wat zij kunnen doen of hoe zij kunnen helpen, op of vóór den dag waarop de golven der wrekende troepen der Vereenigde Naties over uw land zullen stroomen, den dag waarop gij zoo geduldig en hoopvol gewacht hebt. Dien dag zal er meer gevraagd worden dan gejuich en het wapperen van vlaggen. Er zal om kranige harten, koelbloedige hoofden, bereidwillige handen gevraagd worden.

Ongetwijfeld zal er naar strijders gevraagd worden, doch er zal ook naar ervaren en georganiseerde werkers uitgekeken worden — voor administratie, of voor private en openbare inrichtingen, spoormannen, motormekaniekers, elektriciërs, ingenieurs, autovoers, schippers, enz. Voor die mannen zal het plicht zijn hun dagelijksch werk voort te zetten ten bate van de Geallieerden — een

9

dienst die tot de Overwinning en de Vrijheid zal bijdragen, evengoed, en met evenveel eer, als het dragen van een geweer. Anderen — zoowel mannen als vrouwen — zullen als brandbestrijders, reddingsploegen, verplegers en Eerste Hulp werkers vereischt zijn. Vrijwilligers voor zulk werk — leven en goed te beschermen tegen het mogelijke oorlogsgevaar — moeten zich onmiddellijk beginnen in te richten en te oefenen. Men denke eraan, dat de passieve luchtbeschermingsdiensten, die door de Duitschers aangemoedigd werden, hun optreden zullen moeten beperken tot operaties die voor de Duitschers van militair nut zijn, en geen gelegenheid zullen krijgen hun eigen haardstede te vrijwaren of zich om hun eigen kameraden te bekommeren. Vergeet evenmin dat den vijand waarschijnlijk op verwoesting zal uit zijn, naarmate hij terugtrekt.

Onophoudend hoort men den vijand p. hen over de „Europeesche vesting“ en hij doet zichzelf gelooven dat hij omringd is door een oninneembaren betonnen wal. Waarheid is, dat hij omringd is door halstarrige, vastberaden mannen en vrouwen — die zijne verbindingslijnen en zijne bevoorradingslijnen in hunne macht hebben. Hij zit opgesloten in een wal van patriotten, bij wien het verlangen brandt zich uit de slavernij te bevrijden. Evenmin is die zoo geprezen betonnen wal oninneembaar.

Ruim gesproken, verwacht het Geallieerde Opperbevel van zijne bondgenooten, dat de Belgische patriotten, aan hun eigen bevrijding mede werken op volgende manier :

- a) Sabotage van 's vijands achterhoede.
- b) Groot opgevatte burgerlijke hulp, op en na den Grooten Dag, met nietstrijdende opdrachten en administratie diensten.
- c) Inlichtingen.

De Grooten Dag zelve zal aangekondigd worden op klare en onmiskenbare wijze. In afwachting, denkt er aan dat geduld een even groote militaire deugd is als voorbereiding. Boven alles, verricht niets dat uwe plannen aan den vijand zou duidelijk maken, vooraleer de tijd rijp is. Vermijdt provocatie, houdt u aan tucht, houdt u klaar, blijft koelbloedig en vastberaden en verzeker er u goed van, zoodra gij onderrichtingen ontvangt om handelend op te treden, of het wel de ware, de echte onderrichtingen zijn, wel degelijk van uwe Geallieerden uitgaande en niet van uwe vijanden.

Het Geallieerde Opperbevel.

Waarom deze brochure werd uitgegeven

In de volgende bladzijden schilderen wij u opzettelijk den zwarten kant der te verwachten dagen uit, aangezien het onze plicht is, als uwe bondgenooten, u voor te bereiden op elke mogelijkheid die kan voorzien worden. Het ware voor ons gemakkelijker geweest de feiten slechts van verre aan te raken en u den komenden toestand rooskleuriger te doen inzien — het ware gemakkelijker, maar tevens ware het laf, en het zou tegenstrijdig zijn met uwe belangen.

Daarom worden in deze brochure

10

bevolking op zich klaar te maken om de eerste zorgen te kunnen verlenen aan gekwetsten en geeft een cursus eerste hulp bij ongevallen in een notendop weer. Men dient zich ook voor te bereiden op brand en bombardementen.

Tevens wordt er gevraagd zich te oefenen in het verzamelen van allerlei soorten informatie, o.a. het Duitse transportsysteem, studie van de vijand, gebruik van kaarten, helpen van de geheime pers, ... Het document wijst ook op de nijpende voedseltekorten voor de komende jaren. Bij de studie van de vijand worden de voor- naamste kentekens op de schouderstukken, kraag en mouw van de kaderleden afgebeeld. Het bijvoegsel aan deel I geeft een overzicht hoe het Britse volk zich had voorbereid op een mogelijke invasie door Duitsland.

DEEL 2 omvat meer richtlijnen om zich voor te bereiden op bepaalde gevaren. Het handelt over maatregelen die genomen moeten worden bij bom-

twee onderwerpen naar voor gebracht : a) U te verwittigen over de gevaren waarvoor gij zoudt komen te staan in geval van invasie, en U raad te geven over de manier waarop gij best deze gevaren kunt trotseeren, en b) u aan te toonen hoe gij kunt mede helpen om de gevaarlijke periode te verkorten door den vijand te weerstaan, in de war te sturen, en door de Geallieerden te helpen.

Het is natuurlijk ook mogelijk dat gij in geen landing gewikkeld geraakt. Zoo de Duitse soldaat zich rekenschap geeft dat zijn leiders met zijn leven schermen, teneinde hun eigen vel te redden — zoo hij begrijpt, zooals zijn leiders het begrijpen, dat Duitschland den oorlog verloren heeft — zal de landing niet meer noodig zijn. Het voorzichtigste voor U althans, is aan te nemen dat de landing op komst is, en er U op voor te bereiden.

Vergeet niet dat de Duitschers

uwe radio-ontvangsttoestellen zouden kunnen aanslaan en dat op het oogenblik, dat nieuws en onderrichtingen uit Londen van het allergrootste belang voor U zouden kunnen zijn. Bereidt U dus voor om de apparaten te verbergen en treft maatregelen opdat leden van uw groep zonder onderbreken zouden kunnen luisteren. De elektrische stroom kan onderbroken worden, hetzij door de Duitschers hetzij ten gevolge van artillerie of lucht-aanvallen. Toestellen op batterij zullen alsdan van allereerste nut zijn, en indien iemand van U een zulkdanige ontvangstpost bezit, hoeft deze onmiddellijk in orde te worden gebracht en angstvallig verborgen.

Studeert deze brochure zorgvuldig in. Tracht groepjes te vormen met uwe geburen om de lessen die gij er zult vinden te behandelen en te beoefenen, en stelt onder u een goeden inrichter aan, om deze lessen in de praktijk om te zetten.

★ ★
★

11

BELANGRIJKE BOODSCHAP

tot de Ondergrondse Gewapende Strijdkrachten in België

Deze brochure werd uitgegeven ten gebruike van de gansche bevolking, mannen, vrouwen en kinderen. Het eerste doel bestaat hierin, hen te helpen zichzelf te beschermen — het tweede doel, aan te toonen hoe diegenen die er zich bekwaam voor voelen, nuttig de Geallieerden kunnen helpen vóór en na de landing, in een niet-mili-

taire hoedanigheid. Diegenen onder de Belgen die onderrichtingen verwachten voor rechtstreeksche actie, zullen zulkdanige onderrichtingen in dit Handboek niet moeten verwachten. De groepen voor rechtstreeksche actie zullen hunne instructies langs andere wegen ontvangen.

De samenwerking van gansch het volk kan van groote militaire beteekenis zijn

Aan allen

Veel geluk en goede moed!

bardementen, straatgevechten, bij de omgang met mijnen en valstrikken. Er wordt ook reeds gewezen op het gevaar van vijandelijke soldaten of agenten die verkleed zijn in geallieerde uniformen, wat het geval was tijdens het Von Rundstedt-offensief in december 1944. Ook het aspect 'gijzelaars en vluchtelingen op de wegen' wordt kort aangekaart. Het aspect 'inlichtingen' wordt er ook nog eens in detail uiteengezet.

Er wordt gewezen op het gevaar van het verspreiden van valse geruchten. Men dient collaborateurs (Quislings (²) in de tekst) in het oog te houden. Ook het onderdeel 'bevoorrading na de landing' komt aan bod.

Ten slotte is er een paragraaf over de maatregelen die te nemen zijn bij het inzetten van gas (traan-, neus-, stik- en blaargas) door de vijand. Het eindigt met de volgende samenvatting en het kenteken "Eendracht maakt macht".

Roger BAECKELANDT

Schouderstukken

Schütze

Unteroffizier

Feldwebel

Major

Oberstleutnant

Oberst

Leutnant

Oberleutnant

Hauptmann

Generalmajor

Generalleutnant

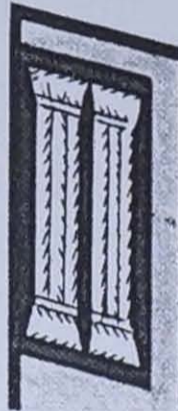

General

Kenteekens op kraag

Unteroffizier

Offizier

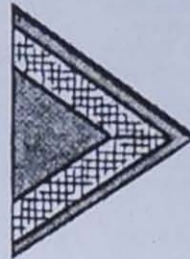
General

Zie blads
58 - 59
voor
44
Kenteekens

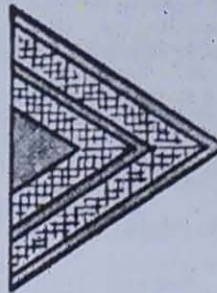
Kenteekens op de mouw

Oberschütze

Gefreiter

Obergefreiter

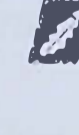
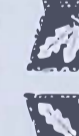

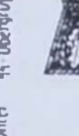
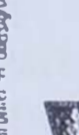

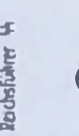

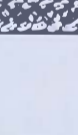
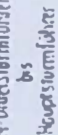
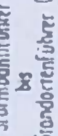
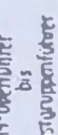

36

37

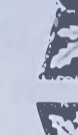

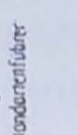
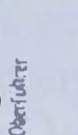
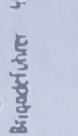

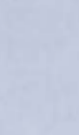
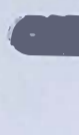
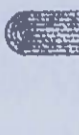
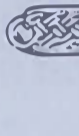
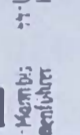
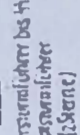
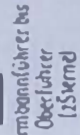
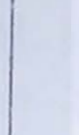

38

Alle mogelijk schouderstukken, kraagkenteekens en mouwkenteekens van het Duitse leger.

Graden en kenteekens in H

	H -Mann		H -Sturmkommando		H -Kommandoführer
	H -Unterscharführer		H -Scharführer		H -Oberscharführer
	H -Oberscharführer		H -Hauptsturmführer		H -Hauptsturmführer
	H -Oberschlagsführer		H -Hauptsturmführer		H -Oberschlagsführer
	H -Oberschlagsführer		H -Oberschlagsführer		H -Oberschlagsführer
	H -Sonderführer		H -Oberführer		H -Brigadeführer
	H -Gruppenführer		H -Obergruppenführer		H -Obergruppenführer
	H -Mann bis Hauptsturmführer		H -Unterscharführer bis Hauptsturmführer		H -Sturmbannführer bis Hauptsturmführer
	H -Mann bis Hauptsturmführer		H -Sturmbannführer bis Hauptsturmführer		H -Brigadeführer bis Hauptsturmführer
	H -Mann bis Hauptsturmführer		H -Sturmbannführer bis Hauptsturmführer		H -Brigadeführer bis Hauptsturmführer

Graden en kenteekens in Waffen H

	H -Mann		H -Sturmmann		H -Rotenführer
	H -Unterscharführer		H -Scharführer		H -Oberscharführer
	H -Oberschlagsführer		H -Oberschlagsführer		H -Hauptsturmführer
	H -Oberschlagsführer		H -Oberschlagsführer		H -Sturmbannführer
	H -Sonderführer		H -Oberführer		H -Brigadeführer
	H -Gruppenführer		H -Obergruppenführer		H -Obergruppenführer
	H -Mann bis Hauptsturmführer		H -Sturmbannführer bis Hauptsturmführer		H -Brigadeführer bis Hauptsturmführer
	H -Mann bis Hauptsturmführer		H -Sturmbannführer bis Hauptsturmführer		H -Brigadeführer bis Hauptsturmführer
	H -Mann bis Hauptsturmführer		H -Sturmbannführer bis Hauptsturmführer		H -Brigadeführer bis Hauptsturmführer

1. Von Bissing: Duits generaal (1844-1917)
In november 1914 gouverneur-generaal van België. Hij steunde het activisme en voerde de vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit door.

2. Quisling: Noors politicus – Vidkan Quisling
Hij stichtte de *Pronazistische Nasjonal Semling* in Noorwegen. Na de Duitse inval werd hij leider van de regering. Na de bevrijding werd hij veroordeeld en terechtgesteld wegens collaboratie met de Duitse bezetter.

DE "CIESEN" TE AALTER EN HUN LOURDESBEDEVAART

WIE WAREN ZE ?

In de historiek van de zaal "Pax" – eertijds Patronage – konden geïnteresseerde lezers vernemen, dat in onze gemeente, in de Sint-Corneliusparochie, net zoals in vele andere parochies, heel wat parochiale verenigingen bestonden. In de tijd van het "Rijke Roomse Leven" groeiden en bloeiden die, maar nu zijn ze grotendeels ter ziele gegaan. Zo bestond er, netjes gescheiden van mekaar, voor de meisjes en de vrouwen, de Mariacongregatie, de vrouwenbond van het H. Hart en de Missienaakring. Voor jongens en mannen waren er de Berchmanszonen, de Xaverianen en de bond van het H. Hart. Voor beide sexen bestond dan ook de Derde Orde van Sint-Franciscus. De Sint-Corneliusgilde voor de mannen mag er prat op gaan dat ze, na meer dan 500 jaar, nog steeds bestaat.

Een merkwaardig genootschap, dat enkel mannen groepeerde, en waarover wij het in deze bijdrage willen hebben, was het genootschap van de H. Franciscus Xaverius, hier in de omgeving de "Ciesen" genoemd. Op andere plaatsen kregen ze de naam "Sussen", of - zoals ik las, in Kortenberg de "Suskes".

Deze genootschappen zijn ontstaan in de tweede helft van de 19e eeuw en ze verbreidden zich bij ons en in de verschillende bisdommen heel snel. Volledigheidshalve moet ik hier terloops vermelden, dat er ook al "Broeders Xaverianen" waren gesticht, de zg. "Frères". Hun stichter was de toen 42-jarige, ietwat excentrieke Nederlandse schoenmaker Theodoor, Jacobus Rijken. Ze gingen samenwonen in de Ezelstraat te Brugge, hadden missionaire bedoelingen, maar waren – en zijn nog – in Brugge vermaard om hun onderwijs, hun sportieve exploten, denk maar aan de voetbalploeg Cercle enz.

De grote promotoren bij het stichten van de "Xaverianen" waren, zoals u straks zult begrijpen, de paters jezuieten. Aalter moet een van de eerste parochies zijn geweest waar het genootschap ontstond. Wij weten dat het er al was in 1867, maar details over de stichtingsdatum zijn door het verdwijnen van het Liber Memorialis niet te achterhalen. Uit verschillende bronnen blijkt, dat andere parochies pas in

de jaren van 1870 tot 1880 dienden te wachten op hun Xaverianengenootschap. Zo gebeurde dit in Mechelen in 1868, in Poppel in 1871, in Kortenberg in 1885 en in Mere pas in 1904.

Voor wat de parochies van onze deelgemeenten betreft, konden we het volgende vernemen. Al in 1856 werd in de kerk van Lotenhulle een beeld van Sint Franciscus Xaverius geplaatst. Het kostte 230 fr. en werd vervaardigd door de heer Van Biesbroeck, een Gents kunstenaar. We mogen dus geredelijk veronderstellen, dat ook in Lotenhulle toen al Xaverianen waren. Bellem kreeg zijn genootschap op 8 april 1887, ter gelegenheid van het ophangen van een nieuwe klok. Pastoor Désiré Massot kon toen 400 Xaverianen inlijven en hulpbisschop Mgr. Lambrecht gaf ze hun medaille. Sympathiserende genootschappen van Aalter, Nevele, Poesele, Knesselare, Hansbeke en andere, ten getale van 1500, namen eveneens aan het feest deel.

In 1872 werd dan ook in onze kerk op plechtige wijze een beeld van de H. Franciscus Xaverius geplaatst. De leden van het genootschap en een afvaardiging uit Hansbeke, Landegem, Lotenhulle en Knesselare namen aan deze godsdienstige plechtigheid deel. Ook dit beeld werd vervaardigd door de heer Van Biesbroeck, voor de prijs van 450 fr. en

werd betaald door het genootschap en door de kerkfabriek. Later kwam er ook een standaard, die tijdens de Eerste Wereldoorlog verloren ging en in 1920, bij een feest voor het 50-jarig bestaan – door W.O. I verdaagd – vervangen werd door een vlag.

Wat zette de stichters er toe aan om voor de mannen een dergelijk genootschap te propageren? De geschiedkundige gebeurtenissen en de leef-

Beeld van Franciscus Xaverius uit onze kerk.

sfeer van die jaren, brachten onrust in de kerkelijke middens: uitdaging van de opkomende weelde, het verbreiden van de "slechte" pers, het opkomen van de "bedervende" industrie, het politieke fanatisme van de laïciserende liberale partij en de daaraan gekoppelde vrijmetselarij... Zovele feiten die verontrustend werkten, omdat ze leidden tot verminderde geloofspraktijk. Toen werd ook de frequente communie als mogelijk remediërend nog weinig toegepast. En... vooral het mannelijk deel van de kudde die het meest met deze "gevaren" in aanraking kwam, kon hiertegen best voorbehoed worden. Vandaar dit actiemiddel.

Het doel was dan ook, het godsdienstig leven te bevorderen en te verdiepen, dit voor de leden zelf, en daarnaast ook, door gebed, communie en offer bijdragen tot de "bekeering der zondaars", dus een missionerende bijgedachte. Dat daarvoor als patroon en "lichtend voorbeeld" Franciscus Xaverius werd gekozen, lag voor de hand.

WIE WAS DIE H. FRANCISCUS XAVERIUS ?

Op 7 april 1506 werd op het slot Javier (Navarra op de grens van Spanje en Frankrijk) een jongetje geboren: Francesco de Jassu y Javier (verbasterd tot Xaverius: de schitterende). Zijn vader was voorzitter van de Koninklijke Raad van Navarra. De familie was echter verarmd en in zijn jeugd heeft de wildebras Francesco daaraan meegeholpen.

Toen hij in Parijs ging studeren, leerde hij daar Ignatius van Loyola, de stichter van de jezuiten, kennen. Dat betekende een ommekeer; hij studeerde verder theologie en sloot zich in 1533 bij de orde aan. In 1537 werd hij priester gewijd en kreeg een ambt in Venetië. In 1539 hielp hij zelfs bij het opstellen van de ordebepalingen.

Maar het missiewerk werd zijn enige doel. Op 7 april 1541 vertrok hij met een opdracht van de koning, als gezant vanuit Lissabon naar India en landde er op 6 mei 1541. Hij werkte er 2 jaar onder de Portugezen en men zegt, dat hij er ca. 30 000 heidenen bekeerde. Dan trok hij naar de Molukken tot 1547 en zelfs tot in Japan tot 1551. Overal stichtte hij Christelijke gemeenten en trad daarbij vaak in discussie met de boeddhistische priesters en geleerden. Uiteindelijk werd hij benoemd tot eerste Provinciale Overste van de Indische Ordeprovincie.

Franciscus Xaverius

In 1552 wou hij naar China reizen, maar aan buitenlanders was daar de toegang verboden. In afwachting verbleef hij ziek en teleurgesteld op Sanchuan, een eiland bij Hongkong, waar hij op 3 december 1552 overleed. Zijn stoffelijk overschot werd in 1553 naar Goa overgebracht.

Toen hij in 1622 heilig werd verklaard, als grondlegger van de moderne missie, werd 3 december dan ook zijn

feestdag. Natuurlijk zijn over hem een aantal mirakelen en ook legenden gekend. In 1748 werd hij patroonheilige van India, door paus Benedictus XIV en in 1927 schutspatroon van de missie, door Pius XI. Hij wordt meestal afgebeeld met de zwarte jezuietentoog met superplie en stola en met een kruisbeeld in de hand.

WIE WAS ER EEN GOEIE XAVERIAAN ?

In het vergadering- en verbroederingsboekje van het genootschap, Bisdóm Gent, uitgegeven door het Algemeen Xaverianenbestuur,

Bestormstraat 36, Gent, vond ik "de plichten van den Xaveriaan". U leest die hier in facsimili.

PLICHTEN VAN DEN XAVERIAAN.

- 1) Stichtend christelijk leven.
- 2) Aanwezigheid in de Maandelijksche Vergadering en waarschuwing in geval men om goede reden belet is.
- 3) Deelneming aan de jaarl. Algemeene Communie.
- 4) Dagelijks 3 O. V. en 3 W. G. bidden voor de bekeering der zondaars en dat best samen met de leden van 't huisgezin.

Bovendien zullen de leden trachten maandelijks tot de HH. Sakramenten te naderen; ze zullen het als eene eer aanzien de processien hunner parochie te samen bij te wonen, en alle gelegenheden te baat nemen om openbaar den godsdienst te belijden en bijzonder aan God in het aanbiddelijk Sakrament des Altaars eere te betuigen.

Redenen waardoor een lid zich zelf uit het genootschap sluit :

1. Ongodsdienstig gedrag;
2. Zes maal achtereen zonder gegronde reden afwezig zijn uit de maandelijksche vergadering;
3. Weigering der jaarlijksche bijdrage.

« Wie mij zal erkend hebben bij de menschen, zegt de Zaligmaker, hem zal ik ook erkennen bij den hemelschen Vader. » (Mt. X. 32.)

Die maandelijkse vergadering, die bij ons telkens na de mis of na het lof in de kerk plaatsgreep, had een vast ritueel, dat ook op de omslag van het ledenboekje was afgedrukt.

Plichten van de Xaveriaan.

Xaverianengenootschap

Verder bevatte het boekje een tiental liederen ter ere van Franciscus Xaverius, Liefde gaf u duizend namen, het Communiebondslied aan het H. Hart, het Lauda Jeruzalem en een opdrachtgebed.

De oprichting van het genootschap moest – zo lees ik in een verslag van Poppel – volgens kanonieke voorschriften aangevraagd worden aan de bisschop. De opname van de leden ging gepaard met een plechtigheid, die begon met de lofzang "Kom Schepper, Geest, daal tot ons

neer...". Daarna volgde een "Solemneel Lof" en "een treffend sermoen". Vervolgens werd de instellingsakte voorgelezen, werden de "medaljen" gewijd en deden de nieuwe leden de akte van toewijding.

Meestal was een van de onderpastoors de bestuurder van het genootschap, maar die werd dan wel bijgestaan door een groep van wijkmeesters die de uitnodigingen rondroegen en het lidgeld ophaalden. Dit lidgeld bedroeg in de jaren twintig 3 fr. per gezinshoofd en een halve frank voor ieder ander inwonend lid van het gezin. Daarvoor kregen de leden maandelijks het Xaverianenblad. Zoals al hoger vermeld, hielden de Xaverianen ook geregeld bijeenkomsten met bevriende genootschappen en gingen ze ook naar vieringen bij

N° 107.

Direction Sib
Prix Fr. 1.75

Sr FRANCISCUS XAVÉRIUS

SANS DROIT D'AUTEUR POUR TOUS LES PAYS

Marche de Procession

G. FEREMANS.

Unisson

pp

1°

2°

TRIO

contre chant

pp

D.C.

Processiemars.

Xaverianengenootschap - Aalter.
REIS-LOURDES.

Beste Bedevaarder,

ZONDAG, zal de 6 uur-mis geschieden, ter eere van O. L. Vr. van Lourdes, om een goede reis te bekomen. Onder die mis gaan al de bedevaarders te communie. Voorzeker zal niemand ontbreken.

ZATERDAG avond, te 7 uur (zomertijd) na 't lof, herhalen wij in de kerk de gezangen, die wij te Lourdes moeten medezingen. Gelief dus den Zaterdag avond naar de kerk te komen en uw bedevaartboekje mede te brengen. Gij kunt terzelfdertijd te biechten gaan.

Den MAANDAG zal in onze kerk te 1/2 6 uur eene mis opgedragen worden. Vóóre.1 binst die mis zal er gelegenheid zijn te communie te gaan. Wij vertrekken naar Gent met den express 1/4 vóór 7 uur (zomer tijd).

Wij vertrekken uit Gent te 8.33 u. met den **eersten** trein, naar Lourdes. Uw plaats is in den 1 wagon, 4 compartiment.

Uw adres te Lourdes is: **Hôtel Belge & Madrid, Boulevard de la Grotte, n° 60, Lourdes, France.**

Gij betreft in dat hotel, kamer, n° 19.....

Daar er met onze bedevaart zooveel volk te Lourdes is, moet Eerw. Pater Taelman, om zeker te zijn, de reis naar Gavaruc op voorhand betalen, en eischt het geld dus ook van ons op voorhand. Ik heb het hem opgezonden. Gelief dus ZONDAG na de zes uur mis 36 fr. Belgisch geld (prijs der reis te gaan storten in het Lam. De briefjes met inlichtingen over treinen, hotels, bedevaart, enz. zullen er u met eenen ter hand gesteld worden. Gij zult er ook zichtkaarten uit Parijs kunnen verkrijgen tegen 10 ctm. 't stuk.

Gods zegen, door de voorspraak van Maria, over onze bedevaart afsmeekende, groet ik u genegen.

Maur. VAN CAENEGHEM,
onderpastoor.

Aalter, den 29 April, 1926.

andere Xaverianen. Soms waren er ook diocesane congressen, zoals de vorige foto laat zien.

Op de foto van zo'n diocesane bijeenkomst merkt u bovenaan rechts 5 Aalternaren, de laatste 5 personen: Karel Bockaert (oud-burgemeester), Rudolf Laroy, Raymond Vandenbroecke (eveneens oud-burgemeester), Achiël De Doncker en Ernest Verhoustraete. Vermits dit in 1923 plaatsgreep, was de bestuurder toen E.H. Joseph Delacroix, die je ziet uiterst links.

Dat ook in de twee processies, nl. die van de zondag na Sacramentsdag en die op Maria Hemelvaart

de Xaverianen met hun beeld aanwezig waren, ligt voor de hand. De plaatselijke fanfare "Eendracht" had op haar repertorium zelfs een processiemars gewijd aan Sint Franciscus Xaverius, waarvan een afdruk op p.24.

WIE GINGEN TOEN NAAR LOURDES ?

Met onderpastoor Maurits Van Caeneghem als bestuurder kende het genootschap een zeer grote bloei, die o.m. tot uiting kwam in de

Vooraan: Maurice Ornelis, daarachter René De Vlieger en Alfons Alyn, daarachter Emiel De Schryver en achteraan in het midden August Lefrère.

Vooraan: Jules De Doncker; daarachter Achiel De Doncker, naast hem Gentiel Vermeersch en bijna verborgen Camiel Mareel. Op de voorlaatste bank Modest Alyn en op de laatste bank (met hoed) Camiel Van Caeneghem met naast hem Alfons Mattheeuws.

grote bedevaart naar Lourdes van 3 tot 10 mei 1926, toen meer dan 70 Xaverianen onder leiding van hun bestuurder naar het Mariaoord trokken.

Wij konden de hand leggen op een aantal documenten, afkomstig van mijn eigen vader Achiel De Doncker en mijn schoonvader, meester Emiel De Schryver. Vermits die documenten meer dan ons eigen verhaal aantonen hoe die Diocesane Bedevaart verliep, drukken we die in facsimili af. We beginnen met een uitnodigingskaart tot de plechtigheden die aan de reis en op de dag zelf plaatsgrepen.

Op de tweede bank zitten Emiel De Muynck en Gerard Fermyn. Op de derde bank Marcel Verhoustraete, Adolf Laroy, Henri D'Hulster en Maurits Laroy. Achteraan zie je Jozef Van Vooren, Omer Van den Kerchove, Antoine Van Vooren en Gerard Rutsaert.

Vervolgens drukken wij de 8 bladzijden af van het bedevaartbrochuurje, waarin u alles lezen kunt wat met deze gebeurtenis te maken heeft (roze bijvoegsel).

Het verloop van de reis konden we aflezen in een "Handboekje ten gerieve van de Xaverianen op Bedevaart naar Lourdes – 3-10 mei 1926" en ook in de notities van Emiel De Schryver.

Op p. 8, 9 en 10 van dit boekje staat een soort van toeristisch overzicht van de heenreisweg met allerlei informatie over de steden en dorpen die werden aangedaan. We vatten kort samen: van Gent ging het over Kortrijk naar Douai, Arras, Albert en Creil naar Parijs (Gare Austerlitz), dan verder over Dourdan, Poitiers, Angoulême naar Bordeaux. Daar werd uitgestapt om de hoogmis bij de wonen in een van de twee kerken. Men mocht alle bagage in de trein laten. Na Bordeaux werden verder nog Dax en Pau aangedaan, tot men 's avonds in Lourdes aankwam waar iedereen zijn hotel betrok.

De eerste dag ter plaats, nl. dinsdag 4 mei – zo noteert Emiel De Schryver in zijn bedevaartboekje – werd om 9 uur een communie mis gehouden en 's avonds woonde men de fakkeltocht bij die gehouden werd door 4 500 Savoyards.

Op woensdag 5 mei was er om 6.30 uur een communie mis en om 9 uur een hoogmis, beide in de Rozenkranskerk en in de namiddag een autorit naar de "Pic du Jer". Maar om 4 uur was er al sacramentsprocessie en 's avonds alweer fakkeltocht.

Op donderdag 6 mei was er om 6 uur een communie mis bij de grot en het regende. Om 9 uur was er een hoogmis in de parochiekerk. In de namiddag werden de voorwerpen gewijd en voor de sacramentsprocessie waren er niet minder dan 8 000 Italiaanse bedevaarders aangekomen, allemaal Xaverianen.

Vrijdag 7 mei begon met een communie mis om 6.30 uur in de basiliek en het was "schoon weer". Er was geen hoogmis maar kruisweg en daarna bezoek aan de "Grotte du Loup". De namiddag werd gevuld met de sacramentsprocessie om 4.30 uur en van 20.30 tot 22.30 uur werd er fakkeltocht gehouden met nachtgebed en nachtmis.

Van zaterdag 8 mei weet ik enkel dat er een daguitstap was naar de "Cirque de Gavarnie". Dit vond ik achteraan op een van de drie foto's, die genomen werden voor de dagtrip begon. Je ziet er, naast

Eerste rij (zittend): ...?..., August Lefrère, Antoine Van Vooren, Jozef Van Hecke, ...?..., René Coddens, Gerard Fermyn, Emiel De Schryver, René De Vlieger; ...?...

Tweede rij (zittend): Maurice Van Der Vennet, Alfons Alyn, Henri D'Hulster, Jozef Van Vooren, ...?..., Omer Van den Kerchove.

Derde rij (staande: drie personen): ...?..., Maurice De Waele.

Vierde rij (iets hoger en afwisselend): ...?..., ...?..., Jules De Doncker; Theofiel Mattheeuws, ...?..., Gerard Rutsaert, onderpastoor Maurits Van Caeneghem, Emiel De Muynck, ...?..., Jules Maeyaert, ...?..., Emiel Thienpont, Achiel De Doncker, ...?..., August De Vlieger; Geniel Vermeersch, Jules Martens, Aimé Van Lantschoot, Georges Remy, Edward Billiet, Raymond De Vlieghe; Leo Bultinck en Maurice Cocquyt.

Vijfde en zesde rij (links van de vlag en afwisselend): Kamiel Van de Reviere, Jules Vereecke, Frederik van Nieuwenburg, Kamiel Fiers, ...?..., ...?..., ...?..., Henri Dhont, ...?..., ...?...

(Vaandrig): Maurice Ornelis.

(Onder de vlag): ...?..., ...?...

(Rechts van de vlag): ...?..., ...?..., ...?..., ...?..., Hector Maenhout, Kamiel Van Caeneghem, Rudolf Laroy, ... Cornelis, Alfons Mattheeuws, Modest Alyn.

(Naast de vlag): Maurice Meerschman.

andere nobele onbekenden, telkens een paar Aalterse Xaverianen. Misschien ontdekt u nog andere Aalteraren.

Van zondag 9 mei schrijft meester De Schryver niets. Wellicht werd dan nevenstaande grote groepsfoto genomen en werd er verder gedacht aan de afreis. Er werd in het bedevaartboekje wel aangedrongen goed op tijd te zijn bij de "spoorhalle van Lourdes". Er werd gewaarschuwd "dat de elektrische trammen" dan werkelijk bestormd worden.

Vanuit Lourdes werd nu over Tarbes naar Bordeaux gereden en verder dezelfde weg naar het vaderland. Het morgenmaal werd genomen in een "spijszaal" in Tarbes, na 40 km reisweg.

HOE VERDWENEN DE XAVERIANEN UIT ONZE PAROCHIE ?

Hoewel de bedevaart bewijst, dat in 1926 de Xaverianen nog een bloeiende vereniging waren, toch was er toen al een begin van concurrentie, die uiteindelijk de verdwijning van het genootschap zou betekenen.

De hogere kerkelijke overheid stimuleerde toen overal de devotie tot het H. Hart. Al in 1923 kwam pater Julianus een triduum preken op het feest van het H. Hart en ontstond de H. Hartbond. Zo werd het voor de "besten" van de parochianen een dilemma bij welke van de twee genootschappen men zou aansluiten. De maandelijkse communie was immers een belangrijke voorwaarde die voor beide verenigingen telde. Heel wat mannen werden dan ook lid van beide verenigingen, maar de aankomende, jongere volwassenen kozen voor de H. Hartbond, waar de ouderen meestal trouw bleven aan de "Ciezen". Het blad dat toen verscheen, "Het Bondsblad", was immers bestemd voor beide verenigingen.

Geleidelijk aan kreeg de H. Hartbond het leeuwenaandeel van de Aalterse mannelijke parochianen. Toch weet ik, uit eigen gezin, dat tot in de Tweede Wereldoorlog, ook de Xaverianen bleven bestaan. Mijn inwonende oom was er een ijverige wijkmeester van. Het einde van de Tweede Wereldoorlog betekende ook het einde van dit genootschap.

Jos DE DONCKER

KLAD, DE KALE-LEIE ARCHEOLOGISCHE DIENST: BEHOEDER EN ONTSLUITER VAN HET ONDER- GRONDS ERFGOED IN DE KALE-VALLEI

Op 29 maart 2003 werd in het gemeentehuis van Aalter de Kale-Leie Archeologische Dienst boven de doopvont gehouden. Na enkele jaren van heftig getouwtrek is een intergemeentelijke beheersdienst voor het archeologisch erfgoed van de streek eindelijk een feit en wordt het historische land van Nevele vanuit onderzoeksobjectief terug weer één.

Maar liefst 10 jaar geleden fietsten Raf Walgraeve - een gedreven amateur-archeoloog - en de auteur - toen nog student - vaak van de ene akker naar de andere in de Nevelse Kale-vallei. We gingen er op zoek naar bovengeploegde archaeologica uit de meest diverse tijdvakken en we verwonderden ons dikwijls over het landschap, de natuur en de oude gebouwen. Geboren en getogen in de streek waren we ons bewust van het archeologische potentieel van het historische Land van Nevele en de omstreken. Tijdens één van die fietstochten groeide het idee om een archeologische werkgroep op te richten binnen de heemkring Land van Nevele en bij extensie zelfs om een archeoloog op één of andere manier te laten aanwerven om dit waardevolle patrimonium van zijn constante en ongedocumenteerde vernietiging te vrijwaren. Een intergemeentelijke dienst dus, naar analogie met de Archeologische Dienst Waasland.

Vanuit de schoot van de heemkring Land Van Nevele groeide een werkgroep archeologie die op haar beurt zeer snel ontwikkelde tot een autonome werkgroep archeologie, monumenten en landschappen. In het werkingsgebied wonende professionelen én ook amateurs werden aangetrokken. Het resultaat was en is een bonte, wisselende verzameling van archeologen en amateur-archeologen, een luchtfotograaf, een geomorfoloog, amateur-paleontologen en geologen, een geograaf, een architect, heemkundigen en andere enthousiastelingen. Er groeiden al snel allerhande initiatieven die betrekking hebben op de documentering en de ontsluiting van het erfgoed van het werkingsgebied, al was en is daarmee vaak ingegaan tegen bepaalde zagezegde belangen.

De meeste energie werd echter opgeslorpt door de pogingen om een archeologische dienst op te richten. Het is op de genese en evolutie van het initiatief zelf en vooral op enkele krachtlijnen die de werking van de nieuwe dienst zullen bepalen, waarop ik in de tweede helft van dit inleidende betoog wil ingaan.

Het besef dat de uitgestrektheid en het belang van het archeologische en ander patrimonium de gemeentegrenzen overstijgt aan de ene kant en de nood tot een financieel goed uitgebalanceerde en werkbare constructie anderzijds, leidden binnen de werkgroep zeer snel al tot de conclusie dat zo'n archeologische dienst meerdere gemeenten diende te omvatten.

Gemeentegrenzen zijn in historisch perspectief gezien echter een zeer recente creatie die bijna geen invloed had op de determinerende factoren die de nederzettingsplaatsen en hun uitbouw in het verre verleden bepaalden. In maatschappijen die voor hun overleven voor 100% afhankelijk waren van wat de natuur en het landschap hen aanbod, waren landschappelijke en bodemkundige kenmerken immers dé drijvende krachten die de keuze tot allerhande handelingen bepaalden. Water en de afwisseling tussen verschillende bodemsoorten (lees: verschillende ecotopen om te exploiteren) waren vaak keuzebepalend en de aanwezigheid van bijv. een rivier of een grote zandrug gaf duidelijk aanleiding tot clustering van bewoning gedurende de hele geschiedenis door. De valleien van de Kale (de bovenloop van de Durme) en de Leie en hun landschappelijk gedifferentieerde randzones maakten van het Kale-Leie gebied zo'n een uitstekende nederzettingslocatie, een geheel op zich. En in die visie was de keuze dan ook snel gemaakt. De Kale stroomt in haar verschillende lopen in Deinze, Knesselare, Aalter, Nevele en Evergem en vormt zo een rode draad en tevens bindende factor doorheen het gebied. Hetzelfde geldt in feite voor de Poekebeek die doorheen de deelgemeenten van Aalter en Nevele stroomt; terwijl de Leie één van de Vlaamse hoofdrievieren in het zuiden van het gebied de stad Deinze doorkruist. U merkt het, onze keuze is niet zo maar uit de lucht gegrepen. Ze is bewust dat is zeker, doch ook niet limitatief. Andere gemeenten uit het gebied kunnen nog steeds aansluiten.

Meer dan 4 jaar heeft het echter geduurd om verschillende gemeentebesturen te overtuigen van het nut van een regionale archeologische dienst. De één was al wat sneller overtuigd dan de ander. Ik wil hier niet uitweiden over eindeloze welles- en nietes-spelletjes, de

ontelbare aanpassingen aan de statuten, het opnieuw op de loer gaan bij de nieuwe coalities na de verkiezingen, de nieuwe wetgeving op de vzw's, het waren slechts enkele van de vele ontweken struikelstenen op een pad dat ons leidde tot waar we vandaag eindelijk, na al die jaren toch toe gekomen zijn: de voorstelling van wat gaandeweg de Kale-Leie Archeologische dienst is gaan heten, kortweg KLAD. KLAD is een intergemeentelijke projectvereniging geworden, bestaande uit Aalter, Deinze, Knesselare, Nevele en binnenkort ook Evergem. De projectvereniging stelt zich tot doel: het behoud, het beheer en het onderzoek van het archeologische patrimonium op het grondgebied van de aangesloten gemeenten. De werking wordt gefinancierd door de gemeenten op basis van een vast, een zeer klein bedrag per inwoner en ook een bedrag per hectare. Deze bedragen weerspiegelen in feite de kans dat het archeologisch erfgoed wordt vernietigd. Dit laatste omdat in gemeenten met een grote oppervlakte redelijkerwijze ook meer bodem ingrijpende werken plaatsvinden en de dienst er meer actief zal moeten zijn.

Het KLAD zelf is er nu nog niet, maar mede dankzij de Vlaamse Gemeenschap en minister Van Grembergen in het bijzonder in wiens beleidsvisie dit initiatief in goede aarde viel en natuurlijk ook door de goodwill van de gemeenten, hebben we vandaag uiteindelijk een voldoende brede consensus en een financiële basis om tot de aanwerving van de eerste intergemeentelijke KLAD-archeoloog over te gaan. Hiermee zal het KLAD de facto een realiteit geworden zijn. We verwachten dat op uiterlijk 1 juli 2004 het KLAD daadwerkelijk actief zal worden. De dienst zal gehuisvest worden in het prachtige koetshuis van het kasteel van Poeke.

Het takenpakket van de KLAD-archeoloog zal ondermeer bestaan uit werfcontroles, het organiseren van opgravingen, het verspreiden van de resultaten van onderzoek naar de scholen, het brede maar ook wetenschappelijke publiek, het inventariseren en tot slot zeker ook uit het nauw samenwerken met de diensten voor ruimtelijke ordening en stedenbouw en met de spelers uit het Vlaamse, provinciale en universitaire archeologische bedrijf. Het voorkomen van de snelle en definitieve vernietiging van het bodemarchief - waarvan het tempo heden ten dage in Vlaanderen niet bijgehouden kan worden - vereist dergelijke gefacetteerde benadering. Recente opgravingen in Deinze, in Nevele en vooral in Aalter toonden bovendien aan dat de noodzaak tot een permanente bewaking van het erfgoed écht de moeite zal lonen. Geen groot infrastructuurwerk gaat immers voor-

bij of er komt wel wat aan het licht. Denken we hierbij bijv. maar aan de bouw van de industriezone Langevoorde, waar 4 van de 13 ha grote oppervlakte onderzocht werd en waar we wetenschappelijk belangwekkende resten uit de Steentijd, de IJzertijd, de Romeinse tijd en de Middeleeuwen aantreffen.

Onder het waakzaam oog van de werkgroep archeologie, monumenten en landschappen vertrouwen wij het KLAD toe aan de beleidsmensen onder wiens zorg het verder kan en moet opgroeien en dient uitgebouwd te worden.

Wim DE CLERCQ

BLADEREND IN HET ALBUM VAN HET AALTERS CULTUREEL ERFGOED

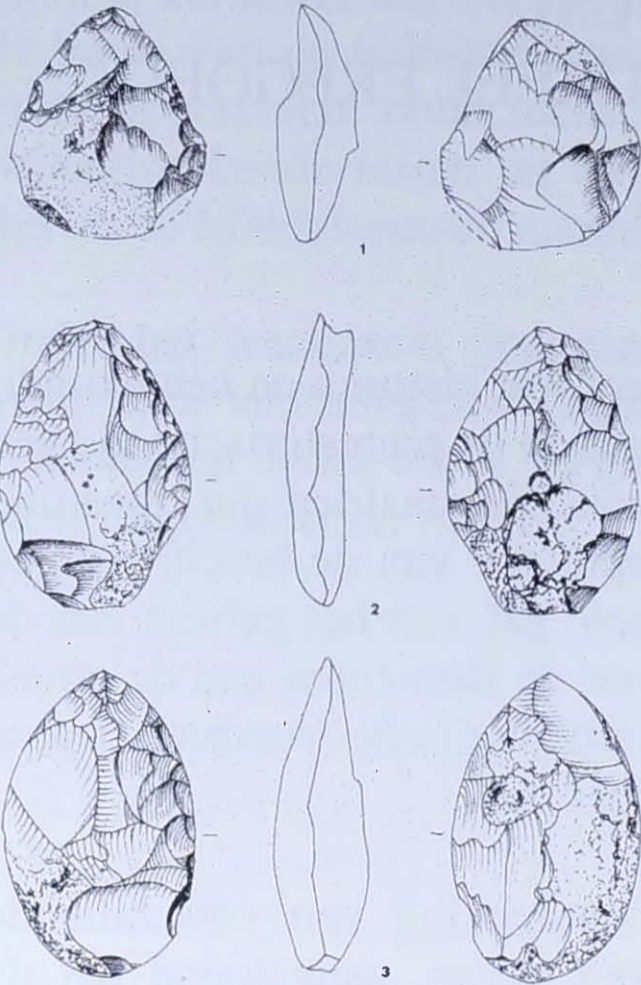
STILLE GETUIGEN IN AALTERSE BODEM

Tot nog niet zolang geleden waren heel wat historici en heemkundigen de mening toegedaan dat onze regio in de prehistorische tijd een woest en bijna onbewoond gebied was. Ze staaften die opvatting onder andere op een eenzijdige interpretatie van de beschrijvingen die Julius Caesar in 'De Bello Gallico' gaf van het gebied van de Menapiërs. Ook na de verovering door de Romeinen zou de streek nauwelijks bevolkt geweest zijn. Archeologische vondsten waren hier niet frequent en weinig spectaculair.

In de voorbije decennia heeft de ontdekking van verschillende archeologische sites en het onderzoek ervan, aangetoond dat de menselijke aanwezigheid in onze regio veel belangrijker was dan tot nog toe werd verondersteld. Ook in Aalter zijn heel wat belangrijke vondsten gedaan, die ons een beeld geven van de bewoning en van het leven van de mensen in onze streek.

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid werden gevonden op Nieuwendam (1973) en in het Hageland (1981). De sites werden geprospecteerd door Guy Van der Haegen van de Vakgroep Archeologie van de Universiteit te Gent. De vondsten zijn vooral vuurstenen werktuigen, waaronder vooral boordschrabbers (80%) en in mindere mate kleine vuistbijltjes, spitsen, messen en andere blad-vormige artefacten. De sites te Aalter zijn chronostratigrafisch te situeren in het Oud-Weichseliaan. Techno-typologisch vertonen de stenen werktuigen van Aalter veel gelijkenis met het 'Micoquiaan', een wijze van vuursteenbewerking in Centraal-Europa bij het begin van de laatste ijstijd (80 000 – 60 000 jaar geleden). Waarschijnlijk gaat het hier om overblijfselen van tijdelijke kampementen van rondtrekkende Neanderthalers ⁽¹⁾ ⁽²⁾.

In Stratem werd in 1986 een site uit het Laat-Mesolithicum (ca. 6000 - 4000 jaar voor Chr.) ontdekt. Op die plaats werden ook artefacten uit het Midden-Neolithicum gevonden. Andere vondsten uit het steentijdperk werden gedaan op Woestijne, langs de Kwade Stroom en in het Loveld. De site op Woestijne werd slechts gedeeltelijk

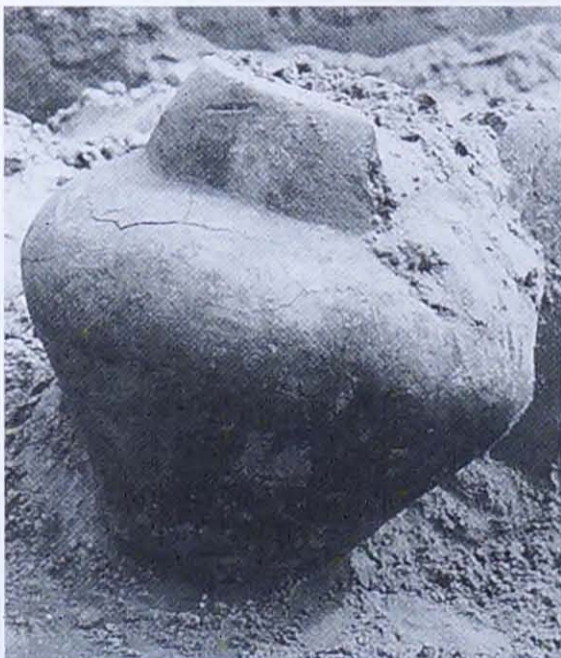
Vuistbijltjes gevonden in het Hageland (3).

onderzocht en waarschijnlijk zal bij verdere opgravingen meer materiaal uit het Neolithicum en/of de overgangperiode tussen Neolithicum en Bronstijd gevonden worden (4).

Tijdens ontzavelingswerken op de wijk Oostergem werden in 1952 enkele prehistorische graven ontdekt. In de daarop volgende jaren werden nog graven ontdekt. Uiteindelijk werden 25 graven onderzocht.

Een systematisch onderzoek van het urnenveld was toen niet mogelijk. De oudste graven werden gedateerd in de Late Bronstijd. Andere graven zijn te situeren in de Vroege IJzertijd. Er werden geen graven uit de La Tène-tijd gevonden, wel losse vondsten van scherven uit de Laat La Tène-tijd (5). In de buurt werd overigens in 1964 nog een rand-scherf van een pot uit de IJzertijd gevonden. Ze werd gesitueerd als 'waarschijnlijk La Tène-tijd' (6). Een en ander laat vermoeden dat het grafveld vanaf de 5e eeuw niet meer gebruikt werd, maar dat de nabijgelegen nederzetting ook na die tijd nog werd bewoond. Voorlopig is dat echter niet meer dan een veronderstelling. Wel werd recent vast-

gesteld dat een van de urnen die te Oostergem gevonden werden tot de Michelsbergcultuur behoort. Het grafveld zou dus al in het Neolithicum aangelegd geweest zijn (7).

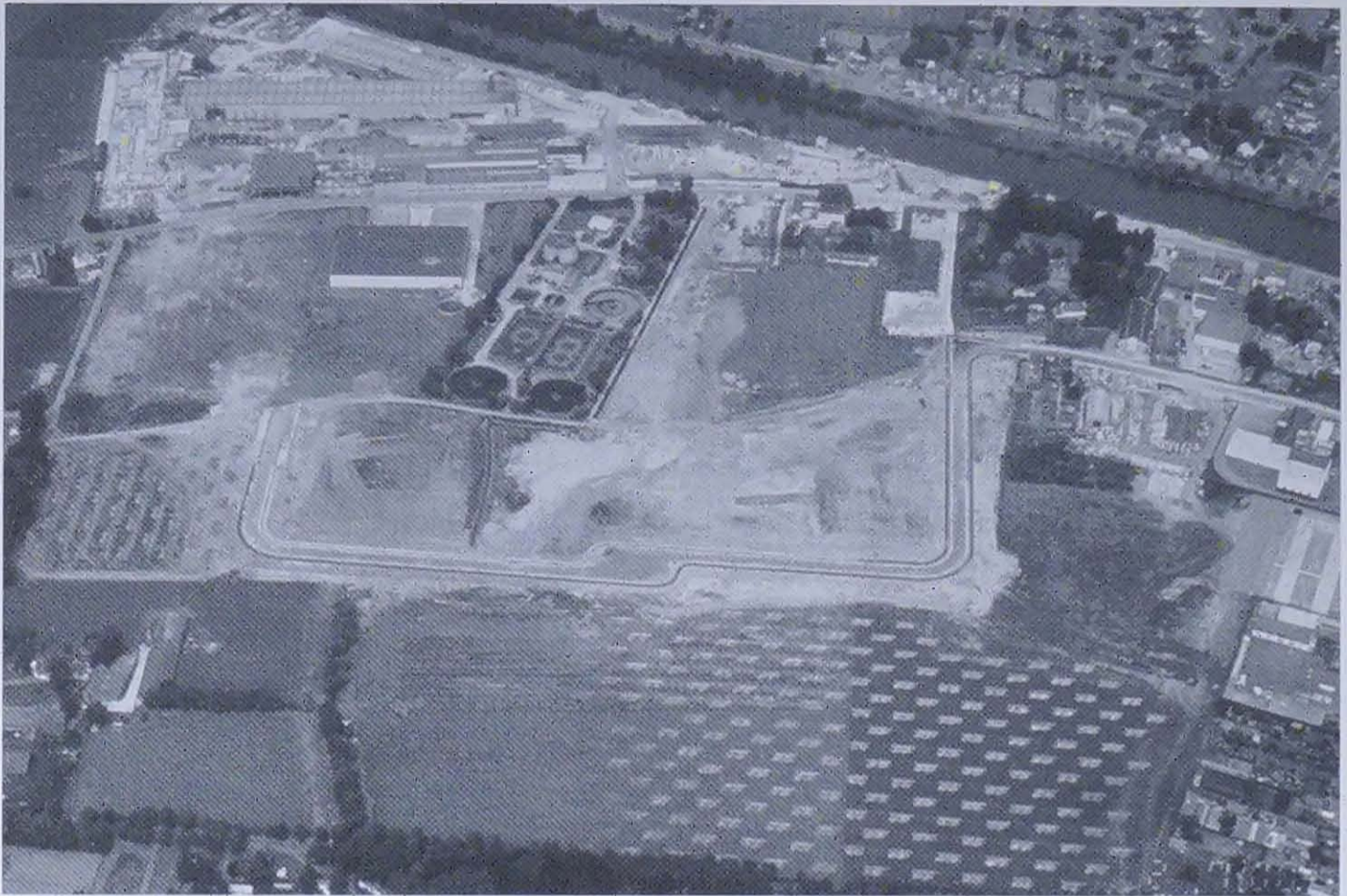
Tot de vondsten uit de Bronstijd behoort ook een bronzen bijltje dat in 1964 ontdekt werd ten noorden van de spoorweg Brussel-Oostende op de

*Urne uit het grafveld van Oostergem.
Foto: Pierre De Wulf.*

wijk Houtem. Het betreft een votiefbijltje met een waaivormig verbreed snedevlak. Het is 7 cm lang, 3,2 cm breed en 1,8 cm dik ⁽⁸⁾. In de onmiddellijke omgeving werden ook een aantal scherven van aardewerk uit de IJzertijd aangetroffen ⁽⁹⁾. Naar aanleiding van de vondst van een Romeinse waterput in de wijk Houtem in 1966, wordt gewag gemaakt van een 80-tal potscherven gevonden in de omgeving van de vindplaats van het bronzen bijltje. In de titel van de tekst werd vermeld *scherven van Romeins aardewerk* ⁽¹⁰⁾. Recent onderzoek heeft echter aangetoond dat die scherven vermoedelijk te situeren zijn in het begin van de La Tène-tijd ⁽¹¹⁾.

In 1986 bracht luchtfotografie aan het licht dat op Woestijne een belangrijke site verborgen lag. Een rechthoekige structuur, ca. 3000 m², werd er in 1989-1990 onderzocht. Het gaat om een rechthoekige zone van ongeveer 45 bij 25 m, omgeven door een gracht van 2 m breed. Pedologisch onderzoek toonde aan dat de gracht slechts korte tijd (enkele dagen tot enkele weken) open gelegen heeft en daarna weer opgevuld werd. Er werden een aantal artefacten gevonden, onder andere een aantal potten. In de zuidoostelijke hoek werden twee palenrijen ontdekt. De site werd in het midden van de La Tène-tijd geplaatst (3e eeuw voor Chr.). Volgens prof. Dr. Jean Bourgeois moet de functie van het geheel in de sacrale sfeer gezocht worden. Gelijkaardige complexen zijn niet alleen in Ursel en Kemzeke aangetroffen, maar ook in de Kempen, in Nederland en in Noord-Frankrijk ⁽¹²⁾.

Ook uit de Gallo-Romeinse tijd zijn te Aalter verschillende archeologische vondsten gedaan. In 1966 werd bij ontzavelingswerken in de wijk Houtem een in hout geconstrueerde waterput ontdekt. De constructie werd als Gallo-Romeins gesitueerd ⁽¹³⁾. In de wijk Ekenakker werd in 1974 een Keltische vuurbok gevonden uit de Romeinse tijd. Een tweede, meer gestileerd exemplaar werd in 1993 gevonden. In de buurt werden bij terreinprospectie in 1988 heel wat fragmenten van Romeins aardewerk gevonden, evenals een bronzen pelta. Nog in dezelfde buurt werd in 1992 een Romeinse waterput ontdekt. Het benedendeel is opgebouwd uit een vierkantige structuur van hout. Het bovendeel is rond en opgebouwd uit plaatselijke veldstenen. Volgens het overvloedig aangetroffen vondstenmateriaal werd de put aangelegd in de tweede helft van de 2^e eeuw en werd hij opgegeven en vernield bij Germaanse invallen omstreeks 270-275. Onder de vondsten dienen vermeld: twee maalstenen in Eifelbasalt, munten van de keizers Antonius Pius (138-161), Postumus (260-

Luchtfoto van het terrein van Langevoorde tijdens het sonderingonderzoek.
Foto: J. Semey, Universiteit Gent.

268) en Claudius Gothicus (268-270), sieraden in brons, voorwerpen in ijzer, hout en leder en heel merkwaardig, een houten panfluit uit het Middellands-Zeegebied (¹⁴). Naar aanleiding van de reeds hoger vermelde opgravingen op Woestijne (1989-1990) ontdekte men ten noorden van rechthoekige site een stuk Romeinse weg. Deze aarden weg was ongeveer 6,5 m breed en afgeboord met twee greppels. Tientallen karrensporen werden blootgelegd. Onderzoek van het aangetroffen materiaal laat toe de weg met zekerheid in de Romeinse tijd te situeren (¹⁵).

Meest recent en ook meest opzienbarend was het archeologisch noodonderzoek bij de aanleg van de industriezone op Langevoorde. Op een 13 ha groot terrein ten zuiden van het kanaal Gent-Brugge besloot de gemeente Aalter een tweede industrieterrein aan te leggen. In het najaar van 1999 werden tijdens graafwerken voor het wegennet op het industrieterrein archeologische sporen uit verschillende perioden aangetroffen. De opvallendste vondst was een werktuig uit vuursteen, te situeren in het midden-Paleolithicum. Het betreft een vondst die aansluit bij de al eerder vermelde vondsten op Nieuwendam en in het Hageland (¹⁶).

Na een sonderingonderzoek, waaruit bleek dat verder onderzoek noodzakelijk was, werd begonnen met systematische opgraving van de interessante percelen. Er werden daarbij sporen aangetroffen van kleiwinningsputten. Aan de hand van aangetroffen aardewerk werden deze putten in de vroege La Tène-tijd (ca. 450 v. Chr., het begin van de late IJzertijd) gedateerd. Enkele paalgaten laten vermoeden dat daar een gebouw stond. Een plattegrond van het gebouw kon niet afgeleid worden daar de rest van het erf zich waarschijnlijk in de naast de opgraafzone gelegen groenzone bevindt. In een later gedolven gracht werd heel wat keramiek gevonden, die gesitueerd werd in de late IJzertijd (ca. 100 v. Chr.). De opgravingen brachten verder ook sporen uit de Romeinse tijd aan het licht. Ze werden gedateerd in het begin van de 1ste eeuw. Die vondst is zeer belangrijk omdat ze aantoont dat er bij het begin van onze jaartelling ten westen van de Schelde al Romeinse aanwezigheid was. Dat is een heel stuk vroeger dan men tot nog toe vermoedde. Zo werd een dubbele omgrachting aangetroffen die een vierhoekig areaal van ca. 2 ha omsloot. Binnen de omheining werden gebouwstructuren gevonden. De meest duidelijke daarvan was een zware negenpostenspieker waarvan het platform via een trapje of ladder bereikbaar was. Verder werden ook de resten van een dubbele rij zware palen gevonden die waarschijnlijk als nokdragers van het hoofdgebouw fungeerden. Op het erf werd ook een goed bewaarde waterput ontdekt. Vermoedelijk dateert deze uit de eerste twee eeuwen van onze jaartelling. De omheining-grachten bevatten archeologisch materiaal uit de Augusteïsche-Tiberische tijd, dat is rond het begin en de eerste decennia van onze jaartelling. Het gaat ondermeer om ingevoerd luxe-aardewerk. Van latere datum waren grote kuilen die te maken hebben met klei en/of veenwinning. Zo'n 200 m ten westen van de vroeg-Romeinse nederzetting werd nog een gebouw ontdekt, vermoedelijk een stal, dat gedateerd werd in de derde eeuw. In de 11^e of 12^e eeuw werd er een grote houten constructie opgetrokken. Het rechthoekige gebouw was 30 m lang en 13 m breed en in oost-westrichting gebouwd. In de nabijheid werden ook een drinkpoel, een waterkuil en een waterput gevonden. Op een ander perceel werd een tweede gebouw uit dezelfde periode gevonden. Met 20 m bij 10 m was het iets kleiner (¹⁷). Ook die ontdekking is interessant, omdat ze ons een ander beeld geeft van de Middeleeuwse ontginningsgeschiedenis te Aalter. Tot nog toe kenden we de aanwezigheid van een nederzetting op Langevoorde slechts uit een oorkonde van 23 november 1289. Daarin wordt Gosuinus de Langhervoorde vermeld als leenman van Elisabeth van de Woestijne, echtgenote van Jan II van Gistele (¹⁸).

*Vlak na de afgraving van de teelaarde tekenen zich enkele grote kleiwin-
ningskuilen uit de IJzertijd af als donkere verkleuringen.*

Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

Eén van de vele scherven uit de late ijzertijdgracht.

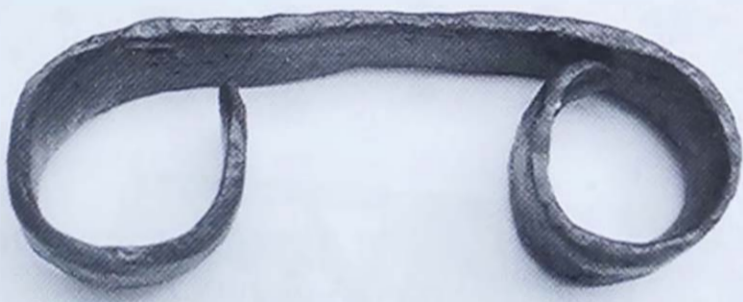
Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

Gracht uit het einde van de IJzertijd (ca. 100 v. Chr.).
Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

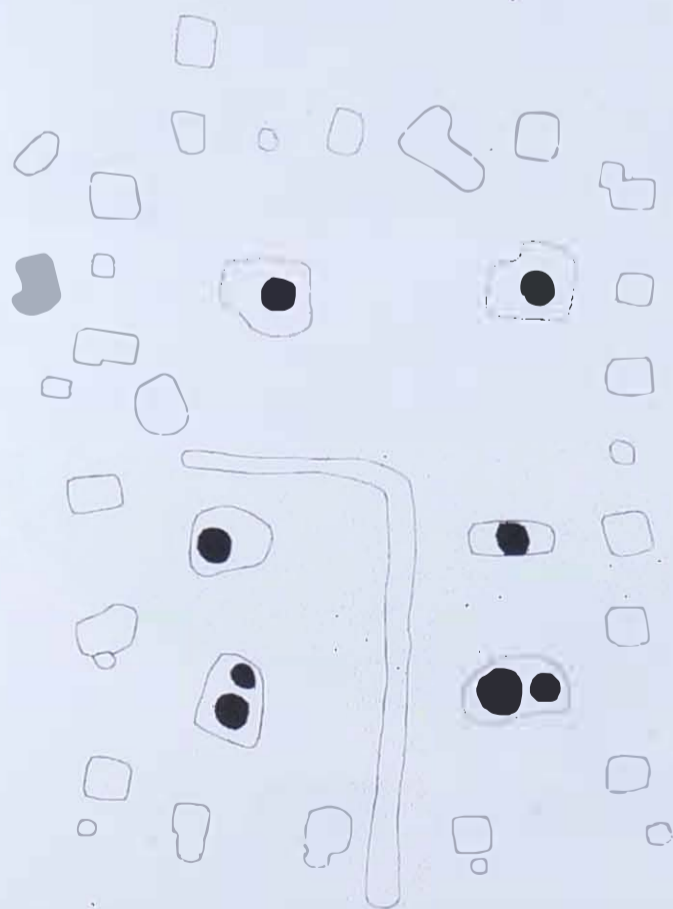
De palen van een negenpostenspieker, aangeduid met paaltjes.
Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

Vroeg-romeinse vuurslag.
Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

Fragment van een handgevormde pot uit vroeg-romeinse context.
Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

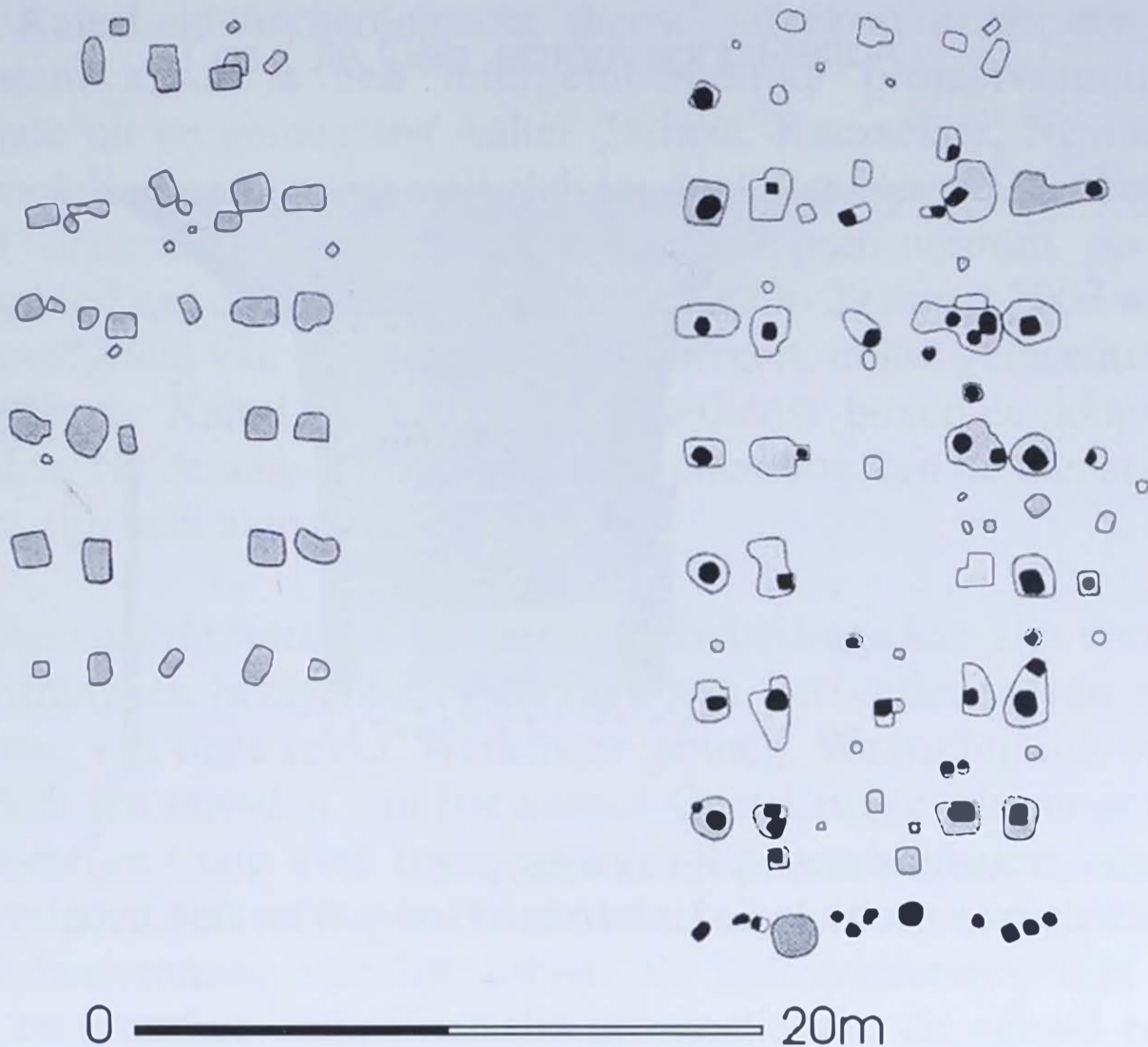
0

10m

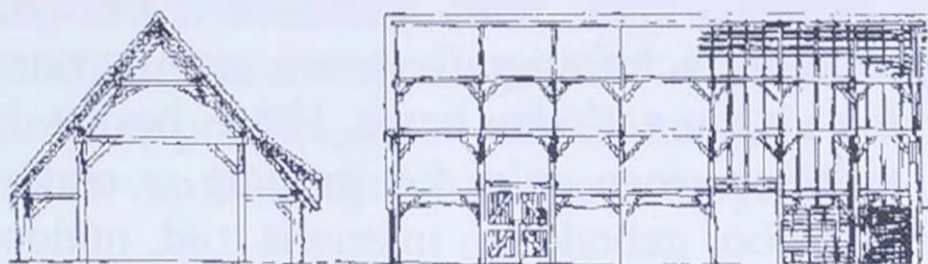
Een romeins gebouw uit de 3^e eeuw.

Foto: Vakgroep
Archeologie Universiteit
Gent – Wim De Clercq.

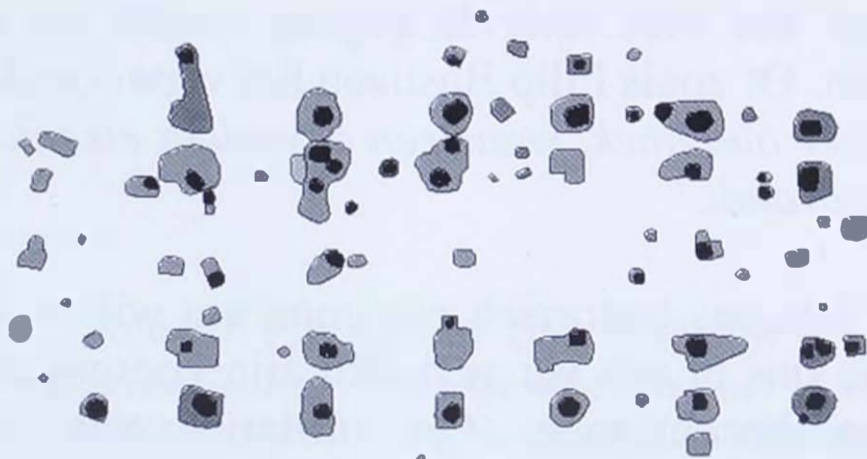

Grondplannen van twee middeleeuwse boerderijen.

Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

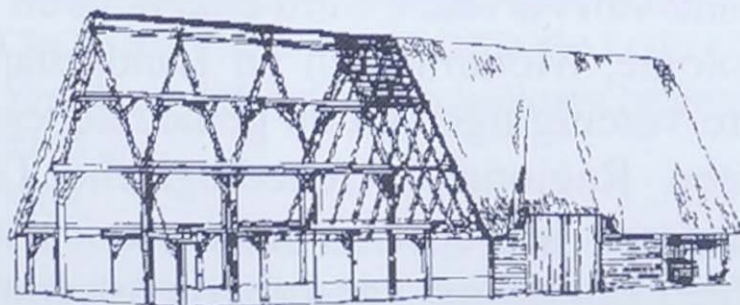

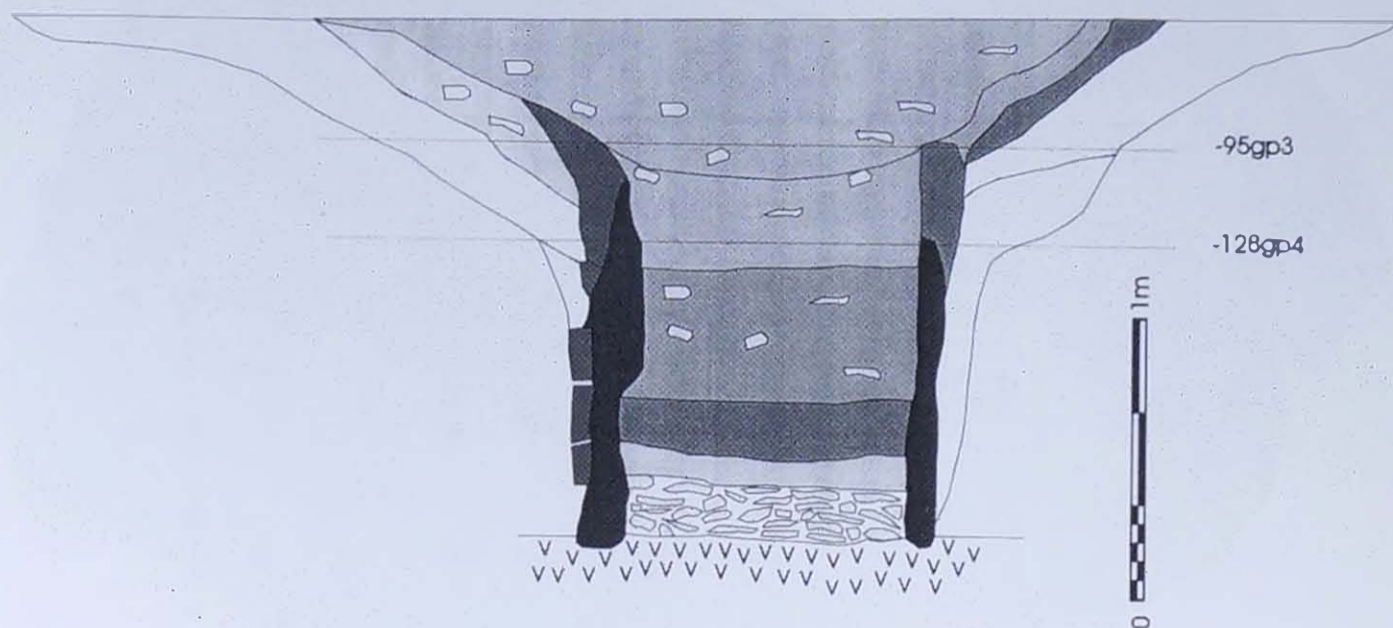
12^e eeuwse boerderij

Reconstructie van de boerderijen op basis van een voorbeeld uit Souburg (Zeeland).

Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

Doorsnede van een middeleeuwse waterput.

Foto: Vakgroep Archeologie Universiteit Gent – Wim De Clercq.

In de voorbije jaren hebben archeologen de kennis van het Aalter verleden in belangrijke mate verruimd. De recente archeologische vondsten te Aalter geven al een heel ander beeld van de bewonings- en de ontginningsgeschiedenis van onze gemeente. Eerdere opzoekingen, veldprospectie en luchtfotografie tonen aan dat onze bodem nog heel wat resten uit het verleden bevat. Het is beslist de moeite om dit erfgoed te beschermen en/of het grondig te onderzoeken. In het verleden zijn door gebrek aan interesse, tijd, middelen of andere redenen heel wat sites verloren gegaan zonder dat ze onderzocht konden worden. Of zoals Filip Bastiaen het verwoordde: *"Archeologie is als een zeer oud boek, waar een onverlaat elke dag een blad uitscheurt en verbrandt."*

Mensen die begaan zijn met ons historisch patrimonium willen de sporen van de mensen die ons in een ver verleden zijn voorgegaan beter leren kennen en beschermen. Op initiatief van de Heemkundige Kring 'Het Land van Nevele', werd enkele jaren geleden 'De Werkgroep Archeologie, Monumenten en Landschappen' opgericht. Samen met andere verenigingen en de gemeentebesturen uit de regio, wilden ze een Regionale Archeologische Dienst opzetten. Meer dan vier jaar zou het duren om de verschillende gemeentebesturen te overtuigen van het nut van zo'n dienst. Intussen

is de 'Kale-Leie Archeologische dienst', afgekort KLAD, een feit geworden. KLAD is een intergemeentelijke projectvereniging bestaande uit de gemeenten Aalter, Deinze, Knesselare, Nevele en straks ook Evergem. KLAD stelt zich tot doel: het behoud, het beheer en het onderzoek van het archeologisch patrimonium op het grondgebied van de aangesloten gemeenten. Op 29 maart 2003 werd, in aanwezigheid van minister Van Grimbergen, in het gemeentehuis van Aalter de 'Kale-Leie Archeologische dienst' boven de doopvont gehouden. Na de aanwerving van een archeoloog kan de dienst binnenkort zijn taak aanvatten (¹⁹).

We menen dat dit initiatief een belangrijke bijdrage kan zijn voor de bescherming en het verder onderzoek van het verleden van onze gemeente, van onze regio. Werk is er genoeg. Waarschijnlijk bevat de bodem ten noorden van het kanaal Gent-Brugge (de omgeving van Woestijne) nog veel meer waardevolle overblijfselen van het verre verleden dan tot nog toe is ontdekt. In het vooruitzicht van een nieuwe bestemming van het gebied als industrieterrein, lijkt een tijdige en grondige archeologische prospectie van dit gebied zeker noodzakelijk. Zo kan een belangrijk stuk archeologisch erfgoed gevrijwaard worden en kan onze kennis van het Aalters verleden verruimd worden. De belangrijkheid van de archeologische vondsten die in de voorbije jaren in Aalter werden gedaan en waarschijnlijk nog zullen worden gedaan, rechtvaardigen allicht ook dat naar een geschikte locatie moet gezocht worden om ons 'ondergronds cultureel erfgoed' aan het publiek kenbaar te maken. Misschien dat de hoeve van Woestijne daarin een mogelijke rol zou kunnen spelen...

Jan CAMERLINCKX

Bronnen

1. CROMBÉ PH. en VAN DER HAEGEN G., *Midden-paleolithische jagers-verzamelaars te Aalter. Getuigenissen van Vlaanderens vroegste bewoning ca. 80.000 - 60.000 jaar geleden*, in 'Uit Vlaamse bodem', Vlaamse Vereniging voor Archeologisch Onderzoek, St.-Niklaas, 1996.
2. CROMBÉ PH. en VAN DER HAEGEN G., *Het Midden-Paleolithicum in Noordwestelijk België*, Archeologische inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks 3.
3. Idem
4. VAN DER HAEGEN G., *Aalter - Nieuwe archeologische vondsten van Paleolithicum tot heden*, Appeltjes van het Meetjesland nr. 43, 1992, p.5-88.

5. DE LAET S.J., NENQUIN J. en SPITAEELS P., *Oudheidkundige opgravingen en vondsten in Oost-Vlaanderen*, Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen, 1955, Tweede Band, p.9-38.
6. DE LAET S.J., VAN DOORSELAER A., DESITTERE M. en THOEN H., *Oudheidkundige opgravingen en vondsten in Oost-Vlaanderen*, Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen, 1965, p.33-34.
7. VAN DER HAEGEN G., Op. cit.
8. DE LAET S.J., VAN DOORSELAER A., DESITTERE M. en THOEN H., Op. cit., p.8-9.
9. Idem, p.33-34.
10. Idem, p.35-41.
11. VAN DER HAEGEN G., Op. cit.
12. BOURGEOIS J. en ROMMELAERE J., *Bijdrage tot de kennis van het Meetjesland in de Metaaltijden. De opgravingen te Ursel (1985-1989) en Aalter (1989-1990)*, Appeltjes van het Meetjesland nr. 42, 1991, p.59-88.
13. DE LAET S.J., VAN DOORSELAER A., DESITTERE M. en THOEN H., Op. cit., p.35-41.
14. DE CLERCQ W. en THOEN H., *Enkele aspecten van de Gallo-Romeinse aanwezigheid in het Meetjesland*, Vriendenboek Luc Stockman, Aalter, 1998, p.51-62.
15. BOURGEOIS J. en ROMMELAERE J., Op. cit.
16. VAN DER HAEGEN G. en DE CLERCQ W., *Noodonderzoek bij de aanleg van de industriezone Aalter-Langevoorde, Fase 1 - opvolging wegeniswerken*, in Monumentenzorg en Cultuur-patrimonium - Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 1999, Gent, 2000, p.130-132.
17. DE CLERCQ W. en MORTIER S., *Industrieterrein Langevoorde – Grootschalige noodarcheologie. Onderzoek van een meerperiodenvindplaats*, in Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium - Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 2000, Gent, 2001, p.197-202.
18. Stadsarchief Brugge, fonds Muntenaars, dossiers 1297-1537, nr.1, fol. 9-13 v.; afschrift (tweede helft van de 16^e eeuw) van een afschrift van Petrus de Bevere, klerk van de Raad van Vlaanderen.
19. DE CLERCQ W., *KLAD, de Kale-Leie Archeologische dienst: behoeder en ontsluiters van het ondergronds erfgoed in de Kale-vallei*, in het Land van Nevele, nr. 2, 2003, p.165-168.

INHOUDSTAFEL

Walter VERVALLE	Edouardus van Severen, burgemeester van Poeke.	3
Roger BAECKELANDT	Een merkwaardig document uit de Tweede Wereldoorlog.	12
Jos DE DONCKER	De 'ciesen' te Aalter en hun Lourdesbedevaart.	19
Wim DE CLERCQ	Klad, de Kale-Leie Archeologische Dienst.	31
Jan CAMERLINCKX	Bladerend in het album van het Aalters cultureel erfgoed.	35

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift voor heemkunde

van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter
en het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Dienst Wettelijk Depot nr. BD.31.832.

Secretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Schuurlo 12, 9880 Aalter - tel. (09) 374 79 82

e-mail : *heemkring.aalter@tiscali.be*

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

- Voorzitter : Willy STEVENS
Larestraat 14 - 9910 Knesselare
09 374 44 58 - pr000063@worldonline.be
- Ondervoorzitter : Peter LAROY
Brouwerijstraat 84 - 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be
- Secretaris : Jan CAMERLINCKX
Schuurlo 12 - 9880 Aalter
09 374 79 82 - heemkring.aalter@tiscali.be
- Ledenbeheer : Eliane DE POORTER
Leurebroekdreef 1
9880 Aalter-Poeke
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be
- Penningmeester : Dries ALYN
Bellemstraat 49 - 9880 Aalter
09 374 23 60
- Redactie en layout : Jan DEFRUYT
Kestelstraat 67 - 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@fastmail.fm

LEDEN : Robert Verhelst (robert.verhelst@pi.be)
en Roger Baeckelandt (roger.baeckelandt@pi.be).

AALTERS

Dialect-

GENOOTSCHAP

*Vereniging voor de studie van de dialecten van ZW-Meetjesland
(Aalter, Bellem, Lotenhulle, Poeke, Knesselare, Ursel).*

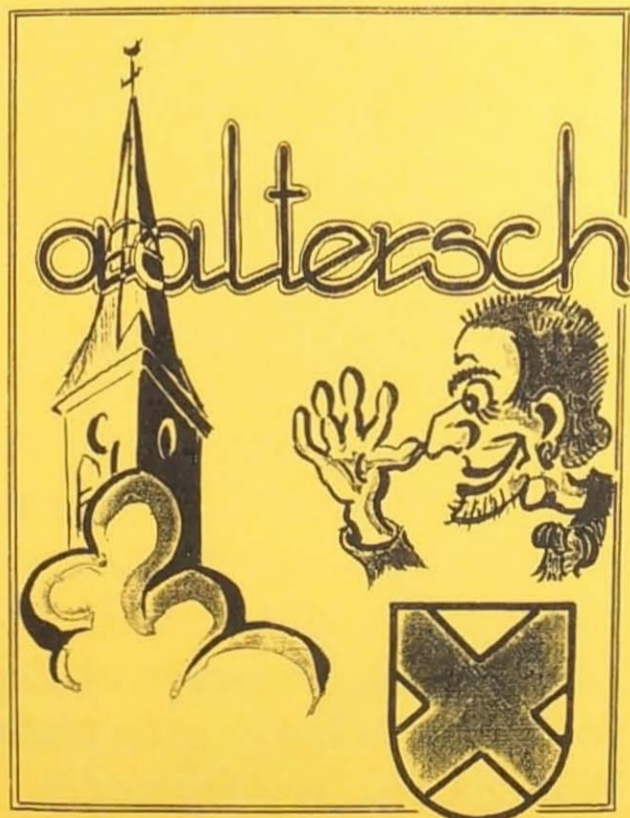
Beste dialectspreker,

Het is er dan uiteindelijk van gekomen ; we gaan ons streekdialect optekenen. Ik weet dat er al vele streekgenoten zich daar sedert jaar en dag mee bezig houden. Wel, ik ben ook een van hen, al zo'n dertig jaar. Maar er zijn vrienden dorpsgenoten die al bijna zestig jaar geleden onze gewesttaal aan het optekenen waren (zie verder in dit tijdschriftje). Niet verwonderlijk, want we lezen in 'Een handleiding voor de amateurlexicograaf' van dr. Jacques Van Keymeulen:

"...Naarmate de traditionele dialecten verdwijnen, neemt de belangstelling ervoor toe... Die interesse voor de dialecten is begrijpelijk. Men voelt aan dat met het dialect een belangrijk stuk cultuurgoed verdwijnt, en vele plaatselijke taalliefhebbers doen heel wat moeite om dat cultuurgoed op te tekenen en zo te bewaren. De bevolking van een stad of dorp stelt het altijd erg op prijs dat haar taal wordt vastgelegd; een plaatselijk woordenboek wordt beschouwd als een soort van bewijs van de eigen identiteit..."

En als we dan aan de Gentse Universiteit op de Blandijnberg in de bibliotheek rondkijken, dan is er door de vroegere generaties al heel wat opgetekend.

De '**dialectlexicografie**' (wat een stadhuiswoord !) kan inderdaad op een lange traditie bogen. Het oudste dialectwoordenboek is de 'Proeve van Bredaasch Taal-Eigen' van J.H. Hoeufft uit 1836. Sindsdien zijn in het Nederlandse taalgebied ongeveer 400 dialectwoordenboeken verschenen ! We zijn dus zeker niet 'exclusief' in ons opzet en... we kunnen veel leren van hetgeen al gepubli-

ceerd is en niet proberen het warm water opnieuw uit te vinden. We kunnen m.a.w. een voorbeeld nemen aan reeds bestaande dialectwoordenboeken en fouten vermijden die de samenstellers (en zelfs de wetenschap) in het verleden hebben gemaakt. 'Alleman moet leren...'

ou-au
woorden bijna altijd als ee uitgesproken
Mitzonderingen
 1/ kouten. kiesen
 hout. heet
 2/ ou dikwijls als ee uitgesproken
 'k zou. ksoe.
 3/ ou wordt naar het Fr. soms oo
 Augustus. Coquistus.

Optekenen van woorden en uitdrukkingen gewoon opschrijven is één zaak. Maar met optekenen wordt hier bedoeld: onder welke vorm wordt het verzamelde materiaal bijeengebracht? Wel, het uiteindelijke doel van ons genootschap is het opstellen van een **dialectwoordenboek**. Daarin zullen we

onze dialectwoorden opnemen die met deze van het A.N. (Algemeen Nederlands) verschillen. Als ge geleerd wilt doen, dan zegt ge 'idioticon'...

Dat is een werk van lange adem, van jaren. Daarbij is belangrijk dat we met velen daaraan werken en dat de resultaten van ons werk regelmatig worden gepubliceerd. We zijn daarom bijzonder dankbaar aan het bestuur van de **Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete Aalter**, dat wij met ons tijdschriftje in dat van hen mogen verschijnen. Eigenlijk is die werkwijze niet meer dan logisch: heemkunde, volkskunde, dialectkunde,... raken mekaar op velerlei vlakken. Vanaf dit jaar 2002 (de Aalterse Heemkundige Kring viert zijn 25-jarig bestaan!) verschijnt 'Land van de Woestijne' vier keer per jaar. De berichtgeving van het ADG (Aalters Dialect-genootschap) dus ook. Ge zult het in een ander kleurtje vinden in het midden van het tijdschrift. Maar het zal ook afzonderlijk kunnen worden aangeschaft.

Voilà, beste dorpsgenoot, beschouw dit als inleiding, een soort 'woordje van de proost'. Het startschot is gegeven en ik probeer in verdere deeltjes nog een en ander duidelijk te maken.

Voor het AALTERS DIALECTGENOOTSCHAP,

Erik Wille

WETENSCHAPPELIJK ?

We gaan inderdaad wetenschappelijk te werk. Val niet achterover van dat woord, maar onze begeleiders zullen ons, zoals gezegd, o.m. behoeden opnieuw het warm water uit te vinden. Wie zijn die 'begeleiders'?

Andere regels.
 1/ De v in veertig en vijftig klinkt
 tveertig - tveeftig
 2/ De t in zestig en zeventig klinkt
 tsestig - en tseventig
 3/ De naamwoorden die op en en ee eindigen
 worden in het enkelvoud op een le uitgez.

De afdeling die zich bij de Germaanse Filologie aan de Gentse Universiteit met dialectstudie bezighoudt is :

Vakgroep Nederlandse Taalkunde.
Woordenboek van de
Vlaamse Dialecten
Blandijnberg 2 (achter 't
Leopolken...)
9000 GENT

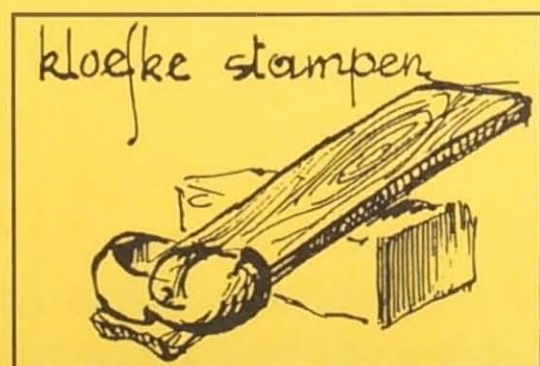
Daar zijn nogal wat mensen aan het werk o.l.v. **prof. Johan Taeldeman** en **dr. Jacques Van Keymeulen**. Heel wat jonge dorpsgenoten die Germaanse Filologie studeerden (en studeren...) hebben van hen opdrachten gekregen voor dialectstudie. Die zullen in de toekomst dus heel goed van pas komen ! Momenteel zit dorpsgenoot Chris De Wulf bij die vakgroep 'vast' voor twee jaar en belofde ook zijn volle medewerking. Waarvoor dank !

Wij werken dus mee aan het '**Woordenboek van de Vlaamse Dialecten**', een van de vier grote regionale woordenboeken van het zuidelijke Nederlands. Voor dat woordenboek nam prof. Pée van de Universiteit van Gent in 1972 het initiatief. Het verzamelt de dialectwoordenschat van West-, Oost-, Frans- en Zeeuws-Vlaanderen (= het Nederlandstalige deel van het vroegere graafschap Vlaanderen). De term 'Vlaams' heeft in de dialectologie een engere betekenis dan in het gewone taalgebruik. In Nederlandstalig België, net zoals in het zuiden van Nederland, spreekt men Vlaams, Brabants en Limburgs.

Maar als dit niet al te duidelijk overkomt, geen nood: we hebben prof. Johan Taeldeman kunnen strikken om onze toekomstige werking in gewone mensentaal te komen uitleggen. Ge zult de datum wel langs een paar kanalen te weten komen: **donderdag 18 april 2002 om 20 uur** in de zaal van **café-hotel Memling**, Markt 11 te Aalter. We zijn overtuigd van een ruime belangstelling !

SAAI ?

Ik kan mij voorstellen dat sommige mensen het voorhoofd fronsen bij het horen van het woord 'woordenboek'. Inderdaad, zoals elk ander woordenboek is een dialectwoordenboek eigenlijk een soort naslagwerk en niet bepaald om er 's avonds half rechtop in bed mee in slaap te vallen (of juist wel...). Maar toch is het uiteindelijke doel van onze vereniging zo'n woordenboek, doch de manier om het samen te stellen hoeft niet noodzakelijk saai te zijn.

Zoals ik schreef in de uitnodigingsbrief van 19/12/2001: de woorden die in het dialectwoordenboek zullen opgenomen worden kunnen geplukt worden, uit (boeiende !) artikels uit een (mini-) brochure dat in de uitgaven de Aalterse Heemkundige Kring wordt geplaatst. Die artikels zullen op de duur vaste rubrieken worden, maar liggen bij dit 0-nummer nog niet vast. De reacties op het verschijnen van dit debuutnummer zullen dat bepalen, maar wij denken al aan 'Beroep in de kijker' (beoefenaars van nog bestaande of verdwenen beroepen), 'Kinderspelen' (nog bestaande en verdwenen), 'Spelen van volwassenen' (nog bestaande en verdwenen), 'Volksfiguren' (overleden of interview met nog levende), 'Natuur en milieu' (o.m. dialectbenamingen van vogels en planten), 'Rare vertelsels' (spookverhalen...), 'Caféklap', 'Spreuken en gezegden', 'Volksvernuft en -humor', ...

Klip, klip, blomme.
 De spelers zitten in een grooten kring
 op hun knieën en gaat er rond met een
 zakboek in de hand al zingend
 Klip, klip, blomme
 Kijkt er niemand omme
 al die omme kijkt die krijps
 de klips op zijne kops
 en hij voegt woord bij daerd. Hij laat den
 zakboek achter eimands rug vallen. Deze
 moet hem grijpen en den speler achterna zette,
 krijpt hij hem dan blijft de andere rondloope.
 Anders wordt hij heb.

Daaruit kunnen een massa woorden worden opgetekend om het woordenboek te spijzen. Het is evenwel aangewezen om die oogst steeds in elk nummer te laten verschijnen.

TYPISCH ?

Misschien wel het meest gebruikte woord als het over een plaatselijk dialect gaat. We lezen echter in het reeds vermeld 'Een handleiding voor de amateurlexicograaf' van dr. Jacques Van Keymeulen:

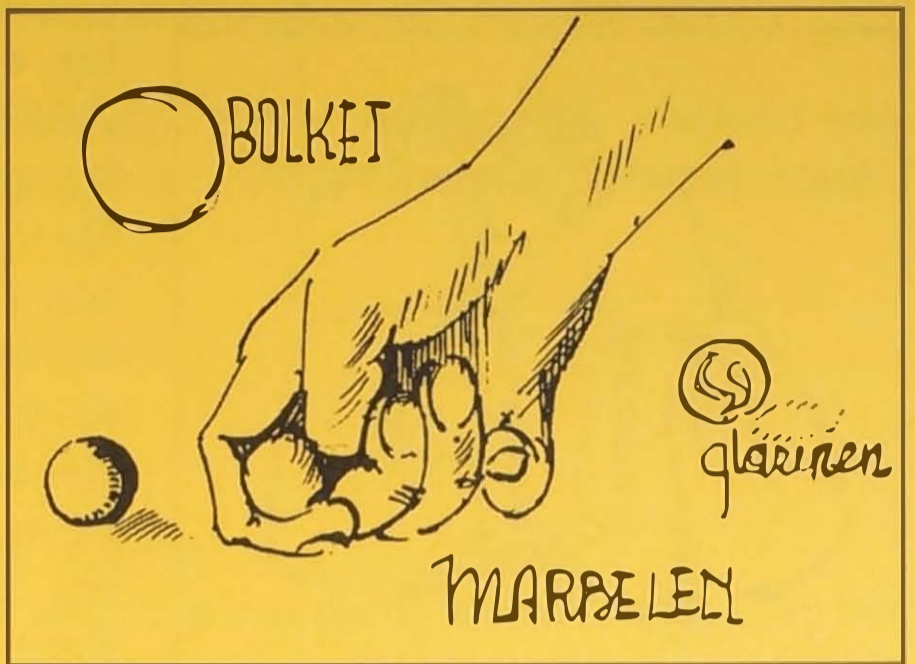
Voornaamwoorden
 a) Persoonlike : volledige afwijking

	Enkelvoud		Meeroud.	
	Nom.	Acc.	Nom.	Acc.
1 ^o P.	Ik ik	mêi	Wulden.	ons
2 ^o P.	gei ge.	uii	gulder.	ulder.
3 ^o P.	M. zij	em	ze. zulden	ulden.
	V. ze. zê	uur		
	o 't	t		

zieh altijd vervaangen door hem
altijd malkade

"... Heel wat amateurwoordenboeken hebben als bedoeling

het typische van het dialect vast te leggen. De zoektocht naar dat typische deel van het dialect kan makkelijk tot ontsporingen leiden. Sommige auteurs willen namelijk vanuit een overdreven taaltrots aantonen dat hun dialect toch wel erg speciaal is en gaan dan op zoek naar wat in hun dialect uniek zou zijn... er zijn weinig dialectwoorden (of dialectklanken) beperkt tot maar één plaats... nagenoeg alle dialectwoorden vormen grote of kleine geografische gebieden... als vuistregel mag gelden, termen als 'typisch' zoveel mogelijk te mijden. Een woord is gewoonweg een dialectwoord of is dat niet..."

In hoeverre verschilt in Groot-Aalter het Loots van het Belms of het Poeks van het Aalters? Het was de wens van onze begeleiders om Knesselare en Ursel bij onze studie te betrekken. Iedereen uit de streek weet dat het voornaamste verschil in uitspraak ligt in de 'u'-klank die bij onze noorderburen als 'i' wordt uitgesproken (een 'mutse' wordt 'mitse'), maar voor de rest treft men er hetzelfde woordgebruik aan. Het komt erop aan dat verschil van dialectklank in het woordenboek aan te geven.

Dat wekt meteen de grote vraag op: hoe *schrijf* ik de dialectwoorden? Wij kunnen u geruststellen: de 'Klankleer' van ons streekdialect wordt tegen ons volgend nummer door de geleerde bollen van de universiteit op punt gesteld. We wagen ons dus niet aan een of andere theorie, maar Prof. Johan Taeldeman zal het daar in de reeds aangekondigde vergadering uitvoerig over hebben.

Zoals aangegeven in de subtitel, beslaat onze dialectstudie dus de gemeenten Aalter, Bellem, Lotenhulle, Poeke, Knesselare en Ursel. Het kind moest een naam hebben en wij doopten de vereniging 'Aalters Dialectgenootschap'. De andere gemeenten hoeven zich daardoor niet benadeeld te voelen want de medewerkers zullen materiaal aanbrengen van uit elke deelgemeente. De vereniging is ontstaan en opgericht in Aalter en zit onder de vleugels van de Aalterse Heemkundige Kring. Vandaar...

VERGADEREN...

Op 19 december van vorig jaar hebben wij de eerste uitnodigingsbrief verstuurd naar een aantal mensen uit de gemeente waarvan wij dachten dat zij

zouden geïnteresseerd zijn in onze dialectstudie. Daarin werden zij uitgenodigd om op woensdag 9 januari 2002 samen te komen in het Vrijhof (Bellemstraat) waar de zaak uit de doeken zou worden gedaan. In die brief stond in het kort wat ook hier in dit 0-nummer in de artikels staat.

Op 9 januari jl. om 20 uur mochten wij dan 19 personen verwelkomen in " 't hoeveke". Het deed ons veel plezier dat er zoveel volk was komen opdagen. Het bevestigde ook ons vermoeden dat de belangstelling voor het dialect nog erg levendig is. Op die vergadering werd de groep (Chris De Wulf, Jan Camerlinckx, Dries Alyn, Robert

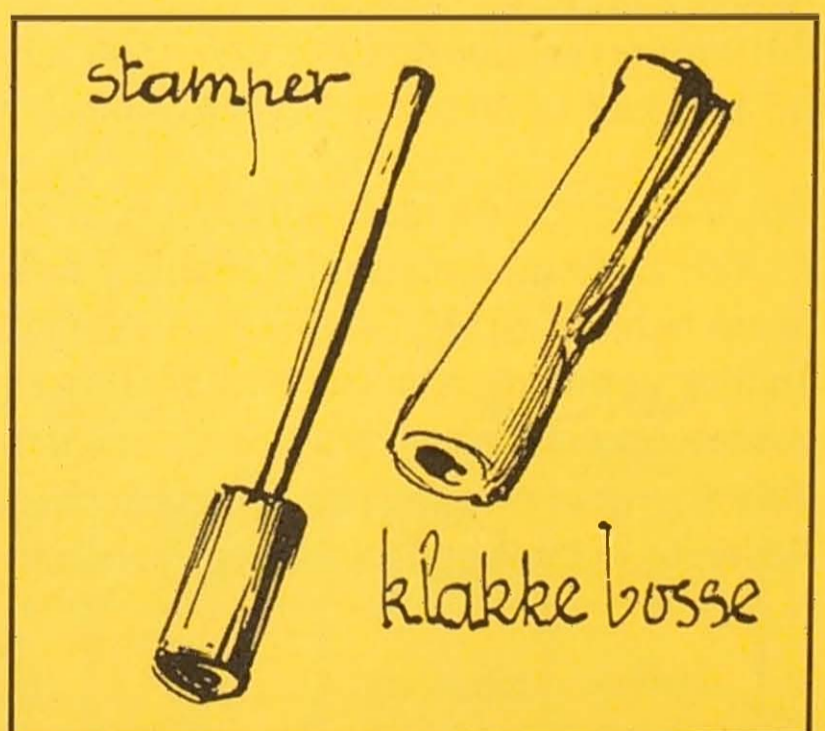
Verhelst, Roger Baeckelandt, Arthur Rutsaert, Jos De Doncker, Filip Bastiaen, Kamiel Smessaert, Arnold Strobbe, Luc Van de Walle, Etienne Van Eeghem, Frans De Meyer, Christiaan Rutsaert, Julien Beirnaert, Trui De Sutter, Peter Laroy, Chris Vandenberghe en Erik Wille) de doelstellingen van de vereniging uiteengezet. Deze werden door Erik Wille op een tweetal bladzijden samengevat en aan iedere aanwezige bezorgd. Chris Vandenberghe, geboren en getogen Aalternaar maar wonende in Deinze, werd als "Chinese vrijwilliger" aangesteld als secretaris en maakte het verslag.

Daarin staat de lezen dat het ADG als een afdeling van de Aalterse Heemkundig Kring zal bestaan en het tijdschriftje zal opgenomen worden in het eerste nummer (maart 2002) van de AHK. Jan Camerlinckx, secretaris van de AHK, zegt ons daarbij zijn volle steun toe. Daarvoor onze hartelijkste dank.

Vanuit de Universiteit Gent is er grote interesse, aldus Chris De Wulf, om het project steun te verlenen. Ook met veel dank aanvaard.

Verder kwam aan het licht (maar in feite wisten we dat al...) dat er in het verleden op vele fronten al werk is verricht met het verzamelen van dialectwoorden en -uitdrukkingen.

Om het project leven in te blazen kwamen al interessante voorstellen voor de werking in de toekomst (lapnamen, dialectquiz,...) Daarop sloot Filip Bastiaen aan met de opmerking dat dialect en volkskunde inderdaad zeer nauw samengaan.

Tenslotte deed Erik Wille een oproep om alle beschikbaar materiaal aan hem te bezorgen en werd aan elke aanwezige de vraag gesteld voor zichzelf te bepalen op welke manier hij of zij kan meewerken aan dit initiatief.

De aanwezigen namen rond 10u.30 veel goede voornemens afscheid van mekaar, zij het met een nogal droge keel... Die avond was de drank namelijk vergeten !

AALTERSCH...

Sta me toe nog even persoonlijk te worden.

Zoals vermeld in mijn aanhef, ben ik ook al een dertigtal jaren bezig met het verzamelen en opschrijven van onze dialectwoorden en -uitdrukkingen. En aangezien 'een vliegende kraai meer vangt dan een zittende' heb ik er dus al een 'hele zak'. Tot ik er zo'n tiental jaren geleden over sprak tegen 'meester' Jos De Doncker, onderwijzer op rust (niets van !).

Ja maar, zei die, daar heb ik in mijn normaalschooltijd in Oostakker een werkje (zeg maar 'thesis'...) over gemaakt.

Het is op zijn minst gezegd een merkwaardig boek. Op 'oorlogspapier'

(1943) geschreven en getekend valt het op hoe systematisch Jos is tewerkgegaan om ons dialect op te tekenen. Als 18-jarige student gaf hij hierin blijk van een bijzondere opmerkingsgave en vooral de liefde voor de volksmens en de streektaal.

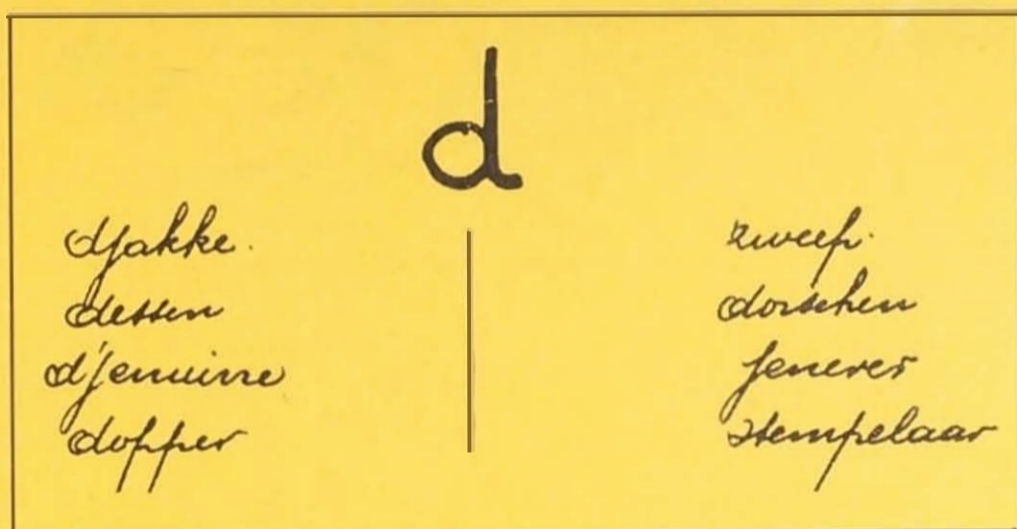
Of, zoals hij zelf besluit in zijn boek, "Dit is het werk van 1 verlof oogen en ooren openzetten".

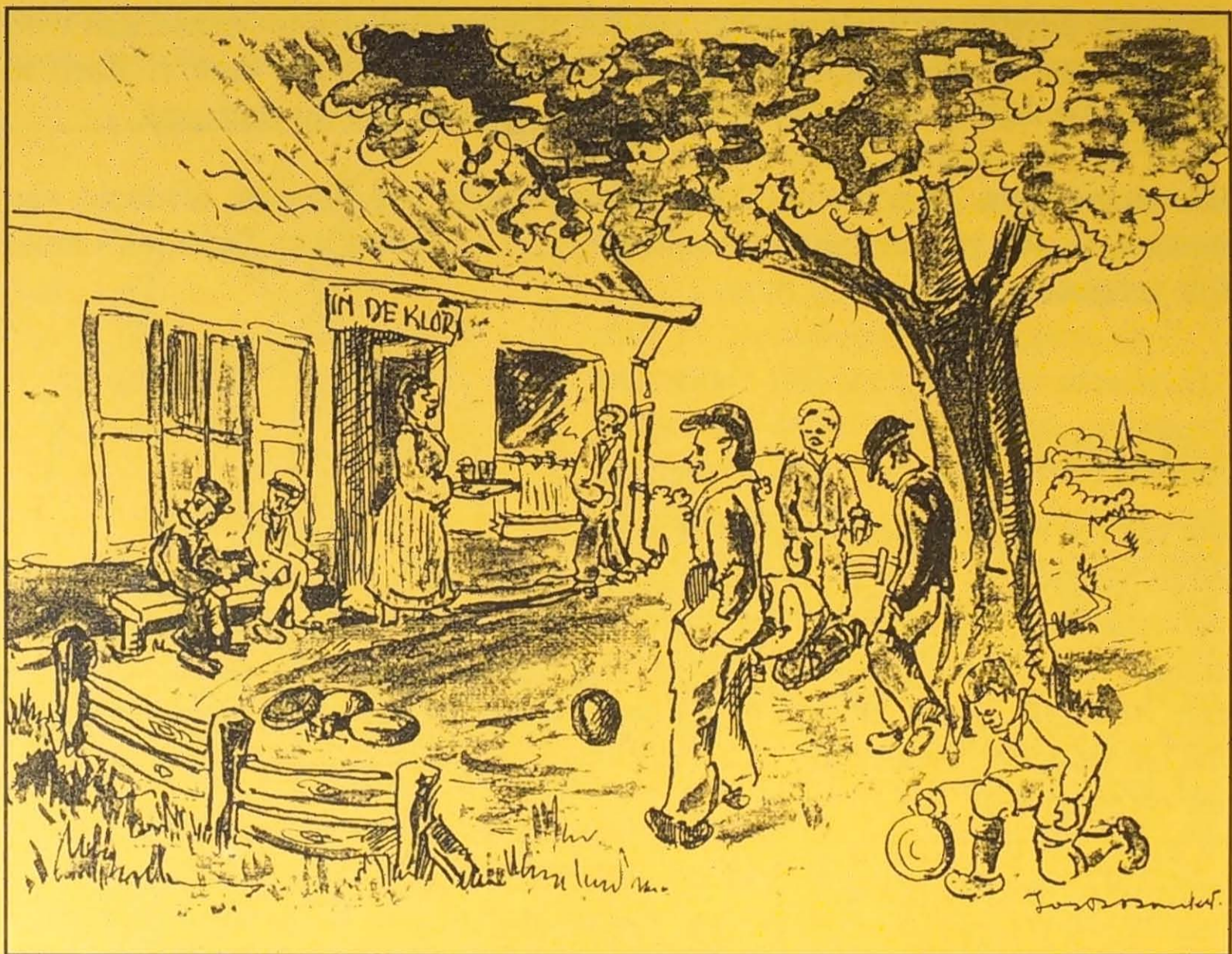
Dat contact is de aanzet geweest tot het initiatief van vandaag en dit 0-nummer heb ik terecht verlucht met deeltjes uit 'Aaltersch', het studentenwerkje uit 1943 van Jos De Doncker.

TOT SLOT...

Wat valt er nu nóg te zeggen, hoor ik u al zuchten...

Wel, dat ik er van overtuigd ben dat ik nog dingen zal vergeten zijn, maar dat zetten we dan wel recht in het nummer 1 van juni ek...

Waar ik ook van overtuigd ben, is dat veel mensen dit initiatief zullen toejuichen, maar...toejuichen is niet voldoende. Zoveel mogelijk meewerken zal de boodschap zijn want het is een project dat jaren moet worden volgehouden met het regelmatig (vier maal per jaar !) verschijnen van ons tijdschriftje. Daarom... laat van u horen. Ik kon de hele streek niet uitnodigen op die eerste vergadering, maar als ge op een of andere manier bezig zijt met onze streektaal en/of op om 't even welke manier wilt meewerken met het AALTERS DIALECTGENOOTSCHAP, neem contact op. We zullen u met open armen ontvangen !

Het voorlopig "episch centrum" is:

Erik Wille
Sint-Pietersveld 25
8750 Wingene
tel 051/65 50 29
erik.wille@vt4.net

Dit is geen 'salut en de kost' maar 'tot in den draai' !

Dialect-

GENOOTSCHAP ZUIDWEST-MEETJESLAND

Studiegroep voor de dialecten van Zuidwest-Meetjesland

**AALTER (Aalter-Centrum, Sint-Maria-Aalter, Aalter-Brug),
BELLEM, LOTENHULLE, POEKE, KNESSELARE, URSEL.**

Beste dialectspreker en sympathisant,

Daar hebt ge't al: de naam is veranderd! Dat wijzigt echter niets aan ons opzet: het optekenen van ons streekdialect. Of moet ik 'streekdialecten' zeggen? Zoals in vorig nummer (het 0-nummer!) vermeld, zijn er inderdaad kleine klankverschillen in de onderscheiden deelgemeenten, maar men treft er wel hetzelfde woordgebruik aan. Die plaatselijke verschillen zullen wel vermeld (moeten) worden in het uiteindelijke woordenboek. Hoe dat zal gebeuren, leest u verder in dit nummer.

De naamsverandering heeft te maken met het feit dat het te bestuderen gebied één geheel vormt en de verschillende deelgemeenten en parochies daarin een evenwaardige plaats bekleden. In de laatste decennia werden we alsmaar meer 'ver-europaniseerd', 'ver-globaliseerd' en 'ver-mondialiseerd'. Zelfs in ons klein land – misschien met andere bedoelingen – kenden we ook zo'n mini-schaalvergroting: de fusies. Maar toch, ondanks die opgelegde veranderingen zal een Urselaar niet zeggen dat hij van Knesselare is, blijft iemand van Sint-Maria-Aalter 'enen van 't Hoekske' en zal een inwoner van Lotenhulle moeilijk over de lippen krijgen dat hij tot de pilootgemeente Aalter behoort. Maar als we in een of ander deelgemeente aan 't feesten slaan, vallen al die verschillen weg. Zo moet het ook zijn bij onze dialectstudie en bij het optekenen van onze streektaal: 'aan hetzelfde zeel trekken'.

Dat 'zeel' hangt aan ons tijdschrift, waarin vier keer per jaar de stand van zaken opgetekend wordt. In het 0-nummer werden een paar suggesties opgesomd over hoe de volgende uitgaven er zouden moeten uitzien. Ik stel u gerust (of juist niet...): ons tijdschrift zit nog niet in zijn definitief kledje!

Dat wil niet zeggen dat we in die tijd niets hebben ondernomen om daartoe te komen, maar het is niet zo eenvoudig om het verzameld materiaal op een klare en interessante manier naar de lezer over te brengen. We geven onszelf nog een paar uitgaven om dan in 2003 op kruissnelheid te komen. Ondertussen, zoals in deze editie, krijgt u nog het een en ander te lezen en worden een paar oproepen gelanceerd. Een constante blijft echter ùw medewerking, hoe gering ook. Ik ben in de afgelopen weken op straat tegengehouden door o.m. Albert De Meyer die vroeg of ik wist wat *'kertesmerte'* betekende en door Roger Van Laere die mij de betekenis van een *'ginstebreefle'* vroeg. Een 'quizke', beste lezer?

Die zaken bewijzen dat we iets losgeweekt hebben in onze streek en dat veel mensen met dialect bezig zijn en waren. Maar het eigenlijke startschot werd gegeven op onze vergadering met prof. Taeldeman op 18 april jl. Meer dan honderd dorpsgenoten uit alle deelgemeenten hebben zijn bijzonder boeiende uiteenzetting meegemaakt. Verder in dit nummer komen we daar uitgebreid op terug.

En er is nog vergaderd geweest... Allemaal voor hetzelfde goede doel...

Erik Wille

VERSPREIDING?

Het probleem is natuurlijk hoe ons tijdschriftje 'aan de man' kan worden gebracht. Problemen zijn er om opgelost te worden en dit exemplaar zou al een zo ruim mogelijke verspreiding moeten kennen. Iedereen die geïnteresseerd is voor ons opzet, zou zich op een gemakkelijke manier onze berichtgevingen moeten kunnen aanschaffen. Daar hebben wij het volgende op gevonden...

Er zijn de officiële kanalen. Vooreerst natuurlijk zit ons tijdschriftje in de periodiek van de Aalterse Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete, Het Land van de Woestijne, die vier keer per jaar aan meer dan 400 leden wordt toegestuurd. Het zal ook kunnen aangeschaft worden in de gemeentehuizen van Aalter en Knesselare en bij de culturele dienst van die gemeenten. Ook in de gemeentelijke bibliotheken en de filialen ervan in de deelgemeenten zal het aangeboden worden.

Maar veel mensen moeten niet zo vaak langs die officiële wegen passeren. Vandaar dat we gedacht hebben aan de middenstandszaken (bakkers, slaggers, kledingszaken, ...) om de verspreiding zo ruim mogelijk te maken. Alle middenstandszaken uit de onderscheiden deelgemeenten zullen op een of andere manier de kans krijgen om ons tijdschrift in hun winkel aan te bieden. In Aalter gebeurde dit langs de middenstandsvereniging UNIZO (waarvoor onze hartelijkste dank!) die de jaarlijkse avondmarkt organiseert begin juli. Aan

alle middenstanders uit die gemeente wordt in een folder de markt aangekondigd en mochten wij de volgende tekst laten meeverschijnen:

DIALECTGENOOTSCHAP ZUIDWEST-MEETJESLAND

*vereniging voor de studie van de dialecten van
AALTER (Aalter-Centrum, Aalter-Brug, Sint-Maria-Aalter),
BELLEM, LOTENHULLE, POEKE, KNESSELARE en URSEL.*

Beste Middenstander,

In samenwerking met de Aalterse Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete, geeft ons genootschap vanaf 2002 vier keer per jaar een tijdschriftje uit waarin de dialectwoorden en -uitdrukkingen uit onze streek verzameld worden.

Om zoveel mogelijk dialectsprekers en andere geïnteresseerden in onze gemeenten te bereiken, organiseren wij de verspreiding van het tijdschriftje langs de middenstand. Dat wordt er aangeboden in de winkel of wachtzaal, op de toonbank of bali voor iedereen voor wie belangstelling heeft voor of wil meewerken aan het optekenen van onze snel verdwijnende streektaal.

Als u in uw zaak ons tijdschriftje wil aanbieden, neem dan contact op vóór 22 juni 2002 met Erik Wille, Sint-Pietersveld 25 8750 Wingene – 051/65 50 29 – erik.wille@vt4.net.

Met onze hartelijkste dank voor uw medewerking vanwege onze vereniging!

Op die manier hopen we zoveel mogelijk mensen te bereiken die voor onze dialectstudie zijn geïnteresseerd. Middenstanders die door omstandigheden daarvan niet verwittigd waren, zijn bij deze op de hoogte van onze bedoeling. Ze kunnen nog altijd contact opnemen om ons tijdschriftje in hun zaak aan te bieden.

Aan te bieden...? Het start- of 0-nummer was gratis, maar ge zult begrijpen dat dit niet aan te houden is. We willen nl. zelfbedruipend zijn, dus zijn we wel verplicht voor elk nummer een bijdrage te vragen. Later misschien in de vorm van een jaarabonnement.

Er worden speciale bakjes gemaakt die met de boekjes bij de middenstanders en de officiële instanties worden geplaatst. Daarin kan de bijdrage gedeponeerd worden in ruil voor een tijdschriftje. De winkelier hoeft dus geen speciale boekhouding bij te houden. Het verzameld bedrag zal niet alleen dienen voor de drukkosten maar ook om op gezette tijden activiteiten te organiseren in verband met ons dialect.

18 april 2002

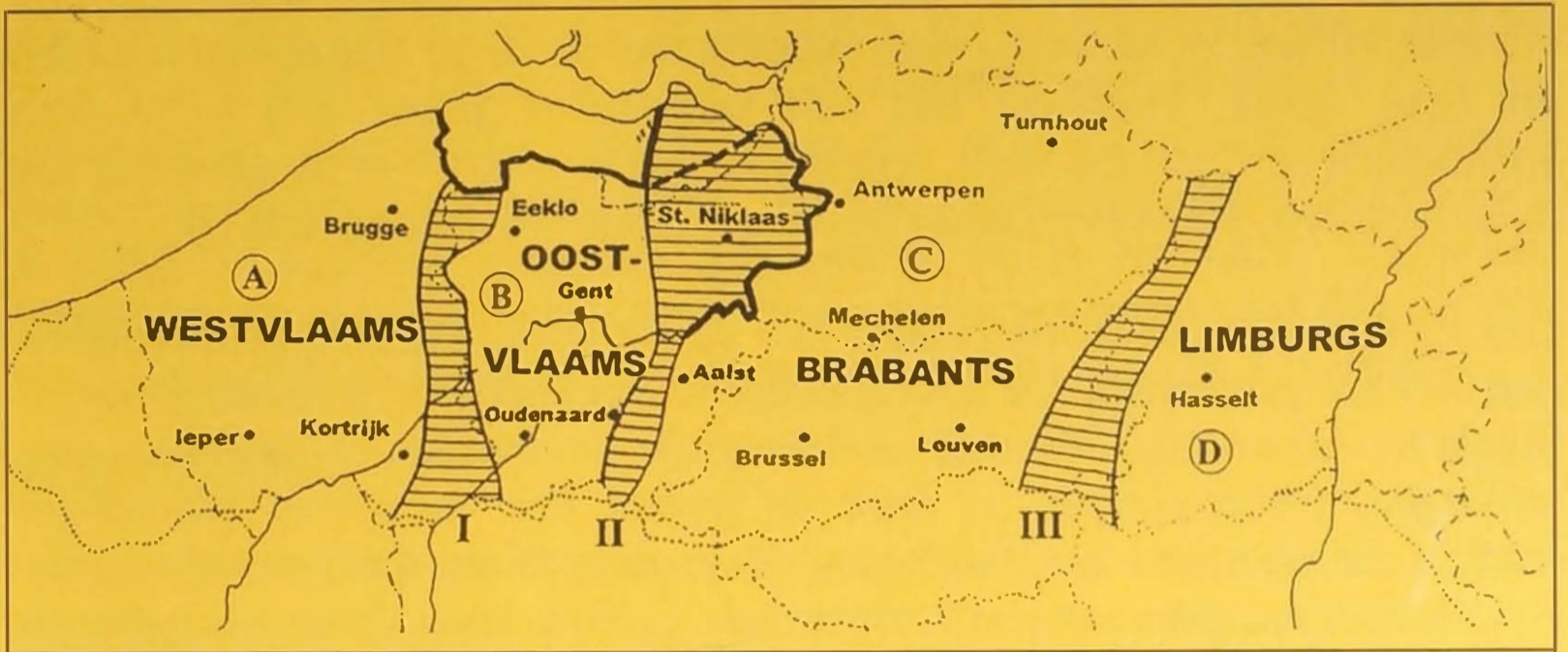
Op die 'historische' datum kwam prof. Johan Taeldeman spreken voor onze genootschap in het zaaltje van de Memling te Aalter. Zoals in de inleiding vermeld, kwamen daar meer dan honderd streekgenoten op af. Een succes dus en meteen een bewijs van de interesse voor onze opgezette dialectstudie.

In de gemoedelijke stijl hem eigen, leidde hij ons rond in de rijke verscheidenheid van het Vlaamse dialectlandschap. Hij duidde voor jonge taalkundigen het belang aan van het taalkundig onderzoek van de dialecten. Hij wees op de rijkere waaier van taalelementen in de dialecten t.o.v. het Algemeen Nederlands. De woordenschat van de dialecten is veel gevarieerder en genuanceerder van die van de standaardtaal. Zo treffen we in het Gents dialectwoordenboek niet minder dan 83 verschillende woorden aan voor het begrip 'kaakslag'. Toegepast op onze streek zullen er dat ook wel tientallen zijn: *koaksmede, klets, (muil)peire, antevoise, fliddre, ...* (en vul maar aan).

Met woordkaarten werd de enorme variatie in de woordenschat aangetoond in het Zuid-Nederlands taalgebied. Dialectbenamingen voor 'egel' (bij ons 'everzwijn(tje)') en voor de 'vlinder' (bij ons 'fliefleddre') bewezen dat. En nog zoveel meer boeiende voorbeelden, teveel om hier allemaal te vermelden. Maar zo komen we tot het tweede deel van prof. Taeldemans uiteenzetting, nl. de structuur van het Vlaamse dialectlandschap.

Historisch gezien is de Nederlandse standaardtaal, (het A.N.) nauwelijks drie- à vierhonderd jaar oud, terwijl de diepste kenmerken van het Nederlandse dialectlandschap ruim duizend jaar vroeger dateren. Als we dus een zicht willen krijgen op de invloed van het Romeins Latijn op onze volkstaal, kunnen we beter de woordenschat van onze dialecten dan die van het A.N. afspeuren (*oakre* = emmer uit Lat. *aquarium*).

De grote dialectgebieden in Vlaanderen

De dialectgrenzen in ons taalgebied, Vlaanderen en Nederland, lopen van noord naar zuid. De grote dialectgebieden in Vlaanderen (West-Vlaams (A), Oost-Vlaams (B), Brabants (C) en Limburgs (D)) liggen van west naar oost naast elkaar. Dat heeft bijna alles te maken met de manier waarop onze streken definitief gegermaniseerd zijn in de derde à vijfde eeuw. Vanuit het westen, van over zee, kwamen de Angelen en de Saksen onze westelijke kustgebieden, Holland, Zeeland en West-Vlaanderen, veroveren. Zij importerden in onze kustdialecten heel wat dialectkenmerken die we ook in het Engels aantreffen (*zunne* (= zon) – Eng. *sun*). Die taalvormen reiken echter tot diep in het binnenland, bij ons! (*pubbe* (= pop) – Eng. *puppet*). Vanuit het oosten kwamen Nederfrankische groepen en die brachten taalvormen die we ook in het Hoogduits terugvinden.

Dit 'terraslandschap' - d.w.z. hoe meer naar het westen, hoe meer gelijkenissen met het Engels en hoe meer naar het oosten, hoe meer gelijkenissen met het Duits - dateert van de tijd van de algehele germanisering van onze gebieden, dus van ongeveer 1500 jaar geleden.

En wij? Waar zitten wij met ons dialect? Wel, wij behoren wel degelijk tot de Oost-Vlaamse dialectgroep. Die omvat eigenlijk maar ongeveer de westelijke 2/3 van onze provincie (zie kaart). In Maldegem en Kleit worden overgangsdialecten naar het West-Vlaams gesproken die qua dialect niet Oost-Vlaams zijn. Men ziet ook dat de dialectgrens ten westen van Aalter, Sint-Maria-Aalter, wel bijzonder smal is. Maar dat is voor het volgend nummer...

Het zou ons inderdaad te ver leiden om de uiteenzetting van prof. Taeldeman hier nog uitgebreider uit te schrijven. Maar hopelijk hebben de niet-aanwezigen zich een beeld kunnen vormen van die boeiende avond. Het is met veel dank aan de professor dat we even teruggeblikt hebben.

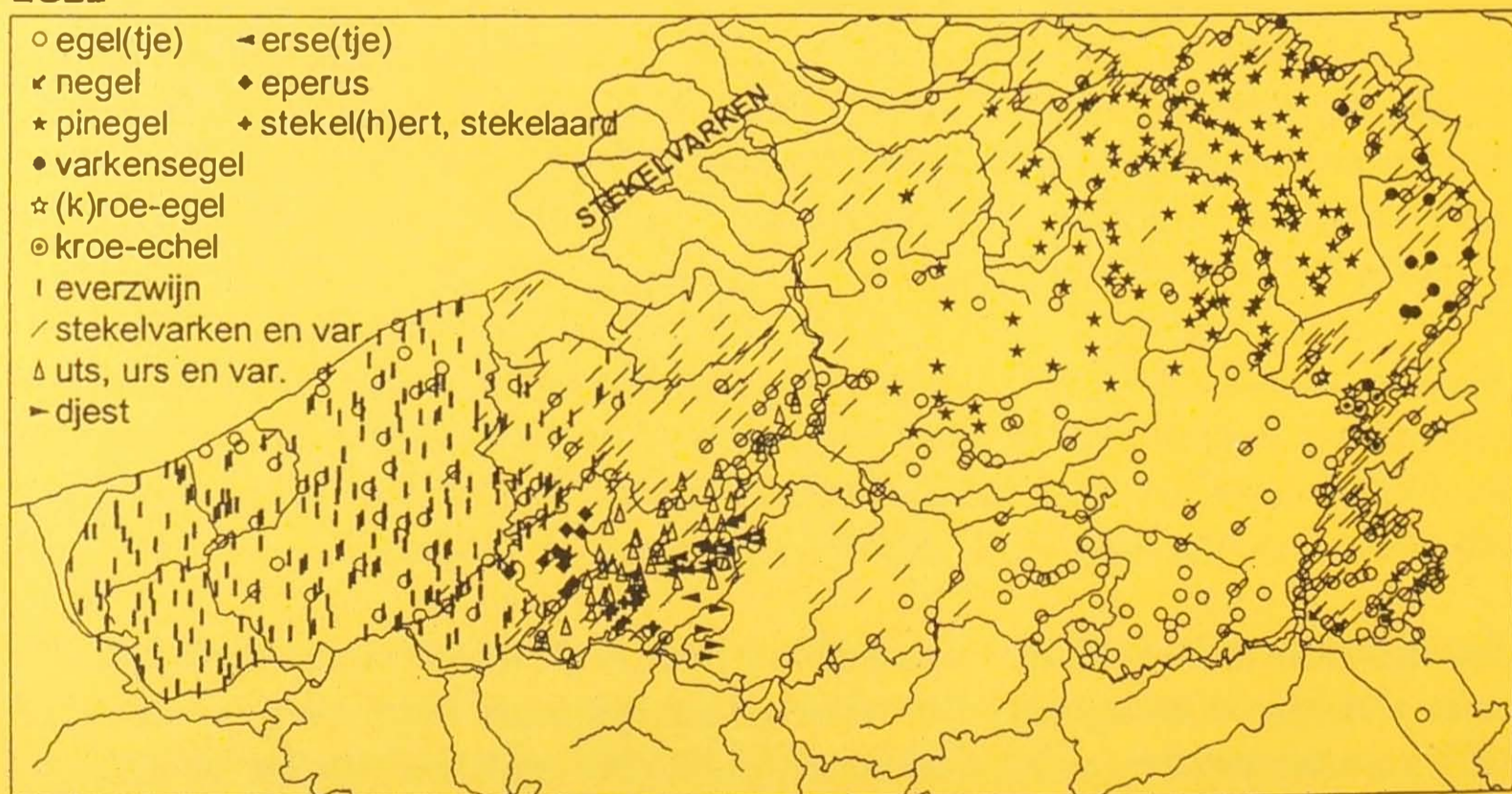
WOORDENBOEK?

We moeten echt goed weten waar naartoe met de oogst van dialectwoorden uit onze streek. Daarover had een vergadering plaats met dr. J. Van Keymeulen en Chris De Wulf, Aalternaar – of is 't Lo? – en medewerker aan de universiteit. De voornaamste besluiten zetten we even op een rij.

Ons tijdschrift is het echte contact met de dialectsprekers en geïnteresseerden uit onze gemeenten. De dialectwoorden worden hierin thematisch aangebracht en opgevraagd. Want dit is belangrijk: de reacties, commentaar, aanvullingen, verbeteringen, ... door de lezers! Per onderwerp aanbrengen denken we vooreerst aan landbouw. Maar ook daarin dringen zich onderverdelingen op: gebouwen, erf, materiaal, ... of de levensfases van geboorte tot levenseinde, enz... Vragenlijsten van de Vakgroep Nederlandse Taalkunde zijn daar een ideale leidraad voor.

Zoals in ons 0-nummer vermeld, denken we ook aan een aantal vaste rubrieken, de verspreiding van één woord in heel Vlaanderen in kaart gebracht (bijv. *everzwijntje* = egel), de etymologie (herkomst) van een woord (*pertang* = pourtant), ...

EGEL

Dialectbenamingen voor de EGEL
(Naar V. De Tier & M. Devos, 2000)

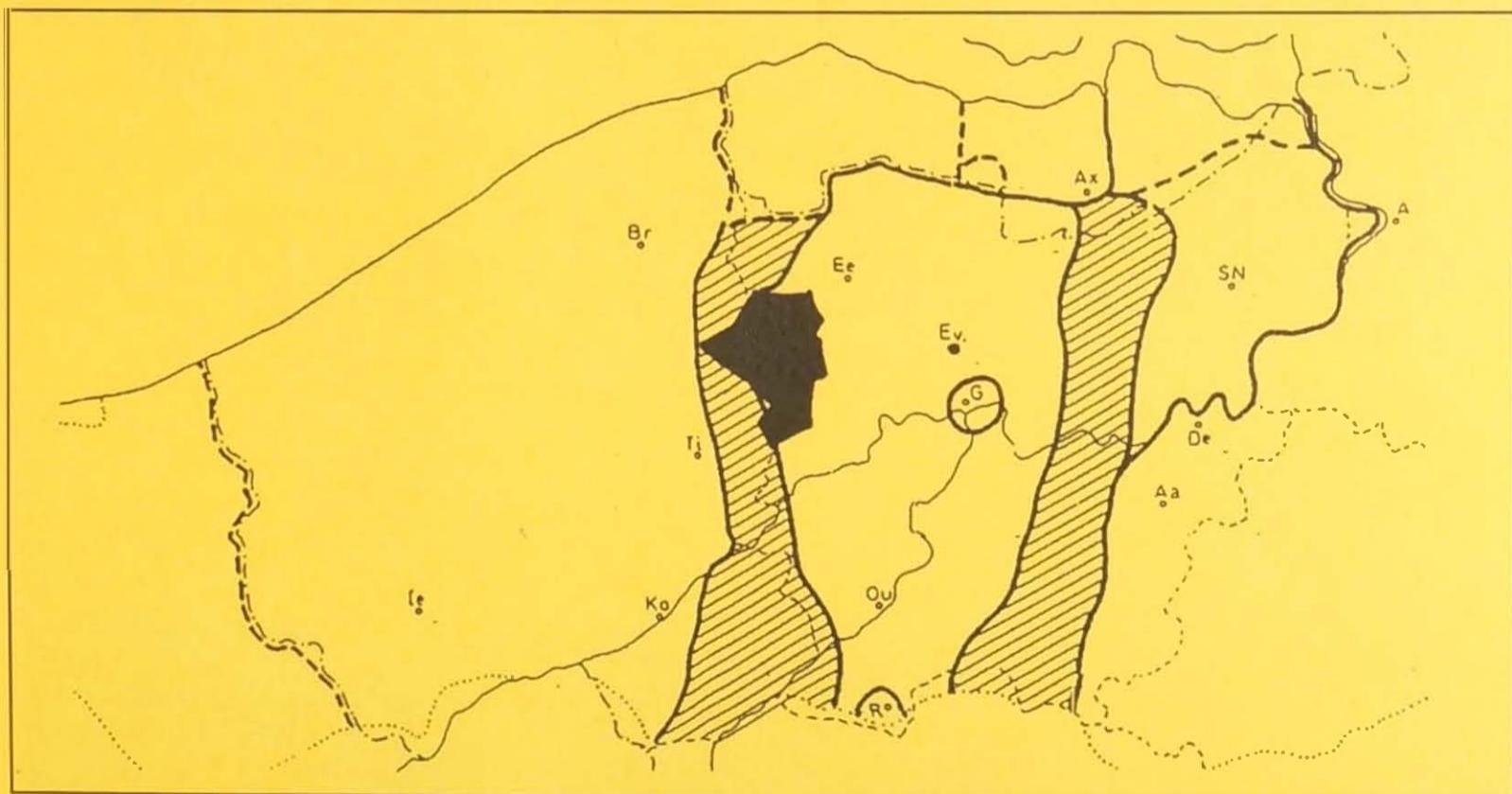
De dialectwoorden die in elk van de rubrieken zullen staan (vet cursief gedrukt), worden dan achteraan in een alfabetisch register geplaatst. Dit vertalend register richt zich voornamelijk naar jongeren en andere dialectonwettenden. Na het dialectwoord komt de betekenis. Geplaatst in een voorbeeldzin, kan de uitleg van het trefwoord nog verduidelijken.

Ons tijdschrift is dus de plaats van de verhalen waaruit de dialectwoorden gehaald worden. Die komen dan uiteindelijk in het woordenboek, ons einddoel. Voor 'Het dialectwoordenboek van Zuidwest-Meetjesland' kiezen we voor een 'leesbaardere' thematische aanpak boven een alfabetische. De trefwoorden worden in drie vormen weergegeven : de (VN) 'vernederlandsing' (eikronker), de (DU) 'dialectische uitspraak' (*ekeronkere*) en in het (AN) 'Algemeen Nederlands' (meikever). Achteraan komen nog drie registers: van DU naar VN, van AN naar VN en een algemeen alfabetisch register van alle woorden.

KLANKLEER

Naast enkele richtlijnen voor de weergave van de woorden in het ZWM-woordenboek en de ontwikkeling van de ZWM en Oost-Vlaamse dialecten, stelde Chris De Wulf ook een uitgebreid ontwerp van klankleer samen. Een greep uit zijn 'noeste' arbeid.

Er zijn verschillende manieren om het trefwoord weer te geven en de keuze ervan is van groot belang voor de toegankelijkheid van het woordenboek. Bij de verschillende weergaven (uit 'Een handleiding voor de amateurlexicograaf'

van Dr. J. Van Keymeulen) zijn voor- nadelen, maar zoals boven reeds vermeld, kiezen we voor de 'vernederlandsing' (TIMMERMAN) met 'weergave van de uitspraak' (*temmerman*), de 'uitleg van het trefwoord' (schrijnwerker, professioneel bewerker van hout tot afgewerkt product) en de onontbeerlijke

'voorbeeld zin(nen)' die de uitleg vervolledigen (*Dre kieërn afgezoagd en nog te kort, zeit den temmerman*). Om de plaatselijke verschillen aan te duiden, gebruiken we afkortingen (Aa = Aalters, Kn = Knesselaars, ...).

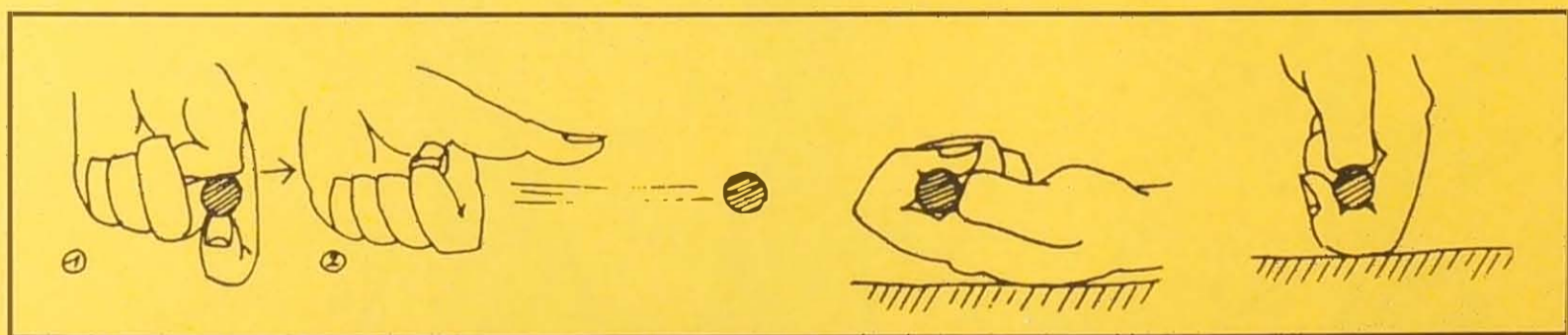
Wat de ontwikkeling van ons dialect betreft, geven we nu alleen aan dat Groot-Aalter en Groot-Knesselare nett en oosten liggen van een overgangsgebied tussen de Oost-Vlaamse en de West-Vlaamse dialecten. Ze kunnen dus zonder meer als 'echt' Oost-Vlaams in dialectologische zin worden beschouwd. Later komen we hierop terug.

Uit de uitgebreide spellingsgids halen we als voorbeeld JAKKEN (*dzjaggen*). 'Dzjaggen' heeft de 'dzj' zoals in het Engelse 'jail' en de 'gg' zoals in het Franse 'garçon'. Als uitleg geeft men 'gooien met een massa water'. Een voorbeeldzinnetje volgens de vooropgestelde spellingsgids wordt dan 'è dzjaktege mee gieël den ieëmer woadere'. De spellingsgids met vocalen en consonanten wordt voor ons volgend nummer op punt gezet.

TOT SLOT

We hadden gedacht met dit nummer al definitief te beginnen, maar er moest nog zoveel afgesproken worden. Zoals u gelezen hebt, beste dialectspreker en geïnteresseerde, ging het over onze startvergadering, de verspreiding van ons tijdschriftje, ons uiteindelijk woordenboek en de klankleer van ons dialect. En dat nam bijna een heel boekje in beslag. Maar volgende keer... Beloofd! Het voorlopig 'episch centrum' voor uw reacties blijft: Erik Wille, Sint-Pietersveld 25, 8750 Wingene – tel 051/65 50 29 – erik.wille@vt4.net

En toch kunnen we het niet laten iets aan te halen waarbij veel dialectwoorden gebruikt worden. Het is aan de (oudere) vaders in de (hopelijk) warme zomer hun kinderen het knickerspel aan te leren. Het moeten niet altijd sms-berichtjes zijn...

Op een effen aarden terrein kan goed *gemooërpeld* worden. *Putje schieten, kraamke stellen, uit 't rondeke schieten,...* Weet ge 't nog? Kunt ge 't nog? En hoe houdt men de *mooërpel* in de hand om te spelen? *Rollen, schieten, stekken, uit zwijnshol schieten?*

Wanneer moe *al ui zooëd afgeevn?*

Dialect-

GENOOTSCHAP ZUIDWEST-MEETJESLAND

Studiegroep voor de dialecten van Zuidwest-Meetjesland

AALTER (Aalter-Centrum, Sint-Maria-Aalter, Aalter-Brug),
BELLEM, LOTENHULLE, POEKE, KNESSELARE, URSEL.

Eerste jaargang nr. II

Beste dialectspreker en sympathisant,

Als ge in de afgelopen tijd eens een brood of een kotelet zigt gaan kopen, zult ge ze wel zien staan hebben: onze dialectbakjes! Daarin ligt ons tijdschriftje voor de geïnteresseerde die het zich wil aanschaffen. Mensen die geabonneerd zijn op het Heemkundig Tijdschrift 'Arthur Verhoustraete' ontvangen het daarbij ingesloten, maar voor alle andere dorpsgenoten wordt het op die manier aangeboden. Samen met Daniël Van de Walle (speler bij het Aalters Marionettentententeteater) en Julien Braeckevelt (lid van ons dialectgenootschap) hebben we er zo'n vijftigtal in mekaar getimmerd. Ze werden in alle deelgemeenten hoofdzakelijk bij bakkers en slaggers geplaatst, maar ook bij andere middenstandszaken waar veel volk over de vloer komt. Zo proberen we een zo ruim mogelijk publiek te bereiken en op die manier financieel zelfbedruipend te zijn. Ge weet dus in 't vervolg waar het te vinden!

Boerderij van de heer en mevrouw Gerard Meerschman - Oostmolenstraat, Aalter

Ik probeer hier mijn inleidend woordje zo kort mogelijk te houden om zoveel mogelijk plaats te ruimen voor het échte werk: het optekenen van ons dialect. Zoals aangehaald in vorig nummer (2002-I), werken we thematisch bij het verzamelen. **'BOERDERIJ – gebouwen en bouwsels op en rond het erf'** is het eerste thema, maar ook andere woorden worden er terloops bijgenomen. Onze leden (o.m. Etienne Van Eeghem en Chris Vandenberghe) zijn al druk op pad geweest om (boeren)mensen uit onze gemeenten daaromtrent te bevragen. Later volgen nog onderwerpen i.v.m. de boerderij: materiaal en materieel, bewerkingen, enz... Het is natuurlijk niet mogelijk àlles omtrent elk behandeld thema in de nummers te krijgen, maar de rest wordt zorgvuldig 'gestockeerd' voor ons uiteindelijk doel : het dialectwoordenboek van Zuidwest-Meetjesland.

Verder in dit nummer komen stilaan een aantal vaste rubrieken aan bod: **'Blommekes en Biestjes'** en **'Spelen onze jeugd'**. Door prof. Johan Taeldeman en streekgenoot Chris De Wulf wordt gewerkt aan het definitief vastleggen van de **'Klankleer'** van het dialect van onze streek. Ge vindt er een voorproefje van in dit nummer.

Maar... (en nu komt het!) wij verwachten stellig van u, beste lezer, opmerkingen, terechtwijzingen, aanvullingen, verbeteringen, enz... om onze rubriek **'Lezers schrijven'** te vullen! Het verzamelen van ons dialect is het werk van ons allen, van iedereen die onze gewesttaal een warm hart toedraagt en ze van definitief verdwijnen wil behoeden. We rekenen op u!

Erik Wille

BOERDERIJ – GEBOUWEN EN BOUWSELS OP EN ROND HET ERF

"Doe uw *kloefen* uit, vader", riep Maria de boerin vanuit 't *achterhuis*, "Ik heb hier juist *een dweilke geslegen!*" Boer Jules deed dat normaal altijd als hij 't *weunhuis* binnenkwam, maar nu was het wel sterk aan te raden om geen *dweil in zijn nek te krijgen*... Op zijn *kloefsletsen* binnengaan, was inderdaad het veiligst en hij liet zijn kloefen op het *plankier* staan. Het *hof* lag er vuil bij: het had een *serieuze vlage* gedaan en overal lag er *morre*. Hij had de *boilde* toegedaan en nu kwam hij uit de *koestal*. Hij was er niet gerust in: Blare moest kalven *in 't korte* en misschien was 't voor deze nacht. Ze stond onrustig in haar *sliet* en Jules had nog de *geude* achter haar proper gemaakt. De *beten* liet ze onaangeroerd in haar *krebbe*. Hopelijk moest de *peirdemeester* er niet bijgeroepen worden.

Maria stond aan de *pompsteen schotels te wassen*. Ze had *gekeirnd* en ook dat gerief moest proper worden gemaakt. Ze vroeg waar *de jongens* zaten, want ze

gingen gauw eten. Een paar waren in 't *braskot* 't *ferneis aan 't koken*. Voor *bras* te maken voor in de *zwijsbakken* te gieten in de *zwijskoten*. In het braskot stond de *kleppe* van de oven van het *ovenbuur* nog open om af te koelen. Op de *vloer* ervan lagen nog gloeiende stukken *doofkool*. Jules had pas brood gebakken en dan was het altijd een beetje kermis voor de kinderen. Ze vochten haast voor de *kuste* van het brood! Vooral de *gebuurkes* vonden ze lekker.

De *meisjongens* waren de *hinnen* aan 't *roven*. 't Was niet vet in de *legbakken* en de *hinneroest* moest ook eens dringend afgeschraapt worden. Het *kiekenskot* stond niet ver van het *wagenhuis*. Daar *schuilden* de kinderen altijd in als 't regende. Soms mochten ze dan ook in de *schure* spelen. Van op de *dilte* op de *tas* springen. Of *keunsten* uithalen in 't *schirrewerk*. Dat was pas *leutig*! Vroeger lag hier een *desvloer*, maar sedert Busschaert of Huys met de *desmachine* kwam, werd die niet meer gebruikt.

Jules rolde zich nog een sigaretje en zette zich wat bij de *stove*. 't Was nu wachten hoe 't Blare zou vergaan. Maria goot hem een *tasse kaffee* uit.

ETYMOLOGIE

Dit is het geleerde woord voor 'waar komt het dialectwoord of –uitdrukking vandaan?' We nemen altijd een woord uit het thema dat we in het tijdschrift behandelen.

Braskot : plaats waar men het dierenvoeder bereidt en/of bewaart.

Het tweede deel van dit woord, **-kot**, dat in Vlaanderen precies dezelfde betekenissen heeft als het AN-woord *hok*, is 'endogeen'. Dat betekent dat het geen leenwoord is, maar behoort tot de Germaanse erfwoordenschat. We vinden het al in teksten van de 11de eeuw.

Het eerste deel, **bras-**, is eveneens endogeen. Oorspronkelijk betekende *bras* (volgens het WNT) 'brouwsel' of 'mengsel'. Het werkwoord *brassen*, in de betekenis 'bras bereiden', is ervan afgeleid, maar *bras* zelf is afgeleid van of verwant met een 'ander' werkwoord *brassen* (een homoniem dus), dat o.a. volgende betekenissen heeft : 'brouwen' (vgl. Fra. *brasserie*), en 'slempen', 'vreten', 'uitgaan' (vgl. AN *braspar-*

'Braskot met ovenbuur' bij de heer en mevrouw Gabriël Martens - Prinsestraat, Lotenhulle

tij). Dat woord vinden we al in teksten uit de 16de eeuw. Het WNT verblijdt ons ook met een mogelijk recept: *"Ieder varken krijgt dagelijks drie emmers bras, inhoudende ieder omtrent 10 ponden gekookte aardappelen en twee ponden zwijnaarde, zijnde [...] eene mengeling van grofgemalen gerst, paardeboonen, haver of boekweit."*

Bron: WNT *Woordenboek der Nederlandsche Taal. Derde deel. Eerst stuk. BO-BYZANTIJSCH*: 1139. 's Gravenhage en Leiden, 1902.

SPELEN ONZER JEUGD

In 1979 verscheen een eerste deeltje in de reeks (van zeven) 'Volkse kinderspelen uit Groot-Aalter'. 1979 was het jaar van het kind en ASFO (Aalterse Studiegroep voor Folklore) wilde toen op die manier zijn steentje bijdragen. Ook hierbij was het 'oorlogswerkje' van 'meester' (Jos) De Doncker de inspiratiebron.

In de inleiding van het eerste nummer lezen we : *"...In verband met spel en speelgoed trof onze werkgroep het feit dat veel gesofistikeerd speelgoed van vandaag het echte spelen uitsluit ten koste van de vele volkse kinderspelen van eigen bodem die heel vlug aan 't verdwijnen zijn. Daar zijn voornamelijk twee oorzaken voor: er zijn geen spelterreinen van aarde meer en in deze jachtige tijd leren de meeste volwassenen ze aan hun kinderen niet meer aan. Door het opzoeken, beschrijven en verspreiden van onze volkse kinderspelen kunnen wij hun definitieve verdwijning verhinderen, maar het is vooral onze bedoeling ze speelklaar onze kinderen aan te bieden om ze te laten spelen. Het spel als ontspanning zonder ons te bekommeren of het nu de creativiteit bevordert, opvoedend is en dergelijke bedenkingen meer..."*.

De bedoeling van deze vaste rubriek is eigenlijk niet anders, tenzij dat wij daarmee ook de dialectwoorden van die spelen verzamelen. We proberen het voorgestelde spel aan te passen aan het seizoen. Voor deze zomer (tsja, als ik nu buiten kijk...) kozen we voor een knickerspel dat vroeger op de **koer** van de **meestersschool** gespeeld werd. Ook op zondagnamiddag werd het niet alleen door de kinderen, maar soms met de hele familie gespeeld. Zullen we een keer **marbelen**?

Uit 'Spelen met materiaal' (er zijn nog 'Spelen zonder materiaal', 'Aftelrijmpjes' en 'Schootliedjes en -rijmpjes') kozen we:

UIT 'T RONDEKE SCHIETEN

1. Terrein : aarde (effen, hard)
2. Figuur : met een stok tekent men een **rondeke** in de aarde alsook een **meet**

op een afstand van ongeveer 5 meter (of meer)

3. Benodigdheden : elke deelnemer beschikt over 1 *schieter* en (afhankelijk van het aantal deelnemers) 4 van zijn *marbels* om in het rondeke te leggen

4. Deelnemers : 2 en meer, maar 4 à 6 is gebruikelijk

5. Spelregels :

- Elke speler legt zijn 4 marbels (*zaad*) in het rondeke.
- Elke speler vertrekt om beurt (*iest! twietst! dertst! ...*) met zijn schieter aan de meet met de bedoeling daarmee zoveel mogelijk marbels uit het rondeke te schieten.
- Als alle marbels door 1 of meerdere spelers uit het rondeke geschoten zijn, is het spel ten einde. De marbels uit het rondeke worden dan eigendom van degene die ze eruit geschoten heeft.
- Iedere speler speelt om de beurt, maar men mag voortspelen zolang men een of meerdere marbels uit het rondeke schiet. Het is dus mogelijk dat de eerste speler die het spel begint achtereenvolgens alle knickers uit het rondeke schiet en zo het spel meteen ten einde is.

Nochtans!

Als bij een poging om de marbels uit het rondeke te schieten de schieter binnen of op de lijn van het rondeke blijft liggen, dan moet de speler alle marbels die hij er eventueel tijdens het spel heeft uitgeschoten terug in het rondeke leggen en herbeginnen aan de meet.

Kan een medespeler uw schieter treffen (*koane!*) met zijn schieter, dan moet ge al uw zaad (alle marbels in uw bezit) aan hem afgeven en herbeginnen aan de meet.

Opmerkingen? Aanvullingen? Andere spelen met marbels? Laat het ons weten!

BLOMMEKES EN BIESTJES

Het is onder deze titel dat in ons tijdschriftje telkens een stukje fauna en flora van onze streek wordt besproken. Het gaat over de vaak kleurrijke en vindingrijke dialectbenamingen van tuinbloemen, wilde bloemen, zoogdieren, insecten, enz... die onze mensen gaven in de plaats van de omslachtige Latijnse benamingen.

Omdat we nog maar net beginnen, hebben we 'afgekeken' bij het tijdschrift 'Belle' van de Heemkring Emiel Mettenanxt in Bellem. Daarin verschenen in de jaargangen 1999 en 2000 dialectbenamingen van tuinplanten onder impuls van 'meester' Cyriel Lootens, voorzitter van de kring. Etienne Van Eeghem (medebestuurslid van die kring) en Tinneke De Pauw – beiden ook lid van ons dialectgenootschap – hebben ze verder uitgewerkt.

Waarvoor aan allen onze hartelijkste dank!

Het spreekt vanzelf dat we ook hierop reacties verwachten: kent ge deze benamingen in uw dorp ook of gebruikt ge een ander woord? Misschien kent ge voor andere planten leuke dialectbenamingen? Laat het ons weten!

'Stinkers' bij de heer Etienne Van Eeghem - Ter Weibroek, Aalter

Pietpoedenaakte wijvekes: deze niet mis te verstane benaming wordt bij ons

gebruikt voor Herfsttijloos (*Colchicum autumnale*, fam. Liliaceae), een plantje waarvan in het voorjaar enkel de bladeren verschijnen. Als die weg zijn, komt in de herfst de bloem uit: pietpoedelnaakt dus...

Kapucientjes: Oostindische kers (*Tropaeolum majus*, fam. Tropaeolaceae) in het Nederlands. Om deze benaming te begrijpen moet ge de bloem omgekeerd houden, dan lijkt ze inderdaad goed op de puntige kap van een kapucijnermonnik. Het is trouwens net aan die speciale kap dat kapucijnermonniken hun naam danken.

Twaalf apostels: benaming voor Gladiolen (*Gladiolus*, fam. Liliaceae). Er zijn erg veel soorten gladiolen, maar allemaal hebben ze een hoge stengel, waarlangs tien tot vijftien kleurige bloemen staan. Net als twaalf apostelen, netjes in de rij.

Stinkers: de nogal duidelijke benaming voor Afrikaantjes (*Tagetes tagetes*, fam. Asteraceae), de goudgele, oranje tot roestrode eenjarigen die vroeger in iedere boerentuin te vinden waren. Ze hebben een wat men noemt 'door-dringende' geur!

Lievenhereteentje: een heelfijn, teer bloemetje, met de Nederlandse benaming Porseleinbloemetje (*Saxifraga umbrosa*, fam. Saxifragaceae). De blaadjes staan in een rozet aan de voet van een lange, fijne stengel, waaraan kleine, bleke bloemetjes hangen. Voor een variant (*Saxifraga urbium*) met bleekroze bloemen wordt in Bellem (ook elders?) de benaming **Schildersverdriet** gebruikt.

KLANKLEER

Prof. Johan Taeldeman en onze streekgenoot Chris De Wulf zijn die klankleer van ons streekdialect ijverig aan 't samenstellen. Dat is niet zo eenvoudig, maar er wordt aan gewerkt. Als voorproefje (en ook door plaatsgebrek...) geven we hier de uitspraak van de zgn. 'korte' klinkers uit het deel *klinkers*.

met rekking

i	'wit'	een <i>i</i> als eerste deel, gevolgd door een naslag, gelijkend op de klinker in Eng. <i>there</i> .	i:	'li:(gg)en'	liggen
u	'put'	een korte <i>u</i> als eerste deel, gevolgd door een naslag; Kn-Ur : wordt als 'i' uitgesproken : 'pit'	u:	'mu:(gg)en' 'mi:(gg)en' (Kn-Ur)	muggen
e	'mes'	iets opener dan in AN, neigend naar AN <i>aa</i> , zoals de klinker in Eng <i>cat</i> .	e:	'le:(gg)en'	leggen
o	'bos'	zoals in AN, maar korter	o:	'Dro:(ng)en'	Drongen
a	'nat'	iets donkerder dan in AN, neigend naar AN <i>o</i> , zoals de klinker in Eng. <i>son</i>	a:	'la:(gg)en'	lachen

WOORDENSCHAT

kloefen: houten klompen ; vroeger schoeisel

achterhuis: bijkeuken met gootsteen, waarin veelal ook gekarnd werd

een dweilke slaan: op een vlugge en niet zorgvuldige manier de vloer dweilen

een dweil in zijn nek krijgen: waarschuwing om niet teveel in de weg te lopen tijdens het dweilen

kloefslensen: voetbeschermers in klompen ter vervanging van het vroegere stro

plankier : stenen stoep rond het (boeren)huis

hof: (aarden) deel van het erf tussen de boerderijgebouwen

serieuse vlage: grote regenbui

morre: modder

koestal: de stal voor koeien

in 't korte: binnenkort

sliet: ligbed van de koe

geude: mestgoot achter het ligbed

beten: voederbieten

krebbe: kribbe – voederbak waaruit de koe eet

peirdemeester: veearts

pompsteen: gootsteen in de bijkeuken

shotels wassen: de vaat doen

keirnen: karnen

jongens: kinderen (verzameling voor meisjes en jongens)

braskot: gebouwtje waarin het varkensvoer bereid werd

ferneis koken: aardappelen koken in het braskot voor varkensvoer aan te maken

bras: varkensvoer

zwijnsbak: bak waaruit het varken eet
zwijnskot: gebouw waarin de varkenshokken zich bevinden
kleppe: ijzeren deur waarmee de broodoven wordt afgesloten
ovenbuur: gebouwtje (meestal aan het braskot) met de broodoven
doofkool: houtskool
gebuurkes: loszittende niet gebakken kanten bij raakvlakken van broden
hin: (kieken) kip
legbak: rek met legnesten in het kippenhok
hinnen roven: eieren uit de legbakken halen
kiekenskot: kippenhok; de stal voor kippen
wagenhuis: bergruimte voor voertuigen, (grote) machines en gerei in het algemeen
schure: schuur – gebouw waar graangewassen werden opgeborgen (en gedorst)
dilte: ruimte boven de dorsvloer voor het stapelen van het gedorsen stro in de schuur
tas: ongedorsen stro
keunsten: circusachtige bewegingen als spel
schirrewerk: verzamelwoord voor heel het balkenwerk dat het dak ondersteunt
desmachine: dorsmachine
tasse kaffee: kop koffie
koer: speelplaats van de school
meestersschool: lagere school voor jongens
meet: startlijn met een stok in de aarde gemarkeerd
schierter: knikker waarmee men speelt
marbelen, marbels: knikkeren, knikkers
zaad: knikkers in zijn bezit die uit het rondje gespeeld zijn
koane: raak zijn met knikkers
vemen: meten met gespreide vingers
rutte of zeke spelen: iemand al zijn knikkers doen verliezen
ampietsen: bij het schieten nog een duwtje bijgeven
schoelakken: oneerlijk knikkers wegpakken tijdens het spel

WERKTEN MEE AAN DIT NUMMER

Familie Heyndrickx (Maddeleine 85 en Urbain 90 – Bellem), familie Julien De Waele (80 – Bellem), zijn zus Alice (78) en broer Maurice (82), Prof. Johan Taeldeman (Klankleer), Jos De Doncker (taaladvies – Spelen onzer jeugd), Jan Defruyt (taaladvies).

Ons (nog uit te breiden!) Dialectgenootschap: Chris De Wulf (Etymologie – Klankleer), Tineke De Pauw (Blommekes en Biestjes), Etienne Van Eeghem (interview), Marc D'Hooge, Werner Roelandts, Julien Braeckevelt, Renaat De Blaere, Geert Van Ryckeghem, Pol Taghon, Trui De Zutter (Cultuurdienst), Chris Vandenberghe (secr. – interview), Peter Libbrecht (foto's), Erik Wille (contactpunt : 051/65 50 29 – erik.wille@vt4.net).

Dialect-

GENOOTSCHAP

ZUIDWEST-MEETJESLAND

Studiegroep voor de dialecten van Zuidwest-Meetjesland

AALTER (Aalter-Centrum, Sint-Maria-Aalter, Aalter-Brug),
BELLEM, LOTENHULLE, POEKE, KNESSELARE, URSEL.

Eerste jaargang - 2002 - III

CONTACT : Erik Wille, Sint-Pietersveld 25 8750 Wingene
051/65 50 29 - erik.wille@vt4.net

Beste dialectspreker,

Voor u ligt het vierde nummer van het Dialectgenootschap Zuidwest-Meetjesland. Meteen ook het laatste van ons stichtingsjaar 2002. We hadden ons voorgenomen tegen 2003 voorgoed op dreef te zijn. Nu, dat is ongeveer wel zo, maar toch zijn er nog enkele wijzigingen op het vlak van aanpak van verschijnen en uitzicht van ons tijdschriftje.

De verspreiding langs de 'dialectbakjes' bij de middenstanders was een succes. Hiermee danken wij de neringdoeners voor hun inzet, want het hangt hoofdzakelijk van hen af in welke mate ons blaadje wordt meegenomen. Meegenomen, ja, want sommige dorpsgenoten denken nog altijd dat het gratis is en nemen het mee als een soort folder. Onder meer daarom voeren wij vanaf volgend jaar een abonnementsysteem in. Met een eenmalige (kleine) bijdrage per jaar ontvangt ge vier maal per jaar ons tijdschriftje in de bus. In dit nummer vindt ge alle gegevens daaromtrent. En... ge moet u niet inhouden om al te storten! Denk nu niet, beste dialectspreker, dat alles draait om geld. Maar koken (drukken en verspreiden) kost geld. We wensen zoveel mogelijk zelfbedruipend te zijn en op latere datum activiteiten i.v.m. dialect te organiseren.

Bieden met o.m. Jeroom Van de Veire, Carlos Vrient en Henri De Pauw

Dat alles betekent dat we ons in feite 'losweken' van de Aalterse heemkundige kring Arthur Verhoustraete. We zijn in hun tijdschrift dit jaar vier maal mee mogen verschijnen en hij heeft daardoor ons genootschap 'gelanceerd'. We zijn het bestuur van de kring daarvoor bijzonder dankbaar en onze stichtingsvergadering met prof. Johan Taeldeman in april jl bewees dat goede samenwerking in de toekomst zeker nog mogelijk is.

Vanaf 2003 wordt ons tijdschriftje dus verspreid langs een abonnementensysteem, maar ook langs een (beperkt) aantal dialectbakjes blijft aanschaffen mogelijk. Een andere vorm van verspreiding viel ons ook in de schoot ! De Knesselaarse Rederijderskamer nam voor haar leden de laatste twee nummers van dit jaar af. Van harte dank ! Misschien een voorbeeld voor culturele en andere verenigingen van groot-Aalter ? En... de Cultuurraad van Knesselare kende ons voor dit lopend jaar een steun toe van € 125, waarvoor uiteraard ook onze hartelijkste dank.

Denk nu niet, beste lezer, dat we daardoor 'zwemmen in het geld' en 'met ons voeten van het ijs zijn'. De cijfers van onze rekening slaan nog altijd een beetje rood uit, maar met de invoering van ons abonnementsysteem hebben we goede hoop. We rekenen op uw steun !

Genoeg over geld ! In dit nummer worden andermaal woorden opgetekend en verzameld voor het dialectwoordenboek. Het (winter)thema is ditmaal 'KAARTEN'. Dat is wel uitgebreider dat men doorgaans denkt, omdat er zoveel soorten kaartspelen zijn. Hier alles laten verschijnen lukt dus niet, maar de rest wordt zoals vorige keer zorgvuldig 'gestockeerd' voor ons uiteindelijk doel : het dialectwoordenboek van Zuidwest-Meetjesland.

Naast de vaste rubrieken vindt ge ook een neerslag van reacties van lezers. Nu héél duidelijk het contactadres is aangegeven hebt ge dus geen reden meer om u 'in te houden' ! Uw bemerkingen, aanvullingen, enz... zijn meer dan welkom !

Namens het dialectgenootschap nog een goede jaarwisseling toegewenst.

Erik Wille

Op dinsdag 14 januari 2003 om 20 uur spreekt

PROF. JOHAN TAELEDEMAN over DIALECT

in zaal 'De Swaene' Knesselare
inr. Rederijderskamer St.-Elooi - Knesselare

KAARTEN

"O gij grote *plankierkaarter* !", riep Jeroom tegen zijn *maat*. Die had zich bij de vorige *deel misspeeld* en er hem zodoende *ingespeeld*. Daardoor *vaagden* de *tegenmaten* twee *meten* en kregen zij er twee bij. Zo gaat dat bij het *bieden* : vagen en bijzetten bij verlies. Jeroom en zijne maat waren niet in hun grote doen

die morgen. Ze hadden al zeven *bomen* gespeeld en daarvan al zes verloren. Daardoor werd Jeroom wat nijdig en zijn maat moest het ontgelden. Maar 't was allemaal niet zo gemeend als men het hoorde.

Ze waren met vier goede kaarters die de kaarten soms wel wisten zitten. Daardoor werd bij het *delen* de kaarten niet *onderschoten* omdat de *slagen* daardoor in volgorde blijven zitten.

Ook bij het *afzetten* werd nauwkeurig opgelet. Ten slotte werd hier niet *uit leuts* maar *uit goeds* gespeeld. Niet voor geld, maar bij een verloren boom moesten de verliezers een pint betalen aan de winnaars. Daardoor ging het er na een aantal bomen wat luider aan toe en waren de verwijten niet uit de lucht. Om het spel te volgen moet men wel de uitdrukkingen kennen : '*onder de bloeze*', '*meulekes*' of '*konijnneten*', '*koekestuuten*' en '*zwarte pijkens*' geven de *troef* aan. En ze hadden nog niet veel gekregen die voormiddag. Dikwijls had Jeroom en zijn maat geen *geschilderde blare* in de hand. Doet dan maar, als de tegenmaten *vort* zitten van de *wijs*. Ge moogt dan nog *een derden* hebben *van de zot*, tegen de wijs kunt ge niet op. Jeroom wist soms wel dat zijn maat de *mariage* had van wat hij troef maakte, maar tegen *een vierden* of *een vijfden* van het aas kunt ge niets doen. " 't Zal een slechte *boek kaarten* zijn", "Ze hebben slecht *afgepakt*", "Ge kunt gij niet delen" en "Een keer azo en een keer anders" zijn dan *een steek waarop* om de slechte gang van zaken te verklaren. Tegen de middag *deden ze de boeken toe* en werd nog even nagekaart aan de toog. "Tegen dat ge er nog een keer moet van hebben", roepen de winnaars dan naar de verliezers bij het verlaten van het café...

'Meten' op een lei.

Op café werd in onze streken vroeger altijd het bieden-spel gespeeld. Thuis was het *wiezen* of *jokeren*. De jongsten speelden '*broek van (af) 't gat*' of '*pijke zot (ver)jagen*'. Met de invloed van West-Vlaanderen werd *manillen* ook hier een populair (café)spel. Het is gemakkelijker dan bieden en men kan het al op jonge leeftijd aanleren.

ABONNEMENT 2003

Bij storting van € 4 op rekening 442-6657671-09
t.n.v. Dialectgenootschap Zuidwest-Meetjesland
ontvangt ge in 2003 automatisch viermaal ons tijdschriftje.

De leden van ons genootschap zullen rond de jaarwisseling ook wel abonnementen aanbieden, maar zowel voor uw als voor ons gemak is betalen door storting eenvoudiger.

In een beperkt aantal winkels zal ons tijdschriftje ook nog aangeboden worden.

ETYMOLOGIE

Dit is het geleerde woord voor 'waar komt het dialectwoord of -uitdrukking vandaan?'. We nemen bij voorkeur een woord van het behandelde thema in het tijdschrift.

'Les piques sont bons !' hoort men wel eens bij het troef maken in bepaalde kaartspelen. Het gaat dus over 'pijkens' en de uitspraak verwijst wel degelijk naar de etymologie van het woord.

PIJKEN : woord voor het symbool *schoppen* in het kaartspel.

PIJK of *piek* is overgenomen uit het Frans, waar *picque* de naam van het kaartsymbool is. In het Frans kreeg het die naam omdat het symbooltje op een brede speerpunt of spies lijkt. Het Nederlandse woord *schop(pen)* verwijst naar een ander woord voor piek : het WNT vermeldt dat het woord *schop* vooral in Zeeland werd gebruikt voor een dergelijk puntvormig werktuig (niet te verwarren met het A.N. *schop* voor een stomp scheptuig).

De *schoppenreeks* heeft zowel in het kaartspel als in het taalgebruik een slechte faam. We denken hierbij aan het spel 'PIJKE ZOT (ver)jagen', waarbij men verliest als men de laag in aanzien schoppenboer ophaalt. Het woord 'PIJKEZOT' wordt ook gebruikt voor 'zot', iemand die het voorwerp van spotternij voor anderen is : 'Hij stond daar voor pijkezot'. 'PIJKEDIJNSDAG' is een schertsend woord voor een moment dat nooit komt (*pruimentijd, Sint-Juttemis, in 't jaar één als d'uilen preken, e.d.*) : Ge gaat meugen meegaan op PIJKEDIJSENDAG, als de slekken bijzen'.

Bron : WNT *Woordenboek der Nederlandsche Taal. Twaalfde deel. Eerste stuk. P - PLETSEREN* : 1525-1526. 's Gravenhage en Leiden, 1931.

SPELEN ONZER JEUGD

Uit de reeks 'Volkse kinderspelen uit Groot-Aalter' nemen we ditmaal een spel dat in de wintermaanden binnenshuis kan uitgevoerd worden (als eens niet naar de TV gekeken wordt...). Uit het onderdeel 'Spelen met materiaal' namen we 'Een tank'. Dat spel lijkt wat moeilijk, maar met de hulp van vader of grote broer lukt het wel. Door het opzoeken, beschrijven en verspreiden van onze volkse kinderspelen kunnen wij hun definitieve verdwijning misschien verhinderen, maar het is vooral onze bedoeling de dialectwoorden die erbij gebruikt worden op te tekenen.

EEN TANK

Het gaat hier over een eenvoudig 'alle-terreinen-mobieltje' (zonder batterijen !), dat op een lange winteravond voor een paar uurtjes speelpret kan zorgen. De naam verwijst duidelijk naar een (leger)tank die de eigenschap heeft elk terrein te kunnen berijden.

Benodigdheden

- een leeg houten bobijntje van garen
- een (stevige) *rekker*
- een *nagel* van ong. 5 cm lengte
- een *stekske* en een *punaise*
- een stukje kaars

Het vervaardigen

Men neemt een houten bobijntje en men snijdt er met een scherp mes (bvb een *schelmesje*) aan beide zijden *kapjes* in (fig. 1). Opgelet voor de vingers !

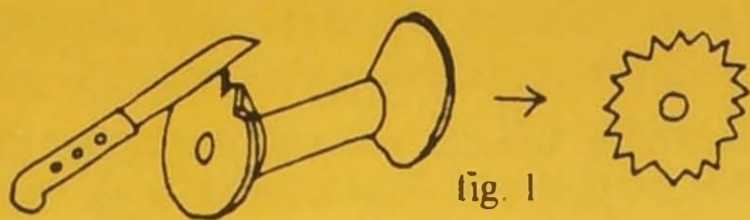

fig. 1

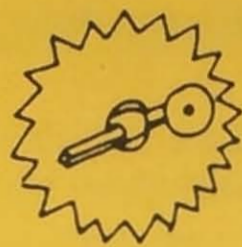

fig. 2

Door het gaatje van het bobijntje steekt men de rekker. Een gewoon rekkertje volstaat, maar hoe straffer het is (eventueel dubbel leggen) hoe meer *macht* de tank heeft. Men steekt door de rekker een (stukje) lucifer en prikt dat vast met een punaise (fig. 2). Dat moet beletten dat bij het opdraaien de rekker met het lucifertje gaat meedraaien.

Dan maakt men het schijfje kaars klaar. Van een gewone ronde kaars snijdt men een stukje van ong. 1 cm lengte af zonder de wijk door de snijden. Men haalt het stukje van de kaars af en men vergroot het gaatje door de wijk achtergelaten zodat de rekker erdoor kan.

Nu nog een gleuf inkerven voor de nagel en ook dat deeltje van de tank is klaar (fig. 3).

fig. 3

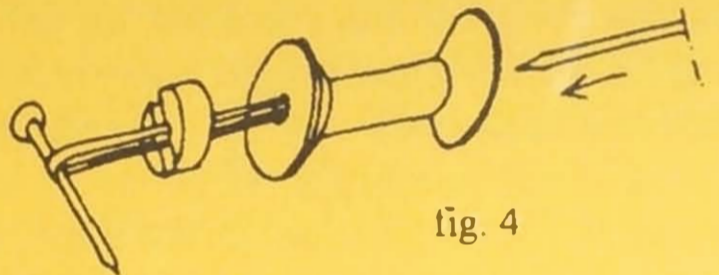

fig. 4

Bij de montage is de moeilijkheid de rekker door alles heen te krijgen en er dan de nagel door te steken (fig. 4). Dat gebeurt dan ook best met een lange nagel of een satéstokje.

Door het stukje kaars kan men de nagel ronddraaien (opwinden) tot men genoeg spanning van de opgedraaide rekker ondervindt. Zet nu maar neer ! De terugdraaiende nagel sleept door de spanning 'het gevaarte' vooruit. Door de tandjes erin kan de tank dan over heel wat heen kruipen. In principe over alles wat niet hoger is dan de helft van de hoogte van het bobijntje. Bij afgeronde of gladde hindernissen gaat het natuurlijk wat moeilijker...

Het spel.

Ge kunt er natuurlijk alleen veel plezier aan beleven, maar in groep kan het spannend worden. Men legt dan een terrein aan met alle soorten hindernissen (een boek, een helling, stokjes, ...) en bepaalt door een meet de aankomst. Alle spelers moeten dan met hun zelfgemaakte tank die meet in een zo kort mogelijke tijd trachten te bereiken.

De manier van kapjes snijden en de juist aangedraaide spanning zijn de persoonlijk inbreng in het spel.

Natuurlijk heeft iedere tank zijn eigen kleuren en kentekens !

NB. Houten bobijntjes worden zeldzaam. Doorgaans treft men er de plasticuitvoering van. Dan zullen de tandjes er misschien wel moeten ingevijld worden met een driekantige vijl.

BLOMMEKES EN BIESTJES

Het is onder deze titel dat in ons tijdschriftje telkens een stukje van het planten- en dierenrijk van onze streek wordt besproken. Het gaat over de vaak kleurrijke en vindingrijke dialectbenamingen van tuinbloemen, wilde bloemen, zoogdieren, insecten, enz... die onze mensen gaven in de plaats van de omslachtige Latijnse benamingen.

Maar vooreerst wensen wij de medewerkster van dit artikel proficiat te wensen. Tineke De Pauw, medewerkster aan het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten aan de universiteit van Gent, stelde op zaterdag 16 november haar boek voor met de algemene woordenschat van de flora in Oost- en West-Vlaanderen. Alle dialectbenamingen voor de 'blommekes' uit de twee provincies komen in het 674 pagina's (!) tellende boek voor. Wie geïnteresseerd is, geeft ons maar een seintje.

In ons vorig nummer hadden we het over *gekweekte* bloemen. Nu geven we een vijftal dialectbenamingen voor bloemen of planten die *in 't wilde* bloeien. Uit bovenstaand boek weten we waar die benamingen gegeven worden, maar we vragen ons natuurlijk af of in de andere gemeenten nog andere benamingen bestaan voor de vermelde bloemen. Laat het ons weten !

Tij(ng)el : het AZM, ofte Algemeen Zuidwest Meetjeslands voor de brandnetel (*Urtica dioica*). Het woord is net als het woord 'tang' afgeleid van een Oudgermaans woord dat 'bijten' betekent.

Melktij(ng)el : een woord dat goed op het vorige lijkt voor een plant die goed op de vorige lijkt. Maar de witte dovenetel (*Lamium album*) is geen familie van de brandnetel. Hij heeft identieke bladeren, maar prikt niet en is ook herkenbaar aan de witte bloemen, waar kinderen vroeger soms nectar uit zogen.

Melkdessel : in Bellem en Knesselare het woord voor paardebloem (*Taraxacum officinale*). In Aalter hebben ze minder fantasie en zeggen ze *peirdeblomme*. Maar in onze streek komen ook de benamingen *suikerij* en *pisseblom* voor. Deze laatste benaming heeft te maken met het feit dat ze een sterk vochtafdrijvende werking heeft. Vroeger werden de paardebloembladeren met die bedoeling nog algemeen gegeten door 't gewone volk. Met deze bloem speelden de kinderen uit de streek vroeger het spel : hemel, hel of vagevuur. Welk van de drie het zou zijn werd beslist door het (aantal keren) afblazen van de typische pluisbol.

Seliadone : Bellemse benaming voor stinkende gouwe. In Knesselare zegt men *seniadone*. Beide benamingen zijn via het Franse chélideine afgeleid van de wetenschappelijke naam *Chelidonium majus*.

Sinksoen

Een onkruid, maar redelijk populair door het gele vocht in de stengels en bladeren, dat algemeen gebruikt werd tegen wratten.

Sinksoen : Klein kruiskruid, zo heet het officieel, is een algemeen onkruid met gele bloemetjes en later kleine grijze pluusbollen. Dit is weer een benaming die via het Frans (sénéçon) van het Latijn (Senecio vulgaris) afgeleid is. Senecio betekent zoiets als 'oud grijs ventje' en dat zou verwijzen naar de grijze zaadpluizen.

IK NEEM DE PEN TER HAND...

... om u te schrijven. Maar vandaag de dag wordt deze uitdrukking meestal vervangen door 'ik tokkel op mijn klavier om u te mailen'.

We vroegen om reacties en we kregen reacties van u, beste lezers. Waarvoor van harte dank ! Christian Van Kerrebroek, Luc Vandaele en Patriek Van Laere mailden ons met opsomming van een aantal dialectwoorden, vragen over de schrijfwijze ervan en... onze mening voor het geven van een naam aan een ontbijtkoek. Inderdaad, met Statiekermis 2002 in Aalter werd een nieuwe ontbijtkoek voorgesteld aan de bevolking. Na het bakken ziet de koek er wat roestig uit, doorspikkeld met donkere chocoladestippels. Men koos voor de DU (dialectische uitspraak) en noemde het baksel 'Aalterse *sproede*' i.p.v. de VN (vernedderlandsing) en het AN (Algemeen Nederlands) 'sproet'. Smakelijk !

Heel wat mensen gaven ons en beloofden ons lijsten met zelf opgetekende dialectwoorden. We hebben niets liever ! In ons volgend nummer meer daarover. Het moet dus niet noodzakelijk langs e-mail zijn. In de hand, per post, per telefoon is even goed. Ge vindt alle gegevens daarvoor op de eerste bladzijde onder het titelvak.

WOORDENSCHAT

plankierkaarter : iemand die slecht kaart speelt

maat : medespeler in het spel

deel : één beurt bij een kaartspel

misspelen : verkeerd handelen tijdens het spel

inspelen : op het einde van een beurt de vereiste punten niet halen

tegenmaat : tegenspeler

meet : streepje (op een lei) dat een aantal punten aanduidt

bieden, wiezen, manillen, jokeren, pijkezot (ver)jagen, broek van 't gat : soorten kaartspelen

boom : (vgl stam met takken van een boom) een vast aantal beurten, waarna de winnaar bekend is

onder- of doorschieten/kabbelen : bij het begin van een spel de kaarten door mekaar halen zodat ze in willekeurige volgorde zitten

slag : de kaarten die in één rondgang gespeeld worden, waarop de winnaar recht heeft

afzetten/afpakken : bij het begin van het spel een aantal kaarten van het stapeltje afnemen en ze ernaast leggen

uit leuts/uit goeds : voor niets of wel voor iets (geld of consummatie) kaarten *koekens (koekestuuten), klavers (meulekes of konijnneten), hertens (onder de bloeze), pijkens* : ruiten, klaveren, harten, schoppen

here, wijf, zot : heer, dame, boer

geschilderde blare/kientje/zantje : een kaart met een afbeelding op (heer, dame of boer)

vort : rot, in de betekenis van talrijk in zijn bezit hebben

wijs : bij bieden drie of meerdere kaarten in volgorde die een bepaalde waarde vertegenwoordigen

een derden, vierden, vijfdien, ... van ... : drie, vier, vijf of meerdere kaarten van dezelfde soort in volgorde hebben

mariage : heer en dame van troef hebben

troef : soort of kleur die in het spel of rondje meer waard is dan de andere

een boek kaarten : een set van 52 kaarten, waarmee gespeeld kan worden

de boeken toedoen : ophouden met het spel

loochenen/zeuren : bedriegen in het spel

zeurzak : bedrieger in het spel

uitkomen : bij het begin van een rondje als eerste een kaart spelen

een bloot wijf : van een bepaalde soort alleen de dame hebben

bobijntje : klosje

nagel : spijker

rekker(ke) : elastiek

stekske : lucifer

punaise = ook AN

schelmeske : aardappelmesje

kweken : telen

WERKTEN MEE AAN DIT NUMMER

Jos De Doncker (taaladvies), Chris De Wulf (Etymologie), Tineke De Pauw (Blommekes en biestjes - foto), Etienne Van Eeghem (Kaarten - Blommekes en biestjes i.s.m. Bellemse heemkring - foto's), Marc D'Hooge, Werner Roelandts, Kathy Daeninck, Julien Braeckevelt (Kaarten), Renaat De Blaere, Geert Van Ryckeghem, Pol Taghon (penningmeester), Trui De Zutter (Cultuurdienst), Chris Vandenberghe (secretaris), Erik Wille (Spelen onzer jeugd - redactie)